ZWIĄZEK BANKÓW POLSKICH
WARSZAWSKI INSTYTUT BANKOWOŚCI

BANKI 2021

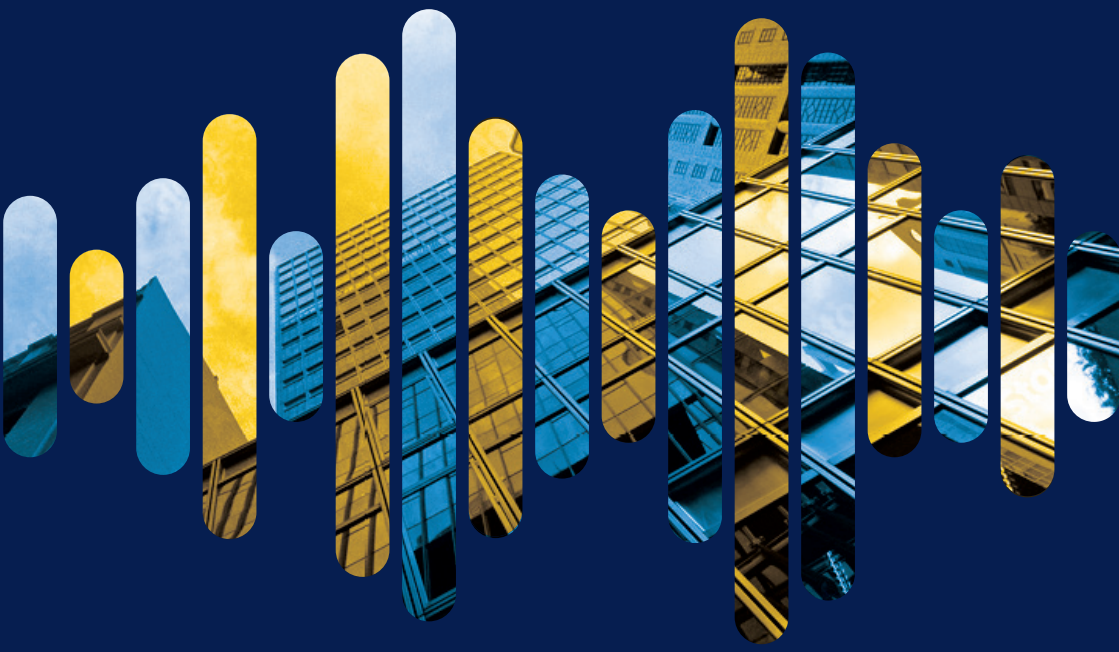

RAPORT

O SYTUACJI EKONOMICZNEJ BANKÓW

NR 11/2022 | ISNN 2080-87BX

RAPORT O SYTUACJI EKONOMICZNEJ BANKÓW

BANKI 2021

wydawany na zlecenie Związku Banków Polskich

Nr 12/2022
ISSN 2080-878X
Warszawa, kwiecień 2022 r.

wydawca: Fundacja Warszawski Instytut Bankowości
ul. Kruczkowskiego 8, 00-380 Warszawa
tel.: 22 182 31 70
www.wib.org.pl

redakcja: Fundacja Warszawski Instytut Bankowości
ul. Kruczkowskiego 8, 00-380 Warszawa
Redaktor Naczelny – Michał Polak

autorzy: dr Mariusz Zygierewicz, Joanna Tylińska, Katarzyna Pawlik

projekt: Polska Grupa Infograficzna

© Copyright by: Fundacja Warszawski Instytut Bankowości.
Publikacja jest chroniona przepisami prawa autorskiego.
Rozpowszechnianie w jakikolwiek sposób
bez zgody wydawcy jest zabronione
i podlega odpowiedzialności karnej.

SPIS TREŚCI

Streszczenie kierownicze 4

I Najważniejsze zmiany stanu prawnego i zmiany instytucjonalne w sektorze bankowym w 2021 r. mające wpływ na działalność banków 31

II Gospodarcze tło działalności banków w 2021 r. 116

Sytuacja makroekonomiczna 117

Polityka banku centralnego 123

Polityka walutowa 133

III Bilans i rachunek wyniku systemu bankowego w 2021 r. 135

1. Podstawowe zmiany w bilansie sektora bankowego 136

Suma bilansowa 136

Aktywa 138

Pasywa 200

Zobowiązania pozabilansowe 220

2. Wynik finansowy sektora bankowego 224

3. Wybrane węzłowe wskaźniki działalności banków 234

IV Bilans i rachunek wyniku banków spółdzielczych w 2021 r. 243

1. Podstawowe zmiany w bilansie banków spółdzielczych 244

Suma bilansowa 245

Aktywa 247

Pasywa 268

2. Wynik finansowy banków spółdzielczych 272

V Szanse i wyzwania 283

Od Wydawcy 299

STRESZCZENIE

Prezentowane opracowanie jest kolejnym, dwudziestym dziewiątym już, dorocznym raportem środowiska bankowego, oceniającym kondycję sektora bankowego w minionym roku, warunki ekonomiczne jego działania oraz szanse i wyzwania na najbliższą przyszłość.

Raport tradycyjnie prezentuje wyniki sektora bankowego w minionym roku, uwarunkowania regulacyjne oraz ekonomiczne, w jakim przyszło działać bankom oraz perspektywy jego rozwoju na kolejny rok. **Na wstępie trzeba przyznać, że tegoroczna edycja raportu powstawała w bardzo wyjątkowej sytuacji – po wybuchu wojny na Ukrainie. Wielki konflikt wojenny między polskimi sąsiadami musi mieć bardzo silny wpływ na sytuację ekonomiczną, społeczną w naszym kraju, niezależnie od wyniku działań wojskowych. Polska, ale także inne kraje UE, będzie ponosić skutki tej wojny, dlatego kreślenie perspektyw gospodarczych na przyszłość jest dziś obarczone szczególnie dużym błędem.** Zakres powiązań ekonomicznych, społecznych przed wybuchem wojny był na tyle szeroki, że konsekwencje będą w każdym wypadku dotkliwe i powinny być aktualizowane praktycznie każdego dnia.

Największa część raportu jest jednak tradycyjnie poświęcona wynikom ostatniego roku, tym razem 2021.

Pod względem ekonomicznym przyszło bankom działać w znacznie lepszych warunkach niż w poprzednim roku. Wprawdzie 2021 r. był drugim rokiem pandemii koronawirusa z silnymi obostrzeniami społecznymi zwłaszcza na początku roku, ale wprowadzenie do użycia szczepionki przeciw tej chorobie, spowodowało wyraźną zmianę sytuacji społeczno-ekonomicznej kraju. Nawet jeśli powszechność szczepień w Polsce była wyraźnie niższa niż w innych krajach UE, a rząd nie zdecydował się na nałożenie powszechnego obowiązku wykonywania szczepień, to poziom odporności społecznej wzrósł wyraźnie w porównaniu z 2020 r. i rozpoczął się proces stopniowego odrabiania strat przez gospodarkę. Z każdym miesiącem wyniki makroekonomiczne okazywały się coraz lepsze i proces ten trwał praktycznie do końca ubiegłego roku. Szczególnie szybko rosła konsumpcja, ale wiele przedsiębiorstw odnotowując wyższą sprzedaż, zwiększyło także swoje zapasy. Nie wzrosła tylko stopa inwestycji, choć przy szybkim wzroście PKB nominalnie nakłady na środki trwałe zwiększyły się wyraźnie. **W skali ostatniego roku wzrost PKB wyniósł 5,7%, ale trzeba jednocześnie pamiętać o niskiej bazie odniesienia.** Rok 2020 był przecież pierwszym rokiem recesji od blisko 30 lat.

W zakresie uwarunkowań ekonomicznych **nowym zjawiskiem okazała się szybko rosnąca inflacja**. Miała ona kilka przyczyn, w tym szybko rosnące ceny nośników energii, wyższy popyt w sytuacji zakłóconych łańcuchów dostaw, ale także ogromną skalę pomocy publicznej udzielonej gospodarce w okresie lockdownu w 2020 r. W sytuacji poprawy koniunktury i potwierdzenia, że zdecydowana większość pomocy finansowej ma charakter bezzwrotny, te środki zostały skierowane na rynek. Władze monetarne dość długo bagatelizowały to zagrożenie, zanim skala inflacji okazała się bardzo wysoka. Pod koniec ubiegłego roku zostały podjęte pierwsze decyzje w sprawie podwyższenia stóp procentowych i uruchomieniu tarcz antyinflacyjnych, ale na wynik 2021 r. nie mogło to mieć istotnego wpływu. **Na koniec minionego roku inflacja wyniosła aż 8,6% i jej perspektywy na 2022 r. nie były dobre (a wojna na Ukrainie jeszcze je wyraźnie pogorszyła).**

Wyższe stopy procentowe zmieniły trochę warunki prowadzenia biznesu bankowego. Realne stopy procentowe pozostały wprawdzie nadal głęboko ujemne, ale koszt kredytu dla kredytobiorców zaczął wyraźnie rosnąć. Bankom zaczęły one przynosić nieco wyższe przychody odsetkowe, które jeszcze nie miały negatywnych skutków dla jakości portfela.

Patrząc na wyniki najważniejszych partnerów gospodarczych banków, należy podkreślić, że średnie wynagrodzenie w gospodarce rosło stosunkowo szybko, co było efektem presji istniejącej na rynku pracy. Wyniki finansowe przedsiębiorstw przemysłowych okazały się wyraźnie lepsze niż rok wcześniej. Rosła produkcja budowlana. Z szybszego rozwoju gospodarczego i wyższej inflacji skorzystał także sektor finansów publicznych. Deficyt budżetowy okazał się wyjątkowo niski, przyrost zadłużenia Skarbu Państwa, a także i jednostki samorządu terytorialnego odnotowały nadwyżkę (obawiając się trochę sytuacji w 2022 r.). Wstępne dane wskazywały, że deficyt finansów publicznych liczony według metodologii unijnej nie przekroczył limitu 3%. W sumie zatem wynik finansów publicznych okazał się całkiem dobry.

W zakresie regulacji rok 2021 cechował się większymi zmianami przepisów prawa, co można wiązać z opóźnieniami, jakie powstały rok wcześniej, gdy zmniejszono skalę uchwalanych przepisów w pierwszym okresie pandemii koronawirusa i odkładano termin ich wdrożenia, jeśli przyjęcie nowych rozwiązań nie było wprost podyktowane sytuacją epidemiologiczną w kraju.

Duże zmiany regulacyjne dotyczyły także kilku obszarów istotnych dla banków. **W odniesieniu do norm ostrożnościowych Komisja Europejska opublikowała zmiany w pakiecie CRD/CRR, stanowiące propozycję wdrożenia finalnych postanowień Bazylei III w Unii Europejskiej.** Zakłada się, że **zmiany te doprowadzą do zwiększenia wymogów kapitałowych dla większych banków i pewne złagodzenie dla mniejszych instytucji kredytowych**. Nowe rozwiązania mają obowiązywać od 2025 r. Na poziomie krajowym zostały natomiast przyjęte zmiany w Prawie bankowym i ustawie o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym, systemie gwarantowania depozytów oraz przymusowej restrukturyzacji, które stanowiły implementację w Polsce postanowień CRD V/CRRII oraz BRRD II.

Duża aktywność regulacyjna Unii Europejskiej dotyczyła wdrażania rozwiązań służących poprawie klimatu na świecie, czyli wdrażaniu pakietu ESG. Przyjęto taksonomię określającą, które działania sprzyjają środowisku, a które stanowią zagrożenie dla zmian klimatycznych. Firmy notowane na uznanych rynkach zostały zobowiązane do ujawnień dotyczących swojej działalności pod tym kątem, a dla banków EBA przygotowała projekt ujawnień w ramach filara III, które mają mieć zastosowanie od przyszłego roku.

Bardzo wiele działań regulacyjnych było poświęconych zmianom przepisów w zakresie przeciwdziałania praniu pieniędzy i finansowania terroryzmu. Nowe rozwiązania zostały przyjęte na poziomie unijnym oraz krajowym i służyły poprawie efektywności działań w tym zakresie. Wiele zmian dotyczy potrzebnej centralizacji rozwiązań, większej współpracy i szybkości podejmowanych działań przez zobowiązane podmioty. Nakłada to na banki stałe zwiększanie wymogów i ponoszenie nakładów na ich spełnienie.

Kolejne zmiany były wprowadzane w zakresie ograniczania uprawnień banków jako wierzycieli z jednoczesnym zwiększeniem ochrony prawnej konsumentów; ponadto rozpoczął się proces legislacyjny przewidujący ograniczenie pozaodsetkowych kosztów kredytu konsumenckiego. Zmiany dotyczyły różnych aspektów, które powodowały dalsze ograniczenie możliwości skutecznego dochodzenia roszczeń m.in. przez banki. Sam ustawodawca zdał sobie w jednym momencie

sprawę, że doszło to tak daleko, że banki mogą przestać udzielać niektórych rodzajów kredytów i w trybie ekspresowym dokonał zmian w kodeksie postępowania cywilnego w zakresie egzekucji z nieruchomości wchodzących w skład gospodarstwa rolnego. Niestety, większość zmian zaszła w złym kierunku.

Pod koniec 2021 r. **uchwalono pakiet zmian podatkowych określanych mianem Polski Ład**. Wprowadził on wiele nowych rozwiązań w zakresie głównie podatków dochodowych, które wyraźnie zmienią obciążenia podatkowe obywateli. Niestety, finalne skutki nie są znane, bo pakiet został źle przygotowany i będzie on jeszcze nadal modyfikowany. To powoduje trudności w ocenie zdolności kredytowej klientów bankowych. Pakiet w mniejszym stopniu dotyczył tym razem banków, choć są tam też ważne rozwiązania w zakresie podatku u źródła czy podatku od towarów i usług. Dla banków w 2021 r. ważniejsze było wydanie przez Ministra Finansów interpretacji ogólnej w zakresie sposobu rozliczenia podatku dochodowego z tytułu sprzedaży obligacji skarbowych. Zła interpretacja mogłaby być bardzo kosztowna dla banków.

Analizując wyniki finansowe sektora bankowego, trzeba zauważyć, że 2021 r. przyniósł odwrócenie wielu nadzwyczajnych zjawisk w bilansach i rachunku zysków i strat sektora bankowego obserwowanych w poprzednim roku. Już pierwsze spojrzenie na bilans wskazywało, że **dynamika sumy bilansowej była widocznie niższa w porównaniu z wynikiem 2020 r. i wyniosła nominalnie 9,5%. Co więcej, ta dynamika była bardziej adekwatna do zmian rozmiarów PKB Polski.** Było to efektem braku już dopływu takich wysokich środków do gospodarki z tytułu uruchamiania kolejnych rządowych tarcz chroniących gospodarkę w czasie pandemii, jakie miały miejsce w 2020 r. W efekcie w 2021 r. nie odnotowano już tak wyraźnego wzrostu relacji aktywów do PKB, jak miało to miejsce w poprzednim roku. Ta relacja utrzymywała się na poziomie poniżej 100%.

Zmieniła się także dynamika podstawowych pozycji aktywów sektora bankowego. **Wyższą dynamiką cechowały się należności od sektora niefinansowego, zarówno dla podmiotów gospodarczych, jak i dla gospodarstw domowych. Wzrost tych pozycji oscylował wokół 5,5%, a więc był wolniejszy od tempa wzrostu sumy bilansowej sektora.** Ale ten wzrost zasługuje na zwrócenie uwagi, ponieważ był on wyraźnie szybszy niż rok wcześniej.

Na podkreślenie zasługuje też zdecydowane spowolnienie dynamiki wzrostu portfela papierów wartościowych w banków. Po wzroście o ponad 50% w 2020 r., **wzrost o 6,4%** w następnym roku wygląda dość przeciętnie, choć był on nadal szybszy niż wzrost akcji kredytowej banków. Trzeba jednak dodać, że **wartość tych walorów wzrosłaby nieco szybciej, gdyby nie przecena części portfela na skutek zmiany rynkowych stóp procentowych.** Warto też odnotować, że największą i bardzo wysoką dynamikę w portfelu papierów wartościowych sektor odnotował w zakresie bonów pieniężnych NBP.

W 2021 r. bardzo szybko wzrosły należności banków od sektora finansowego. Lepsze wyniki gospodarki **stworzyły szansę dla szybszego rozwoju firm leasingowych, faktoringowych, pożyczkowych.** To spowodowało duży popyt na pieniądz ze strony niebankowych instytucji finansowych. Należności banków od tych podmiotów zwiększyły się o ponad 18%.

Pozostałe pozycje aktywów miały już zdecydowanie mniejsze znaczenie. Tym niemniej na podkreślenie zasługiwał szybki wzrost aktywów z tytułu operacji z NBP, także gotówki w kasach banków. Natomiast bez zmian pozostał poziom należności banków od sektora budżetowego. Na skutek słabego wyniku finansowego w 2020 r. zmniejszyła się wartość środków trwałych banków, choć wzrosła kwota wartości niematerialnych i prawnych.

Patrząc bardziej szczegółowo na dynamikę należności od sektora niefinansowego należy podkreślić duże znaczenie kredytów mieszkaniowych we wzroście należności od gospodarstw domowych. Portfel kredytów mieszkaniowych zwiększył się o 6,8% i łącznie po raz pierwszy przekroczył kwotę 500 000 mln PLN. Warto podkreślić, że cały przyrost tych należności dotyczył kredytów wyrażonych w złotych. Portfel kredytów walutowych obniżył się o ponad 11%. Sprzyjały temu relatywnie mniejsze zmiany kursu franka szwajcarskiego do złotego oraz starzenie się portfela. **Wśród nowo udzielonych kredytów mieszkaniowych AMRON raportuje wzrost liczby udzielonych kredytów, wyraźny wzrost przeciętnej wartości kredytu oraz utrzymanie struktury tych kredytów pod względem wysokości LtV.** Nowo udzielone kredyty z LtV powyżej 80% stanowiły ok. 30% przyrostu portfela. Jednocześnie kredyty z LtV w granicach 50–80% dotyczyły ok. 50% nowych zaangażowań banków. W pozostałych przedziałach LtV (tj. do 30% i od 30% do 50%) ich udziały w ostatnim roku też nie uległy znaczącym zmianom i wynosiły odpowiednio 13% i 6%.

Rok 2021 przyniósł pewien postęp w zakresie likwidacji portfela walutowych kredytów mieszkaniowych, ale nadal był on umiarkowany. Po przeprowadzeniu projektów pilotażowych kilka banków uruchomiło proces zaoferowania klientom możliwości przewalutowania kredytów na złote z częściowym umorzeniem kwoty kredytu. Zainteresowanie klientów było dotychczas ograniczone, a istniejące przepisy prawne hamowały możliwość rozszerzenia procesu konwersji waluty kredytu. Tym niemniej w 2021 r. udało się bankom podpisać co najmniej kilkanaście tysięcy porozumień z kredytobiorcami. W zakresie sporów prowadzonych przez kredytobiorców z bankami zapadało wiele wyroków sądowych, wiele zapytań zostało też skierowanych do TSUE, Sąd Najwyższy nie odpowiedział na pytania zadane przez Pierwszą Prezes Sądu Najwyższego. W efekcie trudno jest mówić o wykształceniu się jednolitej linii orzeczniczej. Nie ulega jednak wątpliwości, że liczba spraw kierowanych do sądów przez kredytobiorców w tej kwestii rosła, co z pewnością nie przynosiło korzyści reputacyjnych sektorowi bankowemu.

Należności banków z tytułu kredytów konsumpcyjnych rosły w minionym roku wolniej niż w przypadku kredytów mieszkaniowych. Odnotowany **wzrost portfela w tym segmencie wyniósł 4,5%**. **BIK wskazywał w swoim raporcie, że wartość nowych kredytów ratalnych wyraźnie wzrosła w 2021 r. (o 21,4%), a w obszarze kredytów gotówkowych wzrost ten był jeszcze szybszy (o 29,1%).** BIK podkreślił też po raz kolejny, że w 2021 r. ponownie najszybciej rosły kredyty opiewające na najwyższe kwoty. Wzrost zadłużenia klientów zwiększał się we wszystkich głównych grupach produktowych, przy czym najsłabiej dotyczyło to kredytów samochodowych. Po odłożeniu konsumpcji w 2020 r. w następnym roku rosła ona szybko, stąd i wzrost zadłużenia obywateli był większy. Niewielki wzrost kredytów samochodowych wynikał głównie z powodów trudności podażowych.

W zakresie kredytów dla przedsiębiorców indywidualnych i rolników odnotowano wyraźne zmniejszenie kwoty należności banków. Dotyczyło to zarówno mikroprzedsiębiorców, jak i rolników indywidualnych. Co gorsze, wzrost zadłużenia zrealizowano tylko w zakresie kredytów operacyjnych dla tych klientów, przy spadku wolumenu kredytów inwestycyjnych oraz kredytów na nieruchomości.

Inna i bardziej zróżnicowana sytuacja przedstawiała się w odniesieniu do kredytów dla większych przedsiębiorstw. Generalnie **wzrost portfela kredytowego netto dla przedsiębiorstw wyniósł 5,8%. W ujęciu brutto był to wzrost o 5%. Banki odnotowywały stopniowe odbudowywanie się popytu na kredyt ze strony tej kategorii klientów. Patrząc łącznie na wszystkie**

przedsiębiorstwa, najszybciej zwiększył się portfel kredytów operacyjnych, znacznie wolniej kredytów inwestycyjnych a należności na nieruchomości nawet zmniejszyły się. Warte podkreślenia jest, że średni okres, na jaki był zaciągnięty kredyt uległ pewnemu skróceniu. Zwiększył się także wyraźnie udział kredytów złotowych. Portfel kredytów walutowych nominalnie zmniejszył się. W 2021 r. **banki odnotowały takie samo tempo wzrostu należności od dużych przedsiębiorstw i od podmiotów zaliczanych do sektora MSP.** W obu częściach rosły szybciej należności operacyjne, natomiast malały należności na nieruchomości. Tym, co różniło oba sektory, była dynamika kredytów inwestycyjnych. W dużych przedsiębiorstwach zadłużenie z tego tytułu wzrosło silnie, a w mniejszych firmach wyraźnie zmniejszyło się.

Przy analizie należności od sektora niefinansowego szczególną uwagę zwraca się na jakość tego portfela. W okresie szybszego wzrostu gospodarczego nastąpiły tu bardzo pozytywne zmiany. Były one częściowo związane z bazą odniesienia, jako że w poprzednim roku, w warunkach recesji, skala złych kredytów była wyraźnie wyższa. Także lepsza sytuacja makroekonomiczna spowodowała możliwość rozwiązania części odpisów zawiązanych rok wcześniej. **Na koniec 2021 r. udział należności o obniżonej wartości we wszystkich należnościach ogółem od gospodarstw domowych wyniósł 5%. Był to najniższy poziom złych kredytów od 2008 r.** Można w tym miejscu przypomnieć, że rok wcześniej udział należności o obniżonej wartości był o 1 pkt proc. wyższy. To była duża różnica uzyskana w ciągu jednego roku.

W zakresie kredytów mieszkaniowych jakość portfela poprawiła się z 2,5% do 2,3%. Udział złych kredytów w tej części portfela był w ostatnim roku taki sam, jak w 2019 r. Z racji młodszego portfela i zmiany podejścia do oceny ryzyka kredytowego w kolejnych latach, **jakość portfela kredytów mieszkaniowych denominowanych w złotych była zdecydowanie lepsza. Udział kredytów o obniżonej jakości wyniósł tylko 1,8%. Wyraźnemu pogorszeniu uległ natomiast portfel kredytów wyrażonych w walucie szwajcarskiej. W tym portfelu udział kredytów o obniżonej jakości zwiększył się w ciągu jednego roku z 4,4% do 5,3%.** W przypadku zaś kredytów walutowych w innych walutach, ich znaczenie pozostawało najmniejsze, ale też jego jakość była najlepsza (1,6% stanowiły kredyty o obniżonej wartości).

W zakresie kredytów konsumpcyjnych jakość portfela także wyraźnie poprawiła się. Udział kredytów o obniżonej wartości wyniósł na koniec ubiegłego roku 9,4%. Ten wynik był dość wysoki, ale warto pamiętać, że historycznie (od 2009 r.) ten wskaźnik był zawsze dwucyfrowy. Można też dodać, że rok wcześniej udział kredytów konsumpcyjnych o niższej wartości wynosił jeszcze 11%.

Wyraźna poprawa nastąpiła także **w zakresie jakości portfela kredytów dla mikrofirm.** W tym obszarze nie tylko jakość się poprawiła, ale nominalna wartość kredytów o niższej jakości zmniejszyła się. **Udział kredytów o obniżonej jakości wyniósł** ostatnio **10,4%,** choć rok wcześniej przekraczał jeszcze 13%.

W obszarze kredytów dla podmiotów gospodarczych jakość portfela także poprawiła się wyraźnie w ostatnim roku. Łączna poprawa odpowiadała zmniejszeniu udziału kredytów o obniżonej wartości z 9% do 7,3%. Jakość należności od podmiotów gospodarczych pozostała też nadal na zdecydowanie wyższym poziomie niż jakość należności z tytułu kredytów konsumpcyjnych dla gospodarstw domowych. Patrząc na subkategorie portfeli dla podmiotów gospodarczych, **warto odnotować utrzymywanie się zdecydowanie lepszej jakości należności od dużych przedsiębiorstw** i dalszą poprawę wyników banków. W 2021 r. **udział kredytów o obniżonej wartości w portfelu należności od dużych przedsiębiorstw obniżył się z 5,4% do 4,1%.** Był

to zatem naprawdę bardzo przyzwoity wynik. **W zakresie firm sektora MSP** sytuacja była gorsza, choć też uległa ostatnio poprawie. **Udział kredytów o obniżonej jakości zmniejszył się z 12,2% do 10,7%.** Tradycyjnie też jakość kredytów inwestycyjnych pozostawała na wyższym poziomie niż jakość kredytów operacyjnych.

W pasywach sektora bankowego też zaszły w ostatnim roku istotne zmiany i również różniły się one od zjawisk obserwowanych w poprzednim roku. **Największą pozycją tradycyjnie były tutaj zobowiązania z tytułu depozytów od sektora niefinansowego. Ich dynamika była jednak zdecydowanie niższa niż rok wcześniej. Zwiększyły się one o 8%.** Wynikało to z dwóch przyczyn: braku zasilenia rachunków przez środki pochodzące z państwowych tarcz pomocowych i rezygnacji części klientów z utrzymywania środków na rachunku bankowym, gdy bardzo niskie lub zerowe oprocentowanie prowadziło do dużej realnej utraty wartości w warunkach wysokiej inflacji. Inną tendencją widoczną w 2021 r. był **szybszy wzrost depozytów walutowych w stosunku do depozytów w złotych polskich**. Ponownie natomiast szybciej zwiększała się wartość depozytów przedsiębiorstw niż gospodarstw domowych.

W warunkach wspomnianego bardzo niskiego oprocentowania lokat **wzrosło dalej znaczenie depozytów bieżących** w depozytach ogółem. Powodowało to sytuację, w której niedopasowanie terminowe kredytów i depozytów dalej wyraźnie wzrosło. **Rodzi to wyzwanie w zakresie zarządzania płynnością.**

Tempo wzrostu depozytów ogółem od sektora niefinansowego było wyższe niż kredytów udzielonych temu sektorowi. **W efekcie relacja kredytów do depozytów uległa dalszemu obniżeniu.** Była ona już wyraźnie poniżej 80% i dowodziła bezpieczeństwa działania banków, ale też ich trudności w zwiększaniu akcji kredytowej.

W 2021 r. bardzo dynamicznie wzrosły depozyty od sektora budżetowego. Lepsze wyniki finansów publicznych oraz przygotowania samorządów lokalnych do trudniejszego 2022 r. (m.in. na skutek wprowadzenia tzw. Polskiego Ładu) doprowadziły do zwiększenia wolumenu tych depozytów o blisko 50%. Wyraźnie wzrosły też depozyty od sektora finansowego, ale tempo ich zwiększenia było już bardziej zbliżone do tempa wzrostu depozytów od sektora niefinansowego.

Kapitały banków obniżyły się i to mimo dodatniego wyniku finansowego sektora bankowego. Było to w dużym stopniu wynikiem przeszacowania wielkiego portfela papierów wartościowych po kolejnych podwyżkach stóp procentowych w NBP. Zmniejszenie kapitałów tylko z tego powodu wyniosło kilkanaście miliardów złotych.

Współczynnik wypłacalności dla potrzeb liczenia wymogów kapitałowych nadal utrzymywał się na bezpiecznym wysokim poziomie. Na koniec 2021 r. wyniósł on 19,2%, ale był jednak aż o 1,4 pkt proc. niższy niż rok wcześniej.

W pasywach banków całkiem dużą pozycją stały się rezerwy. Rosły one w ostatnich latach bardzo dynamicznie, w tempie kilkudziesięciu procent każdego roku. W przeważającej większości wysoki przyrost rezerw został spowodowany dążeniem do zabezpieczenia się banków przed skutkami ryzyka prawnego związanego z możliwymi wyrokami sądowymi dotyczącymi walutowych kredytów mieszkaniowych. Banki tworzyły te rezerwy pod koniec dwóch ostatnich lat, aby przygotować się finansowo do spodziewanego procesu zawierania przez banki umów konwersji umów kredytowych w celu przekształcenia kredytów na wyrażone w walucie polskiej. Zamiana waluty kredytu na złote będzie wiązać się z mniejszą lub większą stratą dla banków na skutek

prawdopodobnego zastosowania częściowego umorzenia kredytu, tak aby zrównać warunki kredytowania klientów mających kredyty w złotych i w walucie obcej.

W minionym roku nastąpił też dalszy wzrost kwoty zobowiązań pozabilansowych sektora bankowego. Wyniósł on ponad 20% i było to tempo wzrostu wyraźnie wyższe od osiągniętego wcześniej. Przez ostatnie pięć lat obserwowano stabilny ich wzrost, z wyjątkiem 2020 r. Tempo wzrostu tych zobowiązań było też znacznie szybsze od tempa wzrostu sumy bilansowej sektora bankowego, co świadczyło o woli banków i ich klientów większego zabezpieczenia swoich pozycji przed zmianami stóp procentowych i kursów walut w okresie większej ich zmienności.

Rachunek zysków i strat sektora bankowego pokazał w ostatnim roku **kolejny spadek dochodów odsetkowych.** Obniżenie dochodów z tego źródła wyniosło 1,2%. **Nawet wzrost stóp procentowych w NBP w IV kwartale 2021 r. nie spowodował odwrócenia sytuacji.** Przychody odsetkowe były niższe niż rok wcześniej i to mimo wyraźnego wzrostu sumy aktywów banków, w tym należności kredytowych. **Na szczęście spadkowi dochodów odsetkowych towarzyszył wzrost dochodów pozaodsetkowych z wszystkich głównych kategorii,** a więc dochodów opłat i prowizji, z operacji finansowych i z dywidend. **Tym samym udało się bankom zwiększyć udział dochodów pozaodsetkowych w dochodach ogółem** i nastąpiło to po wielu latach nieprzerwanego wzrostu znaczenia dochodów odsetkowych. Tym niemniej udział dochodów pozaodsetkowych był w 2021 r. nadal niższy niż w 2017 r. Wyniósł on ostatnio 31,6%.

W sumie całkowite przychody operacyjne netto banków były wyższe od uzyskanych w poprzednim roku o 11%. **Koszty ogólne banków udało się wyraźnie ograniczyć.** W warunkach wysokiej inflacji **ich wzrost o ok. 2% nie był znaczący**. Dotyczył on szczególnie kosztów pracowniczych. Koszty eksploatacyjne obniżyły się nawet w 2021 r. Wynikało to jednak z dwóch zasadniczych powodów: zmniejszenia sieci placówek bankowych oraz wyraźnego zmniejszenia wysokości wpłat wniesionych w ubiegłym roku do Bankowego Funduszu Gwarancyjnego. Koszty amortyzacji również pozostały na poziomie zbliżonym do 2020 r.

W tych warunkach największe zmiany po stronie kosztów nastąpiły w dwóch obszarach: utworzonych odpisach aktualizacyjnych oraz zawiązanych rezerwach. **Skala odpisów na aktywa finansowe była dwukrotnie niższa niż w poprzednim roku i jedną z najniższych w ostatnich latach.** Było to oczywiście efektem wyraźnej poprawy sytuacji makroekonomicznej kraju oraz lepszej jakości portfela kredytowego. Z drugiej strony, jak wspomniano już wyżej, **banki zawiązały jednak po raz kolejny bardzo wysokie rezerwy, głównie na ryzyko prawne.**

Wskaźnik C/I w 2021 r. wyniósł 58,8%, podczas gdy rok wcześniej ukształtował się na poziomie 63,4%. Mniejsze odpisy i ograniczenie kosztów działania doprowadziły do tej poprawy sytuacji. Warto jednak przypomnieć, że przed wprowadzeniem podatku bankowego czy znacznym podniesieniem wpłat na BFG sektor osiągał wynik dochodzący do 51%.

Po odliczeniu wszystkich kosztów wynik finansowy brutto sektora bankowego wyniósł prawie 15 mld PLN i był blisko czterokrotnie wyższy niż w roku poprzednim. Sektor zapłacił też podatek dochodowy o połowę wyższy niż w 2020 r. **Efektywna stopa opodatkowania dochodu wyniosła 41%** przy nominalnej stawce w wysokości 19%. Złożyło się na to parę czynników: po pierwsze, kilka znaczących banków poniosło stratę w ostatnim roku, co nie musiało oznaczać straty podatkowej, a ponadto inne banki osiągnęły w tej sytuacji wyższy dochód, po drugie, banki utworzyły znaczące rezerwy, które nie mogły być zaliczone do kosztów podatkowych. Podobnie kosztami podatkowymi nie są wpłaty banków na Bankowy Fundusz Gwarancyjny czy zapłacony podatek

od niektórych instytucji finansowych (wyniósł on w 2021 r. mniej więcej tyle samo, co w 2020 r.).

Wynik netto sektora bankowego wyniósł 8 849 mln PLN. Stanowiło to dużą różnicę w porównaniu z 2020 r., gdy łączny wynik sektora był ujemny. **Trzeba jednak dodać, że – pomijając 2020 r. – nominalnie tak niskiego zysku sektor bankowy nie wykazał od wielu lat.** Wcześniej zysk zawsze przekraczał 10 mld PLN, choć wartość pieniądza była wtedy wyższa. **Warto w tym miejscu podkreślić, że wynik ostatniego roku został zrealizowany w okresie wyraźnie lepszej koniunktury gospodarczej.** Tym niemniej umiejętność wygenerowania zysku w trudnych warunkach regulacyjnych zasługiwała na szczególny szacunek i podkreślała zdolność kierownictw banków do uzyskiwania wyników finansowych w bardzo trudnych warunkach. **Zmiany regulacyjne wprowadzone w ostatnich latach spowodowały, że osiąganie dobrych wyników finansowych przez sektor bankowy było i będzie w najbliższej przyszłości praktycznie niemożliwe, co będzie skutecznie hamować budowę kapitałów własnych i możliwości rozwoju akcji kredytowej banków.**

Osiągnięcie pozytywnych wyników finansowych przez sektor bankowy nie spowodowało jednak dużej poprawy wskaźników efektywności działania. Marża odsetkowa wyniosła zaledwie 1,9% i była najniższa w najnowszej historii sektora bankowego. Marża dochodów pozaodsetkowych także była bardzo niska (tylko w 2020 r. była ona niższa). Znacznie lepiej kształtowały się wskaźniki kosztów działania, zarówno kosztów funkcjonowania banków, jak i kosztów odpisów i rezerw. Z tego też powodu wspomniany wskaźnik C/I w ostatnim roku spadł poniżej 60%.

W sumie **wyniki ROA i ROE** były oczywiście w 2021 r. lepsze niż w roku poprzednim, ale **pozostały na bardzo niskim poziomie**. **Wskaźnik ROA wyniósł 0,36%, a wskaźnik ROE 4,2%. Ten ostatni wskaźnik nadal nie pokrywał kosztów kapitału** i trudno mówić, że w tych warunkach banki mogłyby przyciągnąć kapitał z zewnątrz. Trudno było przeprowadzić nową emisję akcji, a żaden bank nie został utworzony w Polsce od wielu lat.

W naszym raporcie odrębnie analizowane są także **wyniki sektora banków spółdzielczych**. Jest to specyficzna, dość homogeniczna grupa banków działających w Polsce, która ma duże znaczenie dla funkcjonowania rynku finansowego w naszym kraju. Na koniec 2021 r. działało 510 banków spółdzielczych, z czego tylko 11 nie było członkiem jednego z dwóch systemów ochrony instytucjonalnej działających w Polsce. Więcej banków było członkami Systemu Ochrony Zrzeszenia BPS (316), ale Spółdzielczy System Ochrony SGB też miał licznych członków (183). Na podkreślenie zasługiwał fakt, że coraz mniej banków znajdowało się poza tymi systemami, choć oczywiście największe banki spółdzielcze mogą mieć potencjał na samodzielne funkcjonowanie.

Suma bilansowa banków spółdzielczych zwiększyła się w 2021 r. o 10,7%. W porównaniu do danych z całego sektora bankowego warto podkreślić szybszą dynamikę aktywów bankowości lokalnej oraz praktycznie niezmienny od kilku lat **jej udział w całym sektorze bankowym wynoszący w granicach ok. 7%**.

Największą pozycją aktywów banków spółdzielczych pozostały należności od podmiotów niefinansowych, a więc głównie od gospodarstw domowych oraz – w mniejszym stopniu – od przedsiębiorstw. **Mimo całkiem niezłej dynamiki** wzrostu tej pozycji w ostatnim roku **(o 6,6%) kontynuowany był proces zmniejszenia się znaczenia kredytów w aktywach banków. Na koniec 2021 r. stanowiły one tylko 36,6% aktywów** (rok wcześniej 38%), **a nieodległe są lata, gdy ten udział przekraczał 50%.**

Spadek znaczenia należności od sektora niefinansowego nastąpił kosztem szybkiej dynamiki portfela papierów wartościowych. Na koniec ubiegłego roku ich udział wyniósł już 29,9% aktywów, stając się drugą pod względem wielkości pozycją aktywów banków lokalnych. **Imponujące było też tempo wzrostu tego portfela (o 40,7%)**. W efekcie pozycja zdystansowała należności od sektora finansowego w klasyfikacji najważniejszych pozycji aktywów banków spółdzielczych.

Trzecią pozycję zajęły właśnie należności od sektora finansowego, które w tym przypadku stanowią środki przekazane do banków zrzeszających pod różnymi tytułami. Niektóre z nich są obowiązkowe, inne nie. Udział tej pozycji w aktywach wyniósł 23,8% i zmniejszył się z 28%. Sama dynamika tych należności wyniosła w ostatnim roku 94,1%, co oznaczało zmniejszenie wartości o 5,9%. Warto dodać, że łącznie portfel papierów wartościowych i należności od sektora finansowego stanowiły 53,7% aktywów, a więc znacznie więcej niż portfel kredytowy banków lokalnych dla sektora niefinansowego. To pokazuje skalę środków, którymi dysponowały banki spółdzielcze i rozmiary ograniczeń we właściwym ich wykorzystaniu na rozwój akcji kredytowej. **Relacja kredytów do depozytów sektora niefinansowego w bankach lokalnych uległa dalszemu obniżeniu do bardzo niskiego poziomu (48%).**

Podobnie jak w przypadku banków komercyjnych, banki spółdzielcze nie odnotowały w ostatnim roku znaczącej zmiany należności od sektora budżetowego. Zmiana wolumenu nie przekroczyła 1%, co spowodowało jednak zmniejszenie się udziału tych należności w aktywach ogółem bankowości lokalnej z 6,7% do 6,1%.

Wśród należności od sektora niefinansowego banków spółdzielczych przeważały wyraźnie należności od gospodarstw domowych. Wynikało to z faktu, że do tej kategorii zalicza się nie tylko osoby prywatne, ale także indywidualnych przedsiębiorców oraz rolników, a jest to w bankowości lokalnej bardzo duża grupa klientów.

Należności od gospodarstw domowych stanowiły ponad 73% należności od sektora niefinansowego. W tej kategorii też zachodziły duże zmiany w bankach spółdzielczych. Przede wszystkim **trzeba odnotować kolejny rok bardzo wysokiej dynamiki kredytów mieszkaniowych. W 2021 r. wyniosła ona blisko 20%, powodując, że stanowiły one już ponad 1/3 portfela kredytów dla gospodarstw domowych.** Ten udział był jednak nadal nieporównywalnie mniejszy niż w bankach komercyjnych. Z zadowoleniem należy przyjąć wzrost tego portfela, który zwykle cechuje się najwyższą jakością i powodował większą dywersyfikację portfela kredytowego banków lokalnych. Może natomiast martwić zbyt wysoka dynamika portfela. Z jednej strony był to efekt nadal stosunkowo niskiej bazy wyliczania tempa wzrostu, z drugiej jednak należy wyrazić obawę, aby zbyt szybki wzrost nie spowodował w przyszłości pogorszenia jakości na skutek zbyt pochopnej czy łagodnej oceny zdolności kredytowej klientów.

Portfel kredytów konsumpcyjnych zwiększył się w umiarkowanym tempie 5,7% i stanowił zdecydowanie najmniejszą pozycję wśród kredytów dla gospodarstw domowych w bankowości spółdzielczej. Dynamika różnych form kredytów konsumpcyjnych była zbliżona, z wyjątkiem wyższej dynamiki kredytów samochodowych, co było zjawiskiem także odmiennym od zauważonego w bankowości komercyjnej.

Najpoważniejszą kategorię stanowiły należności od mikroprzedsiębiorców oraz rolników indywidualnych. Warto jednak podkreślić, że **dynamika tej pozycji była najniższa**. Należności te zwiększyły się tylko o 1,5%. Ta niewielka dynamika dotyczyła właściwie wszystkich głównych rodzajów kredytów dla tych klientów: kredytów operacyjnych, inwestycyjnych i na nieruchomości. Po złożonej sytuacji 2020 r. w żadnej z tych kategorii nie odnotowano istotnego wzrostu.

W zakresie kredytów dla podmiotów gospodarczych banki spółdzielcze uzyskały wyższą dynamikę, ale ich wzrost wyniósł tylko 4,5%. Właściwie w zakresie współpracy banków spółdzielczych z przedsiębiorstwami można mówić tylko o kredytach dla podmiotów sektora MSP, ponieważ należności od dużych przedsiębiorstw były bardzo małe i na skutek tego także cechowały się dużą zmiennością w kolejnych latach. Natomiast należności banków od sektora MSP zwiększyły się we wszystkich głównych grupach kredytów. Najszybciej wzrosły kredyty operacyjne (o 6,6%), a wolniej kredyty inwestycyjne (o 3,9%) oraz pozostałe kredyty, włączając w nie także kredyty na nieruchomości (o 2,8%). Różnice w dynamice poszczególnych rodzajów kredytów nie były zatem duże i dlatego nie zmieniła się też zasadniczo struktura tych należności. Największe znaczenie miały pozostałe kredyty, nieco mniejsze kredyty operacyjne, a zdecydowanie najmniejsze były kredyty inwestycyjne.

Analizując portfel należności od podmiotów niefinansowych banków spółdzielczych, nie sposób nie zwrócić uwagę na jakość tego portfela. **W 2021 r. nastąpiło polepszenie jakości portfela polegające na zmniejszeniu udziału należności o obniżonej jakości z 8,7% do 8,2%** (a więc o 0,5 pkt proc.). **Skala poprawy sytuacji była przy tym mniejsza niż w całym sektorze bankowym, ale wynikało to w dużym stopniu z innych zasad tworzenia rezerw i reklasyfikacji należności w bankach komercyjnych.** Te ostatnie utworzyły znacznie większe odpisy w recesyjnym 2020 r. i w następnym dokonały odwrotnej operacji. **Trzeba jednak dodać, że w całym sektorze bankowym jakość portfela była też zdecydowanie lepsza** (5,7% udziału kredytów o obniżonej wartości). Niezależnie od tego porównania, warto podkreślić tę poprawę jakości portfela banków spółdzielczych przynajmniej z dwóch powodów. Po pierwsze, warto przypomnieć, że w 2019 r. udział należności zagrożonych wynosił jeszcze 9,1%. A po drugie, po zakończeniu okresu moratoriów kredytowych w 2020 r. oraz po zmianie regulacyjnych zasad tworzenia rezerw celowych można było wyrażać obawy o jakość portfela w następnym roku. Na szczęście, to zaniepokojenie nie potwierdziło się w wynikach banków spółdzielczych.

Patrząc na jakość należności w poszczególnych segmentach, była ona tradycyjnie dużo lepsza w przypadku gospodarstw domowych. Udział należności o obniżonej jakości wyniósł 4,9% i zmniejszył się w ostatnim roku z 5,4%. Zdecydowanie najlepsza była tutaj jakość kredytów mieszkaniowych. Tylko 1,1% tego portfela stanowiły kredyty o obniżonej jakości (rok wcześniej było to 1,4%). Było to m.in. efektem stosunkowo młodego portfela, który szybko narastał w ostatnich latach oraz zasad klasyfikacji tych należności. W zakresie kredytów konsumpcyjnych także nastąpiła podobna sytuacja, ale tutaj udział należności niepełnowartościowych był wyższy. Wyniósł on 4,7% w 2021 r. i 5,3% w 2020 r. **Najgorszą jakością spośród kredytów dla gospodarstw domowych charakteryzowały się kredyty dla mikroprzedsiębiorstw** i skala poprawy była też najmniejsza. **Wskaźnik należności o obniżonej jakości dla mikroprzedsiębiorstw i dla rolników indywidualnych wyniósł 7,3%** na koniec 2021 r. i obniżył się w ciągu jednego roku o 0,2 pkt proc.

W przypadku należności od podmiotów gospodarczych jakość portfela była gorsza, co było zjawiskiem występującym od kilku już lat. W tym zakresie wyniki bankowości spółdzielczej był złe. Na koniec 2021 r. udział kredytów o obniżonej wartości wynosił 17,7% i praktycznie nie zmienił się w ciągu ostatniego roku. Rok wcześniej obniżył się on o prawie 1 pkt proc., ale należy pamiętać, że nastąpiło to w okresie zmian w zasadach tworzenia rezerw celowych. Dodatkowo, trzeba też odnotować wyraźne obniżenie się jakości portfela kredytów dla dużych przedsiębiorstw. Jak powiedziano wyżej, ten portfel był niewielki i cechował się dużą zmiennością swoich rozmiarów, ale pogorszenie portfela od dużych przedsiębiorstw może być sygnałem problemów dla poszczególnych banków, jako że mogły to być znaczące zaangażowania banków, ważące istotnie w ich bilansach.

Po stronie pasywów sektora banków spółdzielczych od zawsze najpoważniejszą pozycją były **depozyty sektora niefinansowego**. W ostatnim roku **zwiększyły się one w tempie 6,6%,** a więc wyraźnie wolniej niż tempo wzrostu pasywów ogółem. Stąd **znaczenie depozytów klientowskich nieco obniżyło się w 2021 r.** o blisko 3 pkt proc. **do poziomu 76,5% łącznych pasywów**.

Zobowiązania banków spółdzielczych wobec sektora niefinansowego rosły w tempie wolniejszym niż miało to miejsce rok wcześniej (różnica tempa wyniosła ok. 1 pkt proc.) oraz wolniej niż w całym sektorze bankowym. W efekcie, **udział depozytów klientowskich w bankach spółdzielczych w depozytach tych klientów w całym sektorze bankowym zmniejszył się o 0,2 pkt proc. i wyniósł na koniec roku 9,1%.** Był to zarazem czwarty rok stopniowego zmniejszania się znaczenia banków spółdzielczych w tym zakresie. Przy stosunkowo niskiej dynamice akcji kredytowej banki lokalne nie musiały zabiegać o dynamiczny wzrost depozytów klientowskich.

Warto podkreślić bowiem, że nominalny przyrost depozytów od sektora niefinansowego wyniósł 8 710 mln PLN, podczas gdy w tym samym czasie przyrost należności od tego sektora liczył 4 182 mln PLN. To oznaczało, że nawet połowa przyrostu depozytów klientowskich nie została ulokowana w postaci wzrostu akcji kredytowej. To świadczy o wyzwaniach bankowości spółdzielczej w zakresie aktywizowania pozyskiwanych pasywów i może prowadzić do trudności w generowaniu satysfakcjonującego wyniku finansowego.

Zobowiązania wobec gospodarstw domowych były pozycją dominującą, ale rosły one wolniej w 2021 r. niż depozyty od przedsiębiorstw. **Zobowiązania od gospodarstw domowych wzrosły o 5,2% i stanowiły blisko 65% pasywów banków lokalnych. Zobowiązania od przedsiębiorstw zwiększyły się zaś o 17,6% i wynosiły 9,5% pasywów tych banków.**

Drugą znaczącą pozycją w pasywach banków spółdzielczych stanowiły zobowiązania od sektora budżetowego. Podobnie jak miało to miejsce w całym sektorze bankowym, **zobowiązania banków spółdzielczych wobec klientów tego sektora wzrosły bardzo silnie**. Wolumen ten wzrósł o 45% i stanowił już 14,6% pasywów sektora bankowości lokalnej.

W wolnym tempie zwiększyły się w ubiegłym roku kapitały banków lokalnych. Wynikało to przede wszystkim ze słabszych wyników finansowych, które są głównym źródłem wzrostu tej pozycji. Zwiększyły się one o 3,5%, ale i tak była to duża różnica w porównaniu z wynikami całego sektora bankowego, gdzie nastąpiło znaczące obniżenie kapitałów. **Dla celów regulacyjnych fundusze własne wzrosły skromnie o 1,3%, ale zwiększyły się w odróżnieniu od banków komercyjnych.** Co więcej, znaczenie funduszy Tier II uległo dalszemu zmniejszeniu. **Jednak współczynnik wypłacalności obniżył się** na skutek szybszego wzrostu aktywów niż funduszy **i wyniósł na koniec 2021 r. 18,5%** (zamiast 18,9% na koniec 2020 r.). Współczynnik wypłacalności w bankowości spółdzielczej stał się wyższy niż w bankowości komercyjnej.

Wyniki finansowe banków spółdzielczych były w 2021 r. lepsze niż rok wcześniej. Okres lepszej koniunktury gospodarczej sprzyjał także mniejszym polskim bankom. **Wynik odsetkowy nieznacznie wzrósł w ostatnim roku i był to rezultat lepszy niż w bankowości komercyjnej**, gdzie wynik ten zmniejszył się. **Lepszy wynik odsetkowy był skutkiem przede wszystkim bardzo silnego zredukowania kosztów odsetkowych**. Przychody odsetkowe zmalały, ale wyraźnie wolniej i nastąpiło to przy wzroście aktywów oraz należności od sektora niefinansowego w 2021 r. Tym samym banki spółdzielcze wykorzystały potencjał, jaki miały w zakresie redukcji oprocentowania depozytów. W warunkach niemal zerowego oprocentowania było to stosunkowo łatwo zrobić. Nominalny wzrost dochodów odsetkowych wyniósł 1,6%. Przy szybszym wzroście

aktywów dalszemu **obniżeniu uległ w 2021 r. wskaźnik dochodów odsetkowych do aktywów. Na koniec roku wyniósł on 1,88%**, choć jeszcze rok wcześniej uplasował się na poziomie 2,05%. **Wskaźnik tej marży był w bankowości spółdzielczej niemal identyczny, jak w całym sektorze bankowym, choć rok wcześniej wynik w całym sektorze był wyraźnie lepszy.** Bankowość spółdzielcza na skutek silnej konkurencji już nie realizowała więc lepszej marży odsetkowej od bankowości komercyjnej.

Dochody pozaodsetkowe nieznacznie zmniejszyły się (o ok. 1,2%), ale warto podkreślić, że wyraźnie wzrosły dochody z opłat i prowizji (o 9,5%), które były najważniejszą pozycją dochodów pozaodsetkowych. Niestety, inne rodzaje dochodów pozaodsetkowych przeżyły wyraźny regres. **W efekcie kolejny rok wzrosło znaczenie dochodów odsetkowych w bankach lokalnych i miało to miejsce w okresie najniższych stóp procentowych na rynku.** W 2021 r. odpowiadały one aż za 71,8% dochodów (o 0,6 pkt proc. więcej niż w 2020 r.). To dowodziło trudności banków lokalnych w zwiększaniu dochodów pozaodsetkowych. Relacja przychodów pozaodsetkowych do aktywów uległa dalszemu obniżeniu (z 0,83% do 0,74%). Była on też niższa niż w całym sektorze bankowym (0,88%).

Wynik na działalności bankowej lokalnych instytucji finansowych w 2021 r. wyniósł 4 603 mln PLN i był tylko o 0,8% wyższy niż rok wcześniej. Zatem **niemal cała poprawa wyniku finansowego nastąpiła dzięki mocniejszej redukcji kosztów**.

Po stronie kosztów udało się nieznacznie zmniejszyć ich poziom. W zależności od kategorii kosztów spadek wyniósł od 1 do kilku procent. W warunkach silniejszej inflacji wynik ten zasługiwał na docenienie, choć należy pamiętać, że w tym zakresie bankowość spółdzielcza ma potencjał redukcji kosztów, ale wymaga to nieco innego sposobu prowadzenia biznesu. **Relacja kosztów operacyjnych (koszty działania banku i amortyzacja) do aktywów ogółem uległa w bankach spółdzielczych dalszej dużej poprawie.** Jeszcze w 2015 r. relacja ta wynosiła powyżej 3%, aby dojść do poziomu 1,88% w 2021 r. Wskaźnik ten kształtował się nadal na poziomie wyższym niż w przypadku całego sektora bankowego (1,63%), ale różnica nie była już tak wielka jak w przeszłości. Trzeba jednak w tym miejscu zrobić zastrzeżenie, że banki lokalne nie ponosiły ciężaru podatku od niektórych instytucji finansowych.

Zauważalnym było kolejne wyraźne zmniejszenie odpisów z tytułu wartości aktywów finansowych. W ostatnim roku, dzięki dobrej koniunkturze, możliwe było zmniejszenie odpisów o 32,2%. Skala zmniejszenia rezerw była niższa niż w bankowości komercyjnej, ale ta ostatnia zawiązała wiele odpisów rok wcześniej. W tym miejscu należy też zwrócić uwagę na istotną poprawę relacji łącznej odpisów na rezerwy netto do aktywów tych podmiotów w ostatnich dwóch latach (z 0,55% w 2019 r. do 0,17% w 2021 r.) i dużo lepszy poziom tego wskaźnika w porównaniu z całym sektorem bankowym (0,54%). Trzeba też dodać, że **zmniejszone saldo rezerw nie wpłynęło na zmniejszenie poziomu pokrycia należności o obniżonej jakości rezerwami celowymi.** Wręcz odwrotnie, ten wskaźnik wzrósł w bankowości spółdzielczej w ostatnim roku z 47% do 49%.

Dzięki niższym odpisom oraz zwolnieniu z podatku od niektórych instytucji finansowych banki spółdzielcze zapłaciły relatywnie niewielki podatek dochodowy. Efektywna stopa opodatkowania wyniosła 22% i była niemal dwukrotnie niższa niż w całym sektorze bankowym i niewiele wyższa od nominalnej stawki podatku (19%).

Wynik finansowy netto wypracowany przez banki spółdzielcze wyniósł **w 2021 r.** 729 mln PLN

i **był aż o 54,2% wyższy niż rok wcześniej.**

Lepsze wyniki banków spółdzielczych miały swoje odzwierciedlenie w poprawie wskaźników efektywności działania. **Wskaźnik zwrotu netto z aktywów (ROA)** ukształtował się w 2020 r. na poziomie 0,31%, a rok później **wyniósł już 0,41%.** Po roku recesji wrócił on w 2021 r. do poziomu z 2019 r. Warto podkreślić, że jest to pierwszy wzrost tego wskaźnika na przestrzeni ostatnich lat, a ponadto **rentowność aktywów w bankach spółdzielczych w 2021 r. była drugi rok z rzędu wyższa niż w całym sektorze bankowym**, jednakże dystans pomiędzy oboma wskaźnikami był niewielki (0,36% dla całego sektora bankowego).

Wskaźnik zwrotu z kapitału (ROE) również uległ polepszeniu w 2021 r., co także stanowiło odwrócenie negatywnego trendu z lat poprzednich. **ROE na koniec ubiegłego roku wyniósł 5,40% i był o 1,76 pkt proc. wyższy niż w 2020 r.**, a nawet był wyższy niż poziom osiągnięty w 2018 r. Warto podkreślić, że i w przypadku tego wskaźnika **banki spółdzielcze utrzymały jego wyższy poziom niż banki komercyjne** (4,19%). Oczywiście dowodzi to dobrego wyniku ostatniego roku, **ale podobnie jak w przypadku całego sektora bankowego trudno mówić o poziomie zwrotu satysfakcjonującego dla inwestorów, choć w bankowości spółdzielczej ten czynnik może mieć nieco mniejsze znaczenie**.

Tak zaprezentowane **wyniki sektora bankowego oraz wyniki makroekonomiczne mogły stać się podstawą do rysowania perspektyw rozwoju sytuacji w bankowości** i jego otoczeniu gospodarczym w następnych miesiącach. **Tym razem jednak wyzwanie to wydaje się być szczególnie trudne**, tym bardziej że sytuacja pozostaje bardzo wyjątkowa i niestabilna oraz może się ona jeszcze dynamicznie zmieniać. **Od 24 lutego 2022 r., a więc od chwili wybuchu wojny na Ukrainie, sytuacja stała się kompletnie inna i niezmiernie trudno jest rysować scenariusze na następne miesiące w każdej niemal sferze, w tym także w sektorze bankowym**.

Wielki konflikt wojenny nieopodal granic Polski zmienia percepcję działania i uwarunkowania na najbliższą przyszłość w sferze politycznej, gospodarczej, społecznej. Wydawało się, że wybuch pandemii koronawirusa zmienił naszą rzeczywistość bardzo silnie i będzie to najmocniejsze doświadczenie ostatnich lat. Jak się okazało, nic bardziej mylnego w kontekście sytuacji Polski i jej sąsiadów w najbliższej przyszłości.

Nie sposób dziś przewidzieć, jakie będą nawet krótkotrwałe konsekwencje wojny na Ukrainie, nie mówiąc do dalekosiężnych rozstrzygnięciach. Dotyczy to zarówno kwestii politycznych, jak i gospodarczych. Nie ulega jednak wątpliwości, że możemy spodziewać się teraz bardziej konfrontacyjnej polityki, w tym polityki gospodarczej, opartej z jednej strony na funkcjonowaniu w świecie wzmożonych sankcji, ograniczeń wolnego przepływu towarów i kapitału. Może to dotyczyć nie tylko Rosji, ale także innych krajów, które nie będą chciały spełniać wspólnych standardów współpracy międzynarodowej. Z drugiej strony **możemy oczekiwać mobilizowania znacznie większych środków i zasobów na potrzeby wzmocnienia obronności**, niezależności gospodarczej od innych krajów. To **prawdopodobnie zmieni podejście do finansowania części projektów ze środków publicznych, wpłynie na zmianę priorytetów**. **Zmiany kanałów dostaw surowców w wyniku konfliktu zbrojnego i nałożonych w jej wyniku sankcji spowodują zapewne przeorientowanie polityki energetycznej, w tym klimatycznej. Wydatki inwestycyjne przeznaczone dotychczas na różnorodne cele zostaną przeniesione w dużym stopniu na zachowanie ciągłości dostaw i produkcję energii.** Być może szereg projektów infrastrukturalnych będzie musiał poczekać na inne czasy, transformacja energetyczna może też zwolnić.

Zmieni się też zapewne nastawienie inwestorów do prowadzenia biznesu. Dla znacznej części społeczeństwa zmianie mogą ulec przyzwyczajenia i nawyki konsumpcyjne z ostatnich lat. To będzie wpływać na skłonność do inwestowania, podobnie jak zmiana priorytetów wydatków publicznych. Szereg z nich zostanie zrealizowanych w formie zakupów za granicą, co spowoduje mniejsze inwestycje publiczne w kraju lub zwiększenie długu publicznego, którego może być trudniej sfinansować w warunkach zmienionego klimatu inwestycyjnego.

Dlatego nie ulega wątpliwości, że obecna wojna na Wschodzie będzie stanowić poważne wyzwanie dla całej gospodarki, dla polityki gospodarczej. Z uwagą trzeba analizować klimat inwestycyjny do rozwijania biznesu w krajach, które znajdują się niedaleko obecnego teatru wojny. Nawet jeśli działania wojenne zakończą się, to region może być przez pewien czas postrzegany jako mniej stabilny, narażony na podwyższone ryzyko, nawet jeśli nie będzie to mieć odzwierciedlenia w rzeczywistości.

Wojna i zniszczenia nią spowodowane będą prowadzić także do trwałego zwiększenia liczby osób napływających do Unii Europejskiej z Ukrainy. To spowoduje, że wiele osób zdecyduje się pozostać w naszym kraju na dłużej. **Wiele zależeć będzie od tego, czy uda się dobrze wykorzystać ten potencjał w kraju**, czy też osoby te otrzymają właściwe wsparcie i nie będą poszukiwać innego miejsca do życia i kraj straci ten potencjał. To wymaga także poniesienia dużych nakładów o charakterze socjalnym, bytowym i gospodarczym, ale przede wszystkim **musi być powszechna zgoda społeczna na szerokie prowadzenie takich działań nie tylko w okresie nadzwyczajnym, kryzysowym**. Ten dopływ obywateli może stanowić bowiem także szansę w postaci pojawienia się zachęty dla biznesu do przenoszenia aktywności do naszego kraju, gdzie powinien pojawić się potencjał jego rozwoju.

Ta sytuacja nadzwyczajna powoduje, że niezwykle trudno oceniać sytuację makroekonomiczną Polski w najbliższych miesiącach. Już bez wydarzeń na Ukrainie perspektywa była niejasna. Teraz rozwój gospodarczy może być zniekształcony znacznie silniej.

W 2021 r. największym wyzwaniem gospodarczym okazała się inflacja. Po długim okresie stosunkowo jej niskiego poziomu, pod koniec roku zbliżyła się ona do granicy 10%. W tym okresie zostały też podjęte pierwsze działania w Polsce z zakresu polityki monetarnej i polityki fiskalnej w celu obniżenia tempa dalszego wzrostu cen towarów i usług konsumpcyjnych. Działania te muszą być kontynuowane w 2022 r. Niemniej jednak **wybuch wojny na Ukrainie i związane z tym zmiany warunków ekonomicznych (sankcje, zmiany kursów walutowych, zapotrzebowanie na towary pierwszej potrzeby) uczynią to wyzwanie o wiele trudniejszym.** Mimo wprowadzonych rozwiązań można spodziewać dalszego wzrostu inflacji i jej ustabilizowania się na wysokim poziomie przez cały 2022 r. **To będzie wyzwanie dla całej gospodarki, ale też dla banków działających w Polsce.** Zmniejszone zainteresowanie inwestycjami w warunkach rosnących stóp procentowych będą stanowić barierę dla działalności kredytowej w wielu obszarach. **Dlatego zapanowanie nad inflacją będzie najważniejszym obszarem dbania o warunki dla dalszego rozwoju gospodarczego kraju.**

Polska gospodarka weszła w 2022 r. z wysokim tempem rozwoju gospodarczego, wysokim wzrostem wydatków konsumpcyjnych i postępującą odbudową zapasów. Gospodarka była bardzo rozpędzona, co przejawiało się także niskim bezrobociem i szybkim wzrostem płac. **Projekcje makroekonomiczne wskazują jednak, że z upływem roku dynamika wzrostu PKB będzie spadać, choć oczywiście wynik całoroczny będzie całkiem niezły**. Będzie on przy tym ciągnięty przez lepsze wyniki z początku roku i zapewne słabsze z drugiej części roku.

Spowolnienie tempa wzrostu będzie powodowane kilkoma czynnikami. Po pierwsze, będzie to efekt statystyczny, gdy w miarę upływu roku wyniki bazy odniesienia będą się szybko poprawiać, a sama gospodarka odrobi straty poniesione w czasie pandemii. Po drugie, ważnym wyzwaniem pozostanie utrzymanie łańcuchów dostaw. Przykładowo spowolnienie gospodarki Chin oraz przyspieszenie gospodarki USA mogą spowodować, że wzrośnie popyt przy relatywnie mniejszej podaży, co może utrudniać utrzymanie wysokiego tempa wzrostu gospodarczego. Nałożyć na to trzeba jeszcze skutki wprowadzonych sankcji i brak dostaw towarów z krajów objętych działaniami wojennymi. Po trzecie, ważnym czynnikiem hamującym rozwój gospodarczy będą bardzo szybko rosnące ceny energii i paliw. Te zjawiska były już obserwowane przed wybuchem konfliktu zbrojnego na Ukrainie, ale w następnych miesiącach będą nasilać się. Po czwarte, spodziewane dalsze zaostrzanie polityki pieniężnej będzie schładzać wzrost gospodarczy. Po piąte, niejasne są dziś jeszcze skutki polityki fiskalnej w postaci wprowadzenia Polskiego Ładu. Z jednej strony zgodnie z deklaracjami rządu ma ona wzmocnić konsumpcję, z drugiej strony nie będzie raczej stanowić zachęty do inwestowania. Zmieniona zapewne struktura wydatków publicznych po wybuchu konfliktu na Ukrainie również zmieni opłacalność wielu dziedzin biznesu. Po szóste, nie bez znaczenia jest także kwestia udziału obywateli Ukrainy w rozwoju gospodarczym Polski. Po wybuchu wojny wielu pracowników zagranicznych powróciło do domów, powodując jeszcze większe braki w zatrudnieniu w niektórych branżach gospodarki. Trudno przewidzieć, jak długo taki stan się utrzyma, ale przynajmniej przejściowo będzie to mieć istotny wpływ na wyniki przemysłu, budownictwa czy rolnictwa. Po siódme wreszcie, niewiadomą pozostaje dostęp Polski do środków unijnych, które wzmacniają rozwój gospodarczy.

Patrząc na perspektywy 2022 r. trzeba też podkreślić, że **nadal wiele niepewności wiąże się z możliwymi kierunkami rozwoju pandemii koronawirusa**. Obecnie sporo krajów odchodzi od reżimu sanitarnego i nie traktuje tej choroby jako poważnego zagrożenia społecznego i epidemiologicznego. Tym niemniej, z ostatecznym werdyktem w tej sprawie warto poczekać do końca roku, kiedy w okresie jesienno-zimowym zwykle rośnie zagrożenie epidemiologiczne. Mogą pojawiać się nowe odmiany wirusa i dopiero wtedy będzie można mówić o wiarygodnym obrazie sytuacji w tym zakresie. Optymistycznym obrazem jest jednak fakt, że nie zakłada się obecnie zamykania gospodarki, a wręcz mówi się o powrocie do sytuacji sprzed pandemii.

Te wszystkie czynniki powodują, że dziś niezwykle trudno jest prawidłowo przewidzieć tempo wzrostu gospodarczego. Oceny te wahały się początkowo od poziomu ponad 5% do niewiele ponad 3%. To były dość duże rozbieżności. **Jednak kolejne projekcje wzrostu gospodarczego w miarę trwania wojny na Wschodzie stopniowo obniżają wskaźniki tempa wzrostu PKB na ten rok do okolic 3%.**

Dość dobra koniunktura gospodarcza oraz wysoka inflacja mogą korzystnie wpłynąć na wynik finansów publicznych. Wysoka inflacja będzie wzmacniać wpływy podatkowe, nie powodując jednocześnie silnego nacisku na wiele wydatków. W efekcie także relacja długu publicznego do PKB ulegnie obniżeniu, zmniejszając presję na pozyskiwanie nowego finansowania z zewnątrz. W warunkach większej niestabilności na świecie, wzrostu awersji do ryzyka to może być ważnym czynnikiem. Dług publiczny jest też w coraz większym stopniu finansowany przez inwestorów krajowych a nie zagranicznych.

W tych warunkach bardzo poważnych zaburzeń międzynarodowych, wysokiej inflacji towarzyszącej nam przez cały rok oraz dość zwalniającego tempa wzrostu gospodarczego przyjdzie zmierzyć się sektorowi bankowemu z wyzwaniami poszukującemu jednocześnie swoich szans na zwiększenie

dynamiki wzrostu i poprawę swoich wyników finansowych. Jest to tym ważniejsze, że sektor bankowy pozostaje zdecydowanie najważniejszym źródłem zewnętrznego finansowania dla przedsiębiorstw i gospodarstw domowych. Licząc, że pozostanie on tym kluczowym źródłem finansowania, będzie musiał on szybko kontynuować proces dostosowywania się do nowych warunków funkcjonowania gospodarki.

W takim ujęciu analizę szans i wyzwań dla sektora bankowego w najbliższym okresie można tradycyjnie podzielić na ocenę perspektyw jego działania, biorąc pod uwagę trzy kluczowe obszary:

- zewnętrzne uwarunkowania ekonomiczne i polityczne,
- wyzwania regulacyjne,
- wewnętrzne szanse i wyzwania istniejące w samym sektorze bankowym w Polsce.

W zakresie uwarunkowań ekonomicznych najważniejsze kwestie zostały właściwie już poruszone powyżej. W tym miejscu można jednak dodać kilka nowych punktów mających charakter bardziej średnioterminowy. Po pierwsze, należy rozumieć coraz szybciej rosnącą świadomość społeczną dotyczącą **wagi problemu zrównoważonej gospodarki**. Rośnie znaczenie i determinacja władz na świecie w kierunku przekształcenia gospodarek w taki sposób, aby stały się one neutralne energetycznie w ciągu następnych kilkunastu lub kilkudziesięciu lat. Jest to ogromne wyzwanie dla Polski, która z różnych powodów jest do dziś bardzo silnie oparta na tradycyjnych źródłach energii. Wymagać to będzie ogromnych nakładów inwestycyjnych w najbliższych dekadach, które będzie niezwykle trudno sfinansować nie tylko ze środków własnych, ale i kredytem bankowym.

Po drugie, zmiany spowodowane pandemią będą z pewnością powodować **przyspieszenie postępu cywilizacyjnego, technologicznego**. Ten postęp dotarłby do gospodarki niezależnie od pandemii, ale ta ostatnia wymusiła przyspieszenie procesu zmian. Wygrywać będą kraje dysponujące prężnymi i skutecznymi ośrodkami naukowymi, przemysłem umiejącym wdrażać nowe technologie. Polsce będzie trudno nawiązać skuteczną rywalizację z liderami postępu i tym samym wyrwać się z pułapki średniego wzrostu. Nadzieją może być natomiast położenie strategiczne kraju i członkostwo Polski w UE, które mogą być czynnikami przyciągającymi inwestycje przemysłowe i infrastrukturalne w ramach procesu skracania łańcuchów dostaw. Takie działania już zaczęły następować, o czym świadczył bardzo wysoki poziom zagranicznych inwestycji bezpośrednich w ostatnim roku. Ale otwartym pozostaje pytanie, jak wojna na Ukrainie zmieni tę perspektywę. Należy jednak cały czas dostrzegać szansę na zwiększenie znaczenia Polski w międzynarodowej wymianie dóbr i usług. W tym zakresie pojawia się jednak też bardzo ważny czynnik polityczny – wysoka jakość stanowienia i egzekucji prawa. Można do tego dodać także faktyczne zainteresowanie władz pozyskaniem zagranicznego kapitału i stwarzanie dla tego kapitału odpowiednich warunków. To przyspieszenie rozwoju technologicznego może stanowić także szansę dla sektora bankowego przynajmniej w dwóch kierunkach. Banki mogą brać udział w finansowaniu projektów innowacyjnych, badawczych, choć oczywiście jest to rola bardziej funduszy inwestycyjnych, *venture capital*. Niemniej jednak banki mogą też odegrać tu istotną rolę. Drugim zaś kierunkiem może być wspomaganie gospodarki w finansowaniu działalności eksportowej, czy pomocy w poszukiwaniu nowych rynków zbytu. Oczywiście wiele zależeć będzie w tym zakresie od ogólnej koniunktury gospodarczej w skali międzynarodowej, ale szersze włączenie Polski w międzynarodową wymianę gospodarczą daje też nowe możliwości dla polskich przedsiębiorstw i banków.

Wymienione wyżej uwarunkowania ekonomiczne mogą prowadzić do następujących konsekwencji dla sektora bankowego.

Przede wszystkim, **można oczekiwać umiarkowanego wzrostu zainteresowania kredytem bankowym. W pierwszej kolejności powinno to dotyczyć popytu na kredyt ze strony przedsiębiorstw.** W miarę realizacji programów rządowych w zakresie transformacji gospodarki, jej unowocześniania można ponownie spodziewać się większego zainteresowania zewnętrznym finansowaniem ze strony największych przedsiębiorstw. Sytuacja mniejszych podmiotów będzie zapewne bardziej zróżnicowana i skomplikowana, ale wzrost w segmencie dużych przedsiębiorstw może także pociągnąć za sobą rozwój części mniejszych podmiotów.

Rosnące stopy procentowe oraz wyższe obciążenia podatkowe dla lepiej zarabiających obywateli mogą hamować zdolność kredytową i chęć tych obywateli do zaciągania nowych zobowiązań kredytowych. Może dotyczyć to zarówno kredytów mieszkaniowych, gdzie koniunktura spowodowała szybki wzrost cen, niewspółmierny do poprawy zdolności kredytowej klientów, jak i kredytów konsumpcyjnych, gdzie zainteresowanie dalszym wzrostem konsumpcji może być mniejsze.

Wzrost gospodarczy może utrzymać niezłą jakość portfela kredytowego, ale stopniowe spowalnianie gospodarki oraz wyższe stopy procentowe będą działać w kierunku powiększania się portfela kredytów o obniżonej jakości.

Wyższe stopy procentowe będą dalej działać w kierunku ponoszenia przez banki strat z tytułu przeceny posiadanego portfela papierów wartościowych i odnoszenia tego w postaci zmniejszonej wartości kapitałów bankowych.

Ograniczony popyt na kredyt bankowy nie będzie zapewne zachęcać banków do zwiększenia zainteresowania pozyskiwaniem większych depozytów i oferowania deponentom wyższego oprocentowania. Można zatem zakładać, że różnica między oprocentowaniem kredytów i depozytów wzrośnie i będzie sprzyjać wzrostowi dochodów odsetkowych banków.

Z punktu widzenia sytuacji ekonomiczno-społecznej kraju miniony rok jeszcze mocniej pokazał dalsze pogorszenie sytuacji demograficznej. Dane dotyczące zmian liczby obywateli stają się coraz bardziej alarmujące. Spada liczba ludności i rośnie średni wiek polskich obywateli. To musi przełożyć się na sytuację banków i możliwości generowania dochodów. Otwartym pozostaje pytanie, w jakim zakresie malejąca podaż siły roboczej będzie substytuowana przez automatyzację procesów oraz imigrację, zwłaszcza w sytuacji szerszego otwierania się rynków pracy krajów ościennych na pracowników ze Wschodu. Poziom tej substytucji będzie mieć też wpływ na możliwości działania banków, na możliwość pozyskania i utrzymania klientów spośród imigrantów zarobkowych.

W zakresie czynników politycznych na poziomie krajowym rok 2022 będzie stanowić **przygotowanie do planowanych w następnym roku wyborów parlamentarnych**. Będzie to skutkować krótkoterminowym podejściem do podejmowania decyzji politycznych i jeszcze większymi trudnościami w tworzeniu doraźnych porozumień między partiami politycznymi. W praktyce jednak polska scena polityczna okazuje się bardziej dynamiczna i rządząca koalicja prowadzi wewnętrzne dyskusje, które mogą osłabić zdolność do przyjęcia i realizacji nowej polityki gospodarczej, w tym z wykorzystaniem środków unijnych z nowej perspektywy.

W ujęciu polityki międzynarodowej obserwowaliśmy **stopniowe narastanie napięć politycznych w skali światowej**. To powoduje, że świat nie jest już tak stabilny i przewidywalny jak miało to miejsce kilka lat temu. Zagrożenia są już bardzo poważne, a sytuacja na Ukrainie najpoważniejszym dowodem, że wszystkie najgorsze rozwiązania są możliwe. Trwa faza zdecydowanie

większej globalnej rywalizacji między USA, Rosją i Chinami, w której musi odnaleźć swoje miejsce także Unia Europejska. Skutki tej rywalizacji będą mieć oczywiście poważne konsekwencje dla gospodarki, a w efekcie dla prowadzenia biznesu bankowego, także w naszym kraju.

W ujęciu międzynarodowym bardzo ważnym **będzie ułożenie relacji z Unią Europejską**. Wojna na Wschodzie pokazała realną wartość prowadzenia takich sporów i braku elastycznych kontaktów z partnerami europejskimi. Nie bez znaczenia będzie dostęp do środków unijnych oraz reputacja kraju jako bezpiecznego miejsca do prowadzenia biznesu ze stabilnym systemem sądownictwa.

W zakresie regulacji sektor bankowy od początku kryzysu na rynkach finansowych z pierwszej dekady XXI w. doświadcza swoistego tsunami zmian wymogów, którego skutki prowadzą do bardzo silnych zmian prawnych i ekonomicznych warunków działania banków. Z jednej strony zwiększają one stabilność funkcjonowania banków, rynków finansowych, z drugiej ograniczają możliwości prowadzenia biznesu bankowego, czego skutkami są: szybka konsolidacja sektora bankowego, obniżenie rentowności banków i brak nowych podmiotów profesjonalnych wchodzących na rynek bankowy. Zakres tych regulacji jest przedmiotem analiz regulatorów, ale nie mają one kompleksowego charakteru i nie prowadzą do postawienia tamy rosnącym wymogom regulacyjnym.

W kluczowym dla banków obszarze regulacji ostrożnościowych w ostatnim czasie opublikowano kolejne regulacje, standardy i projekt regulacji ostrożnościowych, które będą mieć silny wpływ na poziom wymogów kapitałowych banków.

W Unii Europejskiej będą w tym roku prowadzone prace nad implementacją do jej porządku prawnego finalnych postanowień pakietu Bazylea III. Podwyższy ona po raz kolejny wymogi kapitałowe dla banków, zwłaszcza w zakresie stosowania tzw. *output flooru* oraz wymogów w obszarze ryzyka rynkowego. Niestety nowe rozwiązania zostały przygotowane bez przeprowadzenia powtórnej analizy skutków wpływu pandemii na kondycję sektora bankowego w UE.

Trzeba też dodać, że Komitet Bazylejski częściowo we współpracy z Financial Stability Forum prowadzą nadal prace nad dalszym wzmocnieniem kolejnych wymogów dla banków. Naturalne w tych warunkach jest pytanie o możliwe granice podwyższania wymogów kapitałowych. Stają się one w ostatnich latach tak wygórowane, że kierownictwa mogą coraz w większym stopniu zapomnieć o racjonalnym zarządzaniu kapitałowym w banku w średnim okresie oraz o dążeniu do efektywności działania podmiotów na poziomie przewyższającym koszt pozyskania kapitału. Banki będą zatem jeszcze bardziej bezpieczne, a jednocześnie niezdolne do finansowania gospodarki i generowania zysków, który staje się w praktyce niemal wyłącznym źródłem zwiększenia ich kapitałów własnych.

Jednocześnie na poziomie krajowych wymogów kapitałowych złagodzenie wymogów w zakresie zniesienia buforu ryzyka systemowego ma charakter czasowy, co oznacza, że banki nie wykorzystają tej ulgi dla celów zwiększenia akcji kredytowej, mając świadomość konieczności odbudowy bufora w niedalekiej przyszłości. Jednocześnie, mimo składanych zapowiedzi, regulatorzy nie zdecydowali się na obniżenie wagi ryzyka dla ekspozycji kredytowych zabezpieczonych hipotecznie na nieruchomości komercyjnej.

Na poziomie krajowym na uwagę zasługuje również kilka innych zasadniczych kwestii regulacyjnych. Najważniejszym jest **nadal niezakończony proces rozwiązywania tematu walutowych kredytów mieszkaniowych**. Dziś wydaje się być to w mniejszym stopniu sprawa o charakterze regulacyjnym,

bardziej o charakterze prawno-sądowym. Aktualnie to wyroki TSUE, stanowiska Sądu Najwyższego oraz wyroki sądów krajowych w poszczególnych sprawach przesądzają w znacznym stopniu o przyszłości istniejących umów kredytowych i rozmiarze obciążeń banków z tytułu rozwiązywania problemu tych kredytów. Jest wielce prawdopodobne, że te umowy będą jeszcze długo przedmiotem sporów sądowych, gdyż liczba spraw kierowanych do sądów rośnie, pojawiają się kolejne zapytania kierowane przez polskie sądy do TSUE, a możliwości rozpatrzenia wszystkich spraw przez sądy są ograniczone. Jeśli dodać do tego, że w przyszłości można wyobrazić sobie ewentualność kwestionowania wyroków sądów w zależności od składu sądu orzekającego, to niepewność w tym zakresie jest naprawdę bardzo duża.

Zapewne kontynuowany będzie proces zawierania ugód z klientami w zakresie zamiany na złote walutowych kredytów mieszkaniowych. Finalne zainteresowanie stron takimi porozumieniami jest dziś nadal trudno przewidzieć, tym bardziej, że poszczególne banki przedstawiają trochę inne warunki konwersji, a podwyżki stóp procentowych i zmiany kursu walutowego mogą dynamicznie wpływać na zainteresowanie kredytobiorców.

Niezależnie od sposobu dalszego rozwiązywania problemu walutowych kredytów walutowych nie ulega wątpliwości, że z każdym rokiem kwestia ta staje się większym wyzwaniem dla banków, także reputacyjnym. Nawet jak z upływem czasu coraz więcej kredytów zostaje spłaconych, to problem wcale nie zdaje się być mniejszym. Potencjalne koszty dla banków mogą być zatem olbrzymie i wydaje się, że istnienie dużych portfeli kredytów walutowych staje się dużym obciążeniem, hamuje proces podejmowania bardziej śmiałych decyzji biznesowych, inwestycyjnych w bankach, w tym hamuje zapewne proces dalszej konsolidacji sektora.

Po drugie **mamy do czynienia w Polsce z utrzymywaniem bardzo silnych obciążeń podatkowych sektora bankowego.** Od 2016 r. banki muszą płacić podatek od niektórych instytucji finansowych, który jest jednym z najwyższych tego rodzaju obciążeń na świecie, a jego konstrukcja jest nieracjonalna z punktu widzenia możliwości rozwoju biznesu bankowego. W warunkach bardzo niskiej rentowności sektora bankowego, konstrukcja podatku uwidoczniła wszystkie swoje wady i działa destrukcyjnie na rozwój biznesu bankowego. Najbardziej racjonalnym działaniem stało się inwestowanie przez banki środków pieniężnych w zakup skarbowych papierów wartościowych, finansowanie długu państwowego, a nie podejmowanie aktywnych działań służących finansowaniu przedsiębiorstw i wspomaganiu przedsięwzięć inwestycyjnych, modernizacyjnych w gospodarce.

Także restrykcyjne zasady rozliczenia podatku dochodowego przez banki uwidaczniają się szczególnie silnie w okresie dekoniunktury. Zwiększone rozmiary odpisów tworzonych na kredyty o gorszej jakości, większe zawiązywane rezerwy oraz brak możliwości ich zaliczania do kosztów (także dotyczy to wpłat wnoszonych przez banki do BFG) powodują łącznie, że w 2021 r. efektywna stopa opodatkowania poszybowała do poziomu ok. 40% (przy nominalnej stawce podatku nadal w wysokości 19%). W warunkach możliwego pogorszenia się jakości portfela kredytowego to obciążenie będzie zapewne ponownie bardzo wysokie i nawet banki wykazujące stratę finansową będą musiały płacić wysoki podatek dochodowy.

Po ulżeniu bankom w zakresie wysokości ich wpłat na BFG w 2021 r., kolejny rok zapowiada bardzo silny wzrost obciążeń banków z tego tytułu. Poziom tych obciążeń ma być w tym roku 66% wyższy niż w poprzednim. Jeśli doda się do tego wyraźny wzrost kosztów działania Komisji Nadzoru Finansowego, w zdecydowanej większości finansowanych przez banki, to pokazuje to dalszy wzrost obciążeń banków.

Te wysokie obciążenia banków prowadzą łącznie do sytuacji, w której prowadzenie racjonalnej ekonomicznie działalności bankowej jest mocno utrudnione, a strategia właścicieli często sprowadza się do podjęcia próby przetrwania tego okresu, podejmowania prób zwiększenia obciążenia finansowego klientów usług bankowych lub wycofania się z dalszego prowadzenia biznesu bankowego w Polsce. To ostatnie zjawisko było już widoczne w ostatnich latach.

Po trzecie **obserwuje się od kilku lat kolejne wprowadzanie rozwiązań, które prowadzą do osłabienia pozycji wierzyciela i zmniejszenia możliwości efektywnego dochodzenia przez niego roszczeń w sporach z dłużnikami**. Wycofanie BTE, kwestionowanie wiarygodności zapisów ksiąg bankowych, wprowadzenie ograniczenia w egzekucji z majątku należącego do gospodarstwa rolnego i inne działania w tym zakresie prowadziły do konieczności zmiany podejścia do kredytowania gospodarki, korekt wyceny przez banki ryzyka niespłacenia kredytu bankowego i uwzględnienia wyższych kosztów dochodzenia roszczeń przez bank, zmiany relacji między kredytodawcą a kredytobiorcą. W okresie pandemii koronawirusa ta sytuacja uległa jeszcze dalszemu pogłębieniu. Zarówno w prawie europejskim, jak i w rozwiązaniach polskich przyjmowanych w ramach kolejnych tarcz finansowych wdrażano rozwiązania, które osłabiały pozycję wierzycieli i możliwość dochodzenia przez nich roszczeń. W końcu należy przypomnieć zmiany w KPC, które szczęśliwie udało się odwrócić w wyniku silnych starań sektora bankowego. Tym niemniej, te zmiany w prawie prowadzą do stopniowego obniżenia dyscypliny spłaty zobowiązań wśród dłużników, do odchodzenia od zasady, że długi należy spłacać. W takich warunkach trudno jest prowadzić każdy rodzaj biznesu, a biznes oparty na pożyczaniu pieniędzy w szczególności.

Po czwarte w ostatnich latach na banki **nakładane są też kolejne olbrzymie obciążenia sprawozdawcze, informacyjne.** Dotyczą one bardzo szerokiego spectrum sprawozdawczości banków na potrzeby nadzoru bankowego, BFG, czy informacji dla interesariuszy w ramach tzw. filara III. W najbliższym czasie wymogi te zostaną jeszcze rozbudowane, m.in. o informacje o działaniach podejmowanych przez banki w obszarze *sustainable finance*. Drugim takim dużym obszarem raportowania jest obowiązek przekazywania informacji o klientach dla potrzeb administracji podatkowej. W tym zakresie stworzono kilka lat temu system przekazywania informacji w celu przeciwdziałania praniu pieniędzy. Wprowadzono system informacji o rachunkach bankowych (STIR). Od 2019 r. obowiązują też nowe wymogi w zakresie raportowania schematów podatkowych (MDR), sposobu rozliczania podatku u źródła (WHT) czy cen transferowych. Niemal w każdym przypadku wymogi nakładane na polskie podmioty są znacznie szersze niż wynika to z regulacji czy uzgodnień międzynarodowych, a ponadto pozostają one niejasne, nieprecyzyjne i podlegają licznym kolejnym zmianom. Po opracowaniu i wdrożeniu dobrowolnego systemu *split payment*, wdrożono system obowiązkowej podzielonej płatności w wybranych gałęziach gospodarki, który jest systematycznie rozbudowywany. Rozpoczęty został proces elektronicznego przekazywania informacji przez podatników do aparatu skarbowego w ramach JPK, który w przyszłości może zostać rozszerzony na obowiązek przesyłania przez banki informacji o rachunkach klientów. Wszystkie te dodatkowe obowiązki wiążą się z bardzo wysokimi kosztami i zwiększoną odpowiedzialnością banków za ewentualne nieprawidłowości powstające przy przekazywaniu informacji. Powoduje to coraz silniejszą koncentrację działań na realizacji obowiązków sprawozdawczych, pozostawiając mniej środków na prowadzenie właściwego biznesu bankowego.

Po piąte, **wyzwaniem dla banków stają się kwestie konsumenckie**, coraz większy zakres regulacji w tym obszarze i praktyk organów. Przykład walutowych kredytów mieszkaniowych, ale nie tylko on pokazał, jak wiele kwestii jest dziś uznawane za klauzule abuzywne. Co gorsza, wiele tych problemów staje się abuzywnymi w ujęciu retrospektywnym, co powoduje większą

nieprzewidywalność prowadzenia działalności bankowej. W niektórych przypadkach wątpliwości są tak daleko posunięte, że pozbawiają podstaw dla racjonalnego prowadzenia biznesu bankowego. Podważanie legalności istnienia tabel kursowych, istnienia kursu kupna i sprzedaży czy podejmowanie prób podważania wskaźników referencyjnych, brak obowiązku czytania przez kredytobiorcę umowy kredytowej głęboko godzą w sens ekonomiczny stosowanych rozstrzygnięć i mogą służyć zaprzeczeniu każdemu dogmatowi ekonomii.

Po szóste, Komisja Nadzoru Finansowego przyjęła w 2019 r. nową Rekomendację S dotyczącą udzielania kredytów zabezpieczonych hipotecznie. Szczególne **wyzwanie stanowi rekomendacja dotycząca udzielania kredytów o stałej lub okresowo stałej stopie procentowej**. Jest to oczywiście generalnie słuszny kierunek zmian, jednak ich wprowadzenie będzie wiązać się z dodatkowymi kosztami dla banków. Ponadto wprowadzenie tego rozwiązania powinno być uzupełnione poprzez aktywną działalność polskich władz publicznych w zakresie edukacji konsumentów na temat ryzyka stóp procentowych, ułatwienia bankom pozyskiwania taniego długoterminowego finansowania o stałej stopie procentowej, m.in. poprzez usunięcie barier w emisji listów zastawnych, zapewnienie płynności rynku i możliwości domknięcia ryzyka walutowego i stopy procentowej przez operacje zawierane z NBP, ustawowe rozwiązanie problemu wcześniej spłacanych kredytów. Dodatkowo celowym byłoby umożliwienie obniżenia ceny kredytu hipotecznego na stałą stopę procentową poprzez zwolnienie tego aktywa z podstawy naliczania podatku bankowego. Spodziewane podwyżki stóp procentowych przez NBP powodują, że zainteresowanie kredytem o stałej stopie może rosnąć ze strony klientów, ale też różnica między stopą procentową o charakterze zmiennym i stałym powiększy się, co z kolei może działać w odwrotną stronę.

W sumie wyzwania regulacyjne dla banków są aktualnie bardzo wysokie. Widać ich skutki wyraźnie w postaci bardzo niskiej rentowności banków, nawet w okresie dobrej koniunktury gospodarczej. Nawet zwiększona aktywność biznesowa banków, bardzo restrykcyjne limitowanie kosztów nie są w stanie zrównoważyć tych obciążeń. Ich poziom stał się już bowiem tak wysoki, że żadne rozwiązania wprowadzane przez banki nie są w stanie ich wyraźnie obniżyć, a pogorszenie koniunktury gospodarczej w 2020 r. uwidoczniło skalę obciążeń i nieracjonalność konstrukcji poszczególnych rozwiązań. **Dlatego potrzebne jest systemowe podejście do rozwiązywania wyzwań regulacyjnych, gdyż w innej sytuacji trudno będzie mówić o możliwości prawidłowego wypełniania przez banki roli, jaka jest im przypisana w ekonomii.**

W zakresie działalności sektora bankowego również skala wyzwań się zwiększa. Postępuje rewolucja informatyczna w gospodarce, która stanowi także wielkie wyzwanie dla banków. **Dążenie do redukcji kosztów, sprostanie wymogom konkurencji, w tym ze strony podmiotów niebankowych, stanowią przesłankę do dalszego rozwoju bankowości elektronicznej.** Także wspomniane już skutki pandemii przyspieszyły postęp technologiczny. Polskie banki cały czas są bardzo nowoczesne, konkurencyjne i w rezultacie nie odczuwają one tak silnych zagrożeń rywalizacji ze strony firm fintech, jak dzieje się to w niektórych bankach zagranicznych, cechujących się bardziej tradycyjnym podejściem do sposobu dystrybucji usług bankowych. Jednak i w tym zakresie zachodzą pewne zmiany. Stałe obniżanie rentowności działalności bankowej musi powodować także zmianę podejścia banków do wprowadzania nowych rozwiązań technologicznych, ponoszenia nakładów inwestycyjnych.

Stały postęp technologiczny, zmiany mentalności klientów będą wymuszały ciągłe zmiany w działalności banków. Dziś postęp jest tak szybki, że niekiedy trudno jest zidentyfikować kierunki zmian w oferowaniu usług bankowych, które staną się popularne już za kilka lat. Niemniej

jednak już dziś można spodziewać się wykorzystania na szerszą skalę sztucznej inteligencji. Będzie ona używana zarówno w obsłudze klientów (przy takich zadaniach jak ocena zdolności kredytowej klientów, usługi call center), jak i funkcji back-office'owych banku (sprawozdawczość, bazy danych, finanse). Stanowi ona szansę dla pozyskania klientów.

Dążeniu do nowoczesności musi towarzyszyć szczególna **troska o utrzymanie wysokich standardów jakości oferowanych usług, w tym zwłaszcza o zapewnienie najwyższego poziomu cyberbezpieczeństwa**. Przykłady ataków hakerskich na niektóre instytucje, bardzo często kierowanych z zagranicy, ukazują współczesną skalę zagrożenia dla działania banków w dobie prowadzenia ukrytej wojny elektronicznej. Dlatego też należy kontynuować wszystkie możliwe i racjonalnie uzasadnione działania na rzecz zabezpieczenia banków przed takimi atakami i groźbą utraty danych, reputacji i nieuprawnionego wyprowadzenia środków finansowych z banków. Potrzebna jest w tym zakresie współpraca całego sektora bankowego, a także współdziałanie z instytucjami publicznymi odpowiedzialnymi za to bezpieczeństwo. Ta współpraca powinna być z jednej strony prostsza, gdyż wiele organów polskiej administracji jest zainteresowanych rozwojem usług elektronicznych dla swoich klientów we współpracy z sektorem bankowym, z drugiej strony trudniejsza, gdyż istnieją niezrozumiałe trudności w stworzeniu stabilnego ośrodka rządowego odpowiedzialnego za cyfryzację kraju. Z zadowoleniem można odnotować znaczący postęp, jaki dokonał się w bankach, ich współpracy z administracją państwową w celu zmniejszenia tego zagrożenia.

Także w zakresie sposobu komunikowania się następują olbrzymie zmiany w bankach. Jeszcze w większym stopniu **relacje biznesowe będą oparte na kanałach zdalnych**, na braku konieczności utrzymywania silnego fizycznego kontaktu z partnerem biznesowym. Banki w Polsce są dobrze przygotowane do tej sytuacji, a klienci też są zainteresowani takimi zmianami. Jednocześnie jednak sytuacje nadzwyczajne, stresowe pokazały, że w takich momentach ważny dla klientów jest także fizyczny dostęp do banków, do wyjaśnień pracowników bankowych oraz dostęp do gotówki. Likwidacja wielu placówek bankowym uczyniła to zadanie trudniejszym.

Patrząc na wyniki finansowe banków w ostatnich latach, warto wskazać na jeszcze kilka istotnych wyzwań. Banki będą musiały **zwracać większą uwagę na wzrost dochodów pozaodsetkowych**. W ostatnich latach udawało się to ze zmiennym skutkiem. Udział dochodów pozaodsetkowych ostatnio rósł, ale nadal był on niższy niż kilka lat temu. Obecny wzrost stóp procentowych nie powinien przesłonić dążenia do dalszego wzrostu dochodów z innych źródeł. Wymaga to rozszerzania palety świadczonych usług, ale też przyzwyczajania klientów, że zakres darmowych usług będzie systematycznie maleć. Wysoka jakość usług musi niestety kosztować.

Zmiany w bilansach pokazują, że **wyzwaniem stanie się zarządzanie płynnością, zwłaszcza płynnością długoterminową.** Obniżenie oprocentowania depozytów do zera spowodowało, że banki nie miały atrakcyjnej oferty na dłuższe terminy. Nastąpiła zmiana w kierunku dalszego skrócenia terminów pasywów i jeszcze większego niedopasowania ich do struktury terminowej aktywów. W zmienionych warunkach może pojawić się problem z zarządzaniem płynnością i banki będą musiały być przygotowane na podniesienie oprocentowania depozytów terminowych w celu sprostania wymogom regulacyjnym. Wiele zależeć będzie jednak od popytu na kredyt bankowy, zwłaszcza kredyt długoterminowy.

Przedstawione powyżej uwarunkowania i wyzwania dla banków nie powinny przesłonić istnienia także szans stojących przed polskim sektorem bankowym.

Wydaje się, że **2022 r. powinien być całkiem dobrym wynikiem dla banków**. Szansą dla banków może być zintensyfikowanie aktywności kredytowej. Rok 2021 nie był w tym zakresie bardzo dobry. Poza rozwojem bankowości hipotecznej oraz kredytów dla dużych przedsiębiorstw wszystkie inne główne obszary działalności kredytowej cechowały się niską dynamiką. Wraz z utrzymaniem niezłej czy dobrej sytuacji makroekonomicznej popyt na kredyt bankowy może wzrosnąć także w tych obszarach, gdzie ich dynamika była dotychczas niska. Dotyczyć to może kredytu dla mniejszych przedsiębiorstw. Banki dysponują dużymi środkami, które mogą przeznaczyć na rozwój akcji kredytowej. Także dzisiejsze wyposażenie kapitałowe prawie wszystkich banków pozwala na zwiększenie tej działalności. Oczywiście wiele zależeć będzie także od popytu na kredyt, który będzie pochodną czynników wymienionych już wcześniej.

W 2022 r. **można spodziewać się nieco gorszej jakości portfela kredytowego, ale zmiana nie powinna być znacząca**. Analizy vintage prowadzone przez BIK wskazują na coraz lepsze zarządzanie ryzykiem kredytowym w banku, psucie się kredytów jest coraz mniejsze. Oczywiście wzrost stóp procentowych, zmiany kursów walutowych oraz stopniowe spowolnianie gospodarki będą powodować narastanie portfela kredytów o obniżonej jakości, ale nie będzie podstaw do dużych zmian w tym zakresie.

Wyzwaniem będzie panowanie nad kosztami, gdy inflacja będzie przez cały rok wysoka. Dotychczas bankom się to udawało, ale w dobie walki o talenty, o nowoczesność świadczonych usług, koszty działania mogą szybciej wzrosnąć. W zakresie kosztów niewiadomą pozostaje, ile rezerw banki będą musiały jeszcze utworzyć w celu zamknięcia kwestii kredytów walutowych oraz czy potrzebne będzie zwiększenie nakładów na utrzymanie stabilności sektora bankowego.

Choć jak wspomniano na początku, dziś perspektywy rozwoju sytuacji gospodarczej są obarczone dużym ryzykiem błędu, to można zakładać, że wyniki finansowe banków będą w 2022 r. nieco lepsze niż w 2021 r., ale nie będą one w tych uwarunkowaniach wynikami na miarę oczekiwań samych banków i ich właścicieli.

Mówiąc o szansach i wyzwaniach stojących przed polskim sektorem bankowym, **nie można zapomnieć o** grupie mniejszych instytucji kredytowych działających na polskim rynku**, jakimi są banki spółdzielcze**. Nie ulega wątpliwości, że poza czynnikami ważnymi dla całego sektora bankowego, istnieją także dodatkowe czynniki, które istotnie mogą oddziaływać na szansę rozwoju tej części sektora bankowego.

Niezła sytuacja makroekonomiczna powinna sprzyjać także rozwojowi tej części sektora bankowego. Także wyższe stopy procentowe w NBP będą działać w kierunku poprawy wyników finansowych. W bankach spółdzielczych uzależnienie wyników finansowych od dochodów odsetkowych jest bowiem nadal znacznie większe niż w bankowości komercyjnej. Jednocześnie rozdrobnienie oraz gorsze wyposażenie kapitałowe powodują, że bankom tym trudniej przyjdzie substytuować dochody odsetkowe dochodami z innych źródeł.

Wyzwaniem dla bankowości spółdzielczej są poważne trudności w zwiększaniu akcji kredytowej, które nie pozwalają na wykorzystanie posiadanego potencjału oraz w konsekwencji powodują utrzymywanie się dużego znaczenia dochodów odsetkowych uzyskiwanych z banku zrzeszającego i z obligacji skarbowych w całości dochodów banków spółdzielczych. To nie może być prawidłowy model rozwoju biznesu i poprawy dochodowości banków spółdzielczych. Stawia to pod znakiem zapytania możliwość generowania wzrostu kapitałów własnych w dostatecznych rozmiarach w przyszłości, sprostania nowym wymogom regulacyjnym i dalszego rozwoju

poszczególnych banków i całego sektora.

Wyniki 2021 r. pokazały, że jakość portfela kredytowego pozostała na niezłym poziomie. Podobnie jak w całym sektorze bankowym, bieżący rok nie powinien przynieść znaczącego pogorszenia jakości, choć oczywiście rosnące ceny paliw będą mieć wpływ na rentowność działania kredytobiorców.

Z zadowoleniem trzeba odnotowywać poprawę jakości w zakresie rozwiązań informatycznych i współpracy w tym obszarze w poszczególnych zrzeszeniach. **Wiele pozostało jednak jeszcze do zrobienia, aby być tak atrakcyjnym jak są banki komercyjne** w tym zakresie. Ciesząc się z postępu, trzeba myśleć o kolejnych krokach, pamiętać o niezbędnych nakładach i planować dokładnie ich realizację.

Poprawa wyników banków spółdzielczych może zmniejszyć ich zainteresowanie przeglądem efektywności działania, funkcjonowania poszczególnych placówek bankowych i utrzymywania relatywnie wysokiego zatrudnienia. Nadzwyczajna sytuacja po pandemii wymusiła przyspieszenie takich działań. Jednak polepszenie wyników może zaburzyć myślenie o wyzwaniach strategicznych, o racjonalności samodzielnego działania i zniechęcać do kontynuacji prac w zakresie stopniowej konsolidacji.

Banki spółdzielcze będą starać się sprostać konkurencji ze strony większych podmiotów bankowych. Wprawdzie udział tych banków w rynku usług bankowych nie rośnie, ale w trudnych współczesnych warunkach rynkowych pozostaje on na generalnie podobnym poziomie. Banki te nie tracą zatem wyraźnie swojej pozycji na rynku. Należy zrobić możliwie wiele, aby znaczenie bankowości lokalnej nie zmieniło się w przyszłości.

Lokalny charakter, tradycja, wielopokoleniowe przywiązanie do banku, elastyczność działania i podejmowania decyzji oraz podjęły proces modernizacji banków spółdzielczych są walorami, które są cenione przez klientów tych instytucji. Są to wartości, które w powiązaniu z postępującymi zmianami w wielu bankach, w tym rozszerzaniem zakresu usług i unowocześnianiem kanałów dostępu do nich, będą sprzyjać bankowości lokalnej.

Nadal potrzebne będzie dalsze wzmocnienie struktury organizacyjnej działania bankowości spółdzielczej. Presja kosztowa powinna prowadzić do większej i szybszej chęci podejmowania działań wspólnych w zrzeszeniach banków spółdzielczych. Dotyczy to tworzenia i dystrybucji wspólnych produktów, tworzenia centrów kosztów na poziomie zrzeszeń. Niestety dynamika tych działań jest często niewystarczająca, a czas szybko płynie i banki lokalne nie są w lepszej sytuacji konkurencyjnej.

W ostatnich latach uczyniono także wiele wysiłków na rzecz zmiany sposobu podejmowania wspólnych decyzji w zrzeszeniach. Niestety dotychczas nie udało się przeforsować zmian skutkujących podejmowaniem decyzji większością głosów i następnie ich zastosowaniem we wszystkich bankach. Bez tej zmiany proces wchodzenia we wspólne przedsięwzięcia będzie nadal mocno utrudniony, a przecież wiele pracy powinno być nadal wykonywane przez banki zrzeszające i banki spółdzielcze na rzecz przebudowy ich modelu biznesowego, integracji działań wspólnych, szybkiej informatyzacji sektora bankowego.

Ogromnym osiągnięciem są działania wykonane w ostatnich latach w obu systemach ochrony instytucjonalnej w celu stabilizowania sytuacji w zrzeszeniach. Nastąpiły one po pogłębionym zdiagnozowaniu sytuacji w zrzeszonych bankach. Wydaje się, że dziś proces sanacji, wspierania banków w przejściowych kłopotach przebiega prawidłowo. Oczywiście mógłby on zostać

wzmocniony przez wprowadzenie zmian instytucjonalnych wspierających działania systemów ochrony, ale nawet w dzisiejszych warunkach wielka praca została już wykonana. Trzeba jednak mieć świadomość, że nadal istnieją poważne ograniczenia regulacyjne i finansowe dla efektywnej interwencji w sytuacji bardziej złożonej sytuacji poszczególnych uczestników systemu. Może właśnie w tych warunkach należy wyrazić jeszcze mocniejsze słowa uznania za wysiłki i wyniki działań restrukturyzacyjnych.

Mówiąc o bankowości spółdzielczej, należy też pamiętać, że kilka banków z różnych powodów pozostaje poza systemem ochrony instytucjonalnej. Szczególnie martwi sytuacja tych banków, które zmagają się z kłopotami finansowymi. Restrukturyzacja banku spółdzielczego w Sanoku w formie zastosowanego po raz pierwszy w Polsce modelu resolution pokazała swoje zalety, ale też i ograniczenia. Utrata części depozytów przez przedsiębiorstwa, przez samorządy lokalne oraz przez obligatariuszy spowodowała większe szanse na skuteczną restrukturyzację podmiotu w kłopotach, ale jednocześnie rodziła pytania o pozafinansowe koszty restrukturyzacji, które mogą dotykać także inne banki, np. poprzez zwiększenie obaw przed współpracą z bankiem spółdzielczym. Banki spółdzielcze działające samodzielnie nie mogą liczyć na wsparcie systemów ochrony (jeśli takiego potrzebowałyby) i muszą próbować samodzielnie rozwiązywać swoje problemy. Trzeba jednak wyraźnie dodać, że znaczna część banków spółdzielczych działających samodzielnie jest całkiem dużymi instytucjami, które świadomie wybrały taki model prowadzenia biznesu i nie generują one większych wyzwań niż banki działające w systemie ochrony instytucjonalnej.

W kontekście wyzwań dla bankowości spółdzielczej, istnieje potrzeba kolejny raz powrócić do **kwestii stosowania w praktyce zasady proporcjonalności w wymogach regulacyjnych**. Rosnąca liczba regulacji bankowych powoduje, że mniejsze instytucje finansowe nie są i nigdy nie będą w stanie spełnić wszystkich stale rozbudowywanych wymogów i zapanować nad wszystkimi obowiązkami na nie nakładanymi. Trzeba zatem wciąż dążyć do ograniczenia tak licznych wymogów nakładanych na małe banki, które świadczą tylko ograniczony zakres usług finansowych i nie generują ryzyka systemowego dla rynku finansowego, dla gospodarki realnej.

Podsumowując szanse i zagrożenia polskiej bankowości spółdzielczej, należy odnotować, że dziś sytuacja wydaje się lepsza, podejmowane są działania w celu przeciwdziałania negatywnym tendencjom. Często można oczekiwać, aby te działania były szybsze i skuteczniejsze, ale w trudnych warunkach regulacyjnych i złożonej sytuacji części banków spółdzielczych nie jest to proces łatwy. Tym niemniej nadal musi być poczyniony jeszcze pilny postęp w kilku kluczowych kwestiach, nie tylko biznesowych, ale i organizacyjnych, aby coraz lepiej wykorzystać potencjał bankowości spółdzielczej. Obecny czas można bowiem dobrze wykorzystać bez działania w warunkach zagrożenia dla części podmiotów tej części polskiego sektora bankowego, w warunkach wzrostu gospodarczego kraju i obowiązywania wyższych stóp procentowych na rynku finansowym.

Reasumując, można stwierdzić, że całemu sektorowi bankowemu przyjdzie funkcjonować w okolicznościach, które nie będą łatwe, ale jednak generalnie powinny one pozostać bardziej sprzyjającymi niż miało to miejsce w szczytowym okresie pandemii koronawirusa dwa lata temu. Oczywiście skala wymienionych wyzwań jest nadal naprawdę imponująca. Dlatego może martwić w tych warunkach brak woli i determinacji władz, aby wprowadzić takie zmiany regulacyjne, które pozwolą przynajmniej na częściowe złagodzenie tego gorsetu obciążeń. **Potrzebna jest odwaga do podjęcia decyzji, które służyłyby budowie potencjału sektora bankowego w Polsce. Silnie banki komercyjne i banki lokalne dają lepszą szansę na prawidłowy i szybszy rozwój gospodarczy kraju niż w sytuacji działania banków słabych.** Doświadczenia pokazały,

że analiza opłacalności przedsięwzięć inwestycyjnych robiona z udziałem banków jest bardziej efektywna dla gospodarki niż dystrybucja środków bez zaangażowania profesjonalnych prywatnych instytucji finansowych.

NAJWAŻNIEJSZE ZMIANY

NAJWAŻNIEJSZE ZMIANY STANU PRAWNEGO I ZMIANY INSTYTUCJONALNE W SEKTORZE BANKOWYM W 2021 R. MAJĄCE WPŁYW NA DZIAŁANOŚĆ BANKÓW

W 2021 r. nastąpił powrót do porządkowania rynku finansowego, przerwany wybuchem pandemii COVID-19. Wiele prac nad planowanymi projektami regulacji zostało wznowionych, a projekty zmian dostosowano do postpandemicznej rzeczywistości.

3 grudnia 2021 r. Europejski Urząd Nadzoru Bankowego (EBA) opublikował swoją roczną ocenę ryzyka europejskiego systemu bankowego. Wraz z raportem opublikowano ogólnounijne ćwiczenie przejrzystości 2021 r., które dostarcza szczegółowych informacji dla 120 banków w 25 krajach EOG/UE. Materiał wskazywał, że z wyjątkiem sektorów najbardziej dotkniętych pandemią, nie zrealizowały się obawy dotyczące pogorszenia się jakości aktywów. Patrząc w przyszłość, zarówno banki, jak i organy mikro- i makroostrożnościowe muszą być przygotowane na wypadek pogorszenia się perspektyw gospodarczych lub na wypadek, gdyby presja inflacyjna przełożyła się na dalszy wzrost stóp. **Najważniejsze wnioski płynące z raportu były następujące:**

- Pozycje kapitałowe i płynnościowe banków uległy dalszej poprawie.
- Nastąpiła poprawa ogólnej jakości aktywów, ale nadal istnieją obawy dotyczące pożyczek dla określonych sektorów oraz tych, które skorzystały ze środków wsparcia.
- Straty z tytułu ryzyka operacyjnego wzrosły podczas pandemii.
- Dochody operacyjne netto banków nie powróciły do poziomu sprzed pandemii. Środowisko niskich i ujemnych stóp procentowych nadal obciąża marże kredytowe. Wpływa to nie tylko na wzrost konkurencji między bankami, ale też z firmami z branży FinTech i BigTech.
- Banki poczyniły pewne postępy w kwestiach ryzyka środowiskowego, społecznego i zarządzania (ESG).

Prezentując na wstępie najważniejsze regulacje przyjęte w ostatnim roku, należy wymienić przede wszystkim poniższe zmiany:

1. Pakiet reform bankowych – stanowiący kolejny etap dostosowania regulacji unijnych do wymogów Bazylei III.
2. Dalsze wymogi w zakresie uporządkowanej likwidacji i MREL.
3. Regulacje dotyczące nowych wyzwań w Europie dotyczących cyberbezpieczeństwa oraz sztucznej inteligencji.
4. Wymogi w zakresie finansowania zrównoważonych inwestycji i ochrony klimatu.
5. Dalsze zwiększanie ochrony konsumentów na poziomie unijnym i krajowym.

6. „Polski Ład", czyli plan odbudowy polskiej gospodarki po pandemii COVID-19, który zdaniem rządu ma zmniejszyć nierówności społeczne i stworzyć lepsze warunki do życia dla wszystkich obywateli – głównie poprzez zmiany w podatkach i opłatach.
7. Nowe przepisy dotyczące banków hipotecznych i usprawniające emisję listów zastawnych oraz wprowadzające systemy ochrony instytucjonalnej dla banków komercyjnych.
8. Zapewnienie rozwoju rynku finansowego oraz ochrony inwestorów na tym rynku.
9. Dalsze uszczelnianie ściągalności podatków oraz regulacje dotyczące AML.

Poniżej przedstawione zostały najważniejsze dla sektora bankowego zmiany oraz propozycje zmian regulacyjnych zarówno na poziomie europejskim, jak i krajowym, które miały miejsce w 2021 r.

1. EUROPEJSKIE REGULACJE OSTROŻNOŚCIOWE

1.1 Pakiet nowelizujący unijne przepisy bankowe

27 października 2021 r. Komisja Europejska przyjęła nowelizację unijnych przepisów bankowych – tj. rozporządzenia w sprawie wymogów kapitałowych (CRR) oraz dyrektywy w sprawie wymogów kapitałowych (CRD IV). Przedstawiony pakiet legislacyjny kończy proces wdrażania pakietu Bazylea III w UE i stanowi ostatni etap reformy przepisów bankowych.

Nowelizacja będąca wynikiem przeglądu dotychczasowych przepisów obejmuje trzy akty ustawodawcze:

- wniosek ustawodawczy dotyczący zmiany dyrektywy w sprawie wymogów kapitałowych (dyrektywa 2013/36/UE),
- wniosek ustawodawczy dotyczący zmiany rozporządzenia w sprawie wymogów kapitałowych (rozporządzenie (UE) nr 575/2013),
- odrębny wniosek ustawodawczy dotyczący zmiany rozporządzenia w sprawie wymogów kapitałowych w obszarze restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji.

Komisja Europejska zaproponowała, aby dać bankom i organom nadzorczym dodatkowy czas na właściwe wdrożenie reformy w swoich procesach, systemach i praktykach oraz rozpocząć stosowanie nowych przepisów od 1 stycznia 2025 r. Wydłużony okres wdrażania ma pozwolić bankom skoncentrować się na zarządzaniu ryzykiem finansowym wynikającym z COVID-19 i finansowaniu ożywienia gospodarczego oraz zapewnić im wystarczająco dużo czasu na dostosowanie się do nowych wymogów, zanim reforma wejdzie w życie.

Obecnie pakiet znajduje się w uzgodnieniach pomiędzy Parlamentem Europejskim i Radą, gdzie jest on przedmiotem szczegółowych analiz.

Pakiet składa się z 4 poniżej omówionych elementów.

1.1.1. Wdrożenie porozumienia Bazylea III – wzmocnienie odporności na wstrząsy gospodarcze

Pakiet wdraża postanowienia porozumienia Bazylea III, przy uwzględnieniu specyfiki unijnego sektora bankowego. W szczególności ma zapewnić, że „wewnętrzne modele" stosowane przez banki do obliczania wymogów kapitałowych nie będą skutkowały niedoszacowaniem ryzyka, dzięki czemu

kapitał wymagany do jego pokrycia będzie utrzymywany na odpowiednim poziomie. Ułatwi to porównywanie współczynników między bankami i pomoże wzmocnić stabilność sektora. Zdaniem regulatorów nie spowoduje on zwiększenia wymogów kapitałowych, co pozwoli utrzymać konkurencyjność sektora. Pakiet ma przyczynić się także do zmniejszenia kosztów przestrzegania przepisów, zwłaszcza w przypadku mniejszych banków, bez łagodzenia norm ostrożnościowych.

Wstępna analiza wpływu zmian na sektor bankowy w Polsce wskazuje, że zdecydowanie większe negatywne skutki finansowe/kapitałowe, wynikające z projektu, dotkną przede wszystkim największe banki, zwłaszcza te stosujące dotychczas tzw. metody zaawansowane obliczania wymogów kapitałowych. Natomiast w przypadku mniejszych instytucji zmiana może prowadzić do obniżenia łącznego wymogu kapitałowego.

Projekt rozporządzenia CRR III wprowadza istotne zmiany w szczególności w obszarach:

- Ryzyka kredytowego – zasadnicza rewizja metody standardowej, a także zmiany w zakresie metody wewnętrznych ratingów (IRB),
- Ryzyka CVA – rezygnacja z możliwości stosowania metody zaawansowanej i wprowadzenie nowych i zmodyfikowanych metod,
- Ryzyka operacyjnego – zastąpienie dotychczasowych metod nową metodą standardową,
- Ryzyka rynkowego – implementacja standardu FRTB jako wiążącego wymogu w zakresie funduszy własnych,
- Output floor – ograniczenie związane ze stosowaniem modeli wewnętrznych,
- ESG – zdefiniowanie różnych ryzyk należących do kategorii ryzyka ESG oraz wprowadzenie obowiązku raportowego.

W rozporządzeniu CRR wprowadzono wyjściowy poziom wymogu kapitałowego *(output floor)*, który ma ograniczać korzyści banku wynikające ze stosowania metody zaawansowanej dla wyliczania wymogu kapitałowego z tytułu ryzyka kredytowego (IRB). Wymóg kapitałowy zastosowany z wykorzystaniem metody zaawansowanej nie będzie mógł być niższy niż 72,5% funduszy własnych, które musiałby mieć bank w przypadku stosowania metody standardowej. W celu złagodzenia skutków finansowych wprowadzenia wskaźnika *output floor* rozporządzenie CRR zawiera przepis przejściowy, który przewiduje coroczne stopniowe jego podnoszenie. Przykładowo, w 2025 r. ma on wynosić tylko 50%, a docelowy poziom ma być osiągnięty na początku 2030 r.

Inną zmianą dotyczącą stosowania metody IRB będzie zastosowanie zmienionego podejścia do ekspozycji wobec przedsiębiorstw. Regulacja ma zachęcać banki do szerszego wykorzystania w tym zakresie zewnętrznych ratingów nadawanych firmom. Ponieważ jednak proces przekonywania kredytobiorców do stosowania zewnętrznego ratingu nie jest łatwy i nie przebiega szybko, także w tym obszarze projekt przewiduje rozwiązanie przejściowe, które pozwoli na zastosowanie do końca 2029 r. preferencyjnej wagi ryzyka 65% w przypadku ekspozycji wobec przedsiębiorstw, pod warunkiem jednak, że te ekspozycje mają PD nie wyższe niż 0,5%.

Zmiany w metodzie standardowej dla ryzyka kredytowego, które mają zwiększyć wrażliwość tej metody na ryzyko, czynią ją bardziej skomplikowaną ze względu na dodawanie większej liczby poziomów, kategorii i wymagań w stosunku do obecnie stosowanej metody. Uwzględniono natomiast w projekcie specyfikę w kredytowaniu nieruchomości w UE. Zamiast proponowanego podejścia

bazylejskiego, które wymaga, aby wartość nieruchomości opierała się na wartości w momencie udzielenia pożyczki, podejście Komisji pozwala na skorygowanie wartości nieruchomości w górę, ale tylko do średniej wartości nieruchomości w ostatnich trzech latach (nieruchomości komercyjne) lub sześciu (nieruchomości mieszkaniowe).

Zgodnie ze zmianami wynikającymi z Bazylei III wymóg kapitałowy z tytułu kolejnej kategorii ekspozycji – ekspozycji kapitałowych – będzie mógł być wyliczany tylko metodą standardową, a wagi ryzyka ustalane są na wyższym poziomie sięgającym aż do 450%. Komisja proponuje jednak dwa ustępstwa od postanowień Bazylei III: pierwsze zakłada, że wewnątrzgrupowe ekspozycje kapitałowe mają wagę ryzyka 100%, a drugie przewiduje okres przejściowy na dostosowanie się do nowych wag ryzyka.

Zgodnie z wymogami Bazylei III w zakresie ryzyka operacyjnego rezygnuje się w projekcie z metody zaawansowanego pomiaru (AMA) i zastępuje ją metodą standardową. Opiera się ona na komponencie wskaźnika biznesowego (BIC) określonym w dokumencie bazylejskim, jednak Komisja Europejska nie przyjęła, dla celów wyliczania wymogu, możliwości uwzględniania historycznych strat operacyjnych. W związku z tym, element mnożnika wewnętrznej straty ryzyka operacyjnego (ILM) jest faktycznie ustawiony na poziomie 1.

Komisja uwzględniła również w projekcie zmiany wymogów kapitałowych z tytułu ryzyka rynkowego (FRTB). Pierwotnie planowano włączenie wiążących standardów FRTB do CRR II, jednak po rewizji standardów opublikowanych przez Komitet Bazylejski w 2019 r., w połączeniu ze zaktualizowanym harmonogramem ich wprowadzania, FRTB został uwzględniony w CRR II wyłącznie do celów sprawozdawczych.

Obecny projekt odzwierciedla zmienione wymogi FRTB z 2019 r. Nowe wymogi z tytułu ryzyka rynkowego i CVA wejdą w życie 1 stycznia 2025 r., a więc rok później niż zakładał Komitet Bazylejski. Ponadto projekt zawiera zapis, który pozwala Komisji do 31 marca 2024 r. na zmianę podejścia do obliczania wymogu z tytułu ryzyka rynkowego w przypadku, gdy przyjęte rozwiązania europejskie będą istotnie różnić się w stosunku do stosowanych w innych głównych jurysdykcjach na świecie.

Część wymogów metody FRTB przeniesiono do zdefiniowania w standardach technicznych (RTS), które mają zostać określone między 9 a 18 miesięcy od publikacji zmiany rozporządzenia CRR. Komisja zakłada możliwość stosowania standardowej metody (SA) i modeli wewnętrznych (IMA), jako alternatywnej metody standardowej (A-SA) i alternatywnego modelu wewnętrznego (A-IMA).

Komisja szacuje, że skutki wdrożenia proponowanych opcji reformy Bazylei III mają doprowadzić do średniego ważonego wzrostu minimalnych wymogów kapitałowych banków UE z +6,4% do +8,4% do 2030 r.

1.1.2. Zrównoważony rozwój – wkład w transformację ekologiczną

Przyjęty projekt zobowiązuje banki do systematycznego identyfikowania i ujawniania ryzyka środowiskowego, społecznego i z zakresu ładu korporacyjnego oraz zarządzania nim w ramach procesu zarządzania ryzykiem.

Obejmuje to regularne testy warunków skrajnych związanych z klimatem przeprowadzane zarówno przez organy nadzoru, jak i przez banki. Organy nadzoru będą musiały oceniać ww. ryzyka w ramach regularnych przeglądów nadzorczych. Banki z kolei będą musiały ujawniać stopień narażenia na te ryzyka. Aby uniknąć nadmiernych obciążeń administracyjnych dla mniejszych banków, przepisy dotyczące ujawniania informacji będą stosowane z zastosowaniem zasady proporcjonalności.

1.1.3. Ściślejszy nadzór – zapewnienie należytego zarządzania bankami w UE i lepsza ochrona stabilności finansowej

Pakiet zwiększa harmonizację niektórych uprawnień i narzędzi nadzorczych. Ustanowiono w nim zbiór przepisów dotyczących kompetencji i reputacji, w oparciu o które organy nadzoru będą oceniać, czy kadra kierownicza wyższego szczebla posiada umiejętności i wiedzę wymagane do zarządzania bankiem. Organy nadzoru otrzymają również skuteczniejsze narzędzia na potrzeby nadzoru nad grupami skupiającymi spółki z branży technologii finansowych (FinTech), w tym nad jednostkami zależnymi banków.

W nowelizowanych przepisach uregulowano również kwestię zakładania w UE oddziałów banków z państw trzecich. Obecnie oddziały te podlegają głównie przepisom krajowym, które są zharmonizowane jedynie w bardzo ograniczonym zakresie. Wspomniany pakiet umożliwi organom nadzoru lepsze zarządzanie ryzykiem związanym z tymi podmiotami.

1.1.4. Zmiany rozporządzenia w sprawie wymogów kapitałowych w obszarze restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji

Propozycja Komisji Europejskiej zawiera elementy techniczne związane z systemem restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji, mające na celu wyjaśnienie niektórych aspektów dotyczących zarówno wymogu TLAC i MREL w zakresie pojedynczego punktu wejścia (SPE), jak i strategii z wieloma punktami wejścia (MPE).

Wprowadzono „system odliczeń" dla wewnętrznych MREL, gdy środki kierowane są pośrednio ze spółki zależnej do podmiotu w restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji poprzez spółkę pośredniczącą (*daisy chain*). Projekt wymaga, aby środki te spółka pośrednicząca (*intermediate parent*) odliczyła od swojego MREL.

W rozporządzeniu doprecyzowano także, w odniesieniu do współczynnika TLAC dla grup stosujących strategię z wieloma punktami wejścia (MPE), że organ ds. restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji może podjąć działania, w celu rozwiązania ewentualnych niezgodności między sumą rzeczywistego TLAC a poziomem wymogu dla pojedynczego poziomu wejścia (SPE) i wyjaśni, czy wymóg uwzględnia spółki zależne w krajach trzecich.

1.2 Zielone obligacje (projekt)

Komisja Europejska 6 lipca 2021 r. przedstawiła projekt *rozporządzenia w sprawie dobrowolnego europejskiego standardu zielonych obligacji.*

We wniosku przewidziano stworzenie wysokiej jakości dobrowolnego standardu dostępnego dla wszystkich emitentów (zarówno emitentów prywatnych, jak i rządów), aby pomóc w finansowaniu zrównoważonych inwestycji. Zielone obligacje (zwane również obligacjami ekologicznymi) są już wykorzystywane do pozyskiwania finansowania w sektorach, takich jak: produkcja i dystrybucja energii, zasobooszczędne mieszkalnictwo i niskoemisyjna infrastruktura transportowa.

Nowy europejski standard zielonych obligacji będzie otwarty dla wszystkich emitentów obligacji ekologicznych, w tym emitentów spoza UE. Proponowane ramy przewidują cztery kluczowe wymogi:

- Środki pozyskane w wyniku emisji tego rodzaju obligacji powinny być w pełni przeznaczone na projekty zgodne z unijną systematyką.
- Musi istnieć pełna przejrzystość, co do sposobu wykorzystania wpływów z emisji obligacji w oparciu o szczegółowe wymogi sprawozdawcze.
- Wszystkie emisje unijnych zielonych obligacji muszą zostać zweryfikowane przez zewnętrznego audytora, aby zapewnić zgodność z przepisami rozporządzenia oraz dopilnować, by finansowane projekty były zgodne z systematyką. Przewidziano w tym względzie szczególną, ograniczoną elastyczność dla emitentów długu państwowego.
- Zewnętrzni audytorzy świadczący usługi na rzecz emitentów unijnych zielonych obligacji muszą być zarejestrowani w Europejskim Urzędzie Nadzoru Giełd i Papierów Wartościowych i podlegać nadzorowi tego organu. Stanowić to będzie gwarancję jakości i wiarygodności ich usług i audytów, zapewniając tym samym ochronę inwestorów i integralność rynku.

Głównym celem inicjatywy jest stworzenie nowego „złotego standardu" dla zielonych obligacji, z którym można będzie porównywać inne standardy rynkowe i dążyć do ich ujednolicenia. Standard ten będzie miał na celu ograniczenie pseudoekologicznego marketingu i przyczyni się do ochrony integralności rynku, zapewniając finansowanie wiarygodnych projektów środowiskowych.

1.3 Dyrektywa o kredycie konsumenckim (CCD II)

30 czerwca 2021 r. Komisja Europejska przedstawiła projekt legislacyjny nowelizacji CCD w celu:

- objęcia regulacjami ryzykownych kredytów, które obecnie nie są objęte zakresem rozporządzenia UE, takie jak kredyty w wysokości poniżej 200 euro *(low value, high cost)*,
- dostosowania wymogów dotyczących informacji dla urządzeń elektronicznych,

- zwiększenia przejrzystości informacji związanych z ofertami kredytowymi i uniknięcia przeciążenia informacyjnego konsumentów,
- zajęcia się praktykami wykorzystującymi zachowania konsumentów, takimi jak: sprzedaż wiązana produktów, zaznaczanie z góry określonych pól wyboru lub niezamówiona sprzedaż kredytów,
- ulepszenia zasady oceny zdolności kredytowej konsumentów, tj. ich zdolności do trwałej spłaty kredytu, w celu zapewnienia, że wykorzystywane są odpowiednie i proporcjonalne dane oraz w celu zapobiegania nadmiernemu zadłużeniu,
- ograniczenia kosztu kredytu ponoszonego przez konsumentów,
- wspierania konsumentów, którzy doświadczają trudności finansowych, poprzez rozłożenie spłaty i usługi doradztwa w zakresie zadłużenia,
- wprowadzenia wymogów dla przedsiębiorstw, aby na pierwszym miejscu stawiały potrzeby konsumentów i działały w sposób etyczny, zapewniając jednocześnie, że ich pracownicy posiadają odpowiednią wiedzę i kompetencje w zakresie kredytów.

Przy okazji zmian w CCD, Komisja przewiduje aktualizację Dyrektywy *dotyczącej sprzedaży konsumentom usług finansowych na odległość* (DMFSD). Potrzeba taka wynika z wielu zmian, jakie nastąpiły na rynku od czasu jej przyjęcia w 2002 r., takich jak: cyfryzacja, bardziej złożone produkty finansowe, szybkość, z jaką konsumenci mogą podpisywać umowy i kupować usługi finansowe (w tym za pomocą kanałów mobilnych), a także mając na uwadze nowe sposoby wpływania na zachowania konsumentów, przez dostawców produktów kredytowych, w tym: profilowanie i big data.

1.4 Sztuczna inteligencja – AI

W ramach pakietu „Europa na miarę ery cyfrowej" ogłoszonego 21 kwietnia 2021 r. zaproponowano przepisy, które mają zagwarantować bezpieczeństwo i prawa podstawowe obywateli i przedsiębiorstw, co przyczyni się do upowszechnienia stosowania sztucznej inteligencji oraz do zwiększenia inwestycji i innowacyjności w tej dziedzinie w całej UE.

Założenia nowych przepisów są następujące:

- opracowane przepisy bazują na podejściu w oparciu o ryzyko, na wzór przepisów RODO,
- wprowadza się cztery kategorie systemów sztucznej inteligencji: niedozwolone, o wysokim ryzyku, o ograniczonym ryzyku i o niskim ryzyku,
- przepisy zakazujące wybranych rodzajów AI odnoszą się nie do samej technologii, lecz jej skutków (podobnie jak, np. w RODO przy profilowaniu), takich jak manipulujące ludzkim zachowaniem, opiniami lub decyzjami na ich szkodę; wykorzystujące informacje lub analizujące ludzi w celu określenia ich słabych punktów; wykorzystywane do nadzoru w sposób uogólniony wobec wszystkich osób fizycznych bez różnicowania; lub przeprowadzające ocenę punktową poszczególnych osób *(social scoring)*,

- kategoria systemów AI o wysokim ryzyku dotycząca m.in. infrastruktury krytycznej, zasad zatrudnienia, dostępu i korzystania z podstawowych usług prywatnych oraz usług i świadczeń publicznych, bezpieczeństwa publicznego czy egzekwowania prawa. Co istotne, zgodnie z obecnymi założeniami do takiej kategorii mają być zaliczane systemy AI przeznaczone do wykorzystania w celu oceny zdolności kredytowej osób fizycznych lub ustalenia ich punktowej oceny kredytowej (z wyjątkiem systemów sztucznej inteligencji oddawanych do użytku przez drobnych dostawców na ich własny użytek). Systemy AI o wysokim ryzyku będą musiały spełniać szereg wymogów dotyczących nadzoru ludzkiego, zasad monitoringu i dokumentacji,
- kategorie o ograniczonym i niskim ryzyku będą objęte najmniej wygórowanymi wymaganiami, dotyczącymi m.in. skutków wykorzystywania informacji i transparentności dla użytkowników, przepisy szczegółowo odnoszą się do systemów AI opartych na biometrii, wskazując dodatkowe wymogi w tym zakresie.

Dodatkowo przepisy zawierają wytyczne w zakresie samoregulacji, a także umożliwiają organizację piaskownic regulacyjnych (*ang. sandbox*).

1.5 Kredyty zagrożone

14 marca 2018 r. Komisja Europejska opublikowała pakiet legislacyjny służący rozwiązaniu problemu kredytów zagrożonych (*non-peforming loans*). Prace nad nim zakończyły się dopiero w 2021 r.

Na pakiet legislacyjny składają się:

- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/630 z dnia 17 kwietnia 2019 r. zmieniające rozporządzenie (UE) nr 575/2013 w odniesieniu do minimalnego pokrycia strat z tytułu ekspozycji,
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/2167 z dnia 24 listopada 2021 r. w sprawie podmiotów obsługujących kredyty i nabywców kredytów oraz w sprawie zmiany dyrektyw 2008/48/WE i 2014/17/UE.

Głównym celem ww. pakietu legislacyjnego jest możliwie najdalej idące zmniejszenie wolumenu kredytów zagrożonych, jak również zapobieżenie ich ewentualnemu nagromadzeniu w przyszłości. Pakiet stanowi uzupełnienie prac nad unią rynków kapitałowych oraz unią bankową. Zakłada on działania w czterech głównych obszarach, przewidując:

- zapewnienie, aby banki odkładały fundusze na pokrycie kosztów ryzyka związanego z udzielanymi w przyszłości kredytami, które mogą stać się kredytami zagrożonymi,
- wprowadzenie terminów pomniejszeń i uzależnienia ich od sposobu zabezpieczenia. Rozporządzenie wprowadza zasadę, iż części niepokryte rezerwami i odpisami w części niezabezpieczonej od końca trzeciego roku w 35% pomniejszają kapitał Tier 1. Cześć niezabezpieczona, niepokryta odpisami musi w pełni pomniejszać kapitały od czwartego roku,
- w przypadku części zabezpieczonej kredytów zagrożonych (NPE) pomniejszenia kapitałów będą stosowane od 4 roku po sklasyfikowaniu ekspozycji jako nieobsługiwanej. W czwartym roku

część NPE niepokryta odpisami (w tym rezerwami celowymi) w 25% będzie pomniejszać kapitał Tier 1. W kolejnych latach wzrost udziału pomniejszenia funduszy własnych będzie uzależniony od rodzaju zabezpieczenia. W przypadku ekspozycji zabezpieczonych nieruchomościami okres ten wyniesie 10 lat, natomiast w przypadku pozostałych rodzajów zabezpieczeń pełne odpisanie od kapitałów kwoty NPE niepokrytej rezerwami zakończy się po okresie 8 lat,

- zasady działań restrukturyzacyjnych,
- wspieranie rozwoju rynków wtórnych, na których banki mogą sprzedawać swoje kredyty zagrożone jednostkom obsługującym kredyty i inwestorom,
- ułatwienie odzyskiwania wierzytelności,
- wspieranie państw członkowskich, które o to poproszą, w restrukturyzacji banków, poprzez przekazanie im niewiążących wytycznych – planu działania na rzecz tworzenia spółek zarządzania aktywami obsługujących kredyty zagrożone.

Dyrektywa ma przyczynić się do zapobiegania nadmiernej akumulacji kredytów zagrożonych w bilansach banków w przyszłości na dwa sposoby:

- Ułatwienie bankom lepszego zarządzania kredytami zagrożonymi przez poprawę skuteczności procedur odzyskiwania wierzytelności dzięki dostępności odrębnej wspólnej procedury przyspieszonej egzekucji z zabezpieczenia na drodze pozasądowej. Bankom i innym podmiotom upoważnionym do udzielania kredytów zabezpieczonych udostępnia się skuteczniejsze metody dochodzenia na drodze pozasądowej ich wierzytelności z tytułu kredytów zabezpieczonych udzielonych kredytobiorcom biznesowym. Wszczęcie tego rodzaju skuteczniejszej procedury pozasądowej byłoby możliwe po uzyskaniu uprzedniej zgody zarówno kredytodawcy, jak i kredytobiorcy wyrażonej w umowie o kredyt. Procedura została tak pomyślana, aby pozostawała bez uszczerbku dla zapobiegawczego postępowania restrukturyzacyjnego lub upadłościowego oraz aby nie zmieniała hierarchii wierzycieli w postępowaniu upadłościowym. Postępowanie restrukturyzacyjne i postępowanie upadłościowe mają pierwszeństwo przed przyspieszoną egzekucją z zabezpieczenia na drodze pozasądowej.
- Wsparcie na rzecz rozwoju wtórnych rynków kredytów zagrożonych – usuwa nadmierne przeszkody w zakresie obsługi kredytów przez osoby trzecie i przenoszenia kredytów na te osoby w celu dalszego rozwoju wtórnych rynków kredytów zagrożonych. Obniży to koszt wejścia na rynek dla potencjalnych nabywców kredytów.

Z punktu widzenia polskiego sektora bankowego najistotniejszym elementem proponowanego pakietu legislacyjnego jest umożliwienie przyspieszonej pozasądowej egzekucji w przypadku kredytów zabezpieczonych. Zgodnie z proponowanymi przepisami, banki i kredytobiorcy będą mogli z góry uzgodnić możliwość zastosowania przyspieszonego mechanizmu odzyskania środków z kredytów poprzez egzekucję z zabezpieczenia. Jeśli kredytobiorca nie wywiązuje się z płatności, bank lub inny wierzyciel zabezpieczony ma możliwość odzyskania zabezpieczenia kredytu w przyspieszony sposób, bez wkraczania na drogę sądową. Pozasądowa egzekucja z zabezpieczenia jest ściśle ograniczona do kredytów udzielanych przedsiębiorstwom i podlegających środkom ochronnym. Nie dotyczy ona kredytów konsumenckich.

1.6 Pakiet odbudowy rynków kapitałowych

16 lutego 2021 r. przyjęto zmiany w dyrektyw*ie o rynkach instrumentów finansowych* (MiFID) II *i w rozporządzeniu o prospekcie.* Mają one ułatwić dokapitalizowywanie unijnych przedsiębiorstw na rynkach finansowych w obliczu kryzysu związanego z COVID-19. Wraz z dostosowaniami w unijnych ramach sekurytyzacji zmiany te są częścią pakietu odbudowy rynków kapitałowych.

1.7 Operacyjna odporność cyfrowa sektora finansowego

24 września 2020 r. Komisja Europejska opublikowała projekt Rozporządzenia w sprawie operacyjnej odporności na zagrożenia cyfrowe („DORA" – *Digital Operational Resilience Act*).

26 sierpnia 2021 r. w Dzienniku Urzędowym UE opublikowano opinię Europejskiego Banku Centralnego z dnia 4 czerwca 2021 r. w sprawie wniosku dot. projektowanego rozporządzenia.

Rozporządzenie „DORA" stanowi część szerszego pakietu finansów cyfrowych (Digital Finance Package) przyjętego przez Komisję Europejską, który obejmuje również *rozporządzenie w sprawie rynków kryptoaktywów, rozporządzenie w sprawie systemu pilotażowego na potrzeby infrastruktur rynkowych opartych na technologii rozproszonego rejestru (DLT) oraz dyrektywę w sprawie wyjaśnienia lub zmiany niektórych powiązanych unijnych przepisów w zakresie usług finansowych.*

Ogólnym celem projektu jest zwiększenie operacyjnej odporności cyfrowej podmiotów z sektora finansowego UE poprzez uproszczenie i udoskonalenie istniejących przepisów oraz wprowadzenie nowych wymogów w obszarach, w których odnotowano braki.

Cele szczegółowe przepisów to:

- radzenie sobie z ryzykiem związanym z technologiami informacyjno-komunikacyjnymi („ICT") w bardziej kompleksowy sposób i zwiększenie ogólnego poziomu odporności cyfrowej sektora finansowego,
- uproszczenie zgłaszania incydentów związanych z ICT i rozwiązanie problemu pokrywających się wymogów w zakresie zgłaszania,
- umożliwienie organom nadzoru finansowego dostępu do informacji na temat incydentów związanych z ICT,
- zapewnienie podmiotom finansowym objętym zakresem niniejszego wniosku możliwości ocenienia skuteczności stosowanych przez siebie środków zabezpieczających i środków zwiększających odporność oraz zidentyfikowania luk związanych z ICT,
- ograniczenie fragmentacji jednolitego rynku i umożliwienie transgranicznego uznawania wyników testów,
- wzmocnienie zabezpieczeń umownych dla podmiotów finansowych przy korzystaniu z usług ICT, w tym dotyczących przepisów w zakresie outsourcingu (regulujących monitorowanie zewnętrznych dostawców usług ICT),

- umożliwienie sprawowania nadzoru nad działalnością kluczowych zewnętrznych dostawców usług ICT,
- zachęcanie do wymieniania się wynikami analiz zagrożeń przeprowadzanych w sektorze finansowym.

Sektor bankowy zgłosił uwagi w ramach organizowanego przez Ministerstwo Finansów procesu konsultacyjnego, które dotyczyły możliwości zawierania przez sektor porozumień oraz tworzenia zrzeszeń, których celem byłaby wymiana informacji dotyczących zagrożeń godzących w odporność cyfrową sektora.

Obecnie trwają prace nad rozporządzeniem w ramach uzgodnień między Komisją Europejską, Radą i Parlamentem Europejskim.

1.8 Ramy Tożsamości Cyfrowej

Komisja Europejska 28 maja 2021 r. przedstawiła ramy europejskiej tożsamości cyfrowej, która będzie dostępna dla wszystkich rezydentów i przedsiębiorstw w UE. Pierwszym krokiem do jej wprowadzenia jest przedstawiony przez Komisję projekt zmiany rozporządzenia eIDAS, na mocy którego państwa członkowskie zaoferują swoim obywatelom i przedsiębiorstwom „cyfrowe portfele". Będzie to rozwiązanie pozwalające na łączenie krajowej tożsamości cyfrowej z dowodem uwierzytelniającym inne dane osobowe, np. prawem jazdy, dyplomem czy rachunkiem bankowym. Narzędzie to ma być oferowane przez organy publiczne lub podmioty prywatne, pod warunkiem ich uznania przez państwa członkowskie.

Europejskie portfele tożsamości umożliwią Europejczykom dostęp do usług online bez konieczności korzystania z prywatnych metod identyfikacji lub niepotrzebnego udostępniania danych osobowych. Dzięki temu obywatele będą mieli pełną kontrolę nad udostępnianymi przez siebie danymi. Zgodnie z założeniami:

- usługa będzie dostępna dla każdego obywatela UE, który zechce z niej skorzystać, a także dla przedsiębiorstw,
- portfele będą mogły być wykorzystywane jako sposób identyfikacji lub uwierzytelniania danych osobowych w celu dostępu do usług cyfrowych – zarówno publicznych, jak i prywatnych,
- użytkownicy będą mieli możliwość wyboru, jakie aspekty, dane i certyfikaty będą udostępniane oraz śledzenia postępowania z nimi.

W celu jak najszybszego wdrożenia nowego rozwiązania, Komisja wezwała państwa członkowskie do wypracowania wspólnego zestawu narzędzi do września 2022 r. oraz do niezwłocznego rozpoczęcia prac przygotowawczych. Efekty współpracy powinny obejmować architekturę techniczną, normy i wytyczne dotyczące najlepszych praktyk.

Równolegle z procesem legislacyjnym Komisja będzie współpracować z państwami członkowskimi i sektorem prywatnym nad technicznymi aspektami europejskiej tożsamości cyfrowej.

1.9 Przeciwdziałanie praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu

Komisja Europejska 20 lipca 2021 r. przedstawiła pakiet wniosków ustawodawczych mających na celu wzmocnienie unijnych przepisów w zakresie przeciwdziałania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu.

1.9.1. Rozporządzenie ustanawiające nowy unijny organ ds. przeciwdziałania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu

Utworzenie unijnego organu jest głównym elementem zaproponowanego pakietu legislacyjnego. Będzie to organ centralny koordynujący władze krajowe, który ma zapewnić, że sektor prywatny będzie prawidłowo i konsekwentnie stosował przepisy UE w zakresie AML/CFT. Organ ten będzie również odpowiedzialny za wsparcie prac jednostek zajmujących się analityką z zakresu finansów, w celu poprawy ich umiejętności analitycznych w zakresie nielegalnych przepływów. Dzięki temu informacje wywiadu finansowego staną się kluczowym materiałem do wykorzystania przez organy ścigania.

Zadania unijnego organu ds. przeciwdziałania praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu będą następujące:

- ustanowienie jednolitego, zintegrowanego systemu nadzoru w zakresie AML/CFT w całej UE, opartego na wspólnych metodach nadzoru i konwergencji wysokich standardów nadzoru,
- bezpośredni nadzór nad niektórymi najbardziej ryzykownymi instytucjami finansowymi, które prowadzą działalność w dużej liczbie państw członkowskich lub wobec których może być konieczne podjęcie natychmiastowych działań, aby przeciwdziałać natychmiastowemu ryzyku,
- monitorowanie i koordynowanie krajowych organów nadzoru odpowiedzialnych za inne podmioty finansowe oraz koordynowanie działań organów odpowiedzialnych za nadzór nad podmiotami niefinansowymi,
- wspieranie współpracy między krajowymi jednostkami analityki finansowej i ułatwianie koordynacji między nimi oraz prowadzenie wspólnych analiz w celu lepszego wykrywania nielegalnych przepływów finansowych o charakterze transgranicznym.

1.9.2. Rozporządzenie w sprawie przeciwdziałania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu

Inaczej niż dotychczas, proponuje się uregulowanie zagadnienia AML/CFT w formie rozporządzenia zamiast dyrektywy. Oznacza to zapewnienie bezpośredniego stosowania przepisów unijnych, zasadniczo bez konieczności ich implementacji. Oprócz tego, projekt również wprowadza zmiany merytoryczne w porównaniu do Dyrektywy AML, w tym w dziedzinie należytej staranności wobec klienta oraz własności rzeczywistej.

1.9.3. Szósta dyrektywa w sprawie przeciwdziałania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu, która zastąpi obowiązującą dyrektywę 2015/849/UE

Proponowana zmiana dyrektywy zawiera przepisy podlegające transpozycji do prawa krajowego, takie jak przepisy dotyczące krajowych organów nadzoru i jednostek analityki finansowej w państwach członkowskich. Dyrektywa wprowadza szereg regulacji w celu osiągnięcia większego stopnia zbieżności praktyk organów nadzoru i jednostek analityki finansowej oraz współpracy między właściwymi organami.

Przepisy dotyczące oceny ryzyka lub gromadzenia danych statystycznych pozostają w dużej mierze niezmienione i są poddawane przeglądowi jedynie w celu wyeliminowania stwierdzonych obecnie niedociągnięć, takich jak nadmierna częstotliwość ponadnarodowej oceny ryzyka oraz wymóg gromadzenia danych statystycznych dotyczących nielegalnych działań.

1.9.4. Nowelizacja rozporządzenia 2015/847/UE w sprawie transferów środków pieniężnych w celu zapewnienia monitorowania transferów kryptoaktywów oraz ograniczenia dużych płatności gotówkowych

Celem przedstawionego pakietu legislacyjnego jest usprawnienie wykrywania podejrzanych transakcji i podejrzanej działalności oraz usunięcie luk prawnych wykorzystywanych przez przestępców do „prania" nielegalnych dochodów lub finansowania działalności terrorystycznej za pomocą systemu finansowego. Jednolity zbiór unijnych przepisów dotyczących przeciwdziałania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu doprowadzi do harmonizacji na terenie UE przepisów dotyczących przeciwdziałania tym procederom, co obejmie np. wprowadzenie bardziej szczegółowych przepisów dotyczących należytej staranności wobec klienta, własności rzeczywistej i jednostek analityki finansowej. Połączenie istniejących krajowych rejestrów rachunków bankowych zapewni jednostkom analityki finansowej szybszy dostęp do kluczowych informacji na temat rachunków bankowych i skrytek depozytowych. Wprowadza się pełne stosowanie unijnych przepisów dotyczących przeciwdziałania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu do sektora kryptoaktywów oraz ogólnounijny limit w wysokości 10 tys. euro dla płatności gotówkowych.

Jak zaznaczono w Strategii UE w zakresie bezpieczeństwa na lata 2020–2025, wzmocnienie unijnych ram w zakresie przeciwdziałania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu pomoże również chronić Europejczyków przed terroryzmem i przestępczością zorganizowaną.

1.10 Nowy plan działań w zakresie unii rynków kapitałowych (CMU)

25 listopada 2021 r. Komisja Europejska opublikowała nowy plan działań w zakresie CMU pt. *Unia rynków kapitałowych – realizacja w rok po przyjęciu planu działania* i przedstawiła cztery wnioski ustawodawcze.

1.10.1. European Single Access Point (ESAP) – Europejski pojedynczy punkt dostępu

Obecnie informacje na temat przedsiębiorstw i produktów finansowych dotyczące finansów i zrównoważonego rozwoju są rozproszone w państwach członkowskich w wielu punktach dostępu, w różnych językach i w różnych formatach cyfrowych. Stanowi to barierę dla inwestycji, w szczególności inwestycji transgranicznych. Komisja proponuje rozporządzenie w sprawie utworzenia europejskiego jednolitego punktu dostępu (ESAP), który zostanie ustanowiony przez nadzór ESMA. ESAP będzie wspólnym źródłem publicznych, bezpłatnych informacji o przedsiębiorstwach i produktach inwestycyjnych z UE, niezależnie od tego, w którym miejscu w UE są one zlokalizowane lub skąd pochodzą. Dzięki podejściu etapowemu ESAP zacznie funkcjonować od 2024 r.

ESAP sprawi, że możliwości inwestycyjne staną się bardziej widoczne zarówno dla inwestorów unijnych, jak i międzynarodowych. Tym samym, regulacja zwiększy dostępność finansowania dla przedsiębiorstw z UE, zwłaszcza mniejszych i tych zlokalizowanych na mniejszych rynkach kapitałowych.

ESAP ma wpływać też na pobudzanie ekologicznej transformacji przez zapewnienie łatwiejszego, scentralizowanego dostępu do danych ESG przedsiębiorstw UE oraz informacji na temat produktów finansowych ESG.

1.10.2. Promowanie inwestycji długoterminowych poprzez Europejskie Fundusze Inwestycji Długoterminowych (ELTIF)

Europejskie długoterminowe fundusze inwestycyjne mają służyć kierowaniu długoterminowego finansowania do notowanych i nienotowanych na giełdzie małych i średnich przedsiębiorstw oraz długoterminowych projektów infrastrukturalnych.

Uczestnicy rynku uważają, że istniejące przepisy dotyczące zezwoleń, polityki inwestycyjnej, warunków prowadzenia działalności i wprowadzania do obrotu ELTIF-ów nie są wystarczająco dostosowane do inwestycji długoterminowych. To w połączeniu z barierami wejścia dla inwestorów detalicznych sprawia, że ELTIF-y są dziś mniej atrakcyjne zarówno dla zarządzających funduszami, jak i dla inwestorów.

1.10.3. Nowelizacja dyrektywy w sprawie Zarządzających Alternatywnymi Funduszami Inwestycyjnymi

Komisja proponuje wprowadzenie zmian do dyrektywy w sprawie Zarządzających Alternatywnymi Funduszami Inwestycyjnymi, aby uczynić rynek AFI jeszcze bardziej wydajnym i zintegrowanym. Zmiany te ułatwią przedsiębiorstwom z UE dostęp do finansowania poprzez harmonizację ram regulacyjnych dotyczących funduszy, które emitują pożyczki dla przedsiębiorstw. Dzięki rozszerzeniu zakresu możliwości finansowania dla przedsiębiorstw nowe przepisy umożliwią im wzrost, finansowanie innowacji i realizację celów ekologicznych i cyfrowych w każdych warunkach rynkowych.

Zmienione przepisy zapewnią również lepszą ochronę inwestorom dzięki dopilnowaniu, aby zarządzający funduszami, którzy przekazują swoje funkcje osobom trzecim, przestrzegali tych samych wysokich standardów obowiązujących w całej UE. Zmienione przepisy będą zachęcać także do właściwego stosowania zharmonizowanych narzędzi zarządzania płynnością przez zarządzających otwartymi AFI lub przedsiębiorstwami zbiorowego inwestowania w zbywalne papiery wartościowe, pomagając im w ten sposób w skutecznym zarządzaniu ryzykiem utraty płynności w celu zachowania wartości inwestycji w okresach napięć rynkowych.

1.10.4. Nowelizacja MIFID/MIFIR – większa transparentność dla inwestorów

Proponowane zmienione zasady zwiększą przejrzystość rynku poprzez ograniczenie stosowania zwolnień z obowiązku publikowania danych handlowych. Aby wyrównać szanse giełd i banków inwestycyjnych, proponowane zmiany pozwolą na dalsze ujednolicenie wymogów w zakresie przejrzystości i praktyk handlowych między różnymi podmiotami. Będą one również miały na celu powstrzymanie kontrowersyjnej praktyki oferowania przez operatorów obrotu zachęt maklerom za kierowanie do nich zleceń klientów, niezależnie od tego, czy leży to w najlepszym interesie klientów, czy też nie („płatność za przepływ zleceń").

1.11 Przegląd przepisów makroostrożnościowych służących ograniczeniu ryzyka systemowego

Do 18 marca 2022 r. trwały konsultacje publiczne dotyczące przeglądu przepisów makroostrożnościowych dla unijnego sektora bankowego mających na celu ograniczenie ryzyka systemowego. Inicjatywa obejmuje dyrektywę CRD oraz rozporządzenie CRR, które od czasu ich wejścia w życie w 2014 r. nie uległy kompleksowemu przeglądowi w tym zakresie. Celem konsultacji jest udoskonalenie przepisów makroostrożnościowych w oparciu o doświadczenia zebrane w trakcie ich obowiązywania, w tym podczas kryzysu gospodarczego spowodowanego pandemią COVID-19. Zmiany mają również zapewnić dostępność odpowiednich narzędzi umożliwiających sprostanie pojawiającym się zagrożeniom systemowym.

Przegląd ma pokazać, czy ramy makroostrożnościowe funkcjonują zgodnie z zamierzeniami. Pozwoli także zidentyfikować potencjalne ulepszenia pod względem skuteczności, wydajności, proporcjonalności i ogólnej spójności ram makroostrożnościowych dla całego sektora bankowego UE, przez co przyczyni się do zwiększenia stabilności finansowej. Powinien on także objąć pojawiające się zagrożenia dla stabilności finansowej, takie jak: zmiany klimatyczne, cyberbezpieczeństwo, innowacje w zakresie finansów cyfrowych (kryptowaluty), ryzyko zarażenia szokami finansowymi w „istotnych państwach trzecich" oraz coraz bardziej zróżnicowany system finansowy z większymi powiązaniami między bankami, ubezpieczycielami i funduszami inwestycyjnymi.

W zależności od wyników konsultacji, mogą one skutkować przygotowaniem wniosku ustawodawczego obejmującego zmianę pakietu CRD/CRR.

1.12 Wybrane Regulacje Europejskiego Urzędu Nadzoru Bankowego (EBA)

1.12.1. Ostateczne wytyczne dotyczące wyznaczania i zgłaszania dostępnych środków finansowych systemów gwarancji depozytów

17 grudnia 2021 r. EBA opublikował ostateczne wytyczne dotyczące wyznaczania i zgłaszania dostępnych środków finansowych systemów gwarancji depozytów, których celem jest zwiększenie zaufania do stabilności finansowej w całej UE. Efekt ten ma zostać osiągnięty poprzez ustanowienie bardziej zharmonizowanego podejścia do finansowania systemów gwarancji depozytów oraz zwiększenie przejrzystości i porównywalności sytuacji finansowej systemów gwarancji depozytów (SGD). Mają one zapewnić, że tylko środki, które instytucje kredytowe pierwotnie wniosły do funduszu DGS lub które pochodzą pośrednio z takich wkładów, będą liczone na poczet osiągnięcia docelowego poziomu tego funduszu. I odwrotnie, fundusze pochodzące bezpośrednio lub pośrednio z pożyczonych środków nie powinny być wliczane do poziomu docelowego.

Wytyczne rozszerzają również obecne wymogi sprawozdawcze z systemów gwarancji depozytów na EBA, tak aby EBA mógł publikować obszerniejsze informacje na temat finansowania systemów gwarancji depozytów.

1.12.2. Wytyczne dla instytucji i organów ds. restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji dotyczące poprawy wypłacalności

EBA 13 stycznia 2022 r. opublikował ostateczne *wytyczne dla instytucji i organów ds. restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji dotyczące poprawy wypłacalności banków.* Wytyczne mają stanowić ważny krok w kierunku uzupełnienia ram prawnych z zakresu restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji.

Wytyczne, podsumowujące najlepsze praktyki opracowane do tej pory przez unijne organy ds. restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji, określają wymogi mające na celu poprawę ciągłości operacyjnej restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji, dostęp do infrastruktury rynku finansowego, finansowanie i płynność w restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji, poręczenie majątkowe w realizacji, reorganizacji biznesu i komunikacji. Są one skierowane zarówno do władz, jak i instytucji UE, aby zapewnić spójność działania w ramach restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji oraz poprawić koordynację w kolegiach ds. restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji.

Instytucje i organy powinny zastosować te Wytyczne do 1 stycznia 2024 r.

1.12.3. Konsultacje w zakresie zbywalności banku

Jednocześnie EBA opublikował dokument konsultacyjny dotyczący Wytycznych *dla instytucji i organów ds. restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji w sprawie zbywalności części lub całego*

banku w kontekście restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji w celu uzupełnienia oceny możliwości restrukturyzacji dla strategii transferowych.

Zbywalność definiuje się jako „elementy rozwiązywalności, które ułatwią przeniesienie podmiotu, linii biznesowej lub portfela aktywów, praw i/lub zobowiązań do nabywcy („granica transferu"), instytucji pomostowej lub spółki zarządzającej aktywami". Wytyczne obejmują definicję granicy transferu, rozdzielności (tj. jak ułatwić oddzielenie podmiotu lub działalności od reszty grupy w rozwiązywaniu problemów) oraz operacyjnego transferu jego granicy.

1.12.4. Konsultacje w sprawie wysokiego ryzyka stopy procentowej wynikającego z działalności w ramach portfela bankowego

EBA rozpoczął trzy konsultacje dotyczące technicznych aspektów znowelizowanych ram zarządzania ryzykiem stopy procentowej dla pozycji z księgi bankowej (IRRBB). Konsultacje dotyczą poniższych zagadnień.

1.12.4.1 Projekt Wytycznych w sprawie IRRBB i ryzyka spreadu kredytowego wynikającego z działalności w ramach portfela niehandlowego (CSRBB)

Wytyczne zastąpią obecne Wytyczne *dotyczące technicznych aspektów zarządzania ryzykiem stopy procentowej wynikającego z działalności niehandlowej w ramach procesu nadzorczego z 2018 r. Zaktualizowane wytyczne określają kryteria identyfikacji niezadowalających modeli wewnętrznych* do zarządzania IRRBB oraz określają szczegółowe kryteria oceny i monitorowania CSRBB.

1.12.4.2 Projekt regulacyjnych standardów technicznych (RTS) dotyczących metody standardowej IRRBB

RTS określą kryteria oceny IRRBB w przypadku, gdy właściwy organ postanowi o jej zastosowaniu oraz zapewnią możliwość stosowania uproszczonego podejścia w odniesieniu do mniejszych i nieskomplikowanych instytucji.

1.12.4.3 Projekt regulacyjnych standardów technicznych (RTS) dotyczący nadzorczego testu wartości odstających IRRBB

RTS określą nadzorcze scenariusze uderzeniowe, a także kryteria oceny dotyczące dużego spadku wyniku odsetkowego lub wartości ekonomicznej kapitału mogącej skutkować środkami nadzorczymi.

1.12.5 Ostateczny projekt wiążących standardów dotyczących ujawniania informacji w ramach Filaru 3 w zakresie ryzyka ESG

24 stycznia 2022 r. EBA opublikował ostateczny projekt wykonawczych standardów technicznych (ITS) *dotyczących ujawnień w ramach filaru w zakresie ryzyka środowiskowego, społecznego i związanego z zarządzaniem* (ESG).

Projekt przedstawia propozycje ujawnień, jakie banki powinny prezentować, aby pokazać, w jaki sposób zmiana klimatu może nasilić inne rodzaje ryzyka w bilansach instytucji, w jaki sposób instytucje łagodzą to ryzyko w odniesieniu do ekspozycji finansujących działania zgodne z taksonomią i celami porozumienia paryskiego.

Pakiet EBA ESG Filar 3 pomoże zlikwidować ograniczenia wynikające z obecnych wymogów ujawnień ESG obowiązujących instytucje na poziomie UE poprzez ustanowienie obowiązkowych i spójnych wymogów dotyczących ujawniania informacji, w tym szczegółowych szablonów, tabel i powiązanych z nimi instrukcji. Pomoże również ustanowić najlepsze praktyki raportowania na poziomie międzynarodowym.

Zgodnie z wymogami CRR, projekt ITS określa porównywalne ujawnienia ilościowe dotyczące zmian klimatycznych i ryzyka fizycznego związanego ze zmianami klimatu. Obejmują one również ujawnienia ilościowe dotyczące działań łagodzących podejmowanych przez instytucje, wspierających ich kontrahentów w przechodzeniu na gospodarkę neutralną pod względem emisji dwutlenku węgla oraz w adaptacji do zmian klimatu. Ponadto obejmują one wskaźniki KPI dotyczące działalności instytucji finansujących aktywa, które są zrównoważone środowiskowo zgodnie z taksonomią UE (GAR i BTAR), takie jak te zgodne z celami Europejskiego Zielonego Ładu i porozumienia paryskiego.

Ostateczny projekt ITS dostarcza także informacji jakościowych na temat tego, w jaki sposób instytucje uwzględniają kwestie ESG w swoim modelu biznesowym, strategii i w ramach zarządzania ryzykiem. Banki mają obecnie czas na przygotowanie się do nowych wymogów raportowania, w tym do wypracowania systemu pozyskiwania informacji od swoich klientów.

1.12.6. Konsultacje wytycznych ws zdalnej obsługi klientów

EBA 10 grudnia 2021 r. rozpoczął konsultacje społeczne dotyczące projektu wytycznych w sprawie stosowania rozwiązań w zakresie zdalnej obsługi klienta. Wytyczne te określają jakie działania powinny podjąć podmioty sektora finansowego w celu zapewnienia bezpiecznych i skutecznych praktyk w zakresie przyjmowania klientów na odległość, zgodnie z obowiązującymi przepisami w zakresie przeciwdziałania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu (AML/CFT) oraz unijnymi ramami ochrony danych.

Po przyjęciu wytyczne będą miały zastosowanie do wszystkich podmiotów sektora finansowego, które są objęte zakresem Dyrektywy *w sprawie przeciwdziałania praniu pieniędzy.*

1.12.7. Wzmocnienie nadzoru AML/CFT poprzez zmianę wytycznych i wzmocnioną współpracę

EBA 16 grudnia 2021 r. opublikował swoje zmienione wytyczne *dotyczące opartego na ryzyku nadzoru nad przestrzeganiem przez instytucje kredytowe i finansowe zobowiązań w zakresie przeciwdziałania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu* (AML/CFT).

Wytyczne określają kroki, jakie powinny podjąć właściwe organy w celu zapewnienia odpowiedniego nadzoru w zakresie AML/CFT nad swoim sektorem oraz wsparcia przyjmowania przez instytucje kredytowe i finansowe skutecznych polityk i procedur zarządzania ryzykiem prania pieniędzy i finansowania terroryzmu. Aktualizacja i wzmocnienie niniejszych wytycznych wynika z ustaleń EBA dokonanych w toku prowadzonych prac nad przeglądem podejścia właściwych organów do nadzoru AML/CFT.

Zmienione wytyczne zawierają dodatkowe wymogi dotyczące oceny ryzyka prania pieniędzy i finansowania terroryzmu, w tym oceny ryzyka sektorowego. Pomogą również organom nadzorczym w wyborze najskuteczniejszego narzędzia do realizacji ich celów nadzorczych, także w sytuacjach, gdy wykryją naruszenia i słabości w systemach w ramach kontroli instytucji oraz podkreślają znaczenie współpracy między organami nadzoru AML/CFT a innymi interesariuszami, w tym organami nadzoru ostrożnościowego, jednostkami analityki finansowej (FIU) i organami podatkowymi. Taka współpraca może mieć miejsce np. na uczelniach zajmujących się przeciwdziałaniem praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu.

1.12.8. Ostateczne wytyczne dotyczące współpracy i wymiany informacji między organami nadzoru ostrożnościowego, organami nadzoru AML/CFT i jednostkami analityki finansowej

EBA 16 grudnia 2021 r. opublikował ostateczne wytyczne określające, w jaki sposób organy nadzoru ostrożnościowego, przeciwdziałające praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu (AML/CFT) oraz jednostki analityki finansowej (FIU) powinny współpracować i wymieniać informacje w związku z przeciwdziałaniem praniu pieniędzy/CFT, zgodnie z przepisami dyrektywy w sprawie wymogów kapitałowych (CRD).

Określają one praktyczne aspekty współpracy ww. podmiotów, zarówno na poziomie państw członkowskich, jak i na całym jednolitym rynku w całym cyklu nadzorczym obejmującym udzielanie zezwoleń nowym instytucjom, bieżący nadzór, w tym ocenę ryzyka oraz, w stosownych przypadkach, nakładanie środków i sankcji nadzorczych, w tym cofnięcie zezwolenia.

Jak wskazał EBA, istnieją obszary, w których zadania ww. organów wzajemnie się uzupełniają, w związku z czym skuteczna współpraca jest niezbędna do identyfikacji, rozwiązania oraz łagodzenia ryzyka prania pieniędzy i finansowania terroryzmu.

1.12.9. Konsultacje projektu wytycznych w sprawie analizy porównawczej wynagrodzeń i różnic w wynagrodzeniach kobiet i mężczyzn dla banków i firm inwestycyjnych

Do 21 marca 2022 r. EBA prowadził konsultacje projektu wytycznych ws. analizy porównawczej wynagrodzeń kobiet i mężczyzn, który uwzględnia dodatkowe wymogi wprowadzone przez dyrektywę CRD V w zakresie stosowania odstępstw od wymogu wypłaty części wynagrodzenia zmiennego w instrumentach i na zasadach odroczenia oraz benchmarkingu wynagrodzenia ze względu na płeć. W przeglądzie zamieszczono również wskazówki, jak ujednolicić analizę porównawczą zgód udzielonych przez akcjonariuszy, aby stosować wyższe niż 100% współczynniki między wynagrodzeniem zmiennym a stałym.

Zmianie uległ szablon do zbierania danych, w którym uwzględniono również Rozporządzenie Wykonawcze Komisji Europejskiej *w sprawie ujawniania informacji*. Będą zbierane dodatkowe informacje na temat stosowania odstępstw od wymogu wypłaty części wynagrodzenia zmiennego w instrumentach oraz informacje dotyczące odroczenia.

Zasada równej płacy za taką samą pracę lub pracę o równej wartości oraz środki mające na celu zapewnienie równych szans zostały już uwzględnione w wytycznych EBA *w sprawie rozsądnej polityki wynagrodzeń i zarządzania wewnętrznego*. Analiza różnic w wynagrodzeniach kobiet i mężczyzn umożliwi właściwym organom monitorowanie wdrażania takich środków i ich rozwoju na różnych poziomach wynagrodzeń. W Polsce banki miały obowiązek zaraportować pierwszy raz dane dotyczące różnic w wynagrodzeniu kobiet i mężczyzn do końca stycznia 2022 r., choć w Unii Europejskiej wymóg ten będzie obowiązywać od początku 2023 r.

2. REGULACJE KRAJOWE

2.1 Prawo bankowe

25 lutego 2021 r. Sejm uchwalił ustawę o zmianie ustawy – Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw. Celem nowelizacji było dokonanie zmian w krajowym porządku prawnym w związku z wejściem w życie regulacji prawnych Unii Europejskiej, tj. rozporządzenia CRR II i Dyrektywy CRD V. Ustawa zawiera zmiany nie tylko w ustawie – Prawo bankowe, ale także w ustawie *o Banku Gospodarstwa Krajowego, ustawie o obrocie instrumentami finansowymi, ustawie o nadzorze nad rynkiem finansowym, ustawie o nadzorze makroostrożnościowym nad systemem finansowym i zarządzaniu kryzysowym w systemie finansowym oraz ustawie o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej.*

Zmiany wynikające z rozporządzenia CRR II dotyczyły m.in.:

- wiążącego wskaźnika dźwigni na poziomie 3% sumy bilansowej,
- wiążącego wskaźnika stabilnego finansowania netto (NSFR),
- uwzględnienia w większym stopniu ryzyka dla instytucji, które na znaczną skalę prowadzą obrót papierami wartościowymi i instrumentami pochodnymi,
- nowych wymogów w zakresie całkowitej zdolności do pokrycia strat (TLAC) w przypadku globalnych instytucji o znaczeniu systemowym (G-SII), zgodnie z którymi instytucje te będą zobowiązane do posiadania zwiększonych zdolności pokrycia strat i dokapitalizowania.

Główne zmiany wynikające z dyrektywy CRD V dotyczyły:

- zatwierdzania działalności finansowych spółek holdingowych i finansowych spółek holdingowych o działalności mieszanej. Finansowe spółki holdingowe i finansowe spółki holdingowe o działalności mieszanej mogą być jednostkami dominującymi grup bankowych i stosowanie wymogów ostrożnościowych jest wymagane na podstawie skonsolidowanej sytuacji takich spółek holdingowych. Ponieważ instytucja kontrolowana przez takie spółki holdingowe nie zawsze jest w stanie zapewnić spełnienie wymogów na zasadzie skonsolidowanej w całej grupie, konieczne jest, aby niektóre finansowe spółki holdingowe i finansowe spółki holdingowe o działalności mieszanej zostały objęte bezpośrednim zakresem uprawnień nadzorczych w celu zapewnienia spełnienia wymogów na zasadzie skonsolidowanej,
- obowiązku posiadania pośredniej unijnej jednostki dominującej, w przypadku gdy co najmniej dwie instytucje z siedzibą w Unii wchodzą w skład tej samej grupy z państwa trzeciego, a całkowita wartość aktywów w Unii grupy z państwa trzeciego wynosi co najmniej 40 mld euro,
- stosowania przez instytucje standardowej metodyki i uproszczonej standardowej metodyki oceny ryzyka stopy procentowej (oprócz dotychczas funkcjonującego systemu zarządzania ryzykiem).

Co do zasady uproszczona standardowa metodyka dedykowana jest małym i niezłożonym instytucjom, o których mowa w art. 4 ust. 1 pkt 145 rozporządzenia CRR II. Niemniej jednak Komisji Nadzoru Finansowego powierzono kompetencje, zgodnie z którymi będzie mogła, w uzasadnionych przypadkach, nakazać podmiotom bez względu na ich wielkość, stosowanie standardowej metodyki.

- określenia kategorii instytucji oraz pracowników zwolnionych z obowiązku stosowania określonych elementów polityki wynagrodzeń. W celu zapewnienia zbieżności praktyk nadzorczych oraz wspierania równych warunków prowadzenia działalności przez instytucje i odpowiednią ochronę deponentów, inwestorów i konsumentów w Unii Europejskiej, doprecyzowano zasady stosowania polityki wynagrodzeń przez zdefiniowanie kategorii pracowników, których działalność zawodowa ma istotny wpływ na profil ryzyka instytucji, oraz wskazano kryteria na potrzeby identyfikacji podmiotów podlegających obowiązkowi sporządzenia i stosowania polityki wynagrodzeń. Uznano bowiem, że wymogi dotyczące odroczenia wypłaty i wypłaty w instrumentach są zbyt uciążliwe i niewspółmierne do korzyści osiąganych pod względem ostrożnościowym w przypadku stosowania tych wymogów w odniesieniu do małych instytucji. Stwierdzono także, że koszty związane ze stosowaniem tych wymogów przekraczają korzyści osiągane pod względem ostrożnościowym w przypadku pracowników otrzymujących niskie wynagrodzenie zmienne, gdyż taka wysokość wynagrodzenia zmiennego nie stwarza dla tych pracowników żadnych zachęt do podejmowania nadmiernego ryzyka lub zachęty te są niewielkie,
- obowiązku dostarczenia przez podmiot składający wniosek o zezwolenie na utworzenie banku, oprócz dotychczas wymaganych dokumentów, także informacji o podmiotach należących do tej samej grupy oraz o powiązaniach w ramach grupy,
- upoważnienia dla organu właściwego do odwołania członka organu zarządzającego – zarówno zarządu, jak i rady nadzorczej instytucji, w przypadku gdy dana osoba nie spełnia wymogów niezbędnych do pełnienia danej funkcji,
- dokonano zmian w zakresie środków nadzorczych będących w kompetencjach organu nadzoru oraz przesłanek, jakie Komisja Nadzoru Finansowego powinna uwzględnić, podejmując określone środki nadzorcze (usunięto obowiązek uwzględniania systemowego ryzyka płynności stwarzanego przez podmiot w procesie ustanawiania dodatkowych wymogów w zakresie płynności). W przepisach zawarto także warunki, jakie spełniać muszą dodatkowe fundusze własne (udział poszczególnych kapitałów). Komisji Nadzoru Finansowego nadano upoważnienie do nakazania bankom i domom maklerskim spełniania wymogu dodatkowych funduszy własnych większym udziałem kapitału Tier 1 lub kapitału podstawowego Tier 1 niż wartości zdefiniowane w przepisach,
- organ nadzoru został umocowany m.in. do nakładania na podmioty nadzorowane dodatkowych obowiązków sprawozdawczych lub zwiększenia ich częstotliwości pod warunkiem, że nałożony obowiązek jest odpowiedni i proporcjonalny z punktu widzenia celu, w którym został nałożony, zaś żądanie informacji nie może dotyczyć informacji będących w posiadaniu Komisji Nadzoru Finansowego,
- uelastycznienia bufora ryzyka systemowego – dotychczas mógł zostać nałożony na sektor finansowy lub jego podzbiór; po zmianach dodatkowo będzie możliwość ustanowienia bufora albo na wszystkie ekspozycje, albo na określony podzbiór ekspozycji. Dzięki tej zmianie

łatwiejsze stanie się dopasowanie narzędzia do zidentyfikowanego ryzyka systemowego. Ponadto nowa regulacja wprowadza wzór służący do wyliczenia bufora ryzyka systemowego,

- podwyższenia maksymalnego poziomu bufora innej instytucji o znaczeniu systemowym (OSII) z 2% do 3%. Ponadto, za zgodą Komisji Europejskiej, będzie możliwość ustanowienia bufora O-SII w wysokości przekraczającej 3%,
- w odniesieniu do bufora globalnych instytucji o znaczeniu systemowym (G-SII) – rozszerzenia dotychczasowej definicji G-SII przez dodanie przepisu, zgodnie z którym G-SII jest też grupa, na której czele stoi unijna instytucja dominująca, unijna dominująca finansowa spółka holdingowa lub unijna dominująca finansowa spółka holdingowa o działalności mieszanej. Ponadto wprowadza się dodatkową metodę identyfikacji G-SII, której dodatkowy łączny wynik może przyczynić się do przeniesienia G-SII z wyższej do niższej kategorii,
- ograniczenia dotyczącego wypłat zysków w razie niespełniania wymogu połączonego bufora lub wymogu bufora wskaźnika dźwigni.

Rozszerzono katalog podmiotów, którym udzielenie określonych informacji nie stanowi naruszenia tajemnicy zawodowej i umożliwiono bezpłatne uzyskiwanie niezbędnych informacji z banków przez Agencję Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Służbę Kontrwywiadu Wojskowego, Agencję Wywiadu, Służbę Wywiadu Wojskowego, Centralne Biuro Antykorupcyjne, Policję, Żandarmerię Wojskową, Straż Graniczną, Służbę Więzienną i Służbę Ochrony Państwa w związku z postępowaniami prowadzonymi na podstawie przepisów o ochronie informacji niejawnych.

2.2 Zmiana ustawy o BFG

8 lipca 2021 r. uchwalono zmianę ustawy *o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym, systemie gwarantowania depozytów oraz przymusowej restrukturyzacji,* która dotyczy wdrożenia przepisów Unii Europejskiej w ramach zwiększenia odporności instytucji finansowych m.in. w zakresie przymusowej restrukturyzacji banków. Zgodnie z Dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/879 z dnia 20 maja 2019 r. *(BRRDII) zmieniającą dyrektywę 2014/59/UE w odniesieniu do zdolności do pokrycia strat i dokapitalizowania instytucji kredytowych i firm inwestycyjnych oraz dyrektywę 98/26/WE,* w krajach członkowskich UE wprowadzono dalsze zmiany regulacyjne związane z procedurą przymusowej restrukturyzacji (*resolution*).

BRRD II wprowadza zmodyfikowane rozwiązania w odniesieniu do wymogu MREL, czyli minimalnego wymogu w zakresie funduszy własnych i zobowiązań kwalifikowalnych, który ma na celu wzmocnienie zdolności banków do pokrycia strat i dokapitalizowania (rekapitalizacji) w sytuacji, gdy konieczne jest przeprowadzenie procesu przymusowej restrukturyzacji.

Ustawa wprowadza dwa poziomy wyznaczania MREL, uzależniając je od przyjętej strategii przymusowej restrukturyzacji:

- External MREL – dotyczy wyłącznie podmiotów, do których, zgodnie z przyjętą strategią, będzie bezpośrednio stosowany instrument przymusowej restrukturyzacji. Utrzymywany będzie on przez spółkę matkę będącą na czele grupy kapitałowej, która emituje do inwestorów zewnętrznych instrumenty kwalifikujące się do MREL. Jeżeli w grupie więcej niż jedna spółka podlega bezpośrednio pod procedurę *resolution*, mówimy wtedy o strategii MPE (*multiple point*

of entry). Wówczas external MREL utrzymuje każda ze spółek podlegających *resolution* (w takiej sytuacji może być utrzymywany przez spółkę matkę lub spółki córki podlegające *resolution*),

- Internal MREL – wymóg utrzymywany ma być przez spółkę córkę i w całości nabywany przez spółkę matkę. Ma zastosowanie wyłącznie w strategii SPE (*single point of entry*), gdzie proces *resolution* stosowany jest wyłącznie w odniesieniu do spółki matki, a straty spółki córki transferowane są do spółki matki.

W nowej ustawie określone zostały minimalne wysokości poziomu MREL w zależności od wielkości banku:

- Duże międzynarodowe banki (G-SIIs) i spółki od nich zależne będą zobowiązane utrzymywać MREL na poziomie 18% aktywów ważonych ryzykiem (ew. zwolnienie 3,5% z podporządkowania uznane przez organ *resolution*). Będzie możliwość nałożenia przez organ *resolution* dodatkowego, indywidualnego wymogu MREL spełnianego przez instrumenty podporządkowane. (tzw. filar II).
- Duże banki niebędące G-SIIs (tzw. Top Tier) z sumą bilansową powyżej 100 mld EUR będą zobowiązane utrzymywać podporządkowany MREL na poziomie 13,5% RWA. Organ *resolution* będzie mógł również nałożyć dodatkowy, indywidualny wymóg MREL spełniany przez instrumenty podporządkowane lub nie (tzw. filar II).
- Pozostałe banki nie będą obowiązane do stosowania minimalnego poziomu podporządkowanego MREL. W ich przypadku stosowany będzie filar II z możliwością podporządkowania.

Zgodnie z art. 128 CRD brak będzie możliwości jednoczesnego zaliczania funduszu CET1 na potrzeby MREL-TREA i wymogu połączonego bufora (dotyczy również wymogu podporządkowania wyrażonego jako % TREA).

W przypadku zwolnienia banku hipotecznego z obowiązku utrzymywania MREL ekspozycje banku wyłącza się z konsolidacji grupy, do której należy, tj. wymóg MREL w ujęciu skonsolidowanym dla grupy podlegającej przymusowej restrukturyzacji nie ujmuje TREA/TE banku hipotecznego. Zwolnienie takie jest możliwe, gdy spełnione są łącznie warunki:

- bank hipoteczny nie przyjmuje depozytów,
- likwidacja w upadłości lub przy zastosowaniu instrumentu przymusowej restrukturyzacji innego niż *bail-in* oceniona jest jako wiarygodna i wykonalna,
- zapewnione jest obciążenie stratami zgodne z zasadami przymusowej restrukturyzacji.

Co do zasady, BFG zakłada brak stosowania fakultatywnego bufora wiarygodności rynkowej, z wyjątkiem krajowych podmiotów zależnych w grupach transgranicznych oraz SPE.

Dodatkowo wprowadzono w ustawie nowe definicje *podmiot restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji (resolution entity) oraz grupa restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji (resolution group),* które są ustalane przy preferowanej strategii *resolution*, a tym samym determinują sposób przeprowadzania procesu przymusowej restrukturyzacji.

Ustawa wprowadza uprawnienie dla BFG, jako organu przymusowej restrukturyzacji, do tymczasowego zawieszania realizacji niektórych zobowiązań względem określonych wierzycieli podmiotu, na etapie przed wszczęciem procesu *resolution,* ale po uznaniu banku za będący

u progu upadłości. BFG uzyska także prawo do nałożenia moratorium na depozyty gwarantowane maksymalnie na 2 dni, przy czym nie ma możliwości łączenia obu moratoriów.

Ustawa wprowadza przepisy służące ochronie inwestorów detalicznych przed ryzykiem inwestowania w papiery dłużne banku, które mogą podlegać umorzeniu lub konwersji długu (*bail-in*).

Ustawa nadaje BFG uprawnienie do nakładania na podmioty ograniczeń w dystrybuowaniu wypracowanych zysków w sytuacji, gdy nie jest spełniony wymóg połączonego bufora.

2.3 Przeciwdziałanie praniu pieniędzy

25 lutego 2021 r. Sejm uchwalił ustawę *o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu oraz niektórych innych ustaw.* Tym samym polskie prawo zostało dostosowane do Dyrektywy *dotyczącej zapobiegania wykorzystywaniu systemu finansowego do prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu* (Dyrektywa AML V).

Nowe rozwiązania zwiększają przejrzystość przepływów finansowych, a w konsekwencji wzmacniają skuteczność organów odpowiedzialnych za wykrywanie środków finansowych pochodzących z działalności przestępczej lub służących finansowaniu działalności terrorystycznej.

W ustawie rozszerzony został zakres statystyk gromadzonych przez Generalnego Inspektora Informacji Finansowej (GIIF), który stanowi główny element polskiego systemu przeciwdziałania praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu.

Doprecyzowano także przepisy dotyczące zasad przekazywania informacji przez GIIF organom krajowym i zagranicznym oraz zasady przechowywania przez odpowiednie instytucje dokumentów i informacji uzyskanych w wyniku stosowania środków bezpieczeństwa finansowego.

Wprowadzony został mechanizm weryfikacji danych zawartych w Centralnym Rejestrze Beneficjentów Rzeczywistych (CRBR). Centralny Rejestr to system, w którym są gromadzone i przetwarzane informacje o osobach fizycznych sprawujących bezpośrednią lub pośrednią kontrolę nad spółką. Niezbędny stał się w związku z tym przegląd przez banki kartotek beneficjentów rzeczywistych.

2.4 Ustawa o Systemie Informacji Finansowej (projekt)

Kolejną regulacją wdrażającą do polskiego porządku prawnego wymogi Dyrektywy AML V służące zapobieganiu wykorzystywania systemu finansowego do prania pieniędzy oraz finansowania terroryzmu ma być *ustawa o Systemie Informacji Finansowej.* 25 czerwca 2021 r. opublikowano nową wersję projektu, uwzględniającą uwagi i opinie zgłoszone w ramach uzgodnień, w tym częściowo ze strony sektora bankowego.

Prawodawca unijny postulował ustanowienie we wszystkich państwach członkowskich scentralizowanych automatycznych mechanizmów, takich jak rejestry lub systemy wyszukiwania danych. Wspomniane mechanizmy mają w założeniu pozwalać na uzyskanie w odpowiednim czasie informacji o tożsamości posiadaczy rachunków bankowych i rachunków płatniczych oraz skrytek

depozytowych, pełnomocnikach oraz ich beneficjentach rzeczywistych.

W ustawie określono zasady funkcjonowania Systemu Informacji Finansowej (SInF) służącego gromadzeniu, przetwarzaniu i udostępnianiu informacji o otwartych i zamkniętych rachunkach (zdefiniowanych w tym projekcie szeroko, obejmujących rachunki bankowe, rachunki w SKOK, rachunki płatnicze w innych podmiotach, rachunki papierów wartościowych, rachunki zbiorcze wraz z rachunkami pieniężnymi służącymi do ich obsługi), jak również o umowach o udostępnieniu skrytek sejfowych. Informacje z SInF będą wykorzystywane na potrzeby realizacji zadań ustawowych sądów, prokuratury oraz służb.

Jak wskazał projektodawca w uzasadnieniu, w obecnym stanie prawnym nie istnieją przepisy umożliwiające szybkie i sprawne uzyskanie informacji o rachunkach prowadzonych dla osób i podmiotów powiązanych z poważną przestępczością. Organy publiczne w celu pozyskania pełnej informacji na powyższy temat zmuszone są do prowadzenia czasochłonnych i kosztownych działań, w tym korespondencji z licznymi instytucjami funkcjonującymi na rynku finansowym lub korzystania z płatnych rozwiązań komercyjnych, tj. z centralnej informacji o rachunkach, działającej przy KIR S.A. Dlatego też, aby ułatwić i przyśpieszyć ich działania zostanie utworzony System Informacji Finansowej (SInF).

W projekcie dodano wyłączenie podmiotowe – przepis nie będzie dotyczyć umów zawieranych z jednostką sektora finansów, przedsiębiorstwem państwowym albo spółką z większościowym udziałem Skarbu Państwa, jednostkami samorządu terytorialnego lub ich związków oraz doprecyzowano wymogi raportowe.

Przekazywanie danych przez instytucje zobowiązane będzie wprowadzane etapami. Banki, spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe i NBP rozpoczną przekazywanie informacji o rachunkach do SInF w terminie 3 miesięcy od dnia wejścia w życie ustawy. Podmioty te są, zdaniem projektodawcy, najlepiej przygotowane do przesyłania danych, mają bowiem najlepiej zorganizowaną strukturę organizacyjną. Będzie możliwe raportowanie za pomocą STIR do SInF.

W chwili obecnej istnieje ryzyko, że nie zostanie dotrzymany termin uchwalenia ustawy w kwietniu 2022 r. i raportowanie przez instytucje zobowiązane nie rozpocznie się w lipcu 2022 r., jak pierwotnie to zakładano.

2.5 Zmiana ustawy o rachunkowości

Ustawa z dnia 14 października 2021 r. *o zmianie ustawy o rachunkowości oraz niektórych innych ustaw* służy dostosowaniu obecnie obowiązujących przepisów w zakresie sprawozdawczości finansowej oraz rewizji finansowej do aktualnej sytuacji prawnej i gospodarczej oraz do nowych możliwości technologicznych. Wprowadzone zmiany wynikają m.in. z przepisów rozporządzenia delegowanego Komisji (UE) 2019/815 z dnia 17 grudnia 2018 r. uzupełniającego dyrektywę 2004/109/WE Parlamentu Europejskiego i *Rady w odniesieniu do regulacyjnych standardów technicznych dotyczących specyfikacji jednolitego elektronicznego formatu raportowania.*

W ustawie wprowadza się obowiązek sporządzania przez emitentów sprawozdań finansowych oraz sprawozdania z działalności w jednym formacie elektronicznym, tj. XHTML, przy czym w przypadku skonsolidowanych sprawozdań finansowych należy je dodatkowo oznakować

przy użyciu języka znaczników Inline XBRL.

Ustawa zakłada także przyjęcie dla pozostałych jednostek sporządzających sprawozdania finansowe zgodnie z MSR, rozwiązania prowadzącego do większego ujednolicenia formatów oraz zwiększenia użyteczności sprawozdań finansowych, jak również sprawozdań z działalności (możliwość automatycznego przeszukiwania dokumentu oraz porównania, analizowania i interpretowania danych) przez:

- wprowadzenie obowiązku sporządzania jednostkowych i skonsolidowanych sprawozdań finansowych oraz sprawozdań z działalności w formacie XHTML lub w innym formacie umożliwiającym automatyczne przeszukanie dokumentu,
- wprowadzenie możliwości znakowania skonsolidowanych sprawozdań finansowych sporządzonych w XHTML przy użyciu języka znaczników XBRL zgodnie z taksonomią określoną w rozporządzeniu 2019/815.

W zakresie ułatwień w sposobie podpisywania sprawozdań finansowych wprowadza się możliwość podpisu sprawozdania tylko przez jednego członka organu wieloosobowego, pod warunkiem uzyskania przez niego od pozostałych członków oświadczeń potwierdzających, że sprawozdanie spełnia wymagania przewidziane w ustawie o rachunkowości. W przypadku odmowy złożenia oświadczenia zastosowano rozwiązanie analogiczne do obecnie obowiązujących przepisów, tj. konieczność uzasadnienia odmowy złożenia takiego oświadczenia.

Jako formę oświadczenia, odmowy złożenia oświadczenia oraz odmowy podpisu sprawozdania proponuje się postać elektroniczną opatrzoną kwalifikowanym podpisem elektronicznym, podpisem zaufanym albo podpisem osobistym. Powyższe dokumenty będą mogły zostać sporządzone w postaci papierowej, ale w takim przypadku będą wymagały sporządzenia odwzorowania cyfrowego oraz opatrzenia tego odwzorowania podpisem elektronicznym, podpisem zaufanym albo podpisem osobistym przez osobę podpisującą sprawozdanie finansowe. Przepisy mają na celu wprowadzenie ułatwień dla jednostek kierowanych przez organ wieloosobowy (zarząd), które ze względów organizacyjno-technicznych mają trudności z realizacją swoich ustawowych obowiązków. Jednocześnie przez wprowadzenie dobrowolności stosowania nowych rozwiązań projekt nie będzie miał negatywnego wpływu na jednostki, które posiadają wypracowaną i utrwaloną praktykę w zakresie podpisywania sprawozdań finansowych.

Zmiany w ustawie *o podatku dochodowym od osób prawnych* zawarte w tej ustawie stanowią konsekwencję powyższych zmian w zakresie podpisywania sprawozdań finansowych i dotyczą obowiązku składania Szefowi KAS określonych dokumentów: odmowy podpisania sprawozdania finansowego, oświadczenia składanego przez osoby wchodzące w skład zarządu o spełnianiu przez sprawozdanie finansowe wymagań przewidzianych przepisami *ustawy o rachunkowości* oraz odmowy złożenia tego oświadczenia.

2.6 Listy zastawne i banki hipoteczne

Projektowana ustawa ma na celu wdrożenie postanowień dyrektywy 2019/2162 z dnia 27 listopada 2019 r. *w sprawie emisji obligacji zabezpieczonych i nadzoru publicznego nad obligacjami zabezpieczonymi* stanowiącej wraz z rozporządzeniem (UE) 2019/2160 z dnia

27 listopada 2019 r. zmieniającym rozporządzenie (UE) 575/2013 *w odniesieniu do ekspozycji w postaci obligacji zabezpieczonych*, część pakietu regulacyjnego dotyczącego obligacji zabezpieczonych. W ramach wdrożenia do krajowego systemu prawnego zmian wynikających z dyrektywy oraz rozporządzenia, projekt:

- wprowadza definicję listu zastawnego odwołującą się do mechanizmu podwójnego regresu, który zapewnia inwestorom możliwość dochodzenia roszczeń zarówno w stosunku do emitentów listów zastawnych, jak i z puli aktywów stanowiących zabezpieczenie listów zastawnych,
- uzupełnia zakres pojęć stosowanych na gruncie ustawy o definicje: aktywów podstawowych, aktywów zastępczych, aktywów stanowiących zabezpieczenie listów zastawnych, puli aktywów stanowiących zabezpieczenie oraz nadzabezpieczenia,
- rozszerza zakres informacji, które zawarte będą w warunkach emisji listów zastawnych,
- określa zasady stosowania przez banki krajowe oznaczeń „europejska obligacja zabezpieczona" i „europejska obligacja zabezpieczona (premium)",
- ustanawia warunki umożliwiające zakwalifikowanie instrumentów pochodnych do puli aktywów stanowiących zabezpieczenie listów zastawnych,
- modyfikuje zasady kalkulacji bufora płynności dla puli aktywów stanowiących zabezpieczenie listów zastawnych,
- wprowadza modyfikację wymogu utrzymywania nadzabezpieczenia listów zastawnych,
- wskazuje elementy programu emisji listów zastawnych, w ramach którego banki hipoteczne będą emitowały listy zastawne po uzyskaniu odpowiedniego zezwolenia wydawanego przez KNF,
- wprowadza dodatkowe wymogi dotyczące monitorowania emitowania listów zastawnych przez banki hipoteczne,
- wprowadza wymogi informacyjne dotyczące emitowania listów zastawnych w celu umożliwienia inwestorom badania profilu ryzyka danego programu,
- ustanawia szczególne cykliczne obowiązki sprawozdawcze dla banków hipotecznych wobec KNF oraz wymogi w zakresie publikowania informacji o emisjach listów zastawnych,
- ustanawia uprawnienia dla KNF do nakładania sankcji administracyjnych związanych z emitowaniem listów zastawnych.

Dodatkowo ustawa:

- rozszerza kategorię aktywów stanowiących podstawę emisji publicznego listu zastawnego, przy jednoczesnym określeniu dodatkowych wymogów w tym zakresie,
- wprowadza zmiany polegające na rezygnacji z limitu dotyczącego ogólnej kwoty wierzytelności banku hipotecznego z tytułu udzielanych i nabywanych przez banki hipoteczne wierzytelności, przy jednoczesnym zachowaniu wymogu ustawowego, zgodnie z którym wartość pojedynczego kredytu nie może przekroczyć bankowo-hipotecznej wartości nieruchomości,
- doprecyzowuje przepis dotyczącego nominalnej wartości listu zastawnego stanowiącej równowartość 100 tys. euro lub przekraczającej tę kwotę,

- modyfikuje wymogi dotyczące wysokości zobowiązań wynikających z wykonywanych przez bank hipoteczny czynności w zakresie zaciągania kredytów i pożyczek oraz emitowania obligacji,
- uchyla obecny wymóg dotyczący wpisu w księdze wieczystej informacji o dokonaniu wpisu do rejestru zabezpieczenia listów zastawnych.

W projektowanej ustawie aktualizuje się wdrożenie art. 109 dyrektywy BRRD, co ma służyć zapewnieniu większej spójności systemowej, uporządkowaniu i zgodności z prawem UE przepisów odnoszących się do strony pasywnej bilansu instytucji kredytowej oraz zapewnienia efektywności krajowych przepisów dla realizacji procesów przymusowej restrukturyzacji, m.in. w związku z możliwością wykorzystania finansowania z funduszy BFG. Dyrektywa BRRD wskazuje na nieco inną strukturę pasywów branych pod uwagę przy ocenie możliwości finansowania niż przyjął wcześniej prawodawca krajowy, wobec czego w polskich przepisach niezbędne jest dokonanie stosownej aktualizacji, tym bardziej, że projektowane wdrożenie dyrektywy 2019/2162 może w efekcie powodować kolejne istotne zmiany w bilansach instytucji kredytowych.

Dodatkowo w ustawie, w związku z poprawą instytucji wezwań do zapisywania się na sprzedaż lub zamianę akcji spółek publicznych w projekcie przewidziano, w szczególności:

- ustanowienie progu 50% ogólnej liczby głosów na walnym zgromadzeniu jako progu przejęcia kontroli rodzącego obowiązek ogłoszenia wezwania do zapisywania się na sprzedaż lub zamianę wszystkich pozostałych akcji,
- ukształtowanie jednolitego modelu wezwania obligatoryjnego jako wezwania następczego,
- wprowadzenie mechanizmu wezwania dobrowolnego na wszystkie pozostałe akcje spółki publicznej,
- uwzględnianie ceny pośredniego nabycia akcji spółki publicznej przy ustalaniu ceny minimalnej w wezwaniu,
- doprecyzowanie przepisów o zabezpieczeniu wezwania,
- wprowadzenie solidarnej odpowiedzialności wszystkich podmiotów zobowiązanych do ogłoszenia wezwania,
- doprecyzowanie zasad odpowiedzialności podmiotu pośredniczącego w wezwaniu,
- wprowadzenie rozwiązania, że wzywający będzie zobowiązany do wyrównania ceny wszystkim podmiotom, które zbyły akcje w wezwaniu – w przypadku prawomocnego orzeczenia sądu, z którego wynika obowiązek wzywającego do zapłaty akcjonariuszowi, który zbył akcje w wezwaniu, wyższej ceny niż cena zapłacona w wezwaniu.

Państwa członkowskie zobowiązane są do wdrożenia postanowień dyrektywy 2019/2162 do 8 lipca 2022 r.

2.6.1. System ochrony dla banków komercyjnych

Niezależnie od powyższego, najnowsza wersja projektu ustawy przewiduje również nowelizację Prawa bankowego poprzez dodanie przepisów określających zasady tworzenia i funkcjonowania systemu ochrony dla banków komercyjnych w formie spółek akcyjnych. Jak wskazano

w uzasadnieniu, dodanie art. 130b-130l do ustawy – Prawo bankowe wynika z pozytywnych doświadczeń funkcjonujących w sektorze banków spółdzielczych mechanizmów samopomocowych w postaci Systemów Ochrony Instytucjonalnej (IPS – Institutional Protection Scheme), będących nowoczesnym sposobem ochrony płynności finansowej i wypłacalności uczestniczących w tym systemie banków (w tym przypadku banków spółdzielczych).

Zgodnie z projektem, celem funkcjonowania systemu ochrony jest zapewnienie płynności i wypłacalności każdego jego uczestnika na zasadach określonych w ustawie i w umowie systemu ochrony, w szczególności przez udzielanie pożyczek, gwarancji i poręczeń na warunkach określonych w umowie systemu ochrony. System ochrony może także wspierać:

- prowadzoną przez BFG przymusową restrukturyzację, jeżeli została wszczęta wobec banku będącego spółką akcyjną i uczestnikiem systemu oraz
- przejęcie banku będącego spółką akcyjną, o którym mowa w art. 146b ust. 1 Prawa bankowego przez bank będący uczestnikiem systemu.

Wsparcie ma odbywać się w szczególności przez udzielanie dotacji, pożyczek, gwarancji i poręczeń na warunkach określonych w umowie systemu ochrony. Umowa systemu ochrony będzie określać zakres odpowiedzialności uczestnika systemu ochrony za zobowiązania wynikające z udziału w systemie ochrony.

Systemem ochrony ma zarządzać jednostka zarządzająca systemem ochrony, utworzona w tym celu przez uczestników systemu ochrony. Projekt umowy systemu ochrony będzie zatwierdzany w drodze decyzji przez Komisję Nadzoru Finansowego.

Zgodnie z ustawą, w jednostce zarządzającej tworzy się fundusz pomocowy w celu zapewnienia środków na finansowanie zadań systemu ochrony w zakresie pomocy finansowej dla jego uczestników mającej na celu poprawę ich wypłacalności i zapobieżenie upadłości oraz umożliwienia udzielania przez system ochrony wsparcia. Fundusz pomocowy będzie tworzony z wpłat uczestników systemu ochrony wnoszonych w wysokości i na zasadach określonych w ustawie oraz w umowie systemu ochrony lub z innych źródeł przewidzianych w tej umowie. Ustawa określa obowiązek wniesienia przez uczestnika systemu ochrony początkowej wpłaty na fundusz pomocowy, w wysokości co najmniej 0,3% kwoty środków gwarantowanych tego uczestnika, objętych obowiązkowym systemem gwarantowania depozytów. Niewiadomym jest natomiast poziom opłat wnoszonych przez banki co roku do systemu ochrony.

Uczestniczenie w systemie ochrony będzie dobrowolne. Wypowiedzenie umowy systemu ochrony następuje z zachowaniem co najmniej 24-miesięcznego okresu wypowiedzenia. Zapewne w umowie systemu ten okres może być wydłużony. Przynależność przez co najmniej 2 lata oznaczać będzie obowiązek wnoszenia opłaty przez uczestnika do systemu przez ten okres.

Jednocześnie przygotowano zmiany przepisów ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych. Wyłącza się z przychodu otrzymane środki z funduszu pomocowego w części przekazanej na kapitał zapasowy lub rezerwowy banku i przeznaczonej na realizację celów funkcjonowania systemu ochrony i udzielanego przez niego wsparcia. Ponadto, rozszerza się katalog kosztów uzyskania przychodu banku o wszystkie wpłaty dokonywane przez bank w charakterze uczestnika systemu ochrony na fundusz pomocowy. Przewiduje się zwolnienie przedmiotowe z podatku dochodowego środków wpłaconych przez uczestników systemu ochrony.

Rada BFG będzie uprawniona do obniżenia docelowego poziomu środków systemu gwarantowania depozytów do poziomu nie niższego niż 1,6% kwoty środków gwarantowanych w bankach i oddziałach banków zagranicznych objętych obowiązkowym systemem gwarantowania depozytów. Rada Funduszu weźmie pod uwagę m.in. wysokość środków zgromadzonych przez systemy ochrony instytucjonalnej i stanowisko jednostki zarządzającej systemem ochrony.

Omawiane rozwiązanie znalazło się niespodziewanie w tekście najnowszej wersji projektu ustawy o zmianie ustawy o listach zastawnych i bankach hipotecznych, a więc w ustawie całkowicie niezwiązanej z problematyką systemów ochrony instytucjonalnej. Projekt był przedmiotem prac Komisji Prawniczej. Zgodnie z informacją zawartą w protokole Komisji Prawniczej przy RM, dobrowolność uczestnictwa w systemie ochrony ma zostać przeanalizowana pod kątem ewentualnego zarzutu niedozwolonej pomocy publicznej (brak jest uzasadnienia dla tych wątpliwości w protokole).

Zdaniem banków podstawą prawną dla utworzenia systemu ochrony jest art. 113 ust. 7 rozporządzenia UE nr 575/2013 (CRR). Jednakże dla projektowanego systemu ochrony dla banków komercyjnych zastosowanie znajdzie jedynie część liter w ramach art. 113 ust. 7 ww. rozporządzenia. W związku z powyższym, pojawia się pytanie, czy taki system ochrony faktycznie będzie mieścić się w pojęciu instytucjonalny system ochrony, o którym mowa w rozporządzeniu nr 575/2013. Należy przyjąć, że przepisy nie zabraniają utworzenia systemu ochrony w tym kształcie. Wyłączenie przewidziane w projekcie ustawy dotyczy głównie obowiązku sporządzania skonsolidowanego lub sprawozdania zagregowanego oraz braku przeszkód dla szybkiego transferu funduszy własnych lub spłaty należności między podmiotami należącymi do IPS. Trzeba zaznaczyć, że te warunki muszą być formalnie spełnione, jeśli strony uczestniczące w IPS chcą zastosować wagę ryzyka 0% dla ekspozycji między podmiotami należącymi do tego samego IPS.

Jednym z warunków istnienia systemu ochrony instytucjonalnej jest ujednolicenie zasad zarządzania ryzykiem. W projekcie nie został wyłączony zapis, że IPS ma mieć odpowiednie i jednakowo zorganizowane mechanizmy monitorowania i klasyfikowania ryzyka, co daje całościowy przegląd sytuacji ryzyka wszystkich uczestników oraz daje odpowiednie możliwości oddziaływania.

Po przykładzie IPS dla banków spółdzielczych widać, że zakres monitorowania i oddziaływanie na uczestników może być znaczący. W projekcie w mniejszym stopniu niż dokonano w IPS dla banków spółdzielczych, ujednolicono metody zarządzania ryzykiem, ale tu też może powstać pytanie o obowiązek stosowania np. takich samych zasad rachunkowości. Nie wiadomo, jak głęboko IPS będzie mógł ingerować w model biznesowy uczestników i w jakich okolicznościach będzie mógł to robić. Ewentualna ingerencja rodziłaby pytania o wpływ na sytuację w całym sektorze bankowym.

2.7 Ustawa o obligacjach (projekt wdrażający AT 1)

Projekt ustawy *o zmianie ustawy o obligacjach oraz niektórych innych ustaw* ma na celu określenie zasad emisji instrumentów kapitałowych kwalifikowanych do kapitału regulacyjnego banków i domów maklerskich lub środków własnych zakładów ubezpieczeń i zakładów reasekuracji, w tym emisji nowej kategorii obligacji kapitałowych przez te podmioty rynku finansowego, które zgodnie z rozporządzeniem (UE) CRR II będzie można kwalifikować m.in. do ostrożnościowych funduszy własnych banków. Nowelizacja regulacji prawnych dotyczących wymogów kapitałowych dla instytucji finansowych, w tym odnoszących się do funduszy własnych została dokonana w ramach tzw. pakietu CRD V/CRR II i Solvency II.

Rozwiązania zawarte w projekcie zmierzają do zniesienia barier w odniesieniu do procesu emisji instrumentów, które będą mogły być zaliczane przez banki do tzw. kapitału dodatkowego Tier 1 (AT1) i Tier 2 oraz klasyfikowane do środków własnych jako pozycje tzw. podstawowych środków własnych kategorii 1, kategorii 2 i kategorii 3 – w przypadku podmiotów sektora ubezpieczeniowego. Dodatkowo, w projekcie proponuje się również doprecyzowanie istniejących rozwiązań prawnych, a także określenie kręgu emitentów uprawnionych do emisji instrumentów, które mogą być zaliczane do ich funduszy własnych albo środków własnych.

Przyjęte w projekcie rozwiązania tworzą podstawy prawne do emitowania przez banki, zakłady ubezpieczeń, zakłady reasekuracji oraz domy maklerskie instrumentów kapitałowych wyposażonych w mechanizm absorbcji strat i pozwalają tym podmiotom na pozyskanie dodatkowego kapitału regulacyjnego, zgodnie z wymogami prawa UE.

Przepisy prawa europejskiego co do zasady nie regulują cywilnych aspektów emisji papierów wartościowych (takich jak zdolność emisyjna, uprawnienia wierzyciela i dłużnika, wartość nominalna itp.). A zatem odpowiednie ukształtowanie praw i obowiązków zarówno wierzyciela, jak i emitenta stworzy na polskim rynku kapitałowym nowy instrument finansowy typu CoCos.

Projekt uzupełnia ustawę o obligacjach o nowy rozdział 6a „Obligacje kapitałowe", które emitowane są ściśle w celu związanym z tymi funduszami albo środkami własnymi emitenta.

Projekt określa również warunki, które muszą być spełnione, aby emitent mógł dokonać wykupu obligacji (co do zasady wieczystych), reguluje kwestie podjęcia przez zarząd decyzji o umorzeniu odsetek z tytułu obligacji albo wstrzymania ich wypłaty. Ponadto, w przypadku obligacji kapitałowych emitowanych przez banki krajowe oraz domy maklerskie w sytuacji, gdy zachodzi zdarzenie inicjujące (w rozumieniu art. 54 rozporządzenia CRR, projekt przewiduje możliwość umorzenia obligacji w formie odpisu trwałego albo odpisu tymczasowego obniżającego wartość nominalną obligacji kapitałowej w całości lub części, a ponadto możliwość „konwersji" obligacji na akcje).

Uznano, że ten instrument jest nieadekwatny dla inwestora nieprofesjonalnego i ustalono wartość nominalną skryptu na poziomie równowartości 100 000 EUR. Tak wysoka wartość nominalna instrumentu powinna sprawić, że inwestorzy indywidualni nie będą zainteresowani nabywaniem takich instrumentów. Dodatkowo, proponowane przepisy nakładają na emitenta obowiązek poinformowania inwestora o ryzykach związanych z instrumentem, a inwestor obejmujący instrument musi złożyć oświadczenie, że jest świadomy tych ryzyk.

W zakresie Prawa upadłościowego projekt modyfikuje „test upadłościowy", przewidując, że do zobowiązań pieniężnych nie wlicza się zobowiązań wynikających z emisji instrumentów kapitałowych oraz pożyczek podporządkowanych. Likwiduje też wątpliwości co do kwalifikacji instrumentu AT1 lub Tier 2 w okresie pomiędzy jego wyemitowaniem i opłaceniem a zaliczeniem do funduszy własnych jako instrumentu kapitałowego.

Projekt wprowadza także zmiany w ustawie Prawo bankowe w zakresie wymogów zaliczenia do funduszy własnych, podjęcia uchwały przez walne zgromadzenie w sprawie emisji instrumentów kapitałowych; zasady dotyczące warunkowego podwyższenia kapitału zakładowego w przypadku konwersji obligacji na akcje; oraz przepisy dotyczące udzielenia bankowi przez klienta profesjonalnego pożyczki podporządkowanej kwalifikowalnej jako składnik funduszy własnych banku.

Aby instrument mógł funkcjonować na polskim rynku, muszą być też odpowiednio przygotowane rozwiązania podatkowe, szczególnie w zakresie: uznania wypłacanych przez emitenta odsetek za koszt uzyskania przychodów w podatku dochodowym oraz innych wypłat na rzecz posiadaczy instrumentów hybrydowych, zwolnienia z podatku odpisów obniżających wartość obligacji, rozwiązania kwestii nadwyżek (*write-up*), czy neutralności podatkowej konwersji obligacji na akcje.

W marcu 2022 r. zostało skierowane do Ministerstwa Finansów pismo ZBP w sprawie przyśpieszenia prac nad projektem.

2.8 Zmiany w Kodeksie postępowania cywilnego

2.8.1. Zmiana ustawy Kodeks postępowania cywilnego dotycząca egzekucji z nieruchomości wchodzącej w skład gospodarstwa rolnego

2 grudnia 2021 r. uchwalona została zmiana ustawy Kodeks postępowania cywilnego wprowadzająca zmiany w egzekucji z nieruchomości wchodzącej w skład gospodarstwa rolnego, zmiana ta w pewnym zakresie znowelizowana została następnie 27 stycznia 2022 r.

Zgodnie z uzasadnieniem, celem ustawy jest realizacja postulatów zawartych w petycji indywidualnej, wniesionej do Senatu (P9-43/19), zgodnie z którą określenie zwierząt oraz przedmiotów należących do rolnika prowadzącego gospodarstwo, które nie podlegają egzekucji, stanowi materię ustawową. Tymczasem problematyka ta była normowana wyłącznie przepisami rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 5 lipca 2017 r. *w sprawie określenia przedmiotów należących do rolnika prowadzącego gospodarstwo, które nie podlegają egzekucji*. W uzasadnieniu do zmiany k.p.c. podzielono argumenty przedstawione w petycji, wskazując, że wyłączenia spod egzekucji dotyczące zwierząt i rzeczy ruchomych potrzebnych do prowadzenia gospodarstwa rolnego muszą być regulowane na poziomie ustawowym.

Z tego względu do ustawy dodano art. 829^1–829^4 k.p.c. wzorowane na postanowieniach rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 5 lipca 2017 r. *w sprawie określenia przedmiotów należących do rolnika prowadzącego gospodarstwo, które nie podlegają egzekucji.*

Uwagi do tej zmiany ustawy zgłaszał sektor bankowy, wskazując, że powinna ona uwzględniać propozycje wstępnie wypracowane w ramach *Zespołu do spraw oceny regulacji prawnych z zakresu ochrony rolników indywidualnych i producentów rolnych powołanego zarządzeniem Ministra Sprawiedliwości*, a które zmierzały do usunięcia ograniczeń wynikających z rozporządzenia (§ 1 pkt 15 i 16 – wyłączenie spod egzekucji m.in. budynków gospodarczych i gruntów rolnych) uniemożliwiających finansowanie gospodarstw rolnych kredytem bankowym.

Następnie, już po przyjęciu nowelizacji, ustawodawca zdecydował się na wprowadzenie w trybie ekspresowym kolejnej zmiany, która uwzględniła pominiętą w nowych przepisach kodeksu postępowania cywilnego treść § 5 ww. rozporządzenia. Zmiana k.p.c. z 27 stycznia 2022 r. dodała art. 829^5, który określa że art. 829^1–829^4 nie stosuje się w razie równoczesnego skierowania egzekucji do wszystkich nieruchomości wchodzących w skład gospodarstwa rolnego prowadzonego przez

dłużnika. Ta zmiana ustawy umożliwiła rozwiązanie problemu związanego z pozyskiwaniem przez rolników zabezpieczeń wymaganych przy udzielaniu finansowania działalności rolniczej przez banki.

2.8.2. Projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw z dnia 26 sierpnia 2021 r.

Projekt ma na celu wyeliminowanie nieścisłości poprzedniej nowelizacji w zakresie procedury oraz ułatwienie stronom i pełnomocnikom kontaktu z sądem i wypełnienie luk w obowiązującym prawie, co w konsekwencji przyczyni się zdaniem projektodawców do przyspieszenia postępowań sądowych.

Projektowane przepisy realizują także rozwiązania zawarte w rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1215/2012 z dnia 12 grudnia 2012 r. *w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych*, a jednocześnie mają przyczynić się do zapewnienia wyższego standardu harmonizacji prawa polskiego z zasadami przyjętymi w europejskim porządku prawnym.

Jedną z najistotniejszych zmian w projekcie, przyczyniającą się do wzmocnienia pozycji konsumentów, jest wprowadzenie nowego postępowania odrębnego – postępowania z udziałem konsumentów (nowo dodane art. 458^{14}-458^{16} k.p.c.). Przepisy te będą miały zastosowanie do spraw o roszczenia konsumenta przeciwko przedsiębiorcy oraz o roszczenia przedsiębiorcy przeciwko konsumentowi, także w przypadku, gdy przedsiębiorca będący stroną postępowania zaprzestał prowadzenia działalności gospodarczej. Ponadto, na przedsiębiorcę będącego stroną postępowania zostanie nałożonych kilka obowiązków, m.in. obowiązek powoływania wszystkich twierdzeń i dowodów w pozwie, z konsekwencją pominięcia w przypadku naruszenia tych reguł. Przewiduje się również możliwość wytoczenia powództwa w pewnych rodzajach spraw (np. o zawarcie umowy, ustalenie jej treści) przed sądem właściwym dla miejsca zamieszkania konsumenta. Projekt wprowadza też możliwość obciążenia przedsiębiorcy w całości lub w części kosztami procesu, a nawet podwyższenia ich maksymalnie dwukrotnie, jeżeli zaniecha on próby dobrowolnego rozwiązania sporu, uchylił się od udziału w niej lub uczestniczył w niej w złej wierze, czego skutkiem było zbędne wytoczenie powództwa lub wadliwe określenie przedmiotu sprawy.

Sektor bankowy negatywnie zaopiniował dodanie nowego, odrębnego trybu postępowania z udziałem konsumentów. Wskazano również na potrzebę uchylenia przepisów nowelizacji z 2019 r., które zlikwidowały tzw. fikcję doręczenia i wprowadziły instytucję doręczenia komorniczego.

Projekt przewiduje, że nowe rozwiązania wejdą w życie po upływie 3 miesięcy od dnia ogłoszenia.

2.9 Ustawa o usługach płatniczych

2.9.1. Zmiana ustawy

Uchwalona 17 września 2021 r. *zmiana ustawy o usługach płatniczych* dotyczy wprowadzenia obowiązku przyjmowania banknotów i monet emitowanych przez Narodowy Bank Polski w transakcjach, których przedmiotem jest świadczenie usług i sprzedaż towarów konsumentom przez akceptantów oraz uwzględnienia zwyczajów płatniczych i potrzeby zapewnienia możliwości korzystania przez wszystkie grupy społeczne z preferowanych przez nie form płatności, w tym płatności gotówkowych.

Do momentu uchwalenia zmian ustawy nie było obowiązku akceptowania płatności gotówkowych przez podmioty prowadzące działalność gospodarczą na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Treść art. 32 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. *o Narodowym Banku Polskim,* zgodnie z którym znaki pieniężne emitowane przez NBP są prawnymi środkami płatniczymi na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej nie mógł być interpretowany, jako istnienie bezwarunkowego prawnego obowiązku akceptacji banknotów oraz monet mimo przyznanego im statusu prawnych środków płatniczych.

Ustawa weszła w życie po upływie 30 dni od dnia ogłoszenia.

2.9.2. Projekt zmiany ustawy

Projekt z 11 stycznia 2021 r. ustawy *o zmianie ustawy o usługach płatniczy*ch przewiduje:

- wprowadzenie zmian funkcjonowania biur usług płatniczych (BUP), które bezpośrednio przyczynią się do zredukowania rosnących kosztów utrzymania BUP oraz zmniejszenia wymogów regulacyjnych stawianych tej grupie przedsiębiorców. Zmiany pozwolą na uproszczenie i usprawnienia działalności tych podmiotów jako uczestników rynku finansowego,
- korektę przepisów w zakresie prawidłowego wykonywania obowiązków ustawowych przez małe instytucje płatnicze (MIP), w szczególności dotyczących przeciwdziałania praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu. Działalność w charakterze MIP jest uzależniona od posiadania rozwiązań organizacyjnych pozwalających na wykonywanie obowiązków związanych z przeciwdziałaniem praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu, zgodnie z ustawą o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy. Jednak obecnie ocena, czy MIP wywiązuje się z tego obowiązku, jest w praktyce nadzorczej utrudniona,
- wyłączenie BGK i NBP z obowiązku stosowania CAF (tzw. *confirmation of the availability of funds*), tj. zwolnienie ich z obowiązku dostawcy usług płatniczych prowadzącego rachunek płatnika, polegającego na potwierdzeniu dostępności środków pieniężnych na rachunku, na wniosek dostawcy wydającego instrumenty płatnicze oparte na karcie,

- obniżenie stawki maksymalnej stosowanej do obliczenia kwoty wpłat dokonywanych przez BUP na pokrycie kosztów nadzoru nad działalnością BUP, jak również zmiana zasady odliczeń nadpłaty z tytułu wpłat na pokrycie kosztów nadzoru, dokonywanych w danym roku przez krajowe instytucje płatnicze i instytucje pieniądza elektronicznego,
- uchylenie upoważnień do wydania niektórych rozporządzeń w związku z wejściem w życie odpowiednich przepisów na poziomie Unii Europejskiej.

W trakcie konferencji uzgodnieniowej dyskutowano również nowelizację art. 40 i 45 UUP jako rozwiązanie problemu określenia transakcji autoryzowanych/nieautoryzowanych. UKNF w grudniu 2021 r. przedstawił stanowisko w sprawie obowiązków dostawców usług płatniczych w przypadku wystąpienia nieautoryzowanej transakcji płatniczej, które mogłoby zostać uwzględnione w ramach prac nad projektem ustawy.

2.10 Rozwój rynku finansowego oraz ochrony inwestorów (projekt)

Projekt ustawy *o zmianie niektórych ustaw w związku z zapewnieniem rozwoju rynku finansowego oraz ochrony inwestorów na tym rynku* pochodzi z 15 lipca 2021 r. Przewiduje zmiany w 19 ustawach, mające na celu uporządkowanie i usprawnienie funkcjonowania instytucji rynku finansowego. Przedstawione propozycje zmian podyktowane są koniecznością dostosowania przepisów regulujących prawno-instytucjonalne otoczenie rynku finansowego do dynamicznych zmian zachodzących na tym rynku, a także potrzebą spełnienia niektórych postulatów zawartych w Strategii Rozwoju Rynku Kapitałowego. W projekcie zawarto propozycje przepisów stanowiących odpowiedź na postulaty sektora bankowego w zakresie rewizji przepisów regulujących instytucje outsourcingu i podoutsourcingu oraz tzw. rachunków uśpionych.

Zmiany dotyczące outsourcingu i podoutsourcingu mają na celu uproszczenie obowiązujących procedur oraz dostosowanie ich do Wytycznych EBA *w sprawie outsourcingu* (sygn. EBA/GL/2019/02) m.in. poprzez:

- rozszerzenie możliwości powierzenia czynności w zakresie pośrednictwa w odniesieniu do umów o instrumenty płatnicze inne niż karty płatnicze (np. pieniądz elektroniczny),
- zniesienie wymogu zachowania formy umowy agencyjnej przy outsourcingu czynności wskazanych w art. 6a ust. 1 pkt 1) lit. g-j,
- umożliwienie podoutsourcingu w pełnym zakresie, jak również wprowadzenie dalszego podoutsourcingu,
- liberalizację zasad outsourcingu międzybankowego,
- uproszczenie procedury w zakresie powierzenia czynności przedsiębiorcy zagranicznemu,
- umożliwienie przejścia na komunikację elektroniczną w ramach digitalizacji procesów pomiędzy KNF a podmiotami podlegającymi nadzorowi.

Projekt określa również szczególne zasady outsourcingu w przypadku banków hipotecznych. Wszystkie banki hipoteczne będą w zakresie outsourcingu nadal działać na gruncie przepisów art. 6a-6d ustawy – Prawo bankowe. Przewidziano jednak wyłączenie ograniczeń związanych

z powierzeniem zarządzania bankiem oraz przeprowadzaniem audytu wewnętrznego przy współpracy banku hipotecznego z podmiotem dominującym, tj. w przypadku, gdy bank hipoteczny jest w 100% własnością banku uniwersalnego, przy jednoczesnym obowiązku uzyskania zezwolenia KNF.

W zakresie tzw. *rachunków uśpionych* nowelizacja zakłada zmniejszenie zakresu informacji o tych rachunkach przekazywanych gminom jako potencjalnym dziedziczącym do niezbędnego minimum, tj. do informacji o dacie powzięcia przez bank informacji o śmierci posiadacza wraz z informacją o możliwości nabycia środków pieniężnych, zgodnie z art. 935 k.c. Projekt określa też odbiorcę informacji (organ wykonawczy gminy ostatniego miejsca zamieszkania posiadacza rachunku) oraz wydłuża do 2 lat okres, w jakim banki i SKOK-i są obowiązane przekazać ww. informacje. Nowelizacja zwolni również banki z obowiązku przekazywania gminom informacji o rachunkach osób żyjących, które wygasły wskutek braku aktywności na rachunku.

Nowelizacją objęto także szereg innych zagadnień, m.in. związanych z dostępem do tajemnicy bankowej, czy rozszerzeniem kompetencji KNF w zakresie nakładania kar pieniężnych na podmioty nadzorowane oraz członków ich organów.

Projekt zakłada ponadto dokonanie innych zmian legislacyjnych, wśród których wskazać należy w szczególności na:

a) poprawienie funkcjonowania instytucji wezwań do zapisywania się na sprzedaż lub zamianę akcji spółek publicznych,

b) rozszerzenie i wzmocnienie kompetencji nadzorczych KNF,

c) zwiększenie poziomu cyfryzacji w realizacji przez KNF obowiązków nadzorczych, w szczególności w zakresie trybu prowadzenia czynności kontrolnych przez KNF,

d) wyeliminowanie tzw. *goldplatingu* w zakresie obowiązków nałożonych na podmioty rynku finansowego,

e) kwestie dostępu do tajemnicy zawodowej, tj. m.in.:

- rozszerzenie katalogu sytuacji przekazywania informacji objętych tajemnicą zawodową niestanowiącej jej naruszenia o przekazywanie informacji stanowiących tajemnicę przez firmę inwestycyjną podmiotowi objętemu systemem gwarantowania depozytów,
- zwolnienie z obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej Przewodniczącego KNF, jego zastępców, innych członków KNF, pracowników Urzędu KNF (UKNF) i osób zatrudnionych w tym urzędzie na podstawie umowy o dzieło, umowy zlecenia albo innych umów o podobnym charakterze w zakresie przekazywania informacji stanowiących taką tajemnicę na potrzeby wszczętego lub planowanego postępowania cywilnego przeciwko instytucji finansowej,
- objęcie zakresem tajemnicy zawodowej członków organu nadzoru, pracowników UKNF, osób wykonujących pracę w UKNF na podstawie umowy o dzieło, umowy zlecenia albo innych umów cywilnoprawnych wykonujących obowiązki wynikające z ustawy z dnia 15 grudnia 2017 r. *o dystrybucji ubezpieczeń,*
- umożliwienie przekazywania przez UKNF informacji objętych tajemnicą bankową również w zawiadomieniach o podejrzeniu popełnienia przestępstwa,

- umożliwienie przekazywania przez UKNF informacji objętych tajemnicą bankową lub zawodową w zakresie rynku ubezpieczeniowego i emerytalnego w odpowiedzi zapytania od organów nadzoru finansowego z innych krajów Unii Europejskiej,
- rozszerzenie obowiązku informowania BFG przez bank o działaniach dotyczących planu naprawy,
- wykonanie rekomendacji zawartej w nocie technicznej opracowanej przez ekspertów Banku Światowego i dotyczącej nadzoru kapitałowego (dokument *Poland FSAP 2018 TN Oversight Capital Markets*), udziału uczestników rynku w procedurze zmiany regulacji wewnętrznych spółki prowadzącej system obrotu instrumentami finansowymi lub giełdę towarową, poprzez utworzenie Komitetów konsultacyjnych przy radzie nadzorczej spółki prowadzącej giełdę towarową oraz przy radzie nadzorczej spółki prowadzącej system obrotu instrumentami finansowymi mających za zadanie wyrażanie opinii w sprawach dotyczących zmian w statucie spółki lub regulaminie giełdy, po zapytaniu skierowanym przez radę nadzorczą spółki, a także z własnej inicjatywy.

W efekcie konferencji uzgodnieniowej, przeprowadzonej po zakończeniu konsultacji publicznych, zaakceptowano wstępnie (nie opublikowano kolejnej wersji projektu uwzględniającej odpowiednie zmiany) uwagi sektora bankowego odnoszące się do: rozszerzenia katalogu czynności outsourcingowych o zawieranie i zmianę umów o usługi bankowości elektronicznej; umów o inne, niż karty płatnicze, instrumenty płatnicze (np. pieniądz elektroniczny); możliwości zawierania umów kredytów i pożyczek pieniężnych; umów o kartę płatniczą także przez średnich i dużych przedsiębiorców (nie tylko mikro i małych) oraz usunięcia budzącego wątpliwości sformułowania „z zachowaniem wymogów tajemnicy prawnie chronionej" w zakresie projektów przepisów regulujących podoutsourcing i dalszy podoutsourcing.

W odniesieniu do przewidzianych w projekcie zmian dot. tzw. *rachunków uśpionych* sektor bankowy przedstawił uwagi w zakresie przepisów odnoszących się do obowiązków informacyjnych banków wobec gmin (art. 111c Prawa bankowego) oraz określenia zakresu czasowego udzielania odpowiedzi w zakresie zbiorczej informacji o rachunkach; udostępnienia bankom z rejestru PESEL informacji o dacie śmierci posiadacza rachunku bankowego; określenia waloryzacji środków dla walut obcych; wyłączenia zastosowania art. 59a i art. 59b Prawa bankowego do umów o gromadzenie wkładów oszczędnościowych na cele mieszkaniowe, których imienny dowód stanowią książeczki mieszkaniowe wystawione do 23 października 1990 r. uprawniające do premii gwarancyjnej oraz wyłączenia zastosowania art. 59a i art. 59b Prawa bankowego do umów IKE i umów IKZE prowadzonych w formie rachunków bankowych.

W związku ze zgłoszeniem licznych uwag w toku konsultacji publicznych oraz w następstwie odbytej konferencji uzgodnieniowej w Ministerstwie Finansów, co powoduje konieczność wprowadzenia odpowiednich zmian w projekcie, uzgodnionych w szerokim kręgu interesariuszy, dotąd nie opublikowano kolejnej wersji projektu ustawy, co oznacza, że proces wejścia projektu w życie ulegnie wyraźnemu przedłużeniu.

2.11 Ochrona konkurencji i konsumentów (projekt)

15 stycznia 2021 r. został skierowany do opiniowania projekt ustawy o *zmianie ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów*. Projekt przewiduje implementację Dyrektywy 2019/1 z 11 grudnia

2018 r. mającej na celu nadanie organom ochrony konkurencji państw członkowskich uprawnień w celu skuteczniejszego egzekwowania prawa i zapewnienia należytego funkcjonowania rynku wewnętrznego. Celem dyrektywy jest zwiększenie skuteczności egzekwowania unijnych reguł konkurencji na rynku wewnętrznym przez krajowe organy ochrony konkurencji poszczególnych państw członkowskich.

W projekcie dodano przepisy dotyczące zawierania niedozwolonych porozumień i nadużycia pozycji dominującej, które przewidują, że w przypadku naruszenia przez przedsiębiorcę określonych zakazów, naruszenia dopuszcza się również przedsiębiorca lub przedsiębiorcy wywierający decydujący wpływ na tego przedsiębiorcę. W przypadku stwierdzenia naruszenia przez przedsiębiorcę wywierającego decydujący wpływ, Prezes UOKiK będzie mógł nałożyć łączną karę na tego przedsiębiorcę oraz na przedsiębiorcę, na którego ten wpływ jest wywierany. Odpowiedzialność za karę łączną nałożoną na tych przedsiębiorców będzie solidarna. Ponadto na potrzeby obliczania kary łącznej, będą przewidziane szczególne zasady obliczania obrotu, z uwzględnieniem również obrotu osiągniętego przez przedsiębiorcę lub przedsiębiorców, wywierających decydujący wpływ oraz przedsiębiorców, na który ten decydujący wpływ jest przez nich wywierany.

Proponowane rozwiązania stanowią również podstawę do nakładania kar pieniężnych na związki przedsiębiorców w przypadku, gdy dane naruszenie jest związane z działalnością jego członków w zakresie reguł konkurencji. Zgodnie z projektem, kara nakładana na związek przedsiębiorców nie będzie mogła przekroczyć 10% sumy obrotów każdego z członków tego związku, prowadzących działalność na rynku, którego dotyczyło to naruszenie, osiągniętych w roku obrotowym poprzedzającym rok nałożenia kary. W projekcie przewidziano także regulację, zgodnie z którą w sytuacji niewypłacalności związku przedsiębiorców, wzywa on swoich członków do wniesienia wkładów w celu pokrycia kwoty kary, zaś w przypadku, gdy wkłady te nie zostały wniesione w terminie wyznaczonym przez Prezesa UOKiK w kwocie pokrywającej w całości wysokość kary, może on żądać uiszczenia kary od każdego z przedsiębiorców, którego przedstawiciele wchodzili w skład organów decyzyjnych tego związku.

Prezes UOKiK, w celu przymuszenia przedsiębiorców do wykonania nałożonych na nich obowiązków, będzie mógł nałożyć na tych przedsiębiorców, w drodze decyzji, okresową karę pieniężną w wysokości nieprzekraczającej 5% dziennego średniego obrotu przedsiębiorcy osiągniętego w roku obrotowym poprzedzającym rok nałożenia kary za każdy dzień opóźnienia.

W celu wdrożenia Dyrektywy projekt przewiduje wprowadzenie możliwości nakładania w decyzji Prezesa UOKiK środków ingerujących w strukturę przedsiębiorcy lub przedsiębiorców (tzw. środki strukturalne). Na podstawie tego przepisu Prezes UOKiK będzie mógł w przypadku, gdy będą tego wymagały okoliczności sprawy, zastosować dowolny środek mający na celu ingerencję w strukturę przedsiębiorcy. Z uwagi na większą inwazyjność tego rozwiązania w wewnętrzną strukturę i strategię przedsiębiorcy, Prezes UOKiK będzie mógł skorzystać z tego narzędzia jedynie w wyjątkowych okolicznościach.

W celu dostosowania ustawy do wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 16 stycznia 2019 r. (sygn. P 19/17) zaproponowano nową procedurę zaskarżania oraz doręczania postanowienia sądu w przedmiocie wniosku organu o zgodę na przeprowadzenie przeszukania, w tym m.in. wydłużenie z 48 do 72 godzin terminu dla sądu ochrony konkurencji i konsumentów do rozpatrzenia wniosku Prezesa Urzędu.

Ponadto projekt przewiduje wprowadzenie szeregu innych zmian do ustawy, m.in. wprowadzenie kadencyjności Prezesa UOKiK, zmiany przepisów o ochronie informacji uzyskanych w postępowaniu przed Prezesem UOKiK, zmiany w zakresie kontroli, przeszukania, pomocy Policji, LPP (*legal professional privilege*), programie łagodzenia kar (*leniency*).

Sektor bankowy wskazał na konieczność poszanowania zasady proporcjonalności i subsydiarności we wdrażaniu tej regulacji. Ponadto, zasygnalizowano potrzebę zmiany projektowanych przepisów dotyczących uzasadniania zarzutów: powinny one być przedstawiane bezpośrednio przed wydaniem decyzji, a nie wyłącznie na etapie wszczęcia postępowania.

2.12 Rozpatrywanie reklamacji przez podmioty rynku finansowego (projekt)

Projekt z 31 stycznia 2022 r. ustawy *o zmianie ustawy o rozpatrywaniu reklamacji przez podmioty rynku finansowego i o Rzeczniku Finansowym* przewiduje utworzenie państwowego funduszu celowego o nazwie Fundusz Edukacji Finansowej („FEF") działającego w oparciu o przepisy ustawy o finansach publicznych. Dysponentem FEF będzie minister właściwy do spraw instytucji finansowych. Jednocześnie zlikwidowany zostanie dotychczasowy Fundusz Edukacji Finansowej („Fundusz"), którego środkami dysponuje Rzecznik Finansowy. Proponowane zmiany mają pozwolić na efektywne wykorzystanie środków FEF na działania z zakresu edukacji finansowej, które powinny przyczynić się do zwiększenia kompetencji finansowych społeczeństwa.

Projekt przewiduje m.in., że oprócz wpływów z tytułu kar, które dotychczas zasilały Fundusz, FEF będzie otrzymywał wpływy z tytułu kar nakładanych przez Rzecznika, dotychczas będących dochodem budżetu państwa. Przychodami FEF będą również odsetki od zgromadzonych środków oraz przychody z innych źródeł (np. darowizny, spadki). Natomiast odmiennie niż dotychczas, FEF nie będzie mógł uzyskiwać przychodów z lokowania swoich środków. Projekt zakłada, że środkami FEF pochodzącymi z tytułu wymierzenia kar wymienionych będzie można dysponować bez względu na to, czy decyzje w tych sprawach stały się ostateczne, czy też wyrok sądu się uprawomocnił. FEF będzie miał jednak możliwość złożenia wniosku o udzielenie przez ministra właściwego do spraw budżetu nieoprocentowanej pożyczki z budżetu państwa z przeznaczeniem na zwrot środków z tytułu zmniejszonych albo uchylonych kar pieniężnych.

Nie zmienia się zakres zadań finansowanych z FEF w stosunku do obecnego stanu prawnego. Zadania z zakresu edukacji finansowej będą realizowane przy pomocy Rady Edukacji Finansowej (REF), która zastąpi dotychczasową Radę. Podobnie jak w obecnym stanie prawnym, w posiedzeniach Rady będą mogli uczestniczyć, z głosem doradczym, przedstawiciele izb gospodarczych zrzeszających podmioty rynku finansowego.

Proponowane zmiany mają pozwolić na skuteczne inicjowanie, organizowanie oraz wspieranie (np. poprzez dofinansowanie) działalności edukacyjnej i informacyjnej w dziedzinie finansów oraz ochrony interesów klientów rynku finansowego, a także na efektywne wydatkowanie środków przeznaczonych na te cele. Nowelizacja ma zatem przyczynić się do rozwoju edukacji finansowej oraz do ochrony interesów klientów rynku finansowego, jak również do efektywnego wydatkowania środków przeznaczonych na te cele.

2.13 Finansowanie programów mieszkaniowych (projekt)

Projekt ustawy z 6 września 2021 r. *o zmianie niektórych ustaw w zakresie sposobu finansowania programów mieszkaniowych* ma na celu dokonanie zmian w pięciu obszarach:

1. Mechanizm finansowania programu budownictwa socjalnego i komunalnego („BSK"), w tym funkcjonowania Funduszu Dopłat, poprzez który finansowany jest program – w tym zakresie projekt ma na celu udrożnienie mechanizmu finansowania programu BSK, obejmującego bezzwrotne finansowe wsparcie z budżetu państwa udzielane głównie jednostkom samorządu terytorialnego i organizacjom pożytku publicznego, na rozwój budownictwa zaspokajającego potrzeby mieszkaniowe osób o niższych dochodach (przede wszystkim budownictwa gminnego).
2. Nowy Rządowy Fundusz Rozwoju Mieszkalnictwa (dalej: RFRM), działający od 19 stycznia 2021 r. – projekt zakłada, że w przypadku niezrealizowania przez Społeczną Inicjatywę Mieszkaniową („SIM") usługi publicznej, której realizacja została jej powierzona przez gminę w zamian za środki pochodzące z RFRM środki, które nie zostały wykorzystane zgodnie z zawartą pomiędzy SIM a gminą umową będą zwrócone do funduszu RFRM, albo na rachunek Funduszu Dopłat (po likwidacji RFRM). Projekt zakłada również, że środki te będą mogły być wykorzystane przez gminę na realizację innego przedsięwzięcia w ramach programu BSK.
3. W zakresie ryzyka wystąpienia ujemnych stóp procentowych mającego związek z pandemią COVID-19 – konieczne jest dostosowanie przepisów regulujących poszczególne instrumenty mieszkaniowe, w celu zapewnienia ich płynnej realizacji, albowiem niektóre instrumenty mieszkaniowe są oparte o stopy procentowe:

a) w zakresie programu SBC proponuje się zatem wprowadzenie przepisów ograniczających oprocentowania preferencyjnego kredytu, tak aby przy wystąpieniu ujemnych stóp wyniosło ono 0%,

b) w zakresie rozliczania dopłat/nadwyżek do oprocentowania kredytów mieszkaniowych o stałej stopie procentowej w przypadku spadku poziomu stopy referencyjnej do stawek ujemnych, proponuje się regulację polegającą na określeniu minimalnego poziomu wartości stopy referencyjnej na 0%,

c) w zakresie programu „Rodzina na Swoim" proponuje się doprecyzowanie, że dopłata do preferencyjnego kredytu będzie stosowania wyłącznie w przypadku, gdy zostaną naliczone należne odsetki. Pozwoli to na uniknięcie stosowania dopłat w przypadku braku naliczania części odsetkowej,

d) w zakresie programów „Mieszkanie dla Młodych" oraz programu „Mieszkanie na Start" wskazano na konieczność uregulowania kwestii wysokości spłacanych kwot w ramach zwrotów środków dokonywanych w przypadkach określonych w przepisach tych ustaw, tak aby zabezpieczyć sytuacje, w których z powodu pojawienia się ujemnych stóp procentowych, kwota odsetek umownych pomniejszy kwotę dokonywanego zwrotu,

4. Dostosowanie przepisów regulujących stan środków Funduszu Dopłat do obowiązujących przepisów – w ustawie z dnia 5 grudnia 2002 r. *o dopłatach do oprocentowania kredytów mieszkaniowych o stałej stopie procentowej,* proponuje się uchylenie przepisu, zgodnie z którym po spłacie ostatniego kredytu o stałej stopie procentowej oraz ostatniego kredytu preferencyjnego, środki Funduszu Dopłat podlegają odprowadzeniu do budżetu państwa.

5. Zmiana tytułów ustaw regulujących program BSK.

Kolejna wersja projektu ustawy z 10 listopada 2021 r. uwzględnia część zgłoszonych uwag w trakcie konsultacji publicznych, jednak nie zmienia istotnie głównych założeń projektu. Główna część zmian dotyczy ustawy *o niektórych formach popierania budownictwa mieszkaniowego* (m.in. doprecyzowanie przedmiotu działalności SIM i rozstrzygnięcie, że dotyczy on również SIM, którego udziałowcem jest gmina), ustawy o *finansowym wsparciu rodzin i innych osób w nabywaniu własnego mieszkania* (m.in. w zakresie trybu i kolejności rozpatrywania wniosków o finansowe wsparcie przez BGK oraz wprowadzenie przepisu, zgodnie z którym wnioski będące w trakcie rozpatrywania w momencie osiągnięcia łącznej wysokości środków w danym roku, będą kwalifikowane do udzielenia wsparcia w roku następnym) oraz w ustawie *o Krajowym Zasobie Nieruchomości* dotyczącej funkcjonowania KZN. Zawarto w niej również przepisy przejściowe, w tym przepisem przejściowym objęto obowiązek BGK do ogłoszenia komunikatu o łącznej wysokości środków, do której udzielane jest finansowe wsparcie w 2022 r., wyznaczając termin 30 dni od dnia wejścia w życie ustawy.

2.14 Koszty sądowe w sprawach cywilnych (projekt)

Projekt z 29 listopada 2021 r. ustawy *o zmianie ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz niektórych innych ustaw* ma na celu zdaniem projektodawcy:

- wyeliminowanie wątpliwości i rozbieżności, które ujawniły się w praktyce,
- zwiększenie dostępu do sądu przez obniżenie opłat sądowych w niektórych sprawach,
- wypełnienie luk prawnych, które ujawniły się po zmianach legislacyjnych dokonanych w ostatnich latach oraz
- racjonalizacja czynności związanych z wykonywaniem orzeczeń zasądzających należności sądowe na rzecz Skarbu Państwa.

W projekcie m.in. w sprawach o roszczenia wynikające z czynności bankowych, proponuje się rozszerzenie stosowania opłaty stałej 1000 PLN, w sprawach przy wartości przedmiotu sporu lub wartości przedmiotu zaskarżenia wynoszącej ponad 20 000 PLN, dla konsumentów i osób fizycznych prowadzących gospodarstwo rodzinne, o roszczenia wynikające z umów kredytu konsumenckiego oraz umów z zakresu obrotu instrumentami finansowymi. Rozwiązanie to znacznie ułatwi konsumentom oraz rolnikom prowadzącym gospodarstwa rodzinne dostęp do sądu, gdyż wyeliminuje konieczność uiszczania wysokich opłat sądowych albo ubiegania się o zwolnienie od tych opłat.

Zdaniem sektora bankowego należałoby zrezygnować z dalszego poszerzania tego wyjątku w ustawie bowiem będzie stanowić to dalsze pogłębianie asymetrii praw podmiotów dochodzących swoich praw przed sądem, różnicowanie praw poszczególnych grup konsumentów według kryterium, jakim jest powiązanie dochodzonego roszczenia z dokonaniem czynności z niektórymi podmiotami rynku finansowego, bez jakiejkolwiek analizy stanu majątkowego tych konsumentów. Kryterium to jest nieuzasadnione ekonomicznie, dyskryminuje konsumentów dochodzących roszczeń z innych tytułów, a finalnie może doprowadzić do pogorszenia sytuacji konsumenta w przypadku przegrania sprawy wszczętej pozwem przeciwko bankowi. Zdecydowana większość sporów wytaczanych przez banki (poza sprawami dotyczącymi kredytów walutowych) jest bezsprzeczna (nie ma

żadnego sporu w zakresie zadłużenia, ponieważ klient nie wykonał wymagalnego zobowiązania w terminie). Tym samym, niska opłata sądowa ponoszona przez konsumentów znacznie ułatwia celowe blokowanie dochodzonych wierzytelności bankowych i stanowi dla konsumentów zachętę do wytaczania przeciwko bankom powództw, które nie zawsze są uzasadnione i znajdujące oparcie w przepisach prawa.

2.15 Zmiana ustawy o prawach konsumenta (projekt)

Projekt z 24 czerwca 2021 r. *ustawy o zmianie ustawy o prawach konsumenta oraz niektórych innych ustaw* stanowi implementację do prawa krajowego dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2019/2161 z dnia 27 listopada 2019 r. zmieniającej dyrektywę Rady 93/13/EWG i dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 98/6/WE, 2005/29/WE oraz 2011/83/UE *w odniesieniu do lepszego egzekwowania i unowocześnienia unijnych przepisów dotyczących ochrony konsumenta* (Dyrektywa Omnibus), mającą na celu wzmocnienie ochrony konsumenta. Niezależnie od zmian wymaganych Dyrektywą Omnibus, które bezpośrednio nie dotyczą instytucji finansowych i ich klientów, projekt zakłada wprowadzenie dodatkowych regulacji dotyczących zawierania umów poza lokalem przedsiębiorstwa w tym usług finansowych.

2.15.1. Zmiany w ustawie z dnia 30 maja 2014 r. o prawach konsumenta niezwiązane z Dyrektywą Omnibus

1. Wprowadzenie prawa do odstąpienia od niektórych umów o świadczenie usług zdrowotnych zawieranych poza lokalem przedsiębiorstwa lub na odległość.
2. Wprowadzenie zakazu świadczenia usług finansowych na pokazach oraz podczas wszelkiego rodzaju wyjazdów zorganizowanych przez przedsiębiorcę, np. pielgrzymek, wycieczek. Proponuje się wprowadzenie regulacji, zgodnie z którą umowa o świadczenie usług finansowych nie może być zawarta podczas pokazu oraz wycieczki. W przypadku zawarcia takiej umowy, jest ona nieważna z mocy prawa.

Ustawa wchodzi w życie z dniem 28 maja 2022 r.

2.15.2. Przeciwdziałanie lichwie (projekt)

Projekt z 15 listopada 2021 r. ustawy *o zmianie niektórych ustaw w celu przeciwdziałania lichwie* ma na celu podjęcie kompleksowych i skoordynowanych działań, zarówno na gruncie prawa karnego, jak i przez ingerencję w stosunki cywilnoprawne, ukierunkowanych na zlikwidowanie patologii udzielania pożyczek o charakterze lichwiarskim.

W projekcie ustawy proponuje się wprowadzenie regulacji dotyczących m.in.:

- limitów kosztów pozaodsetkowych dla kredytu konsumpcyjnego i pożyczek pieniężnych,
- definicji legalnej kosztów pozaodsetkowych udzielenia świadczenia pieniężnego,

- stosowania zabezpieczeń spłaty pożyczek pieniężnych,
- nadzoru Komisji Nadzoru Finansowego nad instytucjami pożyczkowymi w zakresie udzielania kredytu konsumenckiego.

Nowy wzór limitu pozaodsetkowych kosztów kredytu przewidziany w ustawie o kredycie konsumenckim ma wyglądać następująco:

Maksymalną wysokość kosztów pozaodsetkowych kosztów kredytu konsumenckiego (MPKK) dla kredytów o okresie spłaty nie krótszym niż 30 dni oblicza się według poniższego wzoru:

$$MPKK = (K \times 10\%) + (K \times n/R \times 10\%)$$

w którym poszczególne symbole oznaczają:

MPKK – maksymalną wysokość kosztów pozaodsetkowych kosztów kredytu,

K – całkowitą kwotę kredytu,

n – okres spłaty wyrażony w dniach,
R – liczbę dni w roku.

Maksymalną wysokość kosztów pozaodsetkowych kosztów kredytu konsumenckiego dla kredytów o okresie spłatykrótszym niż 30 dni oblicza się według wzoru:

$$MPKK = K \times 5\%$$

w którym poszczególne symbole oznaczają:

MPKK – maksymalną wysokość kosztów pozaodsetkowych kosztów kredytu,

K – całkowitą kwotę kredytu.

Koszty pozaodsetkowe kredytu konsumenckiego nie mogą być wyższe od 45% całkowitej kwoty kredytu.

Przewiduje się, że projektowana ustawa wejdzie w życie po upływie 6 miesięcy od dnia jej ogłoszenia, z wyjątkiem niektórych przepisów (w tym dot. MPKK), które wejdą w życie po upływie 30 dni od dnia ogłoszenia.

Sektor bankowy zgłaszał uwagi do projektu, w których m.in. wyjaśniono, że uchwalenie zaproponowanego limitu MPKK będzie skutkować odcięciem ogromnej grupy klientów od legalnych źródeł finansowania i rozwojem szarej strefy. Z rynku najprawdopodobniej zniknie wiele legalnie działających pożyczkodawców, gdyż rentowność udzielania kredytów stanie pod znakiem zapytania. Nowe limity kosztów pozaodsetkowych nie pozwolą na pokrycie kosztów działalności wielu pożyczkodawców.

2.16 Ochrona osób zgłaszających naruszenia prawa (projekt)

Projekt ustawy z 14 października 2021 r. *o ochronie osób zgłaszających naruszenia prawa*, dotyczący ochrony tzw. sygnalistów wdroży dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1937

z dnia 23 października 2019 r. *w sprawie ochrony osób zgłaszających naruszenia prawa Unii*, której celem jest poprawa egzekwowania prawa i polityk UE w określonych dziedzinach, poprzez ustanowienie wspólnych minimalnych norm zapewniających odpowiedni poziom ochrony osób zgłaszających naruszenia prawa.

Ustawa ma zapewnić ochronę sygnalistom, m.in. poprzez zapewnienie im bezpiecznego systemu zgłaszania wszelkich nieprawidłowości i zakaz podejmowania działań odwetowych. Po wejściu w życie projektowanych przepisów każda osoba zatrudniona na etacie, kontrakcie, czy współpracująca z przedsiębiorcą w ramach działalności gospodarczej będzie mogła zgłosić nieprawidłowości w działaniu tego przedsiębiorcy, uzyskując ochronę przed zwolnieniem czy zakończeniem współpracy przed czasem. Przewiduje się, że rozwiązanie umowy z sygnalistą będzie bezskuteczne. Niedopuszczalne będą również inne formy wywierania nacisku, jak np. żądanie odszkodowania, wniesienie pozwu o ochronę dóbr osobistych czy wszczęcie postępowania dyscyplinarnego. Jak wynika z zapowiedzi, ochroną mają zostać objęci również akcjonariusze i wspólnicy oraz członkowie organów osób prawnych, a także byli pracownicy oraz kandydaci do pracy.

Projekt przewiduje trzy kanały zgłaszania nieprawidłowości:

- wewnętrzne (za pomocą wewnętrznych kanałów zgłoszeń utworzonych przez podmioty prywatne i publiczne, mających charakter wewnątrzzakładowych aktów prawnych),
- zewnętrzne (organowi centralnemu właściwemu do przyjmowania zgłoszeń i udzielania wsparcia osobom zgłaszającym, która to funkcja zostanie powierzona RPO) oraz publiczne.

Obowiązek ustanowienia wewnętrznych kanałów zgłoszeń będzie spoczywał na podmiotach sektora prywatnego i publicznego zatrudniających co najmniej 50 pracowników. Podmioty działające w sektorze finansowym (m.in. banki, fundusze inwestycyjne, zakłady ubezpieczeń, towarzystwa emerytalne, towarzystwa funduszy inwestycyjnych) będą jednak podlegały temu obowiązkowi niezależnie od tego, czy należą do sektora prywatnego, czy publicznego, a także niezależnie od liczby zatrudnionych pracowników.

Zgłoszeniu będą podlegały działania i zaniechania naruszające prawo w obszarach wskazanych w projektowanej ustawie, przy czym projekt przewiduje szerszy zakres przedmiotowy „naruszenia" niż dyrektywa 2019/1937 i odnosi się także do wszystkich naruszeń prawa w odpowiadających wymienionym w dyrektywie dziedzinach prawa krajowego, tzn.: zamówień publicznych, usług, produktów i rynków finansowych, zapobiegania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu, bezpieczeństwa produktów, bezpieczeństwa transportu, ochrony środowiska, ochrony radiologicznej i bezpieczeństwa jądrowego, bezpieczeństwa żywności i pasz, zdrowia i dobrostanu zwierząt, zdrowia publicznego, ochrony konsumentów, ochrony prywatności i danych osobowych, bezpieczeństwa sieci i systemów teleinformatycznych. Z katalogu tego zostaną wyłączone jedynie zamówienia publiczne dotyczące obronności i bezpieczeństwa państwa.

Termin na implementację dyrektywy 2019/1937 upłynął 17 grudnia 2021 r.

2.17 Nadzór nad dostawcami usług finansowania społecznościowego (projekt)

Projekt z 28 kwietnia 2021 r. ustawy *o nadzorze nad dostawcami usług finansowania społecznościowego dla przedsięwzięć gospodarczych* ma na celu dostosowanie krajowych przepisów w tym zakresie do wymogów europejskich regulacji.

Projekt dotyczy platform crowdfundingowych:

- działających w tzw. modelu udziałowym, w którym inwestor, w zamian za wpłatę, obejmuje papiery wartościowe (najczęściej akcje) wyemitowane przez właściciela projektu oraz
- ułatwiających udzielanie pożyczek społecznościowych.

Projektowana ustawa wskazuje Komisję Nadzoru Finansowego jako organ właściwy do nadzoru nad dostawcami usług finansowania społecznościowego dla przedsięwzięć gospodarczych.

Dodano także zmianę w ustawie z dnia 5 sierpnia 2015 r. *o rozpatrywaniu reklamacji przez podmioty rynku finansowego i o Rzeczniku Finansowym*, przyznając klientom możliwość zwrócenia się do Rzecznika Finansowego w sprawach związanych z nieuwzględnieniem roszczeń w procedurze reklamacji, czy też niewykonania obowiązków wynikających z pozytywnego rozpatrzenia reklamacji przez dostawcę usług finansowania społecznościowego.

2.18 Krajowy system cyberbezpieczeństwa (projekt)

Projekt *ustawy o zmianie ustawy o krajowym systemie cyberbezpieczeństwa oraz ustawy – Prawo telekomunikacyjne* został zmieniony w dniu 17 lutego 2022 r.

Aktualnie Krajowy System Cyberbezpieczeństwa składa się z wielu podmiotów (przede wszystkim operatorów usług kluczowych), na które nałożono obowiązki związane z zapewnieniem bezpieczeństwa informacji, a także obsługą bezpieczeństwa. Operatorzy usług kluczowych zostali podzieleni według sektorów i podsektorów. Dla każdego sektora ustanowiono organ właściwy ds. cyberbezpieczeństwa, który odpowiada za wyznaczenie operatorów i kontrolę nad przestrzeganiem przepisów ustawy. Incydenty wpływające na działalność operatorów usług kluczowych (incydenty poważne) i dostawców usług cyfrowych (incydenty istotne), a także incydenty w podmiotach publicznych, są raportowane do jednego z trzech krajowych zespołów reagowania na incydenty bezpieczeństwa komputerowego (CSIRT).

Projekt ustawy obejmuje wprowadzenie poniższych narzędzi:

- Przebudowany zostanie model współpracy w ramach krajowego systemu cyberbezpieczeństwa. Sektorowe zespoły cyberbezpieczeństwa i podmioty świadczące usługi z zakresu cyberbezpieczeństwa zostaną zastąpione odpowiednio przez CSIRT sektorowe i SOC (operacyjne centra bezpieczeństwa) z tylko nieco zmienionymi zadaniami.
- Zostanie dodany nowy rodzaj podmiotu – ISAC – który umożliwi nawet niewielkim a wyspecjalizowanym podmiotom na dołączenie się do krajowego systemu cyberbezpieczeństwa.

- Zostanie wzmocniona pozycja pełnomocnika poprzez udostępnienie mu konkretnych uprawnień w zakresie wydawania ostrzeżeń o incydentach krytycznych wraz z zaleceniem określonych zachowań. Pełnomocnik będzie mógł również wydawać rekomendacje mające na celu wzmocnienie poziomu cyberbezpieczeństwa systemów informacyjnych podmiotów krajowego systemu cyberbezpieczeństwa. Z kolei te podmioty będą zobowiązane uwzględnić te rekomendacje podczas procesu zarządzania ryzykiem. Decyzja o zastosowaniu się do tych rekomendacji należeć będzie do tych podmiotów.
- Wojewoda będzie przekazywał informacje o cyberzagrożeniach, czy incydentach dla podmiotów publicznych – przede wszystkim JST – w regionie. Ponadto, będzie mógł koordynować wsparcie dla JST, które staną się obiektem cyberataku – koordynacja w ramach zarządzania kryzysowego.
- Minister właściwy do spraw informatyzacji dzięki nowemu uprawnieniu do wydawania poleceń zabezpieczających (w ramach transparentnej procedury administracyjnej) będzie miał skuteczne narzędzie do ograniczenia skutków incydentu krytycznego w podmiotach krajowego systemu cyberbezpieczeństwa.
- Dostawcy sprzętu i oprogramowania będą mogli zostać poddani procedurze sprawdzającej pod kątem zagrożenia jakie może wywołać wykorzystywanie oferowanego przez nich konkretnego sprzętu lub oprogramowanie w podmiotach krajowego systemu cyberbezpieczeństwa. W przypadku, w którym zostaną zidentyfikowani jako źródło zagrożenia, zostaną m.in. wyłączeni z systemu zamówień publicznych w Polsce. Ponadto, podmioty krajowego systemu cyberbezpieczeństwa, których będzie obejmował zakres przedmiotowy oceny, będą musiały wycofać z użytkowania dany sprzęt lub oprogramowanie w ciągu 7 lat od wydania decyzji administracyjnej przez ministra właściwego ds. informatyzacji o ocenie ryzyka poziomu wysokiego.
- Powstanie Krajowy System Certyfikacji Cyberbezpieczeństwa, w ramach którego wydawane będą certyfikaty w zakresie cyberbezpieczeństwa.
- Minister właściwy do spraw informatyzacji będzie przygotowywać programy na podstawie, których będzie można przeprowadzać certyfikacje. Programy te będą ostatecznie przyjmowane w drodze rozporządzenia Rady Ministrów.
- Organ nadzorczy będzie przeprowadzał kontrolę w podmiotach należących do krajowego systemu certyfikacji cyberbezpieczeństwa. W zakresie certyfikatów odwołujących się do poziomu zaufania „wysoki" będzie również zatwierdzał każdy wydany certyfikat. Rozwiązanie to jest gwarantem, że ocena zgodności na najwyższy poziom bezpieczeństwa będzie przeprowadzana zgodnie z najlepszymi standardami w tej dziedzinie.
- Określone zostały procedury akredytacji jednostek oceniających zgodność oraz procedury wydawania certyfikatów.
- Określone zostały obowiązki spoczywające na podmiotach krajowego systemu certyfikacji cyberbezpieczeństwa.
- Projekt zakłada stworzenie sieci komunikacji strategicznej, czyli bezpiecznej i niezawodnej sieci telekomunikacyjnej dla najważniejszych osób w państwie, najważniejszych urzędów państwowych, administracji rządowej, zarządzanej przez wskazany przez Prezesa Rady Ministrów podmiot – przedsiębiorcę telekomunikacyjnego – jednoosobową spółkę Skarbu Państwa, będącą przedsiębiorcą telekomunikacyjnym, posiadającą infrastrukturę telekomunikacyjną niezbędną do świadczenia.

2.19 Implementacja Dyrektywy Restrukturyzacyjnej: projekt ustawy o zmianie ustawy – Prawo restrukturyzacyjne oraz ustawy – Prawo upadłościowe

7 lutego 2022 r. w wykazie prac legislacyjnych i programowych Rady Ministrów opublikowano projekt ustawy o zmianie ustawy – Prawo restrukturyzacyjne oraz ustawy – Prawo upadłościowe. Celem projektu jest implementacja dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1023 z 20 czerwca 2019 r. *w sprawie ram restrukturyzacji zapobiegawczej, umorzenia długów i zakazów prowadzenia działalności oraz w sprawie środków zwiększających skuteczność postępowań dotyczących restrukturyzacji, niewypłacalności i umorzenia długów, a także zmieniającej dyrektywę (UE) 2017/1132*). Dyrektywa ta weszła w życie z dniem 16 lipca 2019 r., a państwa członkowskie zobowiązane są do przyjęcia implementujących je przepisów do 17 lipca 2022 r.

Istotą rozwiązań ujętych w projekcie jest:

- objęcie układem z mocy prawa wierzytelności zabezpieczonych rzeczowo,
- rozszerzenie katalogu dokumentów dołączanych przez dłużnika do wniosku o otwarcie postępowania upadłościowego m.in. o informacje dotyczące wpływu otwarcia tego postępowania na zatrudnienie w przedsiębiorstwie dłużnika oraz wskazanie podmiotów, których plan restrukturyzacji nie dotyczy wraz ze wskazaniem przyczyn nieobjęcia ich planem,
- wprowadzenie jako zasady pozostawienia dłużnikowi pełnego zarządu nad przedsiębiorstwem w toku postępowania restrukturyzacyjnego (ograniczenie zarządu dłużnika do czynności zwykłego zarządu może nastąpić wyłącznie na podstawie decyzji sądu zawartej w postanowieniu o otwarciu postępowania restrukturyzacyjnego),
- wprowadzenie mechanizmu zatwierdzania układu wbrew sprzeciwowi grupy wierzycieli poprzez przyjęcie zasady, że w przypadku braku większości do przyjęcia układu w każdej grupie wierzycieli, układ będzie przyjęty na wniosek dłużnika lub za jego zgodą, jeśli większość grup wierzycieli głosowała za układem, w tym co najmniej jedna grupa wierzycieli zabezpieczonych rzeczowo lub wierzycieli o wyższym stopniu uprzywilejowania od wierzycieli kat. II z regulacji prawa upadłościowego, a w przypadku niespełnienia tego warunku, co najmniej jedna grupa wierzycieli głosowała za przyjęciem układu, pod warunkiem, że grupa ta należy do tej kategorii wierzycieli, która w przypadku przeprowadzenia postępowania upadłościowego otrzymałaby częściowe zaspokojenie, przy zastosowaniu wyceny zakładającej kontynuację działalności przedsiębiorstwa dłużnika,
- ochrona dłużnika przed egzekucją wierzytelności objętych układem w okresie od dnia zawarcia układu do dnia zakończenia postępowania restrukturyzacyjnego lub jego prawomocnego umorzenia,
- jednolite uregulowanie wstrzymania indywidualnych czynności egzekucyjnych wobec dłużnika w okresie od otwarcia postępowania z zakresu restrukturyzacji zapobiegawczej do chwili zawarcia układu (wprowadzenie zawieszenia czynności egzekucyjnych na okres 4 miesięcy od dnia otwarcia postępowania oraz instytucji przedłużenia tego zawieszenia przez sąd, na dalszy okres, łącznie nieprzekraczający 12 miesięcy),
- rozszerzenie dopuszczalności przeprowadzania dowodu z opinii biegłego w postępowaniu restrukturyzacyjnym,

- zapewnienie ochrony nowego oraz przejściowego finansowania dłużnika w toku postępowania restrukturyzacyjnego poprzez zagwarantowanie, że finansowanie to, w razie późniejszego ogłoszenia upadłości dłużnika, nie będzie mogło być uznane za bezskuteczne w stosunku do masy upadłości, jeżeli było ono uwzględnione w planie restrukturyzacji oraz zostało zatwierdzone przez radę wierzycieli lub sędziego-komisarza,
- zapewnienie ochrony transakcjom, które były racjonalne i niezwłocznie konieczne do negocjowania planu restrukturyzacji poprzez zagwarantowanie, że nie będą one mogły zostać uznane za bezskuteczne, nieważne lub niepodlegające wykonaniu z tego powodu, że dokonano ich ze szkodą dla ogółu wierzycieli.

2.20 Rozporządzenia (wybrane)

2.20.1. Zarządzanie ryzykiem i polityka wynagrodzeń w bankach

Rozporządzenie Ministra Finansów, Funduszy i Polityki Regionalnej z dnia 8 czerwca 2021 r. *w sprawie systemu zarządzania ryzykiem i systemu kontroli wewnętrznej oraz polityki wynagrodzeń w bankach* stanowi wykonanie upoważnienia zawartego w art. 9f ust. 1 ustawy – Prawo bankowe w związku z wejściem w życie *pakietu CRD V/CRR II*. Ma na celu określenie sposobu funkcjonowania w bankach systemu zarządzania ryzykiem i systemu kontroli wewnętrznej, w tym trybu anonimowego zgłaszania wskazanemu członkowi zarządu lub rady nadzorczej naruszeń prawa oraz obowiązujących w banku procedur i standardów etycznych, a także szczegółowego zakresu polityki wynagrodzeń i sposobu jej ustalania.

W rozporządzeniu wprowadzono zmiany, wynikające z wdrożenia dyrektywy CRD V w zakresie zasad realizacji strategii zarządzania ryzykiem, wprowadzania i aktualizacji polityk i procedur zarządzania ryzykiem z uwzględnieniem ryzyka stopy procentowej oraz zasad polityki wynagrodzeń w zakresie zmiennych składników wynagrodzenia i neutralności wynagrodzeń ze względu na płeć.

Banki obowiązane są w zakresie ryzyka stopy procentowej w portfelu bankowym określić w ww. dokumentach zasady zarządzania ryzykiem wynikające z wewnętrznych systemów oceny ryzyka stopy procentowej albo ze standardowej metodyki lub uproszczonej standardowej metodyki w celu identyfikacji i oceny ryzyka z tytułu potencjalnych zmian stóp procentowych.

Rozporządzenie zawiera także obowiązek ustanawiania strategicznych limitów dla każdego istotnego ryzyka na poziomie banku, których zasady ustalania i aktualizowania wysokości muszą zostać określone w wewnętrznych procedurach. Przyjęte rodzaje limitów oraz ich wysokość zatwierdza zarząd banku lub powołane przez zarząd komitety. W przypadku strategicznych limitów decyzja zarządu jest przekazywana radzie nadzorczej.

W przypadku banków działających w formie spółki akcyjnej co najmniej 50% zmiennych składników wynagrodzenia, mających stanowić zachętę do szczególnej dbałości o długoterminowe dobro banku, stanowią m.in. akcje lub związane z nimi instrumenty finansowe albo odpowiadające im instrumenty niepieniężne. Banki mają obowiązek zapewnienia w polityce wynagrodzeń,

regulaminie pracy, regulaminie wynagradzania oraz odpowiednich umowach, w stosunku do osób, których działalność zawodowa ma istotny wpływ na profil ryzyka banku, brak możliwości zbycia tych instrumentów wcześniej, niż wynika to z zasad określonych przez bank. Zgodnie z rozporządzeniem co najmniej 40% zmiennych składników wynagrodzenia wypłaca się po zakończeniu okresu oceny, za jaki to wynagrodzenie przysługuje, przy czym wypłata następuje nie wcześniej niż w ciągu 4 do 5 lat, a w przypadku rady nadzorczej banku istotnego, oraz kadry kierowniczej wyższego szczebla banku istotnego, nie wcześniej niż w ciągu 5 lat, w równych rocznych ratach płatnych z dołu; wynagrodzenie to jest uzależnione od efektów pracy danej osoby, w okresie oceny, za jaki przysługuje wynagrodzenie oraz uwzględnia ryzyko banku.

Rozporządzenie wprowadziło także zasadę neutralności polityki wynagrodzeń względem płci dla wszystkich pracowników banku, w tym również kadry zarządzającej banku oraz do osób, których działalność zawodowa ma istotny wpływ na profil ryzyka banku.

Określono także zakres, jaki powinny zawierać procedury anonimowego zgłaszania przez pracowników naruszeń w banku. Powinny one określać co najmniej sposób ochrony danych osobowych pracownika dokonującego zgłoszenia oraz osoby, której zarzuca się dokonanie naruszenia.

2.20.2. Zobowiązania do zapłaty składek do BFG

Rozporządzenie z 18 lutego 2022 r. Ministra Finansów, Funduszy i Polityki Regionalnej *w sprawie przekazywania w formie zobowiązań do zapłaty składek wnoszonych do BFG przez banki, oddziały banków zagranicznych, firmy inwestycyjne, spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe oraz KSKOK* stanowi wykonanie upoważnienia zawartego w art. 304 ust. 11 ustawy *o BFG*.

W tym celu minister właściwy do spraw instytucji finansowych określił, w drodze rozporządzenia:

- dodatkowe warunki, jakie powinny spełniać umowy między podmiotami wnoszącymi składki w formie zobowiązań do zapłaty a NBP i KDPW S.A. lub spółką, której KDPW – zawierające postanowienia o objęciu nieodwołalną blokadą na rzecz Funduszu aktywów stanowiących zabezpieczenie zobowiązania do zapłaty oraz środków z tytułu ich wykupu do czasu nabycia kolejnych aktywów,
- minimalny poziom stosunku wartości aktywów, w które ulokowano środki stanowiące pokrycie zobowiązania do zapłaty – do wielkości tych zobowiązań,
- limity określające udział poszczególnych aktywów w łącznej kwocie środków odpowiadających zobowiązaniom do zapłaty,
- szczegółowy zakres i tryb przekazywania Funduszowi informacji o ww. środkach i aktywach przez podmioty krajowe i oddziały banków zagranicznych,
- sposób wyceny aktywów stanowiących zabezpieczenie zobowiązań do zapłaty przejętych zgodnie z art. 304 ust. 3 lub ust. 10a ustawy.

2.20.3. Wagi ryzyka dla kredytów hipotecznych (projekt zmiany)

10 stycznia 2022 r. opublikowano projekt rozporządzenia Ministra Finansów zmieniającego rozporządzenie *w sprawie wyższej wagi ryzyka dla ekspozycji zabezpieczonych hipotekami na nieruchomościach.*
Rozporządzenie stanowi realizację rekomendacji KSF i zawiera propozycję obniżenia wagi ryzyka dla ekspozycji zabezpieczonych na ww. nieruchomości, w przypadku której wysokość raty kapitałowej lub odsetkowej uzależniona jest od zmian kursu waluty lub walut innych niż waluty przychodów osiąganych przez dłużnika. Będzie to jednak możliwe w sytuacji, gdy banki zobowiążą się do uczestnictwa w postępowaniach przed sądem polubownym, których celem jest zawarcie ugód z kredytobiorcami. Jak wskazano w uzasadnieniu do projektu, celem tego rozwiązania jest dostarczenie bodźca regulacyjnego do jak najszerszego zaangażowania się banków w postępowania przed sądem polubownym, tak aby tego rodzaju proces objął w szerokim zakresie walutowe kredyty mieszkaniowe. Obniżenia wag ryzyka, ujęte w projekcie to :

- waga ryzyka 50% (z wyjątkiem ekspozycji lub ich części ponad wartość w pełni i całkowicie zabezpieczoną hipoteką na nieruchomości mieszkalnej), jeżeli rezerwy celowe i odpisy lub korekty wyniosą co najmniej 35%,
- waga ryzyka 75%, jeżeli rezerwy celowe i odpisy lub korekty wyniosą co najmniej 28%,
- waga ryzyka 100%, jeżeli rezerwy celowe i odpisy lub korekty wyniosą co najmniej 20%.

Oznacza to, że im wyższą rezerwę bank zawiąże, tym niższą wagę ryzyka będzie mógł zastosować. Waga ryzyka każdorazowo będzie uzależniona od poziomu zawiązanych rezerw związanych z deklaracją uczestnictwa w ww. postępowaniach przed sądem polubownym.

Zaproponowane rozwiązanie będzie miało zastosowanie przez 18 miesięcy, licząc od dnia wejścia w życie rozporządzenia (tj. do dnia 30 września 2023 r.).

2.20.4. Czynniki zrównoważonego rozwoju w produktach (projekt)

9 lutego 2022 r. opublikowano projekt rozporządzenia Ministra *Finansów zmieniającego rozporządzenie w sprawie trybu i warunków postępowania firm inwestycyjnych, banków, o których mowa w art. 70 ust. 2 ustawy o obrocie instrumentami finansowymi, oraz banków powierniczych.*

Wydanie rozporządzenia jest związane z koniecznością wdrożenia dyrektywy delegowanej Komisji (UE) 2021/1269 z dnia 21 kwietnia 2021 r. zmieniającą dyrektywę delegowaną (UE) 2017/593 *w odniesieniu do uwzględniania czynników zrównoważonego rozwoju w zobowiązaniach w zakresie zarządzania produktami.* Celem przepisów tej dyrektywy jest zapewnienie zgodności przepływów kapitału z dążeniem do niskiego poziomu emisji gazów cieplarnianych i rozwoju odpornego na zmiany klimatu.

Rozwiązania przyjęte w projekcie mają na celu uwzględnienie czynników zrównoważonego rozwoju i celów związanych ze zrównoważonym rozwojem w wymogach w zakresie zarządzania produktami określonych w ww. dyrektywie.

Jednocześnie wprowadza się zasadę, zgodnie z którą w odniesieniu do instrumentów finansowych uwzględniających czynniki zrównoważonego rozwoju negatywna grupa docelowa nie jest określana. Celem tej regulacji jest zapewnienie łatwego dostępu do instrumentów finansowych uwzględniających czynniki zrównoważonego rozwoju również klientom, którzy nie mają preferencji w zakresie zrównoważonego rozwoju. W przeciwnym wypadku ich dostęp do takich instrumentów byłby ograniczony wyłącznie ze względu na fakt, że nie wskazali oni czynników zrównoważonego rozwoju w trakcie badania adekwatności.

3. REKOMENDACJE I KOMUNIKATY KNF

3.1 Rekomendacja R

Komisja Nadzoru Finansowego 15 kwietnia 2021 r. wydała Rekomendację R *dotyczącą zasad klasyfikacji ekspozycji kredytowych, szacowania i ujmowania oczekiwanych strat kredytowych oraz zarządzania ryzykiem kredytowym*.

Zmiana ma na celu dostosowanie dobrych praktyk do nowego MSSF 9 *Instrumenty finansowe,* który obowiązuje od 1 stycznia 2018 r. Nowy standard zastąpił MSR 39 i znacząco zmienił sposób klasyfikacji, wyceny aktywów finansowych oraz ujmowania odpisów z tytułu utraty wartości.

Znowelizowana Rekomendacja R zaczęła obowiązywać od 1 stycznia 2022 r. i jest skierowana do banków działających w Polsce, sporządzających skonsolidowane lub jednostkowe sprawozdania finansowe zgodnie z MSR/MSSF. Wytyczne zawarte w Rekomendacji R dotyczą również podmiotów objętych skonsolidowanym sprawozdaniem banku, których podstawowa działalność generuje ryzyko kredytowe oraz znajdujących się poza granicami Polski oddziałów banków krajowych.

Zawarte w rekomendacji zasady szacowania i ujmowania oczekiwanych strat kredytowych nie obejmują aktywów finansowych wycenianych w wartości godziwej przez wynik finansowy.

Dokument składa się z 36 rekomendacji uzupełnionych o kilka nowych definicji, które dotyczą metodyk kalkulacji oczekiwanych strat kredytowych, zasady klasyfikacji instrumentów finansowych, określenia wartości bilansowej brutto i zasad wyznaczania tej wartości w zależności od koszyków (etapów), w tym zasady rekalkulacji stopy ESP oraz ładu korporacyjnego związanego z kalkulacją i pomiarem ryzyka kredytowego. Rekomendacja w wielu aspektach odwołuje się bezpośrednio do zapisów MSSF 9, innych Rekomendacji UKNF (w szczególności D, S i W) czy też Wytycznych EBA.

Pojawia się jednak wiele punktów i rekomendacji, które formułują szczegółowe oczekiwania nadzorcze. Zwiększono rolę Komitetu Audytu w procesie kalkulacji odpisów. Wyznaczono oczekiwaną liczbę 3 scenariuszy makroekonomicznych w ramach kalkulacji oczekiwanych strat kredytowych wraz z minimalnymi oczekiwaniami co do poziomu ich prawdopodobieństwa oraz ich stosowania w ramach oceny indywidualnej. KNF oczekuje również, aby wszystkie ekspozycje kredytowe były objęte ratingiem kredytowym. Określono także oczekiwania dotyczące klasyfikacji defaultu oraz sparametryzowano niektóre wskaźniki oraz istotny wzrost ryzyka kredytowego (SICR) i kwarantannę w sytuacji jego identyfikacji. Rekomendacja zawiera wymóg klasyfikacji do koszyka 2, także w przypadku w przypadku braku możliwości oceny zmiany ryzyka kredytowego w stosunku do początkowego ujęcia. Określono także bardzo szczegółowe wymogi dotyczące identyfikacji aktywów POCI. Wskazano na konieczność stosowania progów względnych oraz bezwzględnych zmiany ryzyka oraz określono wymogi w zakresie uzasadnienia i aktualizacji wartości progowych. KNF będzie wymagał od banków dokumentacji w przypadkach zerowych odpisów, traktując je jako wyjątki.

3.2 Polityka dywidendowa KNF

3.2.1. Polityka dywidendowa w 2022 r.

9 grudnia 2021 r. KNF przyjęła stanowisko ws. polityki dywidendowej banków komercyjnych, banków spółdzielczych i zrzeszających w 2022 r.

3.2.1.1. Banki komercyjne

KNF przyjęła w swoim stanowisku w sprawie polityki dywidendowej poniższe założenia: solidną bazę kapitałową banków pomimo okresu pandemii, niewielki wpływ stosowanych okresów przejściowych, m.in. łagodzących wpływ pandemii, na pozycję kapitałową banków, niewielki udział pozostających w bankach aktywnych moratoriów oraz utrzymującą się niepewność w zakresie rozwoju sytuacji pandemicznej i ryzyko związane z portfelem walutowych kredytów mieszkaniowych – dynamiczny wzrost liczby postępowań sądowych i wartości przedmiotu sporu, a także ryzyko kredytowe związane ze wzrostem stóp procentowych.

Kwotę dywidendy do wysokości 50% zysku z 2021 r. będą mogły wypłacić jedynie banki komercyjne spełniające jednocześnie poniższe kryteria:

a) nierealizujące programu naprawczego,

b) pozytywnie oceniane w ramach procesu BION (≤ 2,5),

c) wykazujące poziom dźwigni finansowej (LR) na poziomie wyższym niż 5%,

d) posiadające wymogi CET1, T1 i TCR nie niższe niż wymagane minimum.

Kwotę do wysokości 75% zysku z 2021 r. mogą wypłacić jedynie banki spełniające jednocześnie kryteria do wypłaty 50% z uwzględnieniem, w ramach kryteriów kapitałowych, wrażliwości banku na niekorzystny scenariusz makroekonomiczny.

Kwotę do wysokości 100% zysku z 2021 r. mogą wypłacić jedynie banki spełniające jednocześnie kryteria do wypłaty 75% z uwzględnieniem, w ramach kryteriów kapitałowych, wrażliwości banku na specyficzny niekorzystny scenariusz makroekonomiczny dotyczący wzrostu stóp procentowych i jego wpływu na ryzyko kredytowe.

Kryteria bank powinien spełniać zarówno na poziomie jednostkowym, jak i skonsolidowanym.

Dla banków posiadających istotny portfel walutowych kredytów mieszkaniowych stopę dywidendy należy dodatkowo skorygować zgodnie z poniższymi kryteriami:

a) Kryterium 1 – bazuje na udziale walutowych kredytów mieszkaniowych dla gospodarstw domowych w całym portfelu należności od sektora niefinansowego:

- banki z udziałem powyżej 5% – korekta stopy dywidendy o 20 p.p.,

- banki z udziałem powyżej 10% – korekta stopy dywidendy o 40 p.p.,
- banki z udziałem powyżej 20% – korekta stopy dywidendy o 60 p.p.,
- banki z udziałem powyżej 30% – korekta stopy dywidendy o 100 p.p.,

b) Kryterium 2 – bazuje na udziale kredytów udzielonych w latach 2007 i 2008 w portfelu walutowych kredytów mieszkaniowych dla gospodarstw domowych:

- banki z udziałem powyżej 20% – korekta stopy dywidendy o 30 p.p.,
- banki z udziałem powyżej 50% – korekta stopy dywidendy o 50 p.p., przy czym łączna wartość korekty (maksymalnie 100%) jest sumą korekt wynikających z obu kryteriów.

3.2.1.2. Banki spółdzielcze i zrzeszające

Banki zrzeszające banki spółdzielcze powinny stosować się do ogólnych założeń polityki dywidendowej, takich samych jak w przypadku innych banków komercyjnych.

Dywidendy nie powinny wypłacać banki spółdzielcze, których wskaźnik C/I kształtuje się na poziomie powyżej 85%.

Wypłata dywidendy w pozostałych bankach spółdzielczych powinna nastąpić na następujących zasadach:

a) do 10% zysku za 2021 r. mogą wypłacić banki spółdzielcze spełniające łącznie następujące kryteria:

- nierealizujące działań naprawczych,
- pozytywnie oceniane w ramach BION (≤ 2,5),
- posiadające poziom dźwigni finansowej (LR) wyższy niż 5%,
- łączny współczynnik kapitału TCR ≥ 12,0%, T1 ≥ 10,0%, CET1 ≥ 8,5%,
- niekorzystające z możliwości pomniejszania podstawy tworzenia rezerw celowych,

b) kwotę do wysokości 5% zysku za 2021 r. mogą wypłacić banki:

- spełniające powyższe kryteria, ale korzystające z możliwości pomniejszania podstawy tworzenia rezerw celowych,

c) kwotę do wysokości 3% zysku za 2021 r.:

- nierealizujące działań naprawczych,
- pozytywnie oceniane w ramach BION (≤ 2,5),
- posiadające poziom dźwigni finansowej (LR) wyższy niż 5%,
- TCR ≥ 10,5%, T1 ≥ 8,5%, CET1 ≥ 7% w przypadku banków spółdzielczych działających w ramach instytucjonalnych systemów ochrony,

d) kwotę do wysokości 2% zysku za 2021 r. mogą wypłacić banki spółdzielcze spełniające łącznie następujące kryteria:

- nierealizujące działań naprawczych,
- pozytywnie oceniane w ramach BION (≤ 2,5),
- posiadające poziom dźwigni finansowej (LR) wyższy niż 5%,
- CR ≥ 10,5%, T1 ≥8,5%, CET1 ≥7% w przypadku banków spółdzielczych niedziałających w ramach instytucjonalnych systemów ochrony,

e) kwotę do wysokości 1% zysku za 2021 r., banki:

- nierealizujące działań naprawczych,
- oceniane w ramach BION w przedziale 2,51 – 3,25,
- posiadające poziom dźwigni finansowej (LR) wyższy niż 5%,
- TCR ≥ 10,5%, T1≥ 8,5%, CET1 ≥ 7%.

Niezależnie od określonych wyżej zasad, w związku z pandemią koronawirusa oraz możliwością pogorszenia sytuacji ekonomiczno-finansowej banków w 2022 r., banki spółdzielcze spełniające kryteria do wypłaty dywidendy z zysku za 2021 r. powinny rozważyć całkowite zatrzymanie zysku i przeznaczenie go na wzmocnienie bazy kapitałowej.

3.2.2. Polityka dywidendowa w 2021 r.

16 grudnia 2020 r. KNF przyjęła stanowisko ws. polityki dywidendowej banków komercyjnych, banków spółdzielczych i zrzeszających w 2021 r. KNF, biorąc pod uwagę niepewność co do dalszego rozwoju wydarzeń związanych z pandemią COVID-19 i inne czynniki rekomendowała bankom komercyjnym wstrzymanie się z wypłatą dywidendy w I półroczu 2021 r. W przypadku banków spółdzielczych od wypłaty dywidendy powinny powstrzymać się banki, których sytuacja finansowa uległa pogorszeniu, tzn. zysk obliczany rok do roku zmniejszył się o więcej niż 30% lub fundusze własne uległy zmniejszeniu. W pozostałych bankach spółdzielczych wypłata dywidendy mogła nastąpić w zakresie 1–10% zysku netto w zależności od spełnienia określonych kryteriów, podobnych jak wskazano wyżej dla 2021 r.

24 czerwca 2021 r. KNF przyjęła stanowisko ws. polityki dywidendowej banków komercyjnych w II połowie 2021 r. Łagodziło ono jej zasady, powracając do stosowania kryteriów średnioterminowych przyjętych w 2018 r. Banki komercyjne mogły wypłacić dywidendę w wysokości 50% zysku netto, jeśli spełniały kryteria analogiczne do wskazanych w polityce na 2022 r. Poziom dywidendy mógł być podniesiony do 75%, jeśli dodatkowo przy uwzględnieniu w ramach wymogów kapitałowych poziomu wrażliwości banku na niekorzystny scenariusz makroekonomiczny, mierzony wynikami nadzorczego stress-testu. 100% zysku netto mogły wówczas przeznaczyć na dywidendę banki, które dodatkowo nie przewidywały w scenariuszu szokowym emisji kapitału T1 i T2.

4. PODATKI

4.1 Polski Ład

Ustawa z 29 października 2021 r. o *zmianie ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych, ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych oraz niektórych innych ustaw* jest główną regulacją wprowadzającą szerokie zmiany w ustawach podatkowych i zasadach płacenia składek z tytułu ubezpieczeń społecznych określane jako „Polski Ład". W ramach tego pakietu wprowadzono m.in.:

- Składka zdrowotna przestanie być odliczana od podatku dochodowego. To zmiana systemowa i dotknie wszystkich podlegających obowiązkowi opłacania składki.
- Składka zdrowotna przedsiębiorców będzie obliczana od dochodu w przypadku przedsiębiorców rozliczających PIT według zasad ogólnych lub 19% stawki podatkowej, a to, co do zasady, spowoduje podniesienie kosztów obowiązkowych obciążeń publicznoprawnych.
- Kwota wolna w podatku dochodowego od osób fizycznych została podniesiona do wysokości 30 000 PLN dla wszystkich podatników rozliczających dochody według progresji. Stawka 32% będzie obowiązywać od dochodów powyżej 120 000 PLN rocznie.
- Ustawa zakłada obniżenie stawki ryczałtu od przychodów ewidencjonowanych dla niektórych przychodów związanych ze świadczeniem wskazanych usług w obszarze IT do 12% (wcześniej 15%).
- Wprowadzono obowiązek opłacania składek zdrowotnych od wynagrodzeń osób powoływanych do pełnienia funkcji na mocy aktu powołania (dotychczas takie wynagrodzenia nie podlegały obowiązkowi opłacania składki zdrowotnej).
- Wprowadzane są rozwiązania, które mają na celu zmniejszenie tzw. szarej strefy w zakresie zatrudniania pracowników. Cel ma zostać osiągnięty poprzez przypisanie pracodawcy przychodu w związku z nielegalnym zatrudnieniem pracownika lub niewykazaniem w prawidłowej wysokości przychodów ze stosunku pracy, a także wprowadzenie pełnej odpowiedzialności pracodawcy za podatek oraz składki ZUS (z jednoczesnym wyłączeniem odpowiedzialności pracownika za te zobowiązania).
- Zmiana zasad opodatkowania prywatnego użytkowania samochodu służbowego.
- Ryczałt od przychodów zagranicznych dla podatników z ponadprzeciętnym poziomem aktywów (tzw. *high net worth individuals*).
- Najem indywidualny jest opodatkowany tylko w ramach ryczałtu. Likwidacja możliwości opodatkowania przychodów uzyskiwanych z najmu na zasadach ogólnych (z wyjątkiem sytuacji, gdy takie przychody są uzyskiwane w ramach pozarolniczej działalności gospodarczej).
- Dla banków i innych instytucji finansowych wprowadzono opcję opodatkowania usług finansowych podatkiem VAT.

- Bankom i innym instytucjom finansowym stworzono możliwość powołania grup VAT. W toku prac nad ustawą zakres podmiotów, które mogą być członkami grup uległ rozszerzeniu.
- Wprowadzono obowiązek przekazywania w formie elektronicznej ksiąg finansowych wybranych kategorii podatników do urzędu skarbowego.
- Wprowadzono zmiany w zasadach poboru podatku u źródła, co bardzo skomplikowało i wprowadziło niepewność działań w czynnościach wykonywanych przez banki w ramach funkcji płatnika.
- Zmieniono także niektóre przepisy ustawy o PIT i ustawy o CIT w zakresie cen transferowych.

4.2 Pakiet SLIM VAT 3

31 stycznia 2022 r. Ministerstwo Finansów rozpoczęło prekonsultacje kolejnego pakietu uproszczeń w zakresie podatku VAT, tzw. Pakiet SLIM VAT 3. Proponowane zmiany podzielono na 7 obszarów:

- Poprawa płynności finansowej firm.
- Zmniejszenie formalności w zakresie VAT w obrocie międzynarodowym.
- Rozszerzenie zakresu zwolnień z VAT.
- Mniej korekt i przyjazne rozliczanie VAT.
- Prostsze fakturowanie i mniej obowiązków.
- Obniżanie sankcji VAT.
- Konsolidacja i ujednolicenie wiążących informacji.

Jedno z zaproponowanych rozwiązań ma na celu poprawienie płynności finansowej przedsiębiorców korzystających ze *split payment*, poprzez zmiany w ustawie Prawo bankowe. W związku z pojawieniem się nowego rodzaju podatnika, tj. grupy VAT, powstała konieczność umożliwienia przepływu środków z rachunku VAT poszczególnych członków takiej grupy na rachunek VAT przedstawiciela grupy VAT (odpowiedzialnego za zapłatę podatków w ramach grupy).

Kolejna zmiana dotyczy rozszerzenia katalogu podatków i należności, jakie mogą być regulowane środkami z rachunku VAT o zaproponowane w projekcie daniny. Możliwość finansowania środkami z rachunku VAT nowych podatków i opłat miałaby wejść w życie z 1 stycznia 2023 r.

Trzecia proponowana zmiana w Prawie bankowym polegać ma na dodaniu w art. 62b ust. 2 nowego punktu 4a, będącego konsekwencją wprowadzonego w ustawie o VAT dodatkowego sposobu uwolnienia się od odpowiedzialności solidarnej w sytuacji zmiany faktora.

Oprócz powyższych zmian planuje się m.in. w Prawie bankowym zniesienie wymogu posiadania faktury przy odliczaniu podatku naliczonego z tytułu unijnych nabyć towarów. SLIM VAT 3 wprowadza również zmiany w proporcji VAT i korygowaniu proporcji.

Uproszczenia w SLIM VAT 3 obejmą także m.in.:

- poszerzenie zakresu niektórych zwolnień z VAT,

- konsolidację i ujednolicenie wiążących informacji,
- wprowadzenie nowych zasad w zakresie przeliczania kursów walut w przypadku wystawienia faktur korygujących,
- ułatwienia w pakiecie VAT E-Commerce.

Przewiduje się, że proponowane rozwiązania powinny wejść w życie w ostatnim kwartale 2022 r.

4.3 Postępowanie egzekucyjne w administracji (projekt)

5 sierpnia 2021 r. opublikowano kolejną wersję projektu ustawy o zmianie *ustawy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji,* którą skierowano do ponownych konsultacji publicznych.

Zmiana ustawy wynika z potrzeby uregulowania przymusowego dochodzenia należności z tytułu podatku VAT rozliczanego w procedurach szczególnych od podatnika, którego miejscem zamieszkania lub siedziby jest inne państwo niż Polska oraz dla którego państwem identyfikacji jest państwo inne niż Polska i w tym państwie identyfikacji została złożona deklaracja. Ponadto rozwiązania zawarte w projekcie ustawy mają służyć usprawnieniu działań wierzyciela i organu egzekucyjnego w zakresie niezbędnym do wszczęcia i prowadzenia administracyjnego postępowania egzekucyjnego i zabezpieczającego.

W zakresie umożliwienia przymusowego dochodzenia podatku VAT rozliczanego w procedurach szczególnych projektowana ustawa przewiduje m.in.:

- dodanie do katalogu dokumentów stanowiących podstawę egzekucji administracyjnej również deklaracji złożonej w państwie członkowskim innym niż Polska oraz wyłączenie warunku wszczęcia egzekucji administracyjnej w zakresie zamieszczania w tej deklaracji pouczenia, że stanowi ona podstawę do wystawienia tytułu wykonawczego,
- wyłączenie obowiązku doręczania zobowiązanemu upomnienia przed wszczęciem postępowania egzekucyjnego oraz postanowienia o umorzeniu postępowania egzekucyjnego, gdy zobowiązany ma miejsce zamieszkania lub siedziby na terenie innego państwa niż Polska,
- uzupełnienie elementów tytułu wykonawczego o dane identyfikujące zobowiązanego w państwie członkowskim,
- uregulowanie przeliczania podatku VAT w obcej walucie na walutę polską.

Ponadto przewidywane jest także m.in. wprowadzenie w ramach egzekucji z rachunku bankowego zmiany polegającej na rezygnacji z obowiązku przetrzymywania przez bank środków pieniężnych zajętych przez organ egzekucyjny. Proponuje się także doprecyzowanie przepisów o realizacji zajęcia rachunku bankowego i rachunku VAT w zakresie przekazywania do organu egzekucyjnego środków pieniężnych dwoma odrębnymi przelewami bankowymi, co umożliwi rozliczenie tych środków zgodnie z przepisami podatkowymi.

W tej w wersji projektu uwzględniono uwagi zgłoszone przez sektor bankowy w pierwszej turze konsultacji, m.in.: zrezygnowano z wyłączenia wymogów opatrzenia podpisem lub pieczęcią elektroniczną pisma sporządzonego przez wierzyciela lub organ egzekucyjny w postaci elektronicznej w zakresie pism przesyłanych przy wykorzystaniu systemu teleinformatycznego, o którym mowa w art. 86b, generowanych automatycznie; wydłużono okres *vacatio legis* do 9 miesięcy.

4.4 Zaniechanie poboru podatku dochodowego od umorzonych kredytów hipotecznych

Rozporządzenie z 7 marca 2022 r. Ministra *Finansów w sprawie zaniechania poboru podatku dochodowego od niektórych dochodów (przychodów) związanych z kredytem hipotecznym udzielonym na cele mieszkaniowe*.

Rozporządzenie zawiera propozycję zaniechania poboru:

a) podatku PIT od dochodów (przychodów) z tytułu:

- wierzytelności umorzonych osobie fizycznej z tytułu kredytu mieszkaniowego, lub
- świadczeń otrzymanych przez osobę fizyczną z tytułu kredytu mieszkaniowego udzielonego w walucie obcej lub w polskich złotych, lecz nominowanego lub indeksowanego do waluty obcej, w związku z powstaniem przychodu z tytułu zastosowania ujemnego oprocentowania,

b) podatku CIT od podatników, których działalność podlega nadzorowi państwowego organu nadzoru nad rynkiem finansowym, uprawnionych do udzielania kredytów (pożyczek), od dochodów odpowiadających równowartości umorzonych wierzytelności z tytułu kredytów, od tej części kapitału, od której następuje zaniechanie poboru podatku dochodowego od osób fizycznych.

Wprowadza się kilka zmian w stosunku do poprzednio obowiązującego rozporządzenia:

- brak wymogu zaciągnięcia kredytu na „własne" cele mieszkaniowe – ze względu na fakt, że zabezpieczone hipotecznie kredyty na cele mieszkaniowe niejednokrotnie były zaciągane przez osoby blisko ze sobą spokrewnione (np. rodzice na rzecz dzieci), bez zamiaru wspólnego zamieszkiwania,
- przeredagowano warunek dotyczący niekorzystania z umorzenia wierzytelności z tytułu innego kredytu zabezpieczonego hipotecznie, zaciągniętego na własne cele mieszkaniowe – projekt przewiduje, że z zaniechania poboru podatku będzie mogła skorzystać tylko osoba fizyczna, która nie korzystała z umorzenia wierzytelności z tytułu kredytu mieszkaniowego przeznaczonego na inną inwestycję mieszkaniową,
- zaniechanie poboru podatku może dotyczyć więcej niż jednego kredytu mieszkaniowego – – z uwagi na fakt, że niektórzy kredytobiorcy zaciągali odrębne kredyty na nabycie gruntu oraz odrębne dotyczące budynków; sprecyzowano przy tym, że kredyt mieszkaniowy (kredyty mieszkaniowe) dotyczy (dotyczą) jednej inwestycji mieszkaniowej,
- w zakresie zaniechania poboru podatku dochodowego od osób fizycznych – rozszerzono zakres przedmiotowy projektowanego rozporządzenia o kredyty konsolidacyjne w części przypadającej na kredyty zaciągnięte na cele mieszkaniowe,
- doprecyzowano, że zaniechanie poboru podatku CIT dotyczy również dochodów podatkowej grupy kapitałowej, wyłącznie w zakresie dochodów spółki tworzącej taką grupę, jeżeli spółka ta jest podmiotem, którego działalność podlega nadzorowi państwowego organu nadzoru nad rynkiem finansowym, uprawnionym do udzielania kredytów na podstawie odrębnych ustaw regulujących zasady jej funkcjonowania.

W konsekwencji wydania rozporządzenia kredytodawcy nie będą mieli obowiązku przekazywania kredytobiorcom oraz właściwym dla nich urzędom skarbowym informacji PIT-11 o wysokości osiągniętego za ich pośrednictwem przychodu z innych źródeł. Natomiast podatnikom podatku CIT przedmiotowe rozporządzenie pozwoli na odliczenie od dochodów kwot stanowiących równowartość umorzonych wierzytelności z tytułu kredytów, od tej części kapitału, od której następuje zaniechanie poboru podatku dochodowego od osób fizycznych.

4.5 Interpretacja ogólna Ministra Finansów w sprawie ustalenia kosztów uzyskania przychodów z odpłatnego zbycia skarbowych papierów wartościowych na gruncie podatku dochodowego od osób prawnych

Minister Finansów wydał w 2021 r. bardzo ważną dla banków interpretację ogólną w sprawie zasad opodatkowania dochodów z obligacji Skarbu Państwa. Dotyczyła ona sposobu obliczania dochodu i straty w przypadku sprzedaży obligacji skarbowych. Celem interpretacji było ustalenie, czy w związku z takim zbyciem wydatki poniesione na nabycie takich obligacji stanowią koszty uzyskania przychodów oraz w jakiej wysokości. Wobec znacznej liczby interpretacji indywidualnych dotyczących zbycia papierów wartościowych Minister Finansów postanowił dokonać wykładni zapisów ustawowych. Była ona bardzo ważna dla banków, gdyż to te instytucje oraz firmy ubezpieczeniowe sprzedają często te papiery wartościowe dla potrzeb regulowania swojej bieżącej płynności. Interpretacja okazała się korzystna dla banków, co ustabilizowało zasady rozliczenia podatkowego tych operacji i pozwoliło na uniknięcie potencjalnie bardzo dużych kwot podatków do zapłacenia za okres 5 lat wstecz.

5. BANKI JAKO AKTYWNI UCZESTNICY PROGRAMÓW PUBLICZNYCH, W TYM UNIJNYCH

W 2021 r. wśród priorytetów realizowanych w zakresie optymalizacji warunków współpracy banków z klientami biznesowymi, należy podkreślić, iż ponad 300 polskich banków uczestniczyło w licznych programach publicznych, zarówno krajowych (w tym współfinansowanych z funduszy unijnych), jak i europejskich. Były to m.in. programy i projekty krajowej Strategii Odpowiedzialnego Rozwoju i programy ramowe Komisji Europejskiej. Najważniejszymi z nich, dedykowanymi głównie rozwojowi gospodarczemu oraz mającymi na celu ograniczanie skutków pandemii, były wymienione poniżej.

5.1 Banki partnerem w programach UE

W ramach szerokiej palety programów publicznych, w których polskie banki uczestniczyły w 2021 r. można wymienić przede wszystkim programy: Polityki Spójności, Wspólnej Polityki Rolnej oraz programy ramowe UE. Banki oprócz finansowania projektów inwestycyjnych (kredyty pomostowe oraz kredyty uzupełniające) świadczyły tu m.in. usługi obsługi rachunków projektowych czy doradztwa finansowego.

5.1.1. Banki w Polityce Spójności UE

W ramach Polityki Spójności 2021–2027, Wspólnej Polityki Rolnej 2023–2027 Polska otrzyma łącznie ponad 97,3 mld EUR, a w pakietach regulacyjnych ujęto konieczność współudziału sektora prywatnego oraz zastosowania instrumentów zwrotnych, w tym pożyczkowych i gwarancyjnych. W 2021 r. prowadzono działania na rzecz uregulowania udziału banków w trzech postaciach: jako adresata, tj. beneficjenta, jako elementu systemu bezpieczeństwa i infrastruktury dystrybucji środków publicznych oraz jako partnera w planowaniu i uzgodnieniu celów oraz sposobu absorpcji ww. środków.

W 2021 r. banki finansowały przede wszystkim projekty dotowane (tj. wspierane bezzwrotnie). Klientem banków w 2021 r. byli przede wszystkim adresaci dotacji: podmioty zaliczane do sektora MSP, JST oraz sektor nauki. Według danych Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej, do 13 lutego 2022 r. złożono 192 991 wniosków o dofinansowanie projektów na całkowitą kwotę 893,1 mld PLN. Z beneficjentami podpisano ponad 97 tys. umów o dofinansowanie projektów, o łącznej wartości inwestycji 554,7 mld PLN. W samym roku 2021 oraz do 13 lutego 2022 r. podpisano 11 tys. umów o dofinansowanie. Według szacunków ZBP banki udzieliły finansowania ok. 30% ww. projektów, co daje po odliczeniu uśrednionego wkładu własnego beneficjentów, sumę

ok. 133 mld PLN finansowania bankowego, głównie kredytowego.

Wśród instrumentów dotacyjnych i kredytowych, wartym szczególnej uwagi, jest Kredyt na innowacje technologiczne. Jest on elementem Programu Operacyjnego „Inteligentny Rozwój" współfinansowanego ze środków UE oraz środków krajowych. Celem instrumentu jest podniesienie innowacyjności i konkurencyjności przedsiębiorstw z sektora MSP poprzez umożliwienie im wdrożenia innowacji technologicznych, opracowanych samodzielnie bądź nabytych. Wsparcie dla przedsiębiorcy stanowi premia technologiczna stanowiąca spłatę części kredytu technologicznego, udzielonego przez bank komercyjny na realizację inwestycji technologicznej. Premię przyznaje Bank Gospodarstwa Krajowego, a w 2020 r. zniesiono limit dotacji na projekt. Ostatni nabór projektów zakończył się 5 stycznia 2021 r. Ostatni konkurs cieszył się dużym zainteresowaniem przedsiębiorców – złożono wnioski o wsparcie inwestycyjne na kwotę prawie 4 mld PLN, tj. na kwotę wyższą niż wartość wniosków złożonych łącznie w czterech poprzednich konkursach. We wdrażaniu programu uczestniczy 20 banków, w tym 11 komercyjnych i oba zrzeszenia banków spółdzielczych. Jak wynika z badań ZBP i Instytutu Badań nad Gospodarką Rynkową kredyt technologiczny jest nadal najlepiej ocenianą – zarówno przez klientów banków, jak i same banki – formą wsparcia innowacyjnego przedsiębiorców. W latach 2015–2021 wpłynęły 2883 wnioski klientów banków o dofinansowanie innowacyjnych projektów, o całkowitej wartości wydatków inwestycyjnych w wysokości 21,64 mld PLN. Dofinansowanie publiczne o łącznej wysokości 3,3 mld PLN otrzymało 900 projektów o całkowitej wartości prawie 7,2 mld PLN. ZBP szacuje popyt na finansowanie kredytem dzięki obecnej edycji programu na blisko 14,5 mld PLN, które w większości zostało zaspokojone komercyjnie, choć na mniej atrakcyjnych dla przedsiębiorców warunkach niż w ww. opisanym modelu kredytowania innowacji. Trwają obecnie prace nad kontynuacją Kredytu na innowacje technologiczne w ramach nowej perspektywy unijnej na lata 2021–2027 (podzielonego na dwie odmiany: Kredyt technologiczny oraz Kredyt ekologiczny).

W systemie absorpcji funduszy UE banki pełnią też funkcję instytucji oferujących innowatorom finansowanie pomostowe, tj. zapewniają środki na finansowanie wydatków, które stanowią podstawę do rozliczenia i wypłaty dotacji.

W 2021 r. banki uczestniczyły także w rozwoju akcji finansowej instrumentów zwrotnych, współfinansowanych z Polityki Spójności. Pośród oferowanych instrumentów są m.in. pożyczki inwestycyjne i obrotowe, pożyczki z premią oraz gwarancje i poręczenia, dedykowane przede wszystkim klientom sektora MSP, w tym rozpoczynającym działalność.

Spośród największych programów operujących instrumentami zwrotnymi z udziałem banków warto wymienić dwa instrumenty w zakresie: PO Inteligentny Rozwój oraz PO Polska Cyfrowa, w ramach których sektor bankowy wspiera rozwój innowacyjności oraz cyfryzacji gospodarki.

W 2021 r. grupa banków (9 banków komercyjnych, oba zrzeszenia banków spółdzielczych i kilkadziesiąt banków spółdzielczych) we współpracy z BGK, kontynuowała udzielanie kredytów na realizację projektów innowacyjnych, objętych gwarancjami finansowanymi z środków Funduszu Gwarancyjnego Programu Operacyjnego Inteligentny Rozwój 2014–2020 (tzw. gwarancja Biznesmax). Uzyskanie gwarancji wiąże się z możliwością otrzymania dopłaty do oprocentowania kredytu objętego gwarancją. Refundacja obejmuje zapłacone odsetki. Do końca 2021 r. obowiązywała preferencyjna stawka dopłaty do oprocentowania kredytu w wysokości 5%. Dzięki temu rozwiązaniu maksymalna wartość dopłaty do odsetek w okresie 3 lat kredytowania mogła wynieść 15% całkowitej kwoty wypłaconego kredytu. Dla gwarancji udzielonych od 1 stycznia 2022r. stawka roczna dopłaty wynosi 3,33% kwoty kapitału kredytu za okres 3 lat.

Wartość finansowego wsadu do dedykowanego funduszu BGK to 1,91 mld PLN, który pozwoli wygenerować ok. 3,41 mld zł gwarancji nazabezpieczenie ponad 4,26 mld PLN kredytu bankowego. Dodatkowe środki o wartości 430 mln PLN są przeznaczone na wsparcie dotacyjne w postaci dopłat do zapłaconych odsetek (tzw. dopłat do oprocentowania). Do końca 2021 r. banki biorące udział w programie udzieliły kredytów o łącznej wartości 4,1 mld, w tym wartość udzielonych gwarancji to 2,6 mld PLN.

W 2021 r. polskie banki skorzystały także ze wsparcia unijnego jako beneficjenci (przedsiębiorcy). Były to głównie dotacje na prace badawczo-rozwojowe i efektywność energetyczną.

Sektor bankowy w 2021 r. uczestniczył w procesach absorpcji środków unijnych jako strategiczny partner społeczno-gospodarczy. Sektor bankowy był reprezentowany przez ZBP we wszystkich komitetach monitorujących procesy absorpcji środków UE oraz w krajowym Komitecie Umowy Partnerstwa (KUP) – najważniejszym komitecie sterującym programami UE w Polsce.

W ramach ZBP kontynuowano prace nad rekomendacjami ws. nowego instrumentu regwarancyjnego dla komercyjnych gwarancji bankowych oraz ws. standardów inwestycyjnych dla projektów infrastrukturalnych ubiegających się o finansowanie bankowe. W ramach tego obszaru współpracuje w ZBP 10 banków komercyjnych oraz BGK.

5.1.2. Banki w ramach Wspólnej Polityki Rolnej (WPR)

W 2021 r. banki kontynuowały zaangażowanie kredytowe w zakresie finansowania projektów dotowanych z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) na lata 2014–2020. Finansowanie dotyczyło przede wszystkim poprawy konkurencyjności gospodarstw czy modernizacji sektora przetwórstwa rolno-spożywczego. Banki udzielały w ramach WPR także gwarancji bankowych, obsługiwały dopłaty oraz świadczyły usługi doradztwa finansowego. Szczególną aktywnością wykazywały się tutaj banki spółdzielcze, które angażują się również w ramach Lokalnych Grup Działania (inicjatywa LIDER) realizowanych w całym kraju na terenie gmin wiejskich. W 2021 r. Komisja Europejska zaakceptowała zmianę PROW, w ramach której wprowadzono rozwiązania przejściowe pomiędzy obecną i przyszłą perspektywą finansową. W dwuletnim okresie przejściowym (2021–2022) nadal realizowane będzie wsparcie w oparciu o PROW z lat 2014–2020. Tym samym, budżet PROW 2014–2020 zwiększył się łącznie o ponad 4,5 mld EUR.

W 2021 r. banki udzielały kredytów z wykorzystaniem gwarancji BGK z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz dopłat do oprocentowania dla kredytów obrotowych w sektorze agro. Fundusz Gwarancji Rolnych powstał 30 lipca 2019 r. na podstawie umowy zawartej pomiędzy Ministrem Rolnictwa i Rozwoju Wsi a Bankiem Gospodarstwa Krajowego. Fundusz jest finansowany ze środków Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020. Celem gwarancji jest ułatwienie rolnikom oraz przedsiębiorcom przetwórstwa rolno-spożywczego dostępu do kredytów inwestycyjnych oraz obrotowych. W 2020 r. w ramach pomocy dla rolników dotkniętych COVID-19 wprowadzono kredyt obrotowy wsparty gwarancjami i dopłatami obowiązujący aktualnie do 30 czerwca 2022 r. Kredyt przeznaczony jest na utrzymanie bieżącej płynności finansowej beneficjenta. Fundusz został zasilony kwotą 291,8 mln PLN, z tego 84,3 mln PLN jest przeznaczone na dopłaty do oprocentowania kredytów obrotowych. Trwają prace nad zwiększeniem budżetu Funduszu. Do 31 grudnia 2021 r. banki udzieliły 4 726 kredytów zabezpieczonych gwarancjami o wartości 706,7 mln PLN, co pozwoliło na wygenerowanie akcji

kredytowej w wysokości 915,3 mln PLN.

5.1.3. Programy centralnie zarządzane przez UE oraz Europejski Fundusz Gwarancyjny

Programy te umożliwiają udzielanie wsparcia na realizację celów strategicznych UE w formie m.in. instrumentów zwrotnych. Instrumenty te mają głównie formę gwarancji lub regwarancji portfelowych udzielanych przez Europejski Bank Inwestycyjny oraz Europejski Fundusz Inwestycyjny (EFI) i obejmujących finansowanie zwrotne przedsiębiorstw, przede wszystkim z sektora MSP.

W systemie dystrybucji tych instrumentów finansowych w roli pośredników finansowych uczestniczą polskie instytucje finansowe, w tym polskie banki i spółki należące do grup bankowych. W zamian za objęcie portfela gwarancją, pośrednicy finansowi poszczególnych programów zobowiązują się do udostępnienia finansowania na preferencyjnych warunkach, np. redukując wymogi dotyczące zabezpieczenia, wkładu własnego, okresu działalności przedsiębiorstwa, bądź obniżając cenę finansowania.

W 2021 r. w Polsce banki oraz inne instytucje finansowe uczestniczyły w instrumentach finansowych czterech programów ramowych Unii Europejskiej, tj. COSME, Horyzont 2020, EaSI oraz Kreatywna Europa. W ramach tych programów w roli pośredników, tzw. subpośredników bądź też instytucji współpracujących uczestniczyły w 2021 r. 223 instytucje finansowe (w tym 213 banków), udzielających preferencyjnego finansowania o charakterze dłużnym.

Całkowita wartość finansowania dla przedsiębiorców oczekiwana w ramach umów gwarancji portfelowych, zakontraktowanych przez polskich pośredników instrumentów finansowych z budżetu programów UE z perspektywy 2014–2020, wg stanu na koniec grudnia 2021 r. wynosiła ok. 17 mld PLN. W 2021 r. polscy pośrednicy finansowi zawarli 17,3 tys. umów finansowania o wartości 2,5 mld PLN, tym samym skumulowana wartość finansowania z zabezpieczeniem w formie gwarancji UE na koniec 2021 r. wyniosła 12,2 mld PLN. Zdecydowana większość finansowania udzielonego w roku 2021 to zasługa banków bądź instytucji należących do grup bankowych.

Europejski Fundusz Gwarancyjny (EFG) powstał w 2020 r. na podstawie umowy międzynarodowej zainteresowanych krajów UE z myślą o przeciwdziałaniu negatywnym skutkom pandemii COVID-19. Zarządzanie EFG powierzono Grupie Europejskiego Banku Inwestycyjnego. Oferta funduszu zawierała m.in. gwarancje portfelowe w celu wsparcia działalności kredytowej i zwiększenia dostępu do finasowania przedsiębiorstwom, głównie z sektora MSP. Polska przystąpiła do EFG w październiku 2020 r. Oferta EFG wzbudziła zainteresowanie polskich instytucji finansowych, które złożyły 18 wniosków (w tym 8 wniosków złożyły banki i spółki z grup bankowych) o instrumenty finansowe dostępne z Funduszu. Do końca 2021 r. 12 wniosków zostało rozpatrzonych pozytywnie. Polska na koniec 2021 r. zajmowała piątą pozycję pod względem liczby wniosków zatwierdzonych w ramach EFG. W 2021 r. z polskimi instytucjami finansowymi zostało podpisanych w ramach gwarancji portfelowych 11 umów na łączna kwotę gwarancji 11,66 mld PLN (w tym 2 umowy z bankami BGK i PEKAO SA) i oczekiwaną wartością finansowania wynoszącą 16,4 mld PLN. Do końca 2021 r. polscy pośrednicy finansowi zawarli 1,3 tys. umów finansowania z gwarancjami EFG na łączną kwotę 0,3 mld PLN.

Wdrażanie instrumentów finansowych programów ramowych UE oraz EFG w Polsce wspierał Krajowy Punkt Kontaktowy przy Związku Banków Polskich. KPK działa na podstawie decyzji Rady Ministrów, pod nadzorem Ministra Rozwoju i Technologii, na podstawie umowy z Polską Agencją Rozwoju Przedsiębiorczości, w ramach Programu Wieloletniego „Udział Polski w Programie na rzecz konkurencyjności przedsiębiorstw oraz małych i średnich przedsiębiorstw (COSME) oraz w instrumentach finansowych programów UE wspierających konkurencyjność przedsiębiorstw w latach 2015–2021".

5.2 Banki partnerem w programach krajowych

Z najważniejszych programów krajowych wspierających akcję kredytową dedykowaną wsparciu sektorów strategicznych dla rozwoju i konkurencyjności gospodarki należy wymienić krajowe programy gwarancyjne z udziałem Banku Gospodarstwa Krajowego oraz system kredytów preferencyjnych z udziałem Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (ARiMR).

5.2.1. Krajowe programy poręczeniowe i gwarancyjne

Najważniejszym partnerem w zakresie programów poręczeniowo-gwarancyjnych dla polskich banków jest Bank Gospodarstwa Krajowego. Banki uczestniczą w Programie Gwarancji de minimis (PLD/KFG), największym w Polsce i jednym z największych w Europie. Instrument realizowany jest w ramach Programu „Wspieranie przedsiębiorczości z wykorzystaniem poręczeń i gwarancji BGK". W programie uczestniczy 13 banków komercyjnych, 2 zrzeszenia banków spółdzielczych wraz z ok. 300 bankami spółdzielczymi oraz bezpośrednio 4 banki spółdzielcze działające poza zrzeszeniem. Od początku działania programu (marzec 2013 r.) do końca 2021 r. banki te udzieliły ponad 198 mld PLN preferencyjnych kredytów dla 219 tys. przedsiębiorców, z tego 75,5 mld PLN kredytów na warunkach gwarancji mających na celu przeciwdziałanie ekonomicznym skutkom COVID-19.

Banki uczestniczą także w systemie kredytowania studentów objętego dopłatami i poręczeniami publicznymi. Kredyt studencki jest udzielany przez wybrane banki komercyjne i spółdzielcze. Jego preferencyjne warunki są możliwe dzięki dopłatom z Funduszu Kredytów Studenckich finansowanym z budżetu państwa. W latach 1998–2020[1] banki udzieliły kredytu studenckiego blisko 406 tysiącom studentów i doktorantów.

5.2.2. Preferencyjne kredyty dla sektora agro

Pomoc publiczna udzielana jest tu w formie dopłaty Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (ARIMR) do oprocentowania lub spłaty kapitału kredytu bankowego. W systemie uczestniczą 2 banki komercyjne, obydwa zrzeszenia banków spółdzielczych i znakomita większość

1 Na 2 marca 2022 r. brak komplementarnych danych o akcji kredytowo-poręczeniowej za 2021 r.

banków spółdzielczych. W 2021 r. w ramach pomocy krajowej banki udzieliły, w ramach 3 linii kredytowych 561 kredytów o łącznej wartości blisko 69,9 mln PLN. Kwota dopłat ARiMR do odsetek w ramach kredytów udzielonych w roku 2021 to ponad 524 tys. PLN, natomiast kwota dopłat do kapitału wynosiła 11,2 mln PLN. W 2021 r. udzielano głównie kredytów „klęskowych" oraz kredytów na zakup ziemi w ramach linii MRcsk. Dodatkowo udzielono 1 kredytu restrukturyzacyjnego z linii kredytowej KR. Ze względu na niskie stopy procentowe w 2021 r. banki nie udzielały kredytów inwestycyjnych z dopłatą Agencji do oprocentowania. W 2021 r. banki udzielały kredytów inwestycyjnych wyłącznie z linii MRcsk.

5.2.3. Banki w programach antysmogowych

Ważną i ciągle rosnącą przestrzenią aktywności banków w 2021 r. był także obszar zrównoważonego rozwoju, w tym konsultacje i wdrażanie strategii Europejskiego Zielonego Ładu. W kwietniu 2021 r. 7 banków podpisało umowę z Narodowym Funduszem Ochrony Środowiska oraz z 16 wojewódzkimi funduszami ochrony środowiska i gospodarki wodnej na udostępnienie środków finansowych na wdrażanie Programu Priorytetowego Czyste Powietrze (PPCP). Do końca 2021 r. 5 banków (trzy komercyjne i dwa zrzeszenia banków spółdzielczych) przystąpiło do tego Programu.

W latach 2021–2022 banki będą dysponować łącznym limitem środków w wysokości 1,5 mld PLN, w ramach których przekazują do wojewódzkich funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej wnioski o dotację z przeznaczeniem na częściowe spłaty kapitału kredytów bankowych udzielonych na przedsięwzięcia realizowane zgodnie z programem. Kredyty są przeznaczane na finansowanie zmiany źródła ogrzewania na ekologiczne. Pozwoli to na zmniejszenie ilości śladu węglowego, ale także na znaczne obniżenie kosztów ogrzewania, przy jednoczesnym uwzględnieniu innych elementów termomodernizacji budynku.

W ramach Programu Priorytetowego Mój Prąd, Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej podał, iż w okresie składania wniosków w dniach 1–15.07.2021 r. przyjęto 53 504 wnioski (w całym naborze 178 006 wniosków) o dofinansowanie. W związku z wykonaniem budżetu na 2021 r. nabór wniosków został zamknięty.

Na koniec grudnia 2021 r. moc zainstalowana fotowoltaiki w Polsce wyniosła 7,670 GW. Oznacza to wzrost o 93,6% w stosunku do grudnia 2020 r. Przez cały 2021 r. powstało 396 514 sztuk nowych instalacji fotowoltaicznych o łącznej mocy 3,774 GW. Liczba instalacji prosumenckich wzrosła do 845 505 na koniec 2021 r. Według najnowszej prognozy Instytutu Energii Odnawialnej tylko mikroinstalacje mogą odpowiadać łącznie nawet za 2 GW nowych mocy PV wybudowanych w ciągu roku 2021.

Przy założeniu, iż 50% instalacji PV wspierane jest finansowaniem z banków (kredyty eko, ale także gotówkowe), to wartość udzielonych kredytów na inwestycje w mikro instalacje fotowoltaiczne można szacować na poziomie 5 mld PLN. Dla instalacji PV powyżej 10 KW wartość finansowania kredytem może przekroczyć 4,5 mld PLN.

W 2021 r. wartość premii w ramach Funduszu Termomodernizacji i Remontów wyniosła 102,7 mln PLN, z tego 54,8 mln PLN z tytułu premii termomodernizacyjnej. Tym samym można szacować, że wartość kredytów tylko w elemencie termomodernizacyjnym FTiR, dla których wypłacono premie termomodernizacyjne, wyniosła w 2021 r. 3,4 mld PLN.

5.3 Banki w międzynarodowych programach publicznych

Polskie banki korzystają także z programów Banku Światowego, Europejskiego Banku Odbudowy Rozwoju, Europejskiego Banku Inwestycyjnego, czy Banku Rozwoju Rady Europy (CEB). Aktywność tych instytucji dotyczyła przede wszystkim wsparcia akcji kredytowej w zakresie rozwoju efektywności energetycznej w Polsce.

5.4 Banki elementem tzw. pakietu osłonowego dla polskich przedsiębiorców w ramach przeciwdziałania skutkom wirusa COVID-19

Banki rozpoczęły w marcu 2020 r. uruchamianie finansowania przedsiębiorców, wykorzystując środki publiczne krajowe i unijne oraz wsparły kilkanaście programów pomocowych w ramach działań osłonowych służących przeciwdziałaniu skutkom wirusa COVID-19. Do 31 grudnia 2021 r. banki łącznie udzieliły ponad 200 mld PLN finansowania z udziałem publicznym, które trafiło do ponad 605 tys. przedsiębiorców. Dwa kluczowe elementy szeroko pojętej Tarczy Bankowej to kredyty udzielane z gwarancjami BGK oraz pożyczki/subwencje PFR przekazywane kanałem bankowym do klientów banków. Banki udzielają wsparcia przede wszystkim mikro i małym przedsiębiorcom, tj. klientom najbardziej dotkniętym skutkami pandemii. Aktualny stan wykorzystania instrumentów przeciwdziałających skutkom pandemii stosowanych z udziałem banków oraz ich partnerów był następujący:

z udziałem BGK:

- z wykorzystaniem krajowych gwarancji *de minimis* COVID-19. W okresie od 19 marca 2020 r. do 31 grudnia 2021 r. banki udzieliły ponad 75,5 mld PLN kredytu dla prawie 151 tys. mikro, małych i średnich przedsiębiorców (w tym zabezpieczenie spłaty z BGK wyniosło ponad 55,2 mld PLN),
- z wykorzystaniem gwarancji BGK dla kredytów płynnościowych dla przedsiębiorców średnich i dużych. Do 31 grudnia 2021 r. banki udzieliły przedsiębiorcom łącznie 2 747 kredytów o wartości blisko 34,6 mld PLN, które zostały zabezpieczone gwarancjami o wartości prawie 25,7 mld PLN,
- z wykorzystaniem gwarancji dla transakcji faktoringowych z Funduszu Gwarancji Płynnościowych dla małych, średnich i dużych przedsiębiorstw. Do 31 grudnia 2021 r. faktorzy udzielili przedsiębiorcom łącznie 788 limitów faktoringowych o wartości ponad 5,3 mld PLN, które zostały zabezpieczone gwarancjami o wartości blisko 4 mld PLN,
- z wykorzystaniem bezpłatnych gwarancji Biznesmax dla przedsiębiorców proinnowacyjnych. Do 31 grudnia 2021 r. banki udzieliły 1 149 kredytów o wartości blisko 3,6 mld PLN z gwarancjami Biznesmax (o wartości prawie 2,3 mld PLN),
- z wykorzystaniem gwarancji BGK z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz dopłat do oprocentowania dla kredytów obrotowych w sektorze agro. Do 31 grudnia 2021 r. udzielono 4 726 kredytów zabezpieczonych gwarancjami o wartości 706,7 mln PLN, co pozwoliło na wygenerowanie akcji kredytowej w wysokości 915,3 mln PLN,

- z wykorzystaniem Funduszu Dopłat do Oprocentowania do 31 grudnia 2021 r. (banki udzielały kredytów do 30 czerwca 2021 r. na skutek decyzji rządu o nieprzedłużaniu programu dopłat) banki udzieliły 495 kredytów na kwotę prawie 940 mln PLN, dla których łączna prognozowana kwota dopłat wyniesie 14,3 mln PLN,
- z wykorzystaniem pożyczek z Programu Operacyjnego Inteligentny Rozwój – COVID-19, wdrażanego regionalnie. Do 31 grudnia 2021 r. udzielono 4 981 pożyczek płynnościowych na łączną kwotę prawie 2,3 mld PLN,
- w zakresie innowacyjności, z wykorzystaniem ponad 350 mln EUR dotacji na spłatę części kapitału kredytowego (Kredyt na innowacje technologiczne – w wersji COVID-19). Ostatni, siódmy konkurs cieszył się znacznym zainteresowaniem przedsiębiorców – złożono 923 wnioski na kwotę 3,84 mld PLN, tj. na kwotę wyższą niż wartość wniosków złożonych łącznie w czterech poprzednich konkursach. Łączna kwota dofinansowania wybranych projektów wynosiła prawie 1,5 mld PLN, przy łącznej kwocie inwestycji prawie 3,1 mld PLN,
- z wykorzystaniem gwarancji COSME–COVID-19 za pośrednictwem BGK. Do 31 grudnia 2021 r. udzielono 6 978 kredytów na łączną kwotę prawie 1,5 mld PLN, zabezpieczonych gwarancjami COSME–COVID-19 na łączną kwotę prawie 1,2 mld PLN.

z udziałem Grupy EBI:

- z wykorzystaniem gwarancji UE: wg szacunków, w okresie od marca 2020 r. do 31 grudnia 2021 r. banki i przedsiębiorstwa leasingowe z grup bankowych udzieliły ok. 4,4 mld PLN finansowania zabezpieczonego gwarancjami EFI (w tym w ramach gwarancji InnovFin-COVID i COSME–COVID-19), dla blisko 32 tys. polskich przedsiębiorców,

z udziałem Samorządu Regionalnego:

- z wykorzystaniem gwarancji, poręczeń i kapitału pożyczkowego udostępnianego bankom komercyjnym i spółdzielczym przez regionalny samorząd terytorialny w ramach regionalnych programów operacyjnych (RPO). Do 31 grudnia 2021 r. w ramach RPO – instrumentów COVID-19 – banki udzieliły 4 936 pożyczek o wartości 921,8 mln PLN.

5.5 Fundusz Odbudowy i Budowy Odporności (KPO)

Polski sektor bankowy zgłosił także projekty i zainteresowanie udziałem w unijnym Planie Odbudowy i Budowy Odporności (*Recovery Plan*) w ramach Next Generation EU – gospodarczego pakietu obudowy i wzmocnienia gospodarki po kryzysie związanym z pandemią. W ramach KPO banki jako najważniejsze obszary inwestycji wskazały: wsparcie wypłacalności przedsiębiorców dotkniętych pandemią, innowacje technologiczne i cyfrowe, cyberbezpieczeństwo, wsparcie rozwoju rejestrów i baz wspierających finansowanie kredytowe dla gospodarki realnej, edukację klientów w aktualnych kluczowych dla sprostania wyzwaniom obszarach funkcjonowania w nowej rzeczywistości po COVID-19.

6. OPŁATY NA BANKOWY FUNDUSZ GWARANCYJNY

Rada Bankowego Funduszu Gwarancyjnego 22 lutego 2022 r. ustaliła łączny poziom składek banków na BFG w 2022 r. na poziomie 3,701 mln PLN wobec 2,23 mln PLN w 2021 r. oraz 3,175 mln PLN w 2020 r. Oznacza to wzrost o 66% względem 2021 r. i 16,6% w odniesieniu 2020 r.

Z informacji przekazanych przez BFG wynika, że trwają prace nad przepisami, które w razie powstania IPS w sektorze banków komercyjnych i odpowiedniego wyposażenia go w środki, pozwolą Radzie Funduszu na uwzględnienie tego czynnika w ocenie ryzyka w sektorze i ewentualnego obniżenia docelowego poziomu składek na fundusz gwarancyjny banków do poziomu nie niższego niż 1,6%. Ocena taka może mieć miejsce jeszcze w 2022 r., a jeśli ustawa wejdzie w życie pobór składek na fundusz gwarancyjny zostanie zawieszony do końca października 2022 r.

Wysokość opłat wnoszonych do BFG (mln PLN)

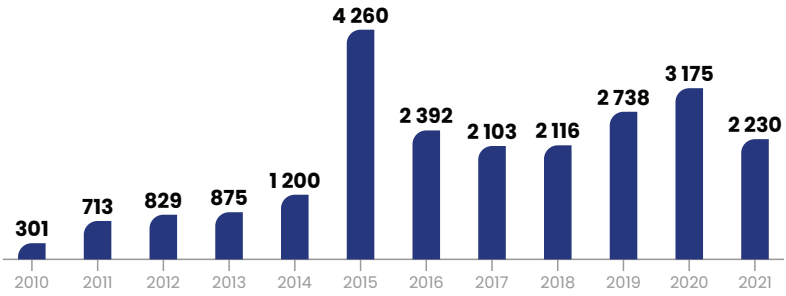

Źródło: Dane KNF.

6.1 Składki na fundusz gwarancyjny

Rada Bankowego Funduszu Gwarancyjnego w Uchwale z 22 lutego 2022 r. określiła łączną kwotę składek na fundusz gwarancyjny banków na 2022 r. w wysokości 2,008 mld PLN, tj. o 1 mld PLN więcej niż w 2021 r.

Na koniec 2021 r. zasoby funduszu gwarancyjnego stanowiły równowartość 1,83% środków gwarantowanych w bankach, docelowy poziom funduszu jaki ma być osiągnięty do 31 grudnia 2034 r. to 2,6%.

Banki oraz oddziały banków zagranicznych objęte obowiązkowym systemem gwarantowania zostały zobowiązane do wniesienia składki należnej za:

- I kwartał 2022 r. do dnia 24 marca 2022 r.,
- II kwartał 2022 r. do dnia 23 czerwca 2022 r.,
- III kwartał 2022 r. do dnia 22 września 2022 r.,
- IV kwartał 2022 r. do dnia 15 grudnia 2022 r.

Maksymalny udział składek wnoszonych w formie zobowiązania do zapłaty wynosi 30% należnej składki.

6.2 Składki na fundusz przymusowej restrukturyzacji

Rada Bankowego Funduszu Gwarancyjnego w uchwale z 22 lutego 2022 r. określiła łączną kwotę składek na fundusz przymusowej restrukturyzacji banków na 2022 r. w wysokości 1,693 mld PLN – o 463 mln PLN o więcej, niż w roku poprzednim.

Banki wnoszą składki na fundusz przymusowej restrukturyzacji banków należne za 2022 r. w terminie do 22 lipca 2022 r. W przypadku funduszu przymusowej restrukturyzacji banków, budowa jego zasobów rozpoczęła się znacznie później niż funduszu gwarancyjnego, a jego poziom wynosił na koniec 2021 r. 0,94% środków gwarantowanych w bankach, przez co nie został jeszcze osiągnięty jego poziom minimalny (1% do 2024 r.). Poziom docelowy tego funduszu ustalony na poziomie 1,2% środków gwarantowanych ma zostać osiągnięty do 2030 r.

Maksymalny udział składek wnoszonych w formie zobowiązania do zapłaty wynosi 30% należnej składki.

6.3 Fundusz ochrony środków gwarantowanych

Oprócz omówionych wyżej dwóch funduszy do 2024 r. pozostawiono fundusz ochrony środków gwarantowanych. Wysokość funduszu w kolejnym roku jest ustalana nie później niż do końca poprzedniego roku kalendarzowego, jako iloczyn sumy środków pieniężnych zgromadzonych w banku na wszystkich rachunkach, stanowiącej podstawę obliczania kwoty rezerwy obowiązkowej oraz stawki ustalonej przez Radę Funduszu, na wniosek Zarządu Funduszu. Na 2022 r. stawka została określona w wysokości 0,30%. Decyzję w tej sprawie Rada podjęła w formie uchwały w dniu 24 listopada 2021 r.

7. DZIAŁALNOŚĆ ARBITRA BANKOWEGO

Ważnym elementem systemu ochrony konsumenta usług bankowych była w 2021 r. działalność Bankowego Arbitrażu Konsumenckiego (BAK). Do Bankowego Arbitrażu Konsumenckiego należą obecnie wszystkie banki – członkowie ZBP oraz te banki spółdzielcze niezrzeszone w ZBP, które wyraziły wolę współpracy z BAK.

W okresie od 1 stycznia do 31 grudnia 2021 r. wpłynęło do Bankowego Arbitrażu Konsumenckiego 1110 wniosków, o 132 więcej niż w 2020 r.

Do 31 grudnia 2021 r. zakończono 974 sprawy, o 112 więcej niż w roku poprzednim. Średni czas rozpatrywania orzeczeń wyniósł około 70 dni, a średnia wartość przedmiotu sporu wyniosła 8 864,79 PLN.

8. PRZECIWDZIAŁANIE PRZESTĘPSTWOM NA SZKODĘ BANKÓW I KLIENTÓW

Działania w obszarze bezpieczeństwa banków oraz ich klientów są realizowane w ramach Komitetu Cyberbezpieczeństwa Banków ZBP i Rady Bezpieczeństwa Banków ZBP oraz FinCERT.pl – – Bankowego Centrum Cyberbezpieczeństwa ZBP (dalej FinCERT.pl – BCC ZBP) – jednostki operacyjnej funkcjonującej w ramach Zespołu Bezpieczeństwa Banków ZBP. W 2021 r. główna aktywność tych grup koncentrowała się na:

a) Działaniach regulacyjnych polegających na wypracowaniu i prezentowaniu propozycji zmian regulacyjnych w obszarze bezpieczeństwa i cyberbezpieczeństwa banków oraz ich klientów.

b) Działaniach operacyjnych:

- wykrywaniu, analizowaniu i przeciwdziałaniu przestępstwom popełnianym na szkodę banków lub ich klientów oraz wspieranie organów ścigania w wykrywaniu i ściganiu sprawców tych przestępstw,
- współpracy międzybankowej i cyberedukacji eksperckiej.

c) Rozwoju międzybankowych systemów (w tym rozwój Systemu – Bankowy Rejestr Incydentów Bezpieczeństwa IT, który umożliwi sprawniejsze monitorowanie przez banki identyfikowanych podatności, zagrożeń i incydentów oraz opracowanie nowych narzędzi analitycznych i raportowych, tworzenie Sektorowego Centrum Usług AML – projekt realizowany przez KIR SA i ZBP; przygotowanie koncepcji włączenia niebankowych instytucji finansowych do SWOZ i FinCYBER).

d) Cyberedukacji klientów – opracowano 11 komunikatów i ostrzeżeń dla klientów banków, które były wykorzystane przez banki oraz inne podmioty i instytucje, w tym organy ścigania. Komunikaty przede wszystkim dotyczyły podniesienia świadomości społeczeństwa o zagrożeniach w cyberprzestrzeni oraz stanowiły zbiór dobrych praktyk, jak bezpiecznie korzystać z usług finansowych w środowisku elektronicznym. Do najistotniejszych należały ostrzeżenia przed oszustwami związanymi z instalacją zdalnego pulpitu, oszustwami w internetowych serwisach ogłoszeniowych, czy też ostrzeżenia przed fałszywymi połączeniami telefonicznymi. Wielokrotnie tworzenie i publikowanie komunikatów i ostrzeżeń odbywało się we współpracy i z udziałem Komendy Głównej Policji.

e) Działaniach w obszarze bezpieczeństwa fizycznego informacji i ryzyka kredytowego.

Według danych uzyskanych od banków przez NBP o operacjach oszukańczych, dokonanych kartami płatniczymi dotyczących oszustw dokonanych na terenie kraju i poza jego granicami, kartami wydanymi przez te banki w trzech kwartałach 2021 r. dokonano 172 116 operacji oszukańczych na kwotę około 57,6 mln PLN.

Z informacji uzyskanych od banków wynika, iż wśród transakcji oszukańczych dominujący udział stanowią transakcje dokonane poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej kartami wydanymi w Polsce. Pod względem liczby było to około 80%, natomiast pod względem wartości ponad 86% takich transakcji.

Dominujący udział wśród oszukańczych transakcji bezgotówkowych stanowią transakcje typu CNP (*card not present*) – ponad 85%. Pozostałe 15% to operacje w terminalach POS.

Oszukańcze operacje kartowe stanowiły 0,003% liczby i około 0,008% wartości transakcji gotówkowych i bezgotówkowych dokonanych kartami płatniczymi wydanymi przez raportujące do NBP banki.

W pierwszych trzech kwartałach 2021 r. odnotowano 16 834 oszustwa przy użyciu polecenia przelewu na łączną kwotę ponad 86,33 mln PLN. Ich liczba i wartość z roku na rok systematycznie rośnie. Ponad 70% przestępstw odbywa się przy pomocy przeglądarki internetowej, choć rośnie też liczba oszustw przy pomocy dedykowanej aplikacji. Z informacji NBP uzyskanych z sektora bankowego wynika, że transakcje oszukańcze realizowane za pośrednictwem polecenia przelewu są najczęściej wynikiem zainfekowania komputera przez złośliwe oprogramowanie, wyłudzenia danych od klienta za pomocą manipulacji, tj. różnych metod phishingu lub przejęcia przez przestępców kontroli nad komputerem klienta. Skutkuje to wyprowadzeniem środków z rachunku klienta na rachunek, z którego przestępcy wypłacają środki.

ZBP wspierał Narodowy Bank Polski w zakresie opracowania raportu pt. *Transakcje oszukańcze w płatnościach detalicznych – doświadczenia i wyzwania*. Działania były prowadzone w zakresie przygotowania i przeprowadzenia badania ankietowego, przygotowania właściwych wsadów, w tym opisów zagrożeń, trendów oraz propozycji działań mitygujących. Wyniki badania posłużyły do wypracowania propozycji rekomendacji, które ostatecznie zostały przyjęte i opublikowane w komunikacie z posiedzenia Rady ds. Systemu Płatniczego w dniu 22 października 2021 r. na stronie internetowej NBP *Rekomendacje Rady ds. Systemu Płatniczego dotyczące działań na rzecz ograniczania transakcji oszukańczych w płatnościach detalicznych w Polsce* objęły obszar prawa, technologii, procesów i edukacji.

9. SYSTEMY ROZLICZEŃ

9.1 Rozliczenia w złotych

9.1.1. System SORBNET 2

Uczestnikami systemu SORBNET 2 na koniec 2021 r. byli: 46 banków, Krajowy Depozyt Papierów Wartościowych S.A., KDPW CCP Spółka Akcyjna Krajowa Izba Rozliczeniowa S.A., KDPW_CCP S.A., Krajowa Spółdzielcza Kasa Oszczędnościowo-Kredytowa oraz NBP.

W systemie SORBNET 2 w 2021 r. rozliczonych zostało 4,6 mln zleceń o wartości 106,78 bln PLN.

9.1.2. System ELIXIR

W Systemie ELIXIR prowadzonym przez Krajową Izbę Rozliczeniową S.A. w 2021 r. uczestniczyło 40 banków (w tym NBP). Lista uczestników systemu z dniem 1 lipca 2021 powiększyła się o kolejny bank, tj. AION Bank S.A. Oddział w Polsce. Liczba dni rozliczeniowych wyniosła 254.

W 2021 r. Izba przetworzyła łącznie 2,115 mld transakcji o wartości 6,8 bln PLN.

Liczba transakcji w KIR (mld)

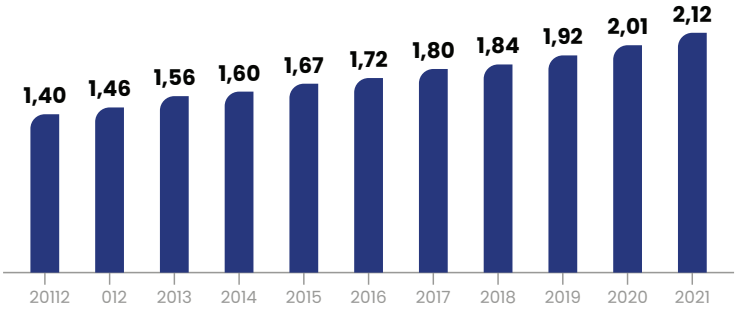

Źródło: Dane KIR.

9.1.3. System Express ELIXIR

Według stanu na wrzesień 2021 r. bezpośrednimi uczestnikami systemu Express ELIXIR było 20 banków oraz Narodowy Bank Polski. Operatorem systemu jest Krajowa Izba Rozliczeniowa S.A. Lista uczestników systemu powiększyła się o następujące podmioty: Wielkopolski Bank Spółdzielczy z dniem 1 sierpnia 2021 r., Bank Spółdzielczy Rzemiosła w Krakowie – od 2 sierpnia 2021 r., – Krakowski Bank Spółdzielczy – od 16 września 2021 r. System Express ELIXIR umożliwia bezpośrednią realizację przelewów krajowych w trybie 24 godziny na dobę, bez ograniczeń czasowych. Z rozwiązania mogą korzystać zarówno klienci indywidualni, jak i przedsiębiorcy, o ile są klientami banków – uczestników Systemu Express ELIXIR.

Do końca III kwartału 2021 r. Izba przetworzyła łącznie 83,6 mln transakcji o wartości 69,2 mld PLN.

9.1.4. System BlueCash

System płatności natychmiastowych BlueCash funkcjonuje 24 godziny na dobę, 7 dni w tygodniu i obsługuje transakcje w formie polecenia przelewu. Operatorem systemu jest firma Blue Media S.A. Uczestnikiem systemu może być wyłącznie bank posiadający siedzibę i prowadzący działalność w Polsce, który zawarł z Blue Media S.A. umowę o uczestnictwo w systemie. Na koniec września 2021 r. uczestnikami Systemu BlueCash było 6 banków komercyjnych, 97 banków spółdzielczych oraz Blue Media S.A.

W okresie styczeń-wrzesień 2021 r. w systemie rozliczono 8,34 mln transakcji na kwotę 9,45 mld PLN.

9.2 Rozliczenia w euro

9.2.1. System TARGET2-NBP

Rozliczenia w euro w systemie TARGET2-NBP obejmują transakcje transgraniczne kierowane lub otrzymywane do/z banków do innych krajów oraz transakcje krajowe kierowane i otrzymywane pomiędzy sobą, a także z NBP przez polskie banki uczestniczące bezpośrednio w TARGET2-NBP. Na koniec 2021 r. uczestnikami systemu było 15 banków, KIR S.A., KDPW S.A., KDPW_CCP S.A. i NBP.

W 2021 r. w systemie TARGET2-NBP rozliczono 2,067 mln transakcji o łącznej wartości 1,96 mld EUR.

9.2.2. System Euro ELIXIR

Prowadzony przez Krajową Izbę Rozliczeniową S.A. system Euro ELIXIR umożliwia bankom rozliczanie płatności w euro zarówno w kraju, jak i w relacjach transgranicznych. System zapewnia paneuropejski zasięg dzięki połączeniu z paneuropejską izbą rozliczeniową STEP2 oraz z izbami rozliczeniowymi zrzeszonymi w stowarzyszeniu EACHA.

Na koniec 2021 r. bezpośrednimi uczestnikami systemu Euro ELIXIR było 19 banków (w tym NBP). Lista uczestników systemu z dniem 7 września 2021 r. powiększyła się o kolejny bank, tj. BNP Paribas Bank Polska S.A.

Do końca 2021 r. rozliczono w tym systemie 40,27 mln transakcji o łącznej wartości ponad 236,98 mld EUR.

9.3 Systemy płatności mobilnych

9.3.1. System BLIK

Funkcjonujący od 9 lutego 2015 r. system BLIK umożliwia dokonywanie płatności dzięki urządzeniom przenośnym. W praktyce oznacza to możliwość wykorzystania przez klientów urządzeń typu telefony komórkowe oraz tablety. Aby skorzystać z nowego standardu płatniczego, należy pobrać aplikację mobilną jednego z banków uczestniczących w systemie.

Na koniec września 2021 r. system BLIK obejmował swoim zasięgiem:

- 17 banków,
- 20,6 mln użytkowników (liczba zarejestrowanych aplikacji mobilnych BLIK),
- 694,7 tys. punktów handlowo-usługowych,
- 807,6 tys. terminali płatniczych,
- 163,5 tys. sklepów internetowych,
- 19 988 bankomatów.

Do końca III kwartału 2021 r. w systemie BLIK wykonano łącznie 500 mln zleceń o łącznej wartości 70,7 mld PLN i liczba transakcji systematycznie rośnie. Warto podkreślić, że w trzech kwartałach 2021 r. dokonano o 92 mln więcej transakcji, o wartości większej o 12 mld PLN niż w całym 2020 r.

9.3.2. System KSR

Krajowy System Rozliczeń (KSR) jest prowadzony przez spółkę Fiserv Polska S.A. (we wrześniu 2021 r. dotychczasowy First Data Polska S.A. zmienił nazwę na Fiserv Polska S.A.). System umożliwia kompensacyjne rozliczanie transakcji krajowych dokonywanych przy użyciu kart płatniczych oraz wymianę danych pomiędzy podmiotami funkcjonującymi na rynku kart płatniczych w Polsce. Uczestnikami systemu KSR mogą być wszystkie banki wydające karty płatnicze oraz agenci rozliczeniowi. Dostawcy usług płatniczych nieposiadający statusu banku mogą dokonywać rozliczenia transakcji w systemie jedynie za pośrednictwem banku uczestniczącego w systemie. Na koniec września 2021 r. w systemie KSR aktywnymi uczestnikami było 9 banków.

Do końca III kwartału 2021 r. w systemie KSR wykonano łącznie 38,6 mln zleceń o łącznej wartości 9,98 mld PLN.

9.4 Karty płatnicze

Jak wynika z danych NBP na koniec III kwartału 2021 r. znajdowało się na rynku polskim 42,8 mln kart płatniczych o 0,5 mln mniej niż w 2020 r. głównie z uwagi na podjęcie przez wydawców decyzji o zamknięciu części kart trwale nieaktywnych i nieuwzględnieniu ich w sprawozdaniach przekazywanych do NBP.

Liczba kart płatniczych posiadanych przez klientów w Polsce (mln sztuk)

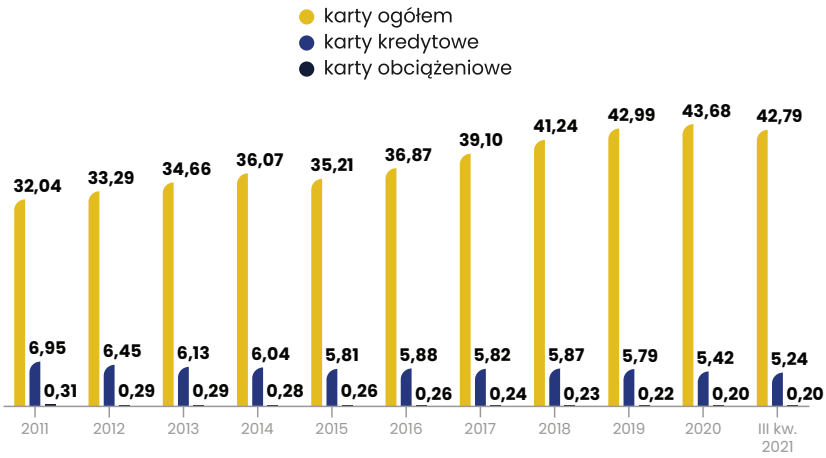

Źródło: Dane NBP.

Do systemu VISA należy 53% kart płatniczych wydanych w Polsce, 46,6% do systemu Mastercard. Udział pozostałych kart, w tym głównie kart własnych banków, utrzymuje się na poziomie 0,4%.

Podstawową kategorią kart w Polsce są karty debetowe (co stanowiło 82,9% wszystkich kart). Łączna liczba kart debetowych wyniosła 35,5 mln sztuk. Drugą kategorią kart najczęściej używanych w Polsce są karty kredytowe (12,2% wszystkich kart), których łączna liczba wyniosła w Polsce 5,2 mln sztuk. Liczba kart kredytowych w ciągu roku zmniejszyła się o 343 tys. Kolejną co do ilości pozycję stanowią karty przedpłacone – 1,9 mln sztuk (4,5% wszystkich kart), zaś karty obciążeniowe to zaledwie 184,7 tys. sztuk (z udziałem 0,4% w rynku).

Ze względu na technologię zapisu karty hybrydowe są dominującą kategorią kart na rynku polskim, stanowiąc 93,9% wszystkich kart. Na koniec września 2021 r. kart hybrydowych, czyli wyposażonych zarówno w pasek magnetyczny, jak i mikroprocesor – było w obiegu 40,2 mln sztuk, co stanowi wzrost w stosunku do końca 2020 r. o 1,1 mln sztuk.

Na koniec września 2021 r., według danych przekazanych przez banki, znajdowało się w obiegu 39,5 mln kart z funkcją zbliżeniową. Udział kart zbliżeniowych w całości rynku osiągnął poziom 92,4%. Od marca 2020 r. podanie kodu PIN lub złożenie podpisu posiadacza karty jest wymagane przy płatnościach powyżej 100 zł. Jak wynika z informacji NBP na koniec września 2021 r. wszystkich zbliżeniowych instrumentów płatniczych, bazujących na kartach płatniczych – wliczając w to także: gadżety, stickery czy karty zainstalowane w telefonie – było łącznie 44,15 mln.

Według danych z banków po trzech kwartałach 2021 r. odnotowano wzrost liczby oraz wartości transakcji przeprowadzonych przy użyciu kart płatniczych. Przeprowadzono 5,74 mld transakcji kartami płatniczymi, o 797 mln więcej niż w analogicznym okresie roku poprzedniego. Wartości transakcji kartami płatniczymi to po trzech kwartałach 2021 r. 681,1 mld PLN – wzrost aż o 79,1 mld PLN w odniesieniu do analogicznego okresu roku poprzedniego.

Wartość transakcji dokonanych kartami płatniczymi (mld PLN)

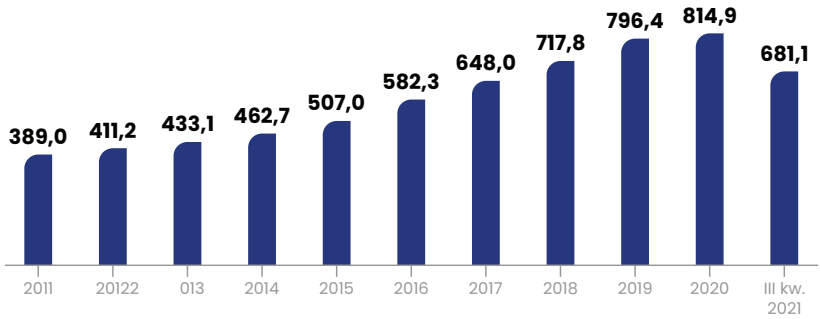

Źródło: Dane NBP.

W ciągu trzech kwartałów 2021 r. przy użyciu kart przeprowadzono 5,33 mld transakcji bezgotówkowych o 954 mln więcej niż w analogicznym okresie 2020 r. Wartość transakcji bezgotówkowych w ciągu trzech kwartałów wyniosła 355,6 1 mld PLN.

W Internecie zrealizowano w trzech kwartałach 2021 r. 128,9 mln transakcji, na kwotę 18,2 mld PLN. W ostatnich latach płatności w Internecie są dynamicznie rozwijającym się sektorem płatności. Porównując je z analogicznym okresem roku ubiegłego, odnotowano wzrost liczby transakcji o 20%, a na przestrzeni dwóch ostatnich lat wzrost o 61%.

Liczba terminali akceptujących karty w Polsce w ostatnim czasie stale wzrasta. Na koniec września 2021 r. liczba terminali POS na rynku polskim wynosiła 1 094 892 – o 68 tys. więcej niż na koniec 2020 r. Obecnie w Polsce wszystkie dostępne na rynku terminale POS są przystosowane do obsługi kart zbliżeniowych. Liczba działających akceptantów wyposażonych w terminale POS zwiększyła się do poziomu 535,8 tys., co oznacza wzrost o 8,7% w stosunku do 2020 r. Nastąpił także wzrost liczby punktów handlowo-usługowych, które są przystosowane do akceptacji kart płatniczych. Na koniec września 2021 r. było ich 846,8 tys., tj. o 60,9 tys. więcej niż na koniec roku poprzedniego.

Liczba terminali POS (tys. sztuk)

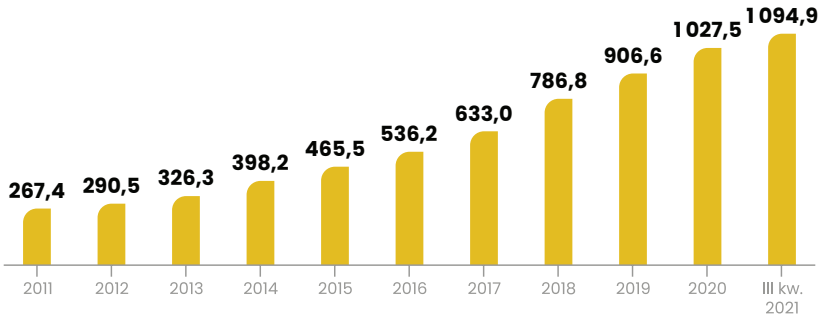

Źródło: Dane KIR.

Duży wpływ na rozwój systemów płatności bezgotówkowych miała powołana przez banki Fundacja Polska Bezgotówkowa, której jednym z głównych celów jest rozbudowa i poszerzanie sieci akceptantów elektronicznych instrumentów płatniczych w punktach handlowo-usługowych, urzędach i instytucjach publicznych. Do września 2021 r. liczba wszystkich terminali dostarczonych przez Polskę Bezgotówkową przekroczyła 431 tys. urządzeń.

Na koniec września 2021 r. w Polsce było 21 356 bankomatów. W ciągu 12 miesięcy liczba bankomatów zmalała o 598 urządzeń. Ta zmiana stanowi potwierdzenie tendencji spadku liczby bankomatów od kilku lat. Transakcji wypłat z bankomatów było 366,1 mln, o 15,2 mln mniej niż rok wcześniej. Łączna wartość wypłat wyniosła 252,3 mld PLN, o 8 mld PLN więcej niż rok wcześniej. Jednorazowa wypłata w bankomacie utrzymywała się na poziomie powyżej 693 PLN,

tj. o 100 PLN więcej niż w 2020 r.

Rozwój sieci bankomatów w Polsce (sztuki)

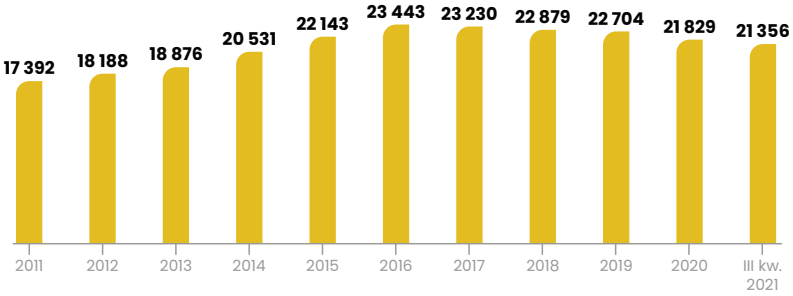

Źródło: Dane NBP.

10. STRUKTURA SEKTORA BANKOWEGO

W 2021 r. obok zmian w otoczeniu prawnym banków, podobnie jak w latach poprzednich, zachodziły także przeobrażenia w strukturze sektora bankowego.

Jak wynika z danych KNF na koniec 2021 r. działalność operacyjną prowadziło 578 (spadek o 18) banków i oddziałów instytucji kredytowych, w tym podobnie jak w 2020 r. było 30 banków komercyjnych, do 37 (o jeden) wzrosła liczba oddziałów instytucji kredytowych oraz 511 banków spółdzielczych – o 19 mniej niż w 2020 r. Liczba banków komercyjnych kontrolowanych przez Skarb Państwa wyniosła 8. Liczba banków komercyjnych kontrolowanych przez kapitał prywatny w 2021 r. dalej wynosiła 22, przy czym przez polski kapitał prywatny kontrolowanych jest 5 banków komercyjnych oraz wszystkie banki spółdzielcze. 17 banków komercyjnych było kontrolowanych przez kapitał zagraniczny.

Poziom koncentracji w aktywach sektora bankowego pozostaje stabilny, choć kolejny rok widać znaczący wzrost koncentracji w wyniku netto, na co wpływa wzrost udziału banków ze stratą w wyniku netto sektora. Na koniec grudnia 2021 r. 25 banków (9 komercyjnych i 16 spółdzielczych) wykazało łączną stratę w wysokości 4 mld PLN. Banki te miały ok. 16% udział w aktywach sektora i był on ponad dwukrotnie wyższy niż rok wcześniej.

Według danych na koniec 2021 r. udział banków spółdzielczych, w aktywach sektora bankowego wynosił 7,2%, co oznacza nieznaczny spadek o 0,1 pkt proc. w porównaniu z 2020 r. pomimo sukcesywnego wzrostu aktywów sektora spółdzielczego. Podobnie, spadek znaczenia odnotowały, pomimo znaczącego wzrostu sumy aktywów, oddziały instytucji kredytowych – z 3,26% do 3,1% udziału w aktywach sektora bankowego.

Według stanu na koniec 2021 r., banki w Polsce prowadziły swoją działalność za pośrednictwem 5 211 oddziałów, aż o 340 mniej niż w 2020 r., w tym: 5 205 było w kraju i 6 za granicą. Spadła także aż o 519 liczba filii, ekspozytur i innych placówek obsługi klienta – do 2 587. Natomiast kolejny rok rosła (o 82) liczba przedstawicielstw (do 2 993 jednostek).

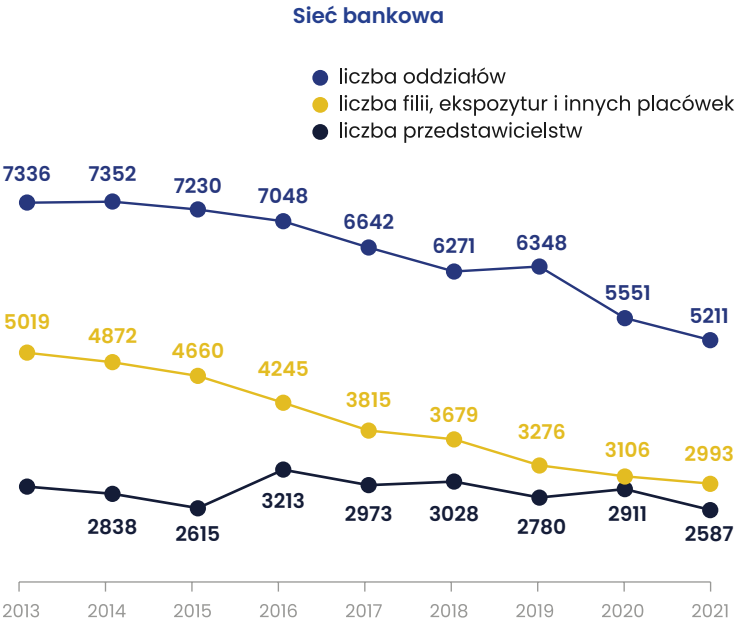

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UKNF.

11. KADRY BANKOWE

Rok 2021 był już dziewiątym z rzędu, w którym spadało zatrudnienie w sektorze bankowym. Wiązało się to głównie z potrzebą ograniczania kosztów, dalszym rozwojem bankowości elektronicznej i związanej z tym likwidacji placówek bankowych, w tym szczególnie znaczącej liczby oddziałów. Na koniec 2021 r. w bankach komercyjnych, spółdzielczych i oddziałach instytucji kredytowych zatrudnione były 143 044 osoby, o 5 954 mniej niż rok wcześniej.

W centralach banków zanotowano w zeszłym roku wzrost zatrudnienia do 79 931, o 497 osób. Kolejny jednak rok następował spadek zatrudnienia w oddziałach banków w kraju: z 68 980 do 62 537, czyli aż o 6 443 pracowników. Kolejny rok spadała liczba zatrudnionych w oddziałach banków za granicą – do 576 pracowników, o 8 osób.

Liczba zatrudnionych

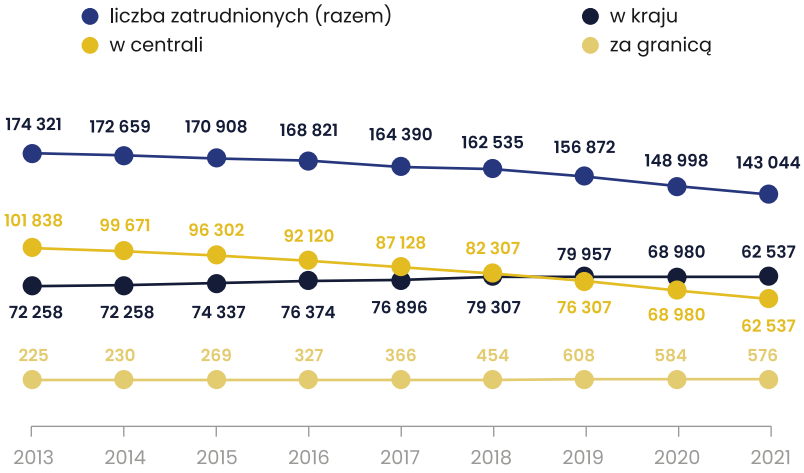

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UKNF.

W 2021 r. kontynuowane były prace nad wykorzystaniem przez sektor bankowy Systemu Standardów Kwalifikacyjnych w Bankowości Polskiej, jako systemu certyfikacji wspierającego banki w prowadzeniu polityki HR dotyczącej rozwoju kompetencji i profesjonalizacji bankowców. W Systemie Standardów w 2021 r. uczestniczyli: 18 banków komercyjnych, BGK jako bank państwowy, wszystkie banki spółdzielcze, reprezentowane przez 2 Banki Zrzeszające, 2 banki spółdzielcze ze statusem samodzielnym, 19 uczelni wyższych i instytucji szkolących oraz 2 inne instytucje finansowe z rekomendacji banków. Status honorowy w Systemie posiada NBP.

Przedstawiciele banków, uczelni i ZBP zarekomendowali objęcie procesem szkoleniowo-

certyfikacyjnym pracowników sektora finansowego mających kontakt z technologiami cyfrowymi z zakresu Standardu *Stosowanie zasad cyberbezpieczeństwa przez pracowników instytucji finansowych*. Kontynuowano promowanie nowych kompetencji bankowców, potwierdzanych m.in. Certyfikatami ZBP, w tym popularyzowano *Europejski Certyfikat Bankowca EFCB 3E*, w szczególności wśród przyszłych kadr bankowych wywodzących się ze środowiska studentów i absolwentów uczelni.

W 2021 r. Związek na wniosek banków przyznał pracownikom sektora bankowego 67 stopni zawodowych, potwierdzonych Certyfikatami ZBP: 54 Dyplomowanego Pracownika Bankowego, 10 Menedżera ds. Zarządzania Procesami i Jakością oraz 3 Certyfikowanego Konsultanta ds. Finansowych.

W 2021 r. Związek przeprowadził 11 egzaminów, w tym: 8 na Europejski Certyfikat Bankowca EFCB 3E, 2 na poziomie Menedżera/Senior Menedżera ds. Zarządzania Procesami i Jakością i 1 po Studium Bankowości na poziomie Dyplomowanego Pracownika Bankowego. Łącznie do egzaminów przystąpiło 156 osób, a zdało 134 (w porównaniu do 2020 r. nastąpił wzrost liczby uczestników o 32%). We współpracy z Komitetem ds. Finansowania Nieruchomości ZBP przeprowadzono także 5 egzaminów dla rzeczoznawców majątkowych po szkoleniu *Wycena nieruchomości na potrzeby zabezpieczenia wierzytelności bankowych*, do których przystąpiły 154 osoby, a zdało 136.

Przedstawiciele sektora finansowego i ZBP brali także udział w pracach Sektorowej Rady ds. Kompetencji Sektora Finansowego (jednym z głównych działań Rady w 2021 r. było przygotowanie kolejnej edycji badania Branżowy Bilans Kapitału Ludzkiego w sektorze finansowym).

GOSPODARCZE TŁO DZIAŁALNOŚCI BANKÓW W 2021 R.

1. SYTUAJA MAKROEKONOMICZNA

Rok 2021 był okresem wychodzenia z olbrzymich negatywnych skutków ekonomicznych, jakie przyniosła pandemia koronawirusa i spowodowane przez nią zamknięcie życia społecznego i gospodarczego przez znaczną część 2020 r. Ta wyjątkowa wówczas sytuacja we współczesnej historii, nie tylko gospodarczej, doprowadziła do spektakularnego zmniejszenia produktu krajowego brutto niemal wszystkich krajów na świecie.

Rok 2021 przyniósł stopniową odbudowę sytuacji, odrabianie strat powstałych w poprzednim okresie dwunastu miesięcy. Nie wszędzie i nie w pełnym zakresie udało się odrobić straty. Było to spowodowane wieloma czynnikami: nadal utrzymywała się pandemia (choć nie zamykano już tak silnie życia gospodarczego po upowszechnieniu się szczepionki przeciw koronawirusowi) i jej negatywne skutki ekonomiczne, naruszone zostały łańcuchy dostaw wielu części i komponentów, większe zapotrzebowanie na określone dobra i energię spowodowało drastyczny wzrost ich cen, pojawiły się braki siły roboczej, a skala pomocy publicznej udzielonej przedsiębiorcom w różnych krajach determinowała także tempo wychodzenia z recesji. Zmieniała się także struktura gospodarek – większego znaczenia nabrała produkcja kosztem mniejszego udziału niektórych rodzajów usług.

Nowe odmiany koronawirusa pojawiające się w 2021 r. okazały się mniej zaraźliwe dla obywateli niż się tego powszechnie obawiano i w efekcie po kilku pierwszych miesiącach utrzymywania się spowolnienia gospodarka europejska (w tym polska) wróciły na drogę szybkiego ożywienia. Nie bez znaczenia był również fakt, że punktem odniesienia dla oceny skali odbicia wzrostu gospodarczego były bardzo niskie odczyty dotyczące 2020 r. Niemniej jednak nie wszystkie kraje europejskie osiągnęły na koniec 2021 r. poziom PKB sprzed pojawienia się pandemii koronawirusa. Większości krajów udało się osiągnąć ten poziom, w tym także Polsce. Można z tego powodu wyrażać uzasadnione zadowolenie, choć należy też pamiętać, że powrót do poziomu z 2019 r. oznacza prawie dwuletni okres straconej szansy na wzrost gospodarczy i powrót ten nastąpił kosztem silnego wzrostu długu publicznego. W 2021 r. trwała dyskusja, czy skala tej pomocy nie była zbyt duża. Warto jednak pamiętać, że we wsparciu gospodarki i obywateli uczestniczył także aktywnie sektora bankowy, ustanawiając kilkumiesięczne moratoria spłaty kredytów bankowych oraz pośrednicząc czynnie w dystrybucji wsparcia ze środków publicznych.

Finalnie polska gospodarka odnotowała dynamiczny wzrost, a pierwszy od blisko trzydziestu lat spadek realnego PKB w naszym kraju w 2020 r. okazał się jednorazową sytuacją.

Według wstępnych szacunków produkt krajowy brutto zwiększył się realnie w 2021 r. o 5,7%, podczas gdy rok wcześniej odnotowano jego zmniejszenie o 2,5%. Wstępnie wyliczony nominalny PKB w 2021 r., stanowiący bazę odniesienia dla niektórych wskaźników obrazujących sytuację sektora bankowego, wyniósł 2 603 107 mln PLN (w 2020 r. było to 2 326 656 mln PLN).

Silny wzrost PKB w Polsce następował w warunkach dobrej koniunktury na rynkach międzynarodowych. Według wstępnych szacunków Komisji Europejskiej z lutego 2021 r. wzrost ten wyniósł w całej UE 5,3%.[2] Natomiast w skali globalnej ten wzrost był jeszcze nieco silniejszy i według danych

2 Źródło: ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-performance-and-forecast/economic-forecast/winter-2022-economic-fore-

Międzynarodowego Funduszu Walutowego ze stycznia 2022 r. wyniósł 5,9% w 2020 r.[3]

Głównym czynnikiem wzrostu produktu krajowego brutto w Polsce był popyt krajowy. Dotyczyło to zarówno spożycia, jak i popytu inwestycyjnego. Wpływ poszczególnych czynników na wzrost gospodarczy był jednak nierównomierny.

Popyt krajowy zwiększył się o 8,2%. Dominujące znaczenie w nim miało nadal spożycie (wzrost o 4,8%), a w ostatnim roku większego znaczenia nabrało spożycia gospodarstw domowych (wzrost o 6,2%). Ponowne otwarcie gospodarki, w tym powrót do normalnej działalności wielu sklepów oraz usług spowodowało, że zapotrzebowanie na dobra konsumpcyjne szybko odbudowało się, choć należy odnotować także mniejsze możliwości zaspokojenia niektórych potrzeb konsumpcyjnych oraz relatywnie mniejsze zainteresowanie konsumpcją w wielu obszarach.

Akumulacja brutto wzrosła w wyraźnie szybszym tempie niż spożycie. Było to spowodowane zahamowaniem działalności w 2020 r., wysokim wykorzystaniem zdolności produkcyjnych, dostępem do znaczących środków finansowych oraz tanim pieniądzem. Tym niemniej wyższy wzrost akumulacji nie był aż taki wysoki. Utrzymująca się wysoka niepewność gospodarcza, niestabilność sytuacji oraz niewiadoma dotycząca kierunków zmian gospodarczych po pandemii powodowały wstrzymanie wielu inwestycji, mimo dysponowania wystarczającymi środkami finansowymi. Można też przypomnieć, że już w poprzednich latach poziom jej był niski. Akumulacja brutto zwiększyła się o 34,8%, natomiast nakłady brutto na środki trwałe o 12,1%.

Stopa inwestycji, liczona jako relacja nakładów brutto na środki trwałe do PKB w 2021 r. wyniosła 16,6% (w 2020 r. było to także 16,6%).

Poprawa koniunktury na rynkach międzynarodowych wpływała na wyniki polskiego handlu zagranicznego. Jednak głównie na skutek bardzo silnego wzrostu cen paliw (ropy naftowej i gazu) pod koniec ubiegłego roku całoroczny wynik obrotów towarowych Polski z zagranicą okazał się ujemny, po raz pierwszy od kilku lat. Wynik ujemny został zrealizowany pod sam koniec ubiegłego roku. We wcześniejszych miesiącach gospodarka odnotowywała duże nadwyżki w obrotach towarowych.

Łączna wartość eksportu towarów, liczona w złotych, zwiększyła się wg GUS w 2021 r. o 22,8%, a więc w tempie zdecydowanie szybszym od odnotowanego w poprzednim roku. Eksport liczony w euro zwiększył się o 19,1%, przy wzroście zaledwie o 0,7% w 2020 r. Wpływy z eksportu towarów osiągnęły w 2021 r. poziom 285,8 mld EUR.

Import towarów wyniósł 286,4 mld EUR. Wzrósł on o 28,8% w ujęciu złotowym i o 24,8% wyrażony w euro. Było to tempo zdecydowanie bardziej dynamiczne niż w przypadku eksportu i szybsze niż w 2020 r., gdy odnotowano spadek importu towarowego w ujęciu złotowym i w euro. Dlatego też w ubiegłym roku osiągnięto ujemne saldo obrotów towarowych. Według wstępnych danych GUS wyniosło ono 2,9 mld PLN (0,6 mld EUR).

Natomiast według wyliczeń NBP nadwyżka importu nad eksportem towarów w 2021 r. wyniosła 0,3 mld EUR, wobec dodatniego salda w 2020 r. w wysokości 15,4 mld EUR. W danych NBP zauważalne było utrzymanie wysokiego dodatniego salda usług. W 2020 r. wyniosło ono 22,9 mld EUR, a rok później wzrosło do 24,3 mld PLN.

---

cast-growth-expected-regain-traction-after-winter-slowdown_en

3 Źródło: Imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2022/01/25/world-economic-outlook-update-january-2022

W 2021 r. pogłębiło się ujemne saldo dochodów pierwotnych (transferu wynagrodzeń pracowniczych między Polską i zagranicą) oraz saldo dochodów wtórnych (w tym wynikające z transferów unijnych, transferu środków Polaków do Polski i obcokrajowców za granicę).

Na uwagę zasługuje też silny wzrost napływu zagranicznych inwestycji bezpośrednich w 2021 r., co było sytuacją odmienną od tendencji obserwowanej w poprzednich latach. Dotyczyło to zwłaszcza instrumentów dłużnych (do 8,7 mld EUR), ale także akcji i udziałów kapitałowych. W sumie inwestycje bezpośrednie w Polsce zwiększyły się o 23,3 mld EUR, podczas gdy inwestycje portfelowe zmniejszyły się w tym czasie o 5,4 mld EUR. Ten wzrost inwestycji bezpośrednich w dużej części wiązał się z reinwestowaniem zysków, w tym zysków niewypłaconych na skutek ograniczeń nałożonych przez KNF na nadzorowane instytucje finansowe.

Rachunek bieżący bilansu płatniczego zamknął się w 2021 r. więc według danych NBP ujemnym saldem. Deficyt na rachunku bieżącym wyniósł blisko 5,2 mld EUR, podczas gdy rok wcześniej zrealizowano nadwyżkę w wysokości prawie 15,4 mld EUR. Relacja wyniku obrotów bieżących do PKB w ostatnim roku świadczyła o pogorszeniu równowagi zewnętrznej naszego kraju, ale wydaje się ona mieć charakter przejściowy.

Podstawowe dane obrazujące sytuację ekonomiczną w 2021 r. mogą być umiarkowanie dobrym prognostykiem dla przedstawiania prognoz rozwoju gospodarczego Polski na 2022 r. Wiele prognoz mówi o nieco wolniejszym tempie rozwoju zarówno w skali krajowej, jak i światowej. Wskazuje się na utrzymującą się nadal niepewność dotyczącą ciągu dalszego epidemii koronawirusa, ale także na czynniki ściśle ekonomiczne, takie jak niskie bezrobocie, wysoka inflacja (i rosnące stopy procentowe), wysokie ceny energii, istniejące nadal wąskie gardła w zakresie dostaw materiałów i komponentów czy niepewność możliwości wykorzystania unijnych środków pomocowych przez Polskę. Czynniki te z pewnością będą wpływać na tempo wzrostu PKB w bieżącym roku. Tym niemniej, aktualnie przewiduje się, że realny wzrost gospodarczy Polski może w 2022 r. oscylować w granicach powyżej 5%, co stanowi całkiem dobry prognostyk, także dla możliwości rozwoju sektora bankowego.

Z punktu widzenia działalności banków równie ważne były zmiany, jakie następowały w sytuacji ekonomicznej najważniejszych segmentów klientów bankowych z sektora niefinansowego oraz na rynkach papierów wartościowych.

W 2021 r. produkcja sprzedana przemysłu zwiększyła się bardzo dynamicznie (o 14,4%) i ten wysoki rozwój nastąpił mimo tylko niewielkiego jej obniżenia się w 2020 r. (spadek o 1,9%). Wzrost odnotowano we wszystkich głównych sekcjach przemysłu. W przetwórstwie przemysłowym produkcja zwiększyła się o 14,2%. Nawet jeśli częściowo wynik ten był efektem zwiększenia stanu zapasów, to i tak był on bardzo znaczący. Na podkreślenie zasługiwało także podniesienie wydajności pracy w przemyśle, gdyż wzrost został zrealizowany przy bardzo niewielkim wzroście zatrudnienia.

W produkcji budowlano-montażowej wzrost był zdecydowanie niższy i wyniósł 2,5%, przy spadku rok wcześniej o 1,3%. Martwić może dalszy spadek produkcji robót inwestycyjnych, a cieszyć szybki wzrost robót budowlanych specjalistycznych oraz obiektów inżynierii lądowej.

Na tym tle znów bardzo dobrze wyglądały wyniki w budownictwie mieszkaniowym. W 2021 r. wzrosła liczba mieszkań oddanych do użytku. Wzrost wyniósł 6,3% przy wzroście w 2020 r. o 6,5%. Bardzo dynamicznie zwiększyła się przy tym w ostatnim roku liczba rozpoczętych inwestycji budowlano-mieszkaniowych (o 23,9%) i liczba wydanych pozwoleń na budowę

lub dokonanych zgłoszeń z projektem budowlanym (o 23,3%). Obie te dynamiki były zdecydowanie wyższe niż rok wcześniej i wskazują na bardzo dużą skalę produkcji w najbliższym czasie.

Wstępne dane statystyczne wskazują, że wyniki finansowe przedsiębiorstw niefinansowych za 2021 r. wyraźnie poprawiły się w porównaniu z rezultatami 2020 r. **Przy spadku przychodów z całokształtu działalności o 0,9%, wzroście kosztów ich uzyskania o 0,8%, odnotowano w 2021 r. wzrost wyniku finansowego netto przedsiębiorstw o 4,1%.** W rezultacie zmieniły się główne wskaźniki rentowności. **Wskaźnik rentowności ze sprzedaży wzrósł z 4,6% do 4,8%, natomiast pogorszyły się pozostałe wskaźniki: rentowności obrotu brutto** (z 4,3% **do 4,4%) i netto** (z 3,5% **do 3,6%), wskaźnik poziomu kosztów** (z 95,7% **do 95,6%). Poprawiły się wyraźnie wskaźniki płynności finansowej. Nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw były o 7,3% wyższe niż w poprzednim roku.**

Poprawiała się sytuacja na rynku pracy. W 2021 r. w sektorze przedsiębiorstw przeciętne zatrudnienie wzrosło o 0,3% (przy spadku w roku poprzednim o 1,1%). Zmniejszyła się natomiast liczba zarejestrowanych bezrobotnych (o 14,5%). Na koniec minionego roku bez pracy było 895 tys. osób i była to liczba o 151 tys. mniejsza niż rok wcześniej. Stopa bezrobocia rejestrowanego w grudniu 2021 r. wynosiła 5,4% i była o 0,9 pkt proc. niższa niż rok wcześniej.

Przyspieszyło tempo wzrostu przeciętnego wynagrodzenia nominalnego brutto w sektorze przedsiębiorstw, co było pochodną na rynku pracy i zdecydowanie wyższego tempa wzrostu cen towarów i usług konsumpcyjnych. W 2021 r. wynagrodzenie to wzrosło o 8,8% (wobec wzrostu w 2020 r. o 4,7%). Na skutek wyższej dynamiki cen siła nabywcza takiego wynagrodzenia wzrosła znacznie wolniej – o 3,4%, choć było to więcej niż rok wcześniej (o 4,1%).

Przeciętna emerytura i renta brutto z pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych wzrosła w minionym roku o 6,9%. Tempo jej wzrostu było nieco wyższe niż w 2020 r. Siła nabywcza przeciętnej emerytury i renty wzrosła realnie 1,9% w 2021 r., co było wynikiem porównywalnym z 2020 r. Trzeba też pamiętać o wypłacie w 2020 r. ponownie tzw. trzynastej emerytury.

Sytuacja ekonomiczna kraju oraz działania podejmowane w zakresie przeciwdziałania skutkom pandemii wywróciły wyniki sektora finansów publicznych w 2020 r. W następnym roku nastąpiła poprawa kluczowych jej wskaźników, ale należy pamiętać o zupełnie innej sytuacji finansów publicznych niż przed pandemią.

Według wstępnych danych za 2021 r. zrealizowany deficyt budżetowy był zdecydowanie niższy niż rok wcześniej. Wyniósł on 26,3 mld PLN wobec deficytu 85 mld PLN osiągniętego w 2020 r. Warto jednak dodać, że w 2019 r. deficyt budżetowy wyniósł 13,7 mld PLN. Oczywiście trzeba w tym miejscu zastrzec, że ostateczny wynik budżetu państwa może jeszcze nieco różnić się od zaprezentowanych wstępnych danych. Trzeba też pamiętać, że po wybuchu pandemii szereg zadań zostało przesuniętych poza budżet państwa i w tej sytuacji wynik budżetu państwa nie oddaje prawidłowo sytuacji finansów publicznych w Polsce.

W rezultacie także relacja deficytu budżetowego do wielkości PKB wyraźnie obniżyła się. W 2020 r. wyniosła ona 0,5%, podczas gdy rok wcześniej było to prawie 3,7%. Relacja ta nie uwzględnia jednak oczywiście wszystkich elementów stosowanych przy wyliczaniu wskaźnika deficytu dla potrzeb programu konwergencji.

Zadłużenie Skarbu Państwa w 2021 r. zwiększyło się o 40,6 mld PLN, co było wynikiem nieporównywalnie niższym od rekordowych 124 mld PLN w 2020 r. Wówczas wynikało to ze

zrealizowanego wysokiego deficytu budżetowego w dobie zamknięcia gospodarki z powodu pandemii koronawirusa. Dla porównania warto jednak wskazać, że w 2019 r. wzrost zadłużenia Skarbu Państwa nie przekroczył 20 mld PLN. Na koniec 2021 r. wyniosło ono 1 138 mld PLN. Relacja zadłużenia Skarbu Państwa do PKB ukształtowała się na poziomie 43,7% (rok wcześniej było to 47,2%).

W kontekście zadłużenia Skarbu Państwa na podkreślenie zasługuje rosnące powiązanie finansów banków z zadłużeniem publicznym. Na koniec 2021 r. 41,2% zadłużenie Skarbu Państwa było nadal finansowane przez banki poprzez objęcie krajowych i (w znacznie mniejszym stopniu zagranicznych) obligacji skarbowych. W 2020 r. po raz pierwszy w zadłużeniu tym partycypował także NBP (na kwotę 53,6 mld PLN). Banki komercyjne i spółdzielcze posiadały jednak obligacje na kwotę 408 mld PLN, co odpowiadało 35,9% zadłużenia Skarbu Państwa. Rok wcześniej udział ten był nieco wyższy (36,3%).

W minionym roku ponownie zmniejszyło się natomiast zadłużenie Skarbu Państwa wobec nierezydentów. Tym razem było to o 7,3 mld PLN, podczas gdy w 2020 r. wyniosło ono blisko 20 mld PLN. Częściowo było to efektem zmniejszenia się wartości papierów kierowanych na rynki zagraniczne, częściowo mniejszym zainteresowaniem inwestorów zagranicznych nabywaniem krajowych skarbowych papierów wartościowych. Łącznie udział inwestorów zagranicznych w finansowaniu długu Skarbu Państwa wyniósł na koniec 2021 r. 32,1%, tj. o 1,9 pkt proc. mniej niż na koniec 2020 r. Skala zmniejszenia znaczenia zadłużenia zagranicznego w długu Skarbu Państwa w 2021 r. była mniejsza niż w poprzednich dwóch latach, gdy udział zmniejszał się o 7 pkt proc. rocznie.

Deficyt budżetowy państwa nie oddawał – jak zwykle – faktycznej skali deficytu całego sektora finansów publicznych. Jednak teza ta była szczególnie właściwa od 2020 r., gdy wiele programów wsparcia pomocowego w okresie pandemii było finansowanych przez Bank Gospodarstwa Krajowego oraz Polski Fundusz Rozwoju. Obie te instytucje w celu pozyskania finansowania wyemitowały duże pakiety obligacji, które nie są ujmowane formalnie do długu publicznego w kalkulacji czynionej na cele wewnętrzne. Jednak w ujęciu ESA powiększają one dług publiczny.

Brak jeszcze finalnych danych dotyczących całego sektora instytucji rządowych i samorządowych za 2021 r.

Deficyt finansów publicznych w 2020 r. był bardzo wysoki i wyliczony wg ESA wyniósł 161,5 mld PLN, tj. 7% PKB. Wyniki roku następnego były znacznie lepsze i według wstępnego swojego wyliczenia Ministerstwo Finansów deklarowało, że deficyt finansów publicznych nie przekroczył w 2021 r. poziomu 3% PKB.

W rezultacie dług sektora finansów publicznych zwiększył się w 2021 r. **Zgodnie z metodologią krajową zwiększył się on o 12,1%, a zgodnie z ESA 2010 aż o 27,7%. W konsekwencji musiała zmienić się także relacja długu publicznego do PKB.** Na koniec 2020 r. wyniosła ona 47,8% (wg metodologii krajowej) i 57,5% PKB (wg metodologii ESA 2010). **W ciągu ostatniego roku relacja długu finansów publicznych do PKB zwiększyła się o 4,6 pkt proc. dla metodologii krajowej i 11,9 pkt proc. dla metodologii unijnej.**

Sytuacja polskiej gospodarki, w tym także niski poziom oprocentowania lokat bankowych w warunkach wysokiej inflacji, przełożyła się na wyniki rynku kapitałowego. Rok 2020 zamknął się wzrostem praktycznie wszystkich indeksów giełdowych akcji na Giełdzie Papierów Wartościowych

w Warszawie (z wyjątkiem indeksu dla spółek górniczych).

Wskaźnik WIG wzrósł w 2021 r. aż o 19,6% (po spadku w 2020 r. o 1,4%), osiągając na koniec roku poziom 69 296 pkt. WIG20 zwiększył się natomiast o 12,9% (do poziomu 2 267 pkt na koniec 2021 r.) po spadku w 2020 r. o 7,7%.

W minionym roku odnotowano 16 debiutów akcji nowych spółek na rynku głównym GPW SA (w 2020 r. było ich 7), a z rynku wycofało się w tym czasie 37 spółek (o 14 więcej niż w 2020 r.). Liczba spółek notowanych na GPW SA zmniejszyła się zatem i wyniosła na koniec 2021 r. 427 firm. Kapitalizacja giełdy na koniec ubiegłego roku wyniosła 1 313 mld PLN i była wyższa od osiągniętej rok wcześniej aż 22,8%. Kapitalizacja spółek krajowych na koniec 2020 r. wyniosła 539 mld PLN, rok później wzrosła do 701 mld PLN (co oznaczało wzrost o 30,1%). W relacji do PKB wskaźnik łącznej kapitalizacji giełdy (uwzględniając tylko spółki krajowe) zwiększył się wyraźnie, bo z poziomu 23,2% w 2020 r. do 26,9% w roku następnym.

Udział banków krajowych w kapitalizacji spółek krajowych wyniósł na koniec 2021 r. 30,8% i był 8,2 pkt proc. wyższy niż na koniec 2020 r. Był to bardzo duży wzrost znaczenia, ale warto przypomnieć, że rok wcześniej odnotowano silny spadek kapitalizacji giełdowej banków. Wówczas ich udział spadł do 22,6% i był aż 9,7 pkt proc. niższy niż na koniec 2019 r. Te olbrzymie zmiany znaczenia banków w kapitalizacji giełdy wynikały ze zmieniających się nastrojów inwestorów w zakresie lokowania kapitału w akcje banków na skutek odmiennych uwarunkowań ekonomicznych i regulacyjnych prowadzenia biznesu bankowego i wynikających z nich perspektyw wyników finansowych wielu banków.

Na rynku Catalyst wielkość obrotów obligacjami skarbowymi utrzymała się na poziomie roku poprzedniego, ale wówczas obroty wzrosły aż o 80%. Spadły natomiast obroty obligacjami korporacyjnymi i komunalnymi (w tej ostatniej kategorii aż o ponad 50%). Zmniejszyły się nieznacznie obroty obligacjami spółdzielczymi, a jednocześnie wzrosły wyraźnie obroty listami zastawnymi.

Na rynku NewConnect obserwowano wyraźne pogorszenie wyników i odwrócenie trendu z poprzednich lat. Było to wynikiem bardzo dużej dynamiki uzyskanej rok wcześniej i częściowo też transferu niektórych spółek na rynek podstawowy. Warto jednak podkreślić, że w przeciwieństwie do poprzednich dwóch lat liczba podmiotów debiutujących na tym rynku była większa (32) niż go opuściło (25). W rezultacie liczba podmiotów notowanych na tym rynku zwiększyła się do 380.

Indeks rynku zmniejszył się o 21,2% do poziomu blisko 390 pkt (rok wcześniej wzrósł aż o 109%), a wartość obrotów instrumentami zmniejszyła się o prawie 2/3 (do 5,2 mld PLN), jednak nastąpiło to po aż dziesięciokrotnym wzroście w 2020 r. Obroty w grudniu 2021 r. były nadal trzykrotnie wyższe niż w grudniu 2019 r. Kapitalizacja rynku zmniejszyła się o 7,2% do poziomu 18 340 mln PLN, ale rok wcześniej wzrosła ona dwukrotnie.

2. POLITYKA BANKU CENTRALNEGO I POLITYKA STÓP PROCENTOWYCH BANKÓW

W *Założeniach polityki pieniężnej na 2021 r.*[4] Rada Polityki Pieniężnej potwierdziła prowadzenie polityki pieniężnej w oparciu o strategię bezpośredniego celu inflacyjnego. Rada Polityki Pieniężnej postanowiła utrzymać średniookresowy cel inflacyjny na poziomie 2,5% z symetrycznym przedziałem odchyleń o szerokości +/– 1 pkt proc. Przy realizacji polityki pieniężnej Rada kładzie zwiększony nacisk na elastyczne stosowanie strategii celu inflacyjnego, zapewnienie długookresowej stabilności cen oraz sprzyjanie zrównoważonemu wzrostowi gospodarczemu i stabilności systemu finansowego. W przypadku odchylenia inflacji od celu, Rada w sposób elastyczny miała określić pożądane tempo powrotu inflacji do celu, tak aby szybki powrót do celu nie wiązał się z istotnymi kosztami dla stabilności makroekonomicznej lub finansowej. Rada potwierdziła także, że będzie dążyć do realizacji celu w warunkach płynnego kursu walutowego, nie wykluczając interwencji na rynku walutowym.

W momencie przyjmowania *Założeń*, cel inflacyjny nie był jeszcze zadaniem bardzo ambitnym, choć analitycy ostrzegali, że w 2021 r. może nastąpić wyraźniejszy wzrost cen towarów i usług konsumpcyjnych.

Na koniec 2020 r. wskaźnik wzrostu cen towarów i usług konsumpcyjnych w ujęciu grudzień do grudnia uplasował się na poziomie 2,4%, a więc było to jeszcze poniżej celu inflacyjnego. W pierwszym kwartale 2021 r. mieścił się on także w górnej granicy dopuszczalnego odchylenia od celu inflacyjnego. Jednak w następnych miesiącach stopniowo zwiększał się on wyraźnie, zaś eksplozja tempa wzrostu cen towarów nastąpiła w IV kwartale ubiegłego roku. Finalnie wskaźnik wzrostu cen towarów i usług konsumpcyjnych w ujęciu grudzień do grudnia wyniósł w 2021 r. 8,6%. Średnioroczny wskaźnik wzrostu cen w 2021 r. (5,1%) był w 2021 r. niższy, co było zjawiskiem naturalnym w okresie szybkiego zwiększania się indeksu wzrostu cen towarów i usług w ostatnich miesiącach roku. Wskaźnik inflacji średniorocznej był także wyraźnie wyższy w 2021 r. niż w 2020 r.

Zgodnie z *Założeniami polityki pieniężnej na 2020 r.* osiągnięciu założonego celu polityki pieniężnej miało służyć odpowiednie wykorzystanie instrumentów polityki monetarnej. Głównym instrumentem były stopy procentowe, przy czym wytyczającymi kierunek prowadzonej polityki były tradycyjnie już stopy: referencyjna, lombardowa i depozytowa. Operacje otwartego rynku miały być podstawowym instrumentem umożliwiającym utrzymywanie stóp rynku międzybankowego na pożądanym poziomie. Wśród innych instrumentów wymieniono rezerwę obowiązkową, przy której zaznaczono, iż zmiana wysokości stopy rezerwy jest uzależniona od kształtowania się płynności w sektorze bankowym.

4 Źródło: Założenia polityki pieniężnej na 2021 r., NBP, 2020 r.

Rada Polityki Pieniężnej przez wiele miesięcy nie doceniła skali możliwego wzrostu cen towarów i usług konsumpcyjnych w kolejnych miesiącach, uznając go za zjawisko przejściowe i krótkookresowe. Utrzymanie niskich stóp procentowych miało także wzmacniać odbudowę wzrostu gospodarczego po pandemii i przeciwdziałać wzrostowi bezrobocia. Niskie stopy procentowe były także korzystne dla budżetu państwa, który zwiększył swoje zadłużenie silnie w celu przeciwdziałania skutkom zamknięcia gospodarki w I połowie 2020 r.

Trzeba też pamiętać, że podstawowe stopy procentowe w NBP były wyjątkowo niskie przez większość 2021 r. W poprzednim roku Rada Polityki Pieniężnej zaskoczyła rynki finansowe, gdy w warunkach utrzymywania się wysokiej inflacji, podjęła ona na wiosnę trzy decyzje o obniżce stóp procentowych, biorąc pod uwagę malejącą aktywność gospodarczą spowodowaną skutkami pandemii koronawirusa. Tym samym stopy procentowe zostały wówczas obniżone do historycznie niskiego poziomu, mimo że na początku 2020 r. pojawiały się raczej oczekiwania rynkowe w zakresie stopniowego podwyższania oficjalnych stóp procentowych w ślad za okresowo rosnącymi wskaźnikami inflacji.

W 2021 r. proces podnoszenia oficjalnych stóp procentowych przez NBP rozpoczął się dopiero w październiku, gdy bieżące odczyty rynkowe inflacji przekroczyły już poziom 5,5%. Do końca 2021 r. Rada Polityki Pieniężnej podjęła trzy decyzje o wzroście stóp procentowych, a więc na każdym swoim posiedzeniu i tendencja została podtrzymana także w pierwszych miesiącach 2022 r.

Podstawowe stopy procentowe NBP w 2020 r.

Data	Stopa kredytu redyskonto-wego	Stopa kredytu lombardo-wego	Minimalna stopa rentowności 14-dniowych operacji otwartego rynku (tzw. stopa referencyjna)	Stopa lokaty terminowej
29.05.2020 r.	0,11	0,50	0,10	0,00
7.10.2021 r.	0,51	1,00	0,50	0,00
4.11.2021 r.	1,30	1,75	1,25	0,75
9.12.2021 r.	1,80	2,25	1,75	1,25

Źródło: Dziennik Urzędowy NBP.

W kontekście decyzji Rady Polityki Pieniężnej warto odnotować, że reakcje banków centralnych na szybko rosnące wskaźniki wzrostu cen towarów i usług konsumpcyjnych były różne. Najmocniej i najszybciej zareagowały banki centralne naszego regionu, przy czym bank centralny Czech zrobił to szybciej i silniej, w ślad za nim poszedł bank centralny na Węgrzech, a NBP znalazł się na ścieżce podnoszenia stóp procentowych dopiero za nimi. Na koniec 2021 r. stopa procentowa dla dwutygodniowych operacji repo wynosiła w Czechach 3,75%, a stopa lombardowa 4,75%. Na Węgrzech stopa bazowa banku centralnego wynosiła w tym samym momencie 2,4%.

W największych bankach centralnych świata decyzje o podnoszeniu stóp procentowych dojrzewały dłużej. W 2021 r. w USA FED nie podjął jeszcze decyzji o zmianie stóp procentowych, choć dostrzegał już zagrożenia wynikające z rosnących wskaźników inflacji. Pozostała ona na koniec ubiegłego roku na poziomie 0,25%.

Bank Anglii podjął pierwszą decyzję o podniesieniu swojej stopy procentowej o 0,15 pkt proc. na posiedzeniu w grudniu 2021 r. Na koniec ubiegłego roku wyniosła ona 0,25%.

Natomiast Europejski Bank Centralny nie zmieniał swoich stóp procentowych, gdyż uznawał, że inflacja ma charakter przejściowy i pochodzi z zewnątrz. W efekcie wypowiedzi Prezes EBC wskazywały na brak konieczności podnoszenia stóp procentowych przez cały 2021 i 2022 r.

Silniejsze zmiany stóp procentowych w NBP w porównaniu z największymi bankami centralnymi świata spowodowały, że rozpiętość w poziomie stóp procentowych stosowanych przez polski bank centralny i tymi najważniejsze banki centralne na świecie zwiększyła się. Nie przełożyło się to jednak w istotny sposób na zmianę kursu waluty polskiej względem głównych walut światowych. Zwiększenie rozpiętości można odczytywać jako powrót do pewnej normalności po wybuchu epidemii koronawirusa, gdy stopy procentowe krajów mniej rozwiniętych w naszym regionie są wyższe niż w głównych bankach centralnych, co stanowi swoistą premię za większe ryzyko inwestowania w krajach naszego regionu i koniecznością pokrycia premii za ryzyko inwestycyjne.

Na skutek wysokiej inflacji w 2021 r. i znacznie wolniejszego tempa podnoszenia poziomu stóp procentowych przez RPP w ostatnim roku nastąpiło dalsze bardzo silne obniżenie realnego oprocentowania stosowanego w naszym kraju. Powodowało to odpływ wielu depozytów bankowych w kierunku inwestycji mieszkaniowych i instrumentów rynku kapitałowego, ponoszenie poważnych strat dla deponentów. Stwarzało także warunki do kredytowania po bardzo niskim koszcie, niepokrywającym kosztu utraty wartości pieniądza.

Podstawowe stopy procentowe NBP

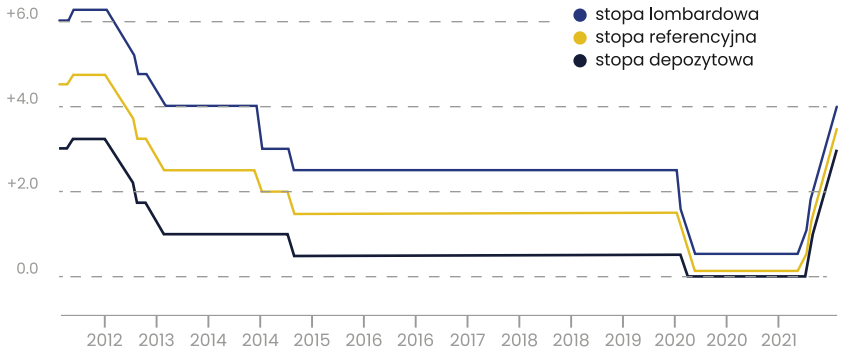

Źródło: Dane NBP.

Zmiany stóp procentowych przez NBP miały olbrzymi wpływ na prowadzenie biznesu przez banki i na ich politykę stóp procentowych wobec klientów sektora niefinansowego. Wysokość stóp procentowych stosowanych przez banki obrazuje statystyka NBP, gdzie wyodrębnione zostały dane dotyczące oprocentowania stanów, liczone jako iloraz odsetek w relacji do średnich stanów wartości umów oraz oprocentowanie nowych umów ustalane jako oprocentowanie efektywne. Istotna różnica między obu podejściami polega także na tym, iż dane dotyczące oprocentowania stanów, odnoszą się do faktycznych wielkości odsetek płaconych lub pobieranych, natomiast wskaźnik nowych umów wskazuje na stopę, po której bank jest skłonny udzielić kredytu lub przyjąć depozyt w danym

okresie. Ta różnica ma większe znaczenie w warunkach zmieniających się stóp procentowych banku centralnego.

Średnie oprocentowanie podstawowych rodzajów depozytów i kredytów, przy zastosowaniu tych metodologii zbierania danych, przedstawiają poniższe tabele. Zaprezentowanie obu rodzajów danych podyktowane jest faktem, że nie wszystkie podstawowe formy depozytów i kredytów są objęte statystyką w każdej z tych metodologii oraz z wspomnianych wyżej różnic metodologicznych. Informacje publikowane przez NBP są przygotowywane na podstawie danych zbieranych z kilkunastu banków, które łącznie dysponują zdecydowaną większością udziału w rynku usług bankowych w Polsce. Trzeba też odnotować, że zmiany oprocentowania poszczególnych depozytów i kredytów przy ogólnym niewielkim poziomie zmian mogą wynikać z powodów statystycznych (zaokrągleń, zmiany próby).

Średnie oprocentowanie stanów depozytów i kredytów złotowych w polskim systemie bankowym w grudniu 2020 r. i w kolejnych miesiącach 2021 r.

Okres	XII 2020 r.	Poszczególne miesiące 2021 r.											
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Depozyty terminowe gospodarstw domowych	0,5	0,5	0,5	0,4	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,7	0,3	0,3	0,4
Rachunki bieżące przedsiębiorstw	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1
Depozyty terminowe przedsiębiorstw	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3	0,5
Kredyty konsumpcyjne dla gospodarstw domowych	6,1	6,1	6,3	6,1	6,2	6,1	6,2	6,2	6,2	6,2	6,4	6,7	7,0
Kredyty mieszkaniowe dla gospodarstw domowych	2,3	2,3	2,4	2,3	2,3	2,3	2,3	2,3	2,3	2,3	2,4	2,6	3,1
Kredyty dla przedsiębiorstw	2,3	2,3	2,3	2,3	2,3	2,3	2,3	2,3	2,3	2,3	2,4	2,7	3,4

Źródło: Dane NBP.

Średnie oprocentowanie nowych umów depozytów i kredytów złotowych w polskim systemie bankowym w grudniu 2020 r. i w kolejnych miesiącach 2021 r.

Okres	XII 2020 r.	Poszczególne miesiące 2021 r.											
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Depozyty terminowe gospodarstw domowych	0,5	0,4	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3	0,3	0,4	0,7
Depozyty terminowe przedsiębiorstw	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,6	0,8
Kredyty konsumpcyjne dla gospodarstw domowych	6,3	6,6	6,6	6,4	6,6	6,6	6,6	6,7	6,4	6,5	6,9	6,9	7,5
Kredyty mieszkaniowe dla gospodarstw domowych	2,8	2,8	2,8	2,8	2,8	2,9	2,9	2,8	2,9	2,9	3,0	3,5	4,6
Kredyty dla przedsiębiorców	2,4	2,0	2,1	2,1	2,1	2,3	2,3	2,2	2,1	2,2	2,4	3,0	3,8
Kredyty dla przedsiębiorstw indywidualnych	4,5	4,6	4,5	5,0	4,6	4,4	4,7	4,4	4,7	4,6	4,5	5,5	6,3

Źródło: Dane NBP.

Analiza średniego poziomu oprocentowania (w ujęciu przedmiotowym) stosowanego przez banki w kolejnych miesiącach 2021 r. wskazuje na szybką reakcję banków na zmiany oficjalnych stóp procentowych przeprowadzone przez NBP. Zmiany średniego oprocentowania dotyczyły niemal wyłącznie ostatniego kwartału, gdyż wtedy były podejmowane decyzje przez bank centralny. W poprzednich miesiącach zmiany były minimalne, co wynikało także z utrzymania marż kredytowych na zbliżonym poziomie.

Oczywiście zmiany średniego oprocentowania były bardziej dynamiczne w zestawieniu stóp procentowych stosowanych dla nowych umów z klientami niż dla średniego oprocentowania stanów. Zmiany średniego oprocentowania w odniesieniu do stanu depozytów były zdecydowanie wolniejsze, co wynikało z terminów przeszacowania, gdy część depozytów (zwłaszcza dla gospodarstw domowych) miała charakter terminowy i była oparta o stałe oprocentowanie. Innym ważnym czynnikiem była duża płynność sektora bankowego, która nie zmuszała instytucji finansowej do rywalizacji o pozyskanie środków klientowskich. Dowodem tego jest minimalny tylko wzrost stóp oprocentowania nowych depozytów przyjmowanych od gospodarstw domowych

i od przedsiębiorstw. Utrzymanie niskiego oprocentowania depozytów służyło też obronie wyników finansowych banków w warunkach utrzymania silnych obciążeń finansowych nałożonych na nie przez regulatorów.

W sytuacji podwyższenia stóp procentowych przez NBP szybciej zwiększyło się średnie oprocentowanie kredytów bankowych, zarówno średnich stanów, jak i nowych umów, gdyż zdecydowana większość kredytów miała oprocentowanie zmienne powiązane z wysokością stóp procentowych na rynku międzybankowym lub oficjalnych stóp procentowych NBP.

W konsekwencji wzrost przychodów odsetkowych banków w ostatnich miesiącach ubiegłego roku po decyzjach Rady Polityki Pieniężnej był znacznie większy niż zmiana kosztów odsetek naliczanych od posiadanych depozytów. Umożliwiło to wzrost dochodów odsetkowych banków, szczególnie w IV kwartale 2021 r.

W 2021 r. widać było też utrzymywanie się odmiennego podejścia banków w zakresie oprocentowania stosowanego w przypadku depozytów terminowych przedsiębiorstw i gospodarstw domowych. W przypadku tych pierwszych oprocentowanie było cały czas zredukowane do zera, a szereg banków zdecydowało się dodatkowo stosować *de facto* ujemne oprocentowanie, stosując opłaty za utrzymywanie depozytów. Wynikało to z kilku powodów. Przede wszystkim nastąpił bardzo silny wzrost depozytów tych klientów, w dużym stopniu związany z korzystaniem przez wiele przedsiębiorstw ze wsparcia finansowego ze środków publicznych. Część tych środków miała przez pewien czas charakter wsparcia zwrotnego lub potencjalnie zwrotnego, stąd były one utrzymywane często na rachunku bankowym. Poza tym możliwości lokowania wolnych środków poza sektorem bankowym były dla tej kategorii klientów dość ograniczone. Ponadto wyższe kwoty depozytów przedsiębiorstw powodowały automatycznie zwiększenie bazy do naliczenia opłaty banku w następnym roku na rzecz BFG z tytułu opłaty na finansowanie uporządkowanej likwidacji. W końcu zastosowanie opłaty od przechowywania depozytów czy ujemnego oprocentowania dla tych klientów nie powodowało ewentualnych wątpliwości z punktu widzenia stosowania przepisów o ochronie konsumenta.

W zakresie oprocentowania depozytów dla gospodarstw domowych sytuacja była jednak nieco inna. Przede wszystkim warto pamiętać, że te depozyty są lepiej traktowane w regulacjach obowiązujących banki w zakresie obliczania wymogów płynnościowych. Ponadto zachowania klientów były też inne. Z jednej strony rosły depozyty, ale jednocześnie widoczny był odpływ części środków w kierunku inwestowania w nieruchomości (zwłaszcza realizowanie celów mieszkaniowych) oraz na rynku kapitałowym. To powodowało, że w tym zakresie część banków utrzymywała jakieś formy dodatniego oprocentowania depozytów, a nawet pod koniec roku nieco podwyższyła oprocentowanie nowo przyjmowanych lokat, choć było ono oczywiście bardzo niskie w warunkach wysokiej inflacji i utrzymującej się nadpłynności banków.

Po stronie kredytowej zmiany średniego oprocentowania stanów czy nowych umów nastąpiło zdecydowanie szybciej, co wynikało z przeważającego udziału kredytów opartych na zmiennym oprocentowaniu. W zakresie kredytów konsumpcyjnych dodatkowo oddziaływały ograniczenia ustawowe dotyczące maksymalnego oprocentowania tego rodzaju kredytów.

W zakresie kredytów mieszkaniowych można odnotować wzrost oprocentowania kredytów w rozmiarze adekwatnym do zmian przeprowadzonych przez NBP. Brak zmian średniego oprocentowania w trakcie większości ubiegłego roku wynikał z dużej konkurencji na rynku tych kredytów, które były głównym źródłem dynamiki kredytów, gdyż cieszyły się dużym

zainteresowaniem klientów. Stały wzrost cen nieruchomości mieszkalnych napędzał popyt na kredyt mieszkaniowy, dodatkowo wzmagany dążeniem do poprawy warunków mieszkaniowych w sytuacji wykonywania pracy zdalnej czy nauki w domu.

W zakresie kredytów dla przedsiębiorstw, a także dla przedsiębiorców indywidualnych, również nastąpiły wyraźne zmiany oprocentowania kredytów. Jednak dla przedsiębiorstw wzrost oprocentowania kredytów był nieco mniejszy niż dla gospodarstw domowych, co można wiązać z dobrą koniunkturą gospodarczą i dążeniem do wzrostu akcji kredytowej. Natomiast zauważalny był jednocześnie szybszy wzrost oprocentowania kredytów dla przedsiębiorców indywidualnych. Tempo wzrostu oprocentowania nowych kredytów było nawet wyższe niż zmiany wprowadzone przez Radę Polityki Pieniężnej. Widać zatem, że w tym obszarze banki podjęły decyzję o zwiększeniu swojej marży kredytowej i to w warunkach zmniejszenia się wolumenu takich kredytów w bankach.

W ujęciu podmiotowym w zakresie relacji banków z podmiotami gospodarczymi można zauważyć, że łączne zmiany oprocentowania stanów umów z podmiotami gospodarczymi polegały na niewielkim obniżeniu średniego oprocentowania depozytów terminowych o 0,1 pkt proc. i wzroście średniego poziomu oprocentowania stanu kredytów o 0,9%. Należy jednak przypomnieć, że zmiana oprocentowania kredytów nastąpiła dopiero pod sam koniec roku.

Średnie oprocentowanie stanów złotowych depozytów terminowych i kredytów dla przedsiębiorstw w bankach komercyjnych w Polsce na koniec 2020 r. i 2021 r. (w %)

Okres	XII 2020 r.	XII 2021 r.
Średnie oprocentowanie depozytów	0,5	0,4
Średnie oprocentowanie kredytów	3,2	4,1

Źródło: Dane NBP.

W zakresie oprocentowania stosowanego przez banki w umowach zawieranych z gospodarstwami domowymi, sytuacja kształtowała się bardzo podobnie, choć średnie oprocentowanie kredytów było wyższe niż w przypadku kredytów dla przedsiębiorstw. Tu także średnie oprocentowanie depozytów terminowych obniżyło się o 0,1 pkt proc. przy wzroście średniego oprocentowania stanu kredytów o 0,9 pkt proc.

Średnie oprocentowanie stanów złotowych depozytów terminowych i kredytów udzielanych gospodarstwom domowym w bankach komercyjnych w Polsce na koniec 2020 r. i 2021 r. (w %)

Okres	XII 2020 r.	XII 2021 r.
Średnie oprocentowanie depozytów terminowych	0,5	0,4
Średnie oprocentowanie kredytów	3,5	4,4

Źródło: Dane NBP.

Sumaryczne dane dotyczące zmian średniego oprocentowania wszystkich depozytów (także bieżących) i kredytów złotowych w bankach w minionym roku muszą potwierdzać w dużym stopniu podobne wyniki cząstkowe. Średnie oprocentowanie depozytów w bankach komercyjnych nie zmieniło się i było przez cały rok bardzo niskie (0,1 pkt proc.). Jednocześnie średnie oprocentowanie stanu kredytów wzrosło o 0,9 pkt proc. W efekcie rozpiętość między średnim oprocentowaniem depozytów i kredytów wzrosła o 0,9 pkt proc. Warto przypomnieć, że stanowiło to odwrócenie tendencji z 2020 r., gdy różnica ta zmalała o 0,8 pkt proc. Te wyniki obrazują skalę zmiany sytuacji w ostatnich dwóch latach, szczególnie jeśli wspomni się, że w latach wcześniejszych zmiany rozpiętości corocznie następowały w granicach 0,1–0,2 pkt proc.

Średnie oprocentowanie stanów złotowych depozytów i kredytów w bankach komercyjnych w Polsce na koniec 2020 r. i 2021 r. (w %)

Wyszczególnienie	XII 2020 r.	XII 2021 r.
Średnie oprocentowanie depozytów	0,1	0,1
Średnie oprocentowanie kredytów	3,2	4,1

Źródło: Dane NBP.

Analizując wysokość i zmiany stóp procentowych stosowanych w bankach w Polsce, trzeba również wspomnieć o oprocentowaniu depozytów i kredytów przyjmowanych i udzielanych przez polskie banki w walucie obcej. Oczywiście w świetle obowiązujących rekomendacji KNF możliwość rozwoju akcji kredytowej banków dla klientów indywidualnych jest ograniczona właściwie tylko do podmiotów gospodarczych, tym niemniej wysokość średniego oprocentowania stanu depozytów i kredytów ma nadal wpływ na dochody banków osiągane z dotychczas zbudowanego portfela kredytów.

Średnie oprocentowanie nowych umów depozytów i kredytów walutowych w bankach komercyjnych w Polsce na koniec 2020 r. i w 2021 r. (w %)

Wyszczególnienie	Waluta	XII 2020 r.	VI 2021 r.	XII 2021 r.
Średnie oprocentowanie depozytów	EUR	0,1	0,1	0,1
Średnie oprocentowanie kredytów	EUR	2,2	2,0	2,0

Źródło: Dane NBP.

W przypadku kredytów walutowych trzeba jednak zastrzec, że w dużym stopniu nie są one finansowane depozytami klientowskimi, lecz środkami finansowymi pozyskanymi z rynku finansowego. Ma to o tyle znaczenie, że na skutek oceny ryzyka przypisywanemu naszemu krajowi stopy procentowe, po jakich polski bank może pozyskać finansowanie są relatywnie wyższe, a oprocentowanie kredytów walutowych dla klientów bankowych pozostaje na tym samym

poziomie lub ulega nawet obniżeniu, jak w przypadku kredytów dla przedsiębiorstw wyrażonych w euro. To powoduje, że utrzymywanie działalności kredytowej w walucie obcej jest coraz mniej dochodowe dla banków lub w niektórych obszarach przynosi nawet stratę. Ten poziom średniego oprocentowania mówi też dużo o konkurencji panującej w tym segmencie rynku.

Oprocentowanie oferowane przez banki od depozytów w euro pozostawało stabilne na bardzo niskim poziomie, co wynikało m.in. z braku zmian stóp procentowych w Europejskim Banku Centralnym. Zmiany te były tak małe, że mogły być wynikiem błędu statystycznego. W zależności od miesiąca odchylenia nie przekraczały 0,1 pkt proc. Tym niemniej na koniec 2021 r. łączna odnotowana zmiana spowodowała ponownie zmniejszenie różnicy między oprocentowaniem depozytów i kredytów wyrażonych w euro o 0,2 pkt proc. w stosunku do końca roku poprzedniego.

Podsumowując analizę zmian procentowych w bankach, należy odnotować, że w minionym roku zakończył się eksperyment w zakresie obowiązywania bardzo niskich stóp procentowych, tym razem już ultraniskich. Spowodowało to bardzo silne negatywne konsekwencje dla banków w zakresie możliwości generowania dochodów odsetkowych. Było to szczególnie trudne doświadczenie dla banków prowadzących tradycyjny rodzaj bankowości. Ten ultraniski poziom stóp procentowych można było uznać za sytuację wyjątkową, wynikającą z ekonomicznych skutków pandemii koronawirusa. W normalnych warunkach gospodarczych trudno jest uzasadnić w dłuższym okresie utrzymywania tak niskich stóp procentowych, porównywalnych ze stopami obowiązującymi w krajach wyżej rozwiniętych, cechujących się wyższym poziomem wiarygodności kredytowej, wyrażonej m.in. w lepszych ratingach nadawanych przez wyspecjalizowane instytucje.

Ten okres stosowania bardzo niskich stóp procentowych pokazał także, że w ramach niekonwencjonalnej polityki gospodarczej prowadzonej przez różne kraje banki muszą być przygotowane na każde, nawet najbardziej nieoczekiwane, zmiany w instrumentarium finansowym i ich konsekwencjach dla wyników banków. To pokazało też bankom, że muszą one w coraz większym stopniu budować swoje dochody w oparciu o źródła pozaodsetkowe.

Okres bardzo niskich stóp procentowych spowodował także pogłębienie podziału w sektorze bankowym – część banków, zwłaszcza większych, mogła wykorzystać efekt skali i utrzymać lepszą rentowność działania. Inne, zwłaszcza mniejsze, nie będąc w stanie silniej ograniczyć swoich kosztów, ponosiły cenę w postaci wyraźnego obniżenia wyników finansowych lub nawet generowania straty i w konsekwencji stanęły przed koniecznością podjęcia decyzji co do przyszłości prowadzenia banku w dotychczasowej formie.

Wymieniając instrumenty polityki pieniężnej NBP, trzeba także odnotować kolejny rok podejmowania przez polski bank centralny aktywnych działań na rzecz sterylizacji nadmiaru pieniądza na rynku finansowym. Każdego niemal tygodnia NBP przedstawiał duży wolumen tygodniowych bonów pieniężnych. Skala tych operacji kształtowała się na bardzo wysokim poziomie przez cały rok. Średni poziom bonów pieniężnych w portfelach banków na koniec poszczególnych miesięcy wyniósł w granicach 150–200 mld PLN. Świadczyło to o utrzymywaniu się wysokiej nadpłynności bieżącej sektora bankowego oraz o braku woli do przeprowadzania większej skali operacji na rynku międzybankowym.

NBP regulował też w minionym roku płynność banków poprzez zmiany stopy rezerwy obowiązkowej. Decyzją Rady Polityki Pieniężnej z 17 marca 2020 r. obniżono stawkę rezerwy dla depozytów złotowych pozyskanych na okres krótszy niż 2 lata oraz środków uzyskanych z tytułu transakcji *repo* i *sell-buy-back*. Stawka została obniżona z 3,5% do 0,5% z dniem 30 kwietnia 2020 r.

Ta zmiana spowodowała wówczas, że kwota rezerwy obowiązkowej utrzymywanej na rachunku NBP zmniejszyła się z 47,8 mld PLN w marcu 2020 r. do 6,5 mld PLN na koniec następnego miesiąca. Natomiast decyzją z 6 października 2021 r. Rada Polityki Pieniężnej podwyższyła stopę rezerwy obowiązkowej z 0,5% do 2% z dniem 30 listopada 2021 r.

Jednocześnie obowiązywały w 2021 r. zmienione w 2020 r. zasady oprocentowania rezerwy obowiązkowej. Od 30 kwietnia 2020 r. stałe oprocentowanie środków utrzymywanych w formie rezerwy obowiązkowej w wysokości 0,5% zastąpiono oprocentowaniem zmiennym w wysokości stopy referencyjnej. W praktyce roku 2021 oznaczało to stosowanie przez większą część roku stopy procentowej w wysokości 0,1%, a na koniec roku stopa oprocentowania wynosiła 1,75%.

3. POLITYKA WALUTOWA

W 2021 r. NBP utrzymał politykę kursu walutowego polegającą na stosowaniu zasady płynnego kursu złotego wobec walut obcych**.** Miniony rok cechował się stopniowym osłabieniem kursu polskiego złotego względem najważniejszych walut. W kierunku utraty wartości złotego względem walut obcych wpływ miało wcześniejsze rozpoczęcie zacieśniania polityki monetarnej w innych krajach naszego regionu, rosnąca inflacja, nieprzejrzysta sytuacja finansów publicznych, pogorszenie salda obrotów bieżących oraz spory z Unią Europejską, które skutkowały karami finansowymi nakładanymi na nasz kraj oraz brakiem zatwierdzenia przez Komisję Europejską Krajowego Planu Odbudowy. Brak dopływu środków z UE oddziaływał na podaż walut obcych. Jednocześnie Narodowy Bank Polski zwracał uwagę w swoich wypowiedziach w 2021 r., że nie jest zwolennikiem umacniania polskiego złotego, co ułatwiało proces jego deprecjacji względem głównych walut obcych.

Także stopniowe zacieśnianie polityki pieniężnej w Polsce w IV kwartale 2021 r. nie spowodowało trwałego odwrócenia tendencji. Po chwilowych umocnieniach złotego następował dalszy jego spadek kursu, co można wiązać z większymi oczekiwaniami rynku w zakresie tempa i skali wzrostu oficjalnych stóp procentowych w Polsce. Deprecjacja złotego następowała mimo utrzymania stóp procentowych dla dolara amerykańskiego oraz euro na bardzo niskim poziomie. To świadczyło o awersji do polskiej waluty i oczekiwań dalszego podnoszenia stóp procentowych w naszym kraju.

Warto ten wyniki skonfrontować z sytuacją z 2020 r., gdy nawet w warunkach wyraźnego pogorszenia sytuacji finansów publicznych, obniżenia stóp procentowych przez NBP oraz wzrostu spraw kierowanych do sądów w sprawie kredytów frankowych polski złoty wykazywał wysoką odporność Polski na szoki i percepcję naszego kraju wśród inwestorów. Wówczas w celu obniżenia kursu złotego NBP zdecydował się nawet na interwencję na rynku. W 2021 r. sytuacja wyglądała już inaczej i NBP nie musiał dokonywać interwencji w celu osłabienia waluty.

Porównując kursy dolara amerykańskiego i euro do waluty polskiej w grudniu 2020 r. i w grudniu 2021 r., można odnotować, że kurs złotego uległ w 2021 r. osłabieniu aż o 11% wobec dolara amerykańskiego (przy aprecjacji złotego względem tej waluty o 4,3% rok wcześniej), a w stosunku do euro osłabieniu o 3,1% (wobec deprecjacji złotego względem euro o 4,8% w 2020 r.).

Średnie kursy dzienne dolara USA i euro w grudniu 2020 r. i w wybranych miesiącach 2021 r.

Okres	XII 2020 r.	III 2021 r.	VI 2021 r.	IX 2021 r.	XII 2021 r.
Kurs dolara amerykańskiego	3,6778	3,8673	3,7375	3,8755	4,0834
Kurs euro	4,4766	4,6007	4,5015	4,5664	4,6163

Źródło: Dane NBP.

Porównując zmiany kursu złotego względem dolara amerykańskiego i euro na ostatni dzień 2020 r.

i 2021 r. (co jest rzeczą istotną dla celów wyliczeń pozycji na dzień zamknięcia ksiąg finansowych), należy odnotować deprecjację złotego do dolara USA o 8% oraz niewielką aprecjację złotego do euro o 0,3%.

W Polsce w ostatnich latach nadal duże zainteresowanie wzbudzał oczywiście też kurs franka szwajcarskiego do polskiej waluty. Wynikało to z utrzymującego się nadal znacznego portfela kredytowego banków, gdzie kredyty są denominowane lub indeksowane do tej waluty.

Kurs franka szwajcarskiego względem złotego osłabił się w końcu 2021 r. w porównaniu z końcem 2020 r. o 4,3%. Dla porównania można wskazać, że w 2020 r. deprecjacja złotego względem franka szwajcarskiego wyniosła 8,7%. Dla bardzo dużej części kredytobiorców, którzy zaciągnęli kredyt denominowany w walucie szwajcarskiej kurs tej waluty z końca 2020 r. był znacząco wyższy niż w momencie jego zaciągania i tym samym zwiększył się problem wynikający ze wzrostu nominalnej wartości zadłużenia przeliczonego na złote polskie. To dalsze osłabianie waluty polskiej względem złotego w połączeniu ze wzrostem stóp procentowych w złotych powoduje, że konwersja kredytów wyrażonych w CHF na złote staje się coraz trudniejsza i zawieranie ugód między kredytobiorcami a bankami może trwać dłużej i być bardziej kosztowne.

Kursy dzienne dolara USA, euro i CHF na ostatni dzień 2020 r. i 2021 r.

Waluta	USD	EUR	CHF
Kurs 31.12.2020 r.	3,7584	4,6148	4,2641
Kurs 31.12.2021 r.	4,0600	4,5994	4,4484

Źródło: Dane NBP.

Generalnie należy zatem stwierdzić, że zmiany kursów walutowych złotego względem najważniejszych walut obcych z końców 2021 i 2020 r. były w odniesieniu do dolara amerykańskiego i franka szwajcarskiego znaczące i mogły mieć istotny wpływ na zmiany wielkości bilansowych w 2021 r. Zmiana kursu złotego do euro była natomiast minimalna. Była to sytuacja odmienna od doświadczonej w poprzednim roku.

Kursy miesięczne średnioważone EUR, USD, CHF (PLN)

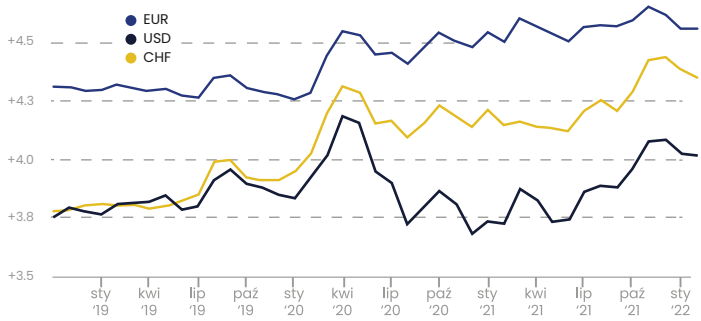

Źródło: Dane NBP.

BILANS I RACHUNEK WYNIKÓW SYSTEMU BANKOWEGO W 2021 R.

PODSTAWOWE ZMIANY W BILANSIE SEKTORA BANKOWEGO

SUMA BILANSOWA

31 grudnia 2021 r. suma bilansowa netto sektora bankowego (bez Narodowego Banku Polskiego, NBP) wyniosła 2 572 942 mln PLN. W porównaniu z końcem poprzedniego roku odnotowano wzrost sumy bilansowej o 222 894 mln PLN, co oznaczało jej zwiększenie w tempie 9,5%. Nominalnie przyrost kwoty aktywów w 2021 r. był blisko o 1/3 mniejszy niż rok wcześniej. Także pod względem tempa wzrostu sumy bilansowej był on znacznie niższy niż w 2020 r. W tymże roku tempo wzrostu sumy bilansowej wyniosło aż 17,5%. Można też dodać, że tempo tego wzrostu w 2021 r. było zbliżone do osiągnięć sektora bankowego w latach wcześniejszych. Trzeba jednak nadmienić, że została ona zrealizowana w warunkach znacznie wyższej inflacji niż miało to miejsce w latach poprzednich.

Wzrost aktywów był w ostatnim roku zdecydowanie bardziej proporcjonalny w stosunku do tempa zmiany rozwoju gospodarczego kraju niż to miało miejsce rok wcześniej. Wzrost sumy bilansowej był spowodowany znaczną dynamiką depozytów klientowskich, szczególnie dynamiką depozytów przedsiębiorstw.

Napływ środków klientowskich na rachunki bankowe powodował poważne wyzwanie dla banków. Sytuacja ekonomiczna sprzyjała wzrostowi zainteresowania kredytem bankowym, ale należy pamiętać, że na skutek znacznej pomocy udzielonej wielu przedsiębiorstwom w okresie lockdownu dysponowały one znacznymi środkami finansowymi i nie potrzebowały kredytu bankowego. Generalnie dynamika i kwota przyrostu kredytów dla podmiotów gospodarczych oraz dla gospodarstw domowych były wyższe niż dynamika i kwoty przyrostu depozytów od tych kategorii klientów bankowych.

To powodowało sytuację utrzymywania się dużej nadpłynności sektora bankowego i konieczność poszukiwania innych form zagospodarowania posiadanych środków, takich jak wzrost wolumenu papierów wartościowych, przede wszystkim w postaci większego zaangażowania w zakup bonów pieniężnych NBP.

Na łączną zmianę wielkości aktywów sektora bankowego miał także wpływ kurs waluty polskiej względem walut, w których denominowana jest część aktywów polskich banków. Kierunek zmian kursu walutowego głównych walut obcych względem złotego w 2021 r. był wyraźnie silniejszy pod względem wzrostu wartości aktywów niż miało to miejsce rok wcześniej, ale oczywiście ta zmiana nie miała decydującego znaczenia dla dynamiki sumy bilansowej sektora bankowego.

Aktywa sektora bankowego (bln PLN)

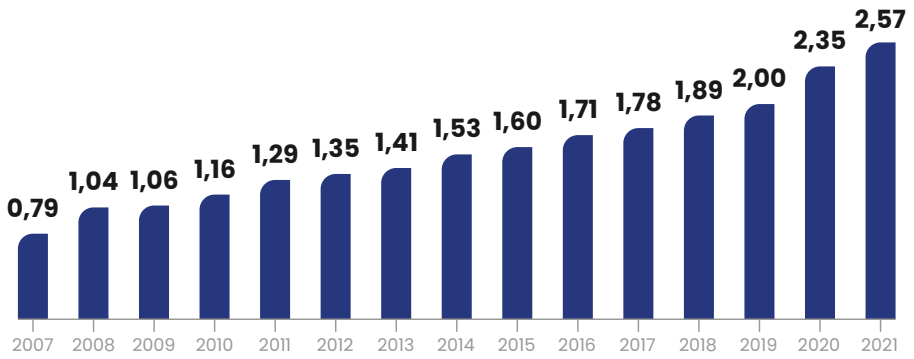

Źródło: Dane KNF.

Zrealizowane tempo wzrostu aktywów sektora bankowego przy silnym wzroście realnego poziomu PKB i wysokim tempie wzrostu cen towarów i usług konsumpcyjnych liczonym grudzień do grudnia niż rok wcześniej spowodowało, że w 2021 r. odnotowano obniżenie relacji aktywów sektora bankowego do PKB polskiej gospodarki. Na koniec 2019 r. relacja aktywów sektora bankowego do PKB wyniosła 87,4%, rok później przekroczyła po raz pierwszy 100% i doszła do poziomu 101%, a w 2021 r. osiągnęła wielkość 98,8%.

Zmiana tej relacji w ostatnim roku wyniosła zatem 2,1 pkt proc. Dla porównania można przypomnieć, że w wyjątkowym poprzednim roku ta relacja zwiększyła się aż o 13,6 pkt proc., a w latach wcześniejszych zmieniała się w granicach 1–2 pkt proc. rocznie.

Aktywa/PKB (%)

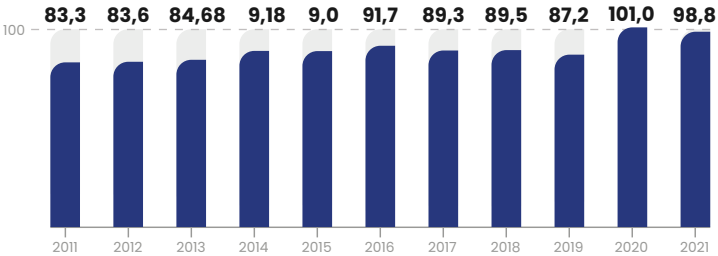

Źródło: Dane KNF.

Trzeba jednak podkreślić, że relacja aktywów polskiego sektora bankowego do PKB pozostaje jedną z najniższych w Europie. Zmiana, jaka zaszła w ostatnim roku w polskim sektorze bankowym, nie wpłynęła istotnie na pozycję polskiego sektora w skali europejskiej. Relacja aktywów do PKB kształtuje się bowiem w znacznie dłuższym horyzoncie czasowym.

Aktywa/PKB (%)

Źródło: Dane EBC, Eurostat.

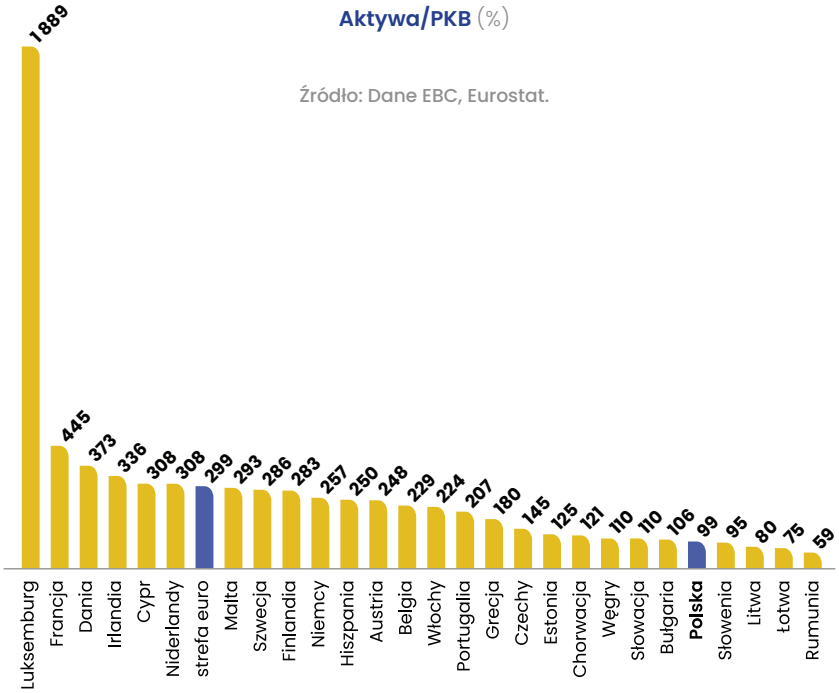

AKTYWA

Dominującą pozycję w strukturze aktywów sektora bankowego tradycyjnie stanowiły należności od sektora niefinansowego, które na koniec 2021 r. wyniosły 1 153 536 mln PLN i stanowiły 44,8% aktywów ogółem. W ostatnim roku ta kategoria aktywów wzrosła o 5,3% i ta dynamika była zdecydowanie wyższa niż w 2020 r., co nie może dziwić, gdyż została osiągnięta w warunkach dynamicznego wzrostu realnego PKB. Jednak nominalnie PKB wzrósł o 11,9%. Tym samym należności banków zwiększyły się w wolniejszym tempie niż tempo nominalnego wzrostu PKB w 2021 r.

Jak wspomniano wcześniej, w 2021 r. zmiana kursu złotego względem głównych walut światowych okazała się odmienna niż w 2020 r. Gdyby wyeliminować wpływ zmian kursów walut na dynamikę aktywów bankowych, to należności banków od sektora niefinansowego byłyby w 2021 r. mniejsze o ok. 4 350 mln PLN niż zaraportowały to banki i wówczas tempo zmiany należności netto byłoby niższe. Należności ujęte bez wpływu zmian kursów walutowych zwiększyłyby się nominalnie w 2021 r. o 4,9%. Wpływ zmiany kursów walut obcych do złotego był nominalnie dużo mniejszy niż w 2020 r., gdy wyniósł on ok. 15 000 PLN.

Dla zobrazowania wyniku 2021 r. warto przypomnieć, że na koniec 2020 r. udział należności kredytowych od sektora niefinansowego wynosił 46,6%, a więc w ciągu jednego roku udział tej pozycji zmniejszył się o 1,8 pkt proc. Rok wcześniej ten udział obniżył się z oczywistych powodów znacznie silniej i nie ma sensu porównywać tych wielkości ze względu na specyficzny 2020 r. Nominalna dynamika należności od sektora niefinansowego była wówczas ujemna.

Wyraźne dalsze zmniejszenie udziału należności kredytowych w aktywach ogółem sektora bankowego stanowiło dowód dużego wyzwania stojącego przed bankami w zakresie możliwości zwiększania portfela kredytowego oraz uzyskiwania lepszych wyników ekonomicznych. Warto bowiem pamiętać, że te wyniki zostały osiągnięte w warunkach odbicia wzrostu gospodarczego w minionym roku i utrzymywania się przez znaczną część 2021 r. niskich stóp procentowych.

Analizując zmiany znaczenia należności od podmiotów niefinansowych w podziale na główne grupy klientów, należy odnotować, że udział należności od gospodarstw domowych w całości należności netto banków od sektora niefinansowego zmniejszył się w 2021 r. Zmniejszył się też udział tych należności w całości aktywów sektora bankowego z 31% do 29,9%.

Natomiast należności banków od podmiotów gospodarczych zmniejszyły w 2021 r. swój udział w aktywach ogółem w mniejszej skali (z 14,7% do 14,2%), ale było to też pochodną mniejszego znaczenia tych należności w całości aktywów bankowych. Tempo obniżania się znaczenia obu tych pozycji było podobne, jeśli uwzględni się udział obu kategorii należności w aktywach ogółem sektora bankowego. Szersze omówienie zmian w tym zakresie zostanie poczynione w kolejnej części tego rozdziału.

Wybrane aktywa netto sektora bankowego (bez NBP) (w mln PLN)

Lp.	Wyszczególnienie	2020	%	2021	%	Dynamika 2020=100%
1	Kasa i operacje z NBP	86 433	3,7	118 615	4,6	137,2
2	Należności od sektora finansowego	173 863	7,4	205 748	8,0	118,3
3	Należności od sektora budżetowego	93 997	4,0	93 954	3,7	100,0
4	Należności od sektora niefinansowego	1 095 927	46,6	1 153 536	44,8	105,3
	– kredyty dla podmiotów gospodarczych – kredyty dla gospodarstw domowych – należności od instytucji niekomercyjnych – kredyty wyceniane według wartości godziwej	346 733 728 351 7 866 14 843	14,7 31,0 0,3 0,6	366 869 769 262 8 229 10 961	14,2 29,9 0,3 0,4	105,8 105,6 104,6 73,8

Lp.	Wyszczególnienie	2020	%	2021	%	Dynamika 2020=100%
5	Papiery wartościowe	701 453	29,8	746 572	29,0	106,4
	– bony pieniężne NBP – bony i obligacje skarbowe – inne papiery wartościowe	121 206 420 067 160 180	5,1 17,9 6,8	177 248 393 428 175 896	6,9 15,3 6,8	146,2 93,7 109,8
6	Inne aktywa w tym: – aktywa trwałe	198 375 16 144	8,5 0,7	254 517 15 232	9,9 0,6	128,3 94,3
	– inwestycje w jednostkach zależnych	19 812	0,8	18 600	0,7	93,9
	– wartości niematerialne i prawne	11 801	0,5	12 339	0,5	104,6
	– aktywa z tytułu podatku dochodowego	9 949	0,4	15 675	0,6	157,6
	Aktywa Ogółem	**2 350 048**	**100,00**	**2 572 942**	**100,00**	**109,5**

Źródło: Dane NBP.

Struktura aktywów w 2020 r. i 2021 r. (%)

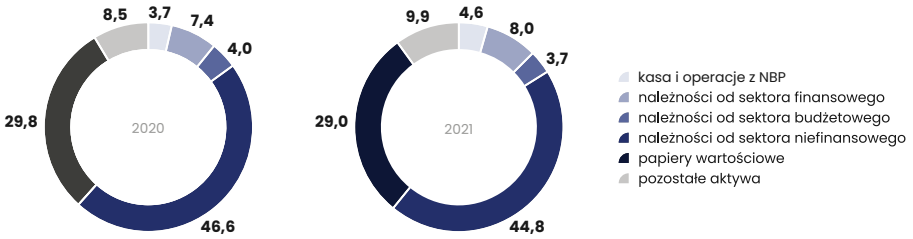

Źródło: Dane KNF.

Drugą pozycję w aktywach sektora bankowego, pod względem ich znaczenia, zajmowały tradycyjnie papiery wartościowe. Jednak ich pozycja w ostatnim roku uległa niezwykłemu wzmocnieniu. Na skutek dużych środków finansowych napływających do banków i trudności w rozwoju akcji kredytowej wiele środków zostało przeznaczonych na zakup dłużnych papierów wartościowych. Było to tym prostsze, że emisja skarbowych papierów wartościowych była w 2021 r. wysoka, a Narodowy Bank Polski sterylizował rynek poprzez dużą sprzedaż bonów pieniężnych.

Na koniec 2021 r. papiery wartościowe w portfelach banków osiągnęły wartość 746 572 mln PLN. Aktywa z tego tytułu zwiększyły się o 6,4%. Można w tym miejscu przypomnieć, że rok wcześniej portfel papierów wartościowych wzrósł o ponad 50%.

W rezultacie niższej dynamiki tych aktywów odnotowano w 2021 r. spadek znaczenia papierów wartościowych w zbiorczym bilansie sektora bankowego. Na koniec minionego roku stanowiły one 29% aktywów sektora bankowego, podczas gdy na koniec 2020 r. było to 29,8%. Zmniejszenie znaczenia tej pozycji wyniosło 0,8%, ale należy pamiętać, że rok wcześniej wzrost znaczenia papierów skarbowych w aktywach sektora bankowego wyniósł 6,6 pkt proc. Ten spadek znaczenia wynikał z większych możliwości rozwoju akcji kredytowej przez banki oraz z przeceny części portfela papierów wartościowych po podwyżkach stóp procentowych dokonanych przez NBP.

Trzecią pozycję w aktywach spośród głównych kategorii aktywów zajmowały należności od sektora finansowego. Na koniec ubiegłego roku ich łączna wartość wyniosła 205 748 mln PLN, zaś ich dynamika była w 2021 r. wysoka – nastąpił wzrost ich wartości o 18,3%. Tempo to było wyraźnie wyższe niż odnotowywane w poprzednich trzech latach. Dynamika zmiany tej pozycji aktywów była powiązana z możliwościami rozwoju niebankowych instytucji finansowych, które w sytuacji lepszej koniunktury gospodarczej kraju zwiększyły zapotrzebowanie na zewnętrzne finansowanie części swojej działalności. Wzrost PKB w 2021 r. spowodował bowiem wzrost aktywności wielu niebankowych instytucji finansowych i w konsekwencji zwiększenie należności banków od tych podmiotów.

Udział należności od sektora finansowego w całości aktywów banków także wyraźnie zwiększył się w 2021 r. Jeszcze na koniec 2020 r. wynosił on 7,4%, podczas gdy rok później było to już 8%. Można jednak w tym miejscu przypomnieć, że na koniec 2019 r. ten udział był wyższy i wynosił 8,9%. Zmianę w ostatnim roku o 0,6 pkt proc. zatem można ocenić jako znaczącą, choć nastąpiła ona po okresie wyjątkowo silnego spadku znaczenia w 2020 r.

Udział pozostałych głównych pozycji aktywów w bilansie całego sektora bankowego był już wyraźnie mniejszy.

Kwota należności od sektora budżetowego praktycznie nie zmieniła się w 2021 r. Właściwie już od 2012 r. obserwowano stopniowy spadek znaczenia tej pozycji w bankach, co należało przypisać dążeniom Ministra Finansów oraz władz samorządowych (w warunkach stosunkowo wysokiego zadłużenia wielu jednostek samorządu terytorialnego) do zmniejszenia skali deficytów budżetowych w finansach publicznych. Tylko 2020 r. przyniósł zwiększenie tej kategorii należności bankowych o ponad 6%, co należało wiązać z wyjątkową sytuacją ogólną finansów publicznych w tym roku. Udział należności od sektora budżetowego w łącznych aktywach banków musiał zatem ulec w 2021 r. dalszemu zmniejszeniu (z 4% do 3,7%).

W 2021 r. wyraźnie wzrosła wielkość pozycji „kasa, środki w bankach centralnych". Warto w tym miejscu pamiętać, że w trakcie ubiegłego roku Narodowy Bank Polski podjął decyzję o podwyższeniu stopy rezerwy obowiązkowej z 0,5% do 2%. Ale trzeba też odnotować, że duże zmiany wartości operacji z NBP w poszczególnych miesiącach roku, co być może wynikało z dążenia do utrzymania stanu rezerwy na wymaganym poziomie w dłuższym okresie. Natomiast w zakresie gotówki w kasach odnotowano zaś pewien wzrost wolumenu zarówno na koniec 2021 r., jak i na koniec 2020 r. w porównaniu z miesiącami wcześniejszymi. Tym niemniej kwota gotówki w kasach banku na koniec 2020 r. i 2021 r. była praktycznie taka sama. Po pandemii utrzymał się zwiększony ruch klientów w części oddziałów banków, co wpływało na zapotrzebowanie na gotówkę.

Bardzo wysoką dynamiką cechowała się ponownie zbiorcza pozycja bilansowa „pozostałe aktywa". Jednak analizując zmiany zachodzące w ostatnim roku w odniesieniu do niektórych istotnych pozycji zaliczonych do tej grupy aktywów, można jednocześnie odnotować brak silnego wzrostu wartości większości poszczególnych pozycji, z wyjątkiem aktywów z tytułu podatku dochodowego, co należy wiązać z większymi rozmiarami zawiązywanych rezerw i odpisów. Łącznie pozostałe aktywa banków zwiększyły swą wartość o ponad 25% w 2021 r., a ich udział w całości aktywów sektora bankowego wzrósł z 8,5% do 9,9%. W 2020 r. udział ten wzrósł szybciej, gdy się on podwoił.

Struktura należności banków w latach 2018–2021 (%)

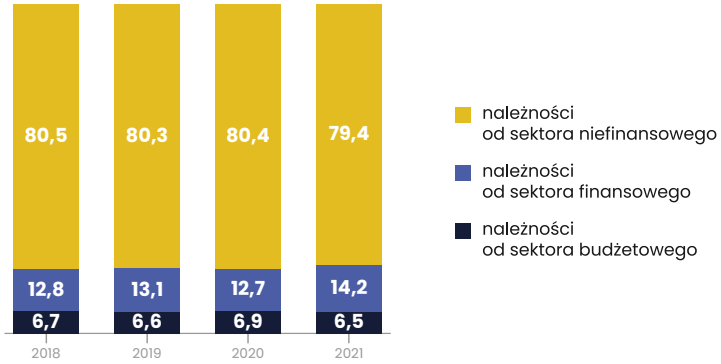

Źródło: Dane KNF.

1 Należności od sektora niefinansowego

Najważniejsza pozycja aktywów banków jaką są należności od podmiotów niefinansowych tradycyjnie wymaga szerszego i głębszego zaprezentowania ze względu na jej znaczenie w bilansie sektora bankowego i największe zasadniczo ryzyko generowane przez tego typu aktywa.

Struktura należności od sektora niefinansowego (bln PLN)

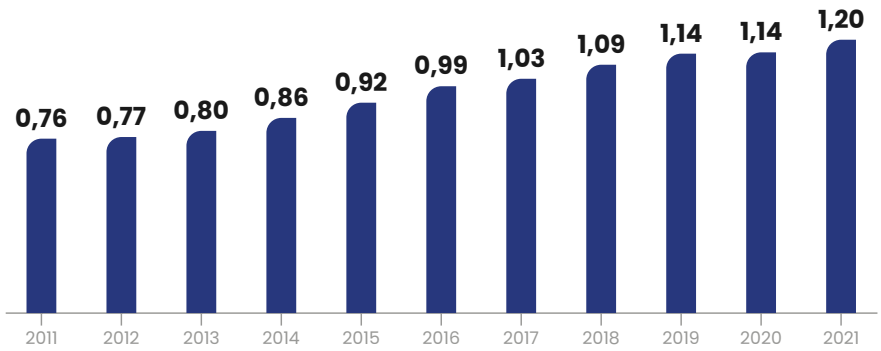

Źródło: Dane KNF.

Dynamika należności od sektora niefinansowego w 2021 r. była stosunkowo niska na tle dynamiki całości aktywów sektora bankowego, ale oczywiście była ona wyższa w porównaniu do dynamiki obserwowanej w poprzednim roku. Na tle wyników banków w latach wcześniejszych wynik ostatniego roku także można określić jako umiarkowany.

Ta sytuacja była w pewnym stopniu zaskoczeniem. W warunkach odbicia gospodarczego po pandemii można było oczekiwać większej dynamiki tej pozycji, szczególnie że sprzyjały temu niskie stopy procentowe obowiązujące przez większość roku. Tak się jednak nie stało, co było wynikiem częściowo stosunkowo ostrożnego wzrostu konsumpcji oraz wykorzystywaniem na te cele głównie środków własnych pochodzących z zasobów niewykorzystanych podczas pandemii. Wiele ludzi zdecydowało się także na realizację swoich celów mieszkaniowych, co było również pokłosiem wielomiesięcznych doświadczeń wynikających z funkcjonowania wielu Polaków w warunkach pracy zdalnej i wyraźnej utraty realnej wartości oszczędności utrzymywanych na rachunkach bankowych. Te uwarunkowania powodowały, że portfel kredytów mieszkaniowych rozwijał się całkiem dobrze. W zakresie kredytu dla przedsiębiorstw sytuacja była bardziej zróżnicowana.

Z punktu widzenia podręczników finansów, a teraz także wymogów regulacyjnych w zakresie wypełnienia ostrożnościowych norm płynności tempo rozwoju akcji kredytowej banków powinno być silnie skorelowane z tempem przyrostu depozytów bankowych. Takie podejście pozwala bowiem uniezależnić działalność kredytową od środków pozyskiwanych z innych źródeł zewnętrznych (bardzo często mniej stabilnych) i tym samym ograniczyć ryzyko zmniejszenia stabilności sektora finansowego.

W minionym roku tempo wzrostu należności od podmiotów niefinansowych (w ujęciu netto wyniosło ono 5,3%, a w ujęciu brutto 4,8%) było ponownie wolniejsze od tempa wzrostu zobowiązań banków od tej kategorii klientów (o 8%).

Można stwierdzić, że była to zatem sytuacja generalnie pozytywna, jednak skala rozpiętości w tempie wzrostu należności i zobowiązań bankowych od sektora niefinansowego stała się już kolejny, przynajmniej trzeci, rok z rzędu bardzo wysoka. Świadczy to o rosnącej nadpłynności sektora

bankowego, która zwiększa się właściwie od 2012 r. W efekcie tej dynamiki zmian od tegoż 2012 r. wzrost należności kredytowych banków od sektora niefinansowego nie musiał być finansowany przez zwiększanie zobowiązań banków od instytucji finansowych czy z innych źródeł niż depozyty klientowskie.

Na skutek różnego tempa wzrostu należności i zobowiązań od sektora niefinansowego relacja należności netto banków od podmiotów tego sektora w stosunku do wartości zobowiązań od tej kategorii klientów uległa w 2021 r. dalszemu zmniejszeniu (z 0,76 do 0,74). Utrzymywała się ona na bardzo bezpiecznym poziomie, właściwie wskazującym na poważne trudności w możliwości przekształcenia pozyskanych depozytów w kredyty bankowe. Kilka lat temu taki stan obserwowano głównie w znacznej części sektora banków spółdzielczych, a teraz także w bankowości komercyjnej.

Relacja należności brutto do depozytów sektora niefinansowego ukształtowała się też wyraźnie poniżej jedności i na koniec 2021 r. wyniosła 0,77 (rok wcześniej było to 0,8).

Gdyby natomiast dla celów wyliczania powyższej relacji kredytów i depozytów uwzględnić szerszą bazę, a więc nie tylko należności brutto i depozyty od sektora niefinansowego, ale także należności brutto i depozyty od sektora budżetowego, to w takim ujęciu również nastąpiła poprawa sytuacji w 2020 r. Wskaźnik należności brutto od tych sektorów do depozytów obniżył się z 0,8% w 2020 r. do 0,75% w 2021 r.

Stosunek należności i zobowiązań banków od sektora niefinansowego do PKB (bln PLN)

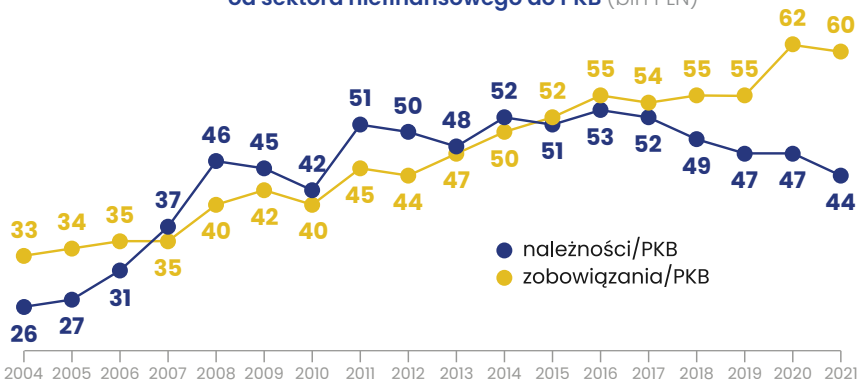

Źródło: Dane KNF.

Wyraźnie wolniejsze tempo wzrostu należności od sektora niefinansowego w 2021 r. w stosunku do tempa wzrostu aktywów ogółem spowodowało – jak wspomniano już wyżej – dalszy spadek udziału tych należności w całości aktywów netto sektora bankowego w ostatnich dwunastu miesiącach. Należności te na koniec minionego roku stanowiły 44,8% aktywów sektora bankowego, podczas gdy rok wcześniej było to 46,6%. Warto w tym miejscu przypomnieć, że jeszcze w 2019 r., ale także we wcześniejszych latach przed pandemią, ten udział należności kredytowych od sektora niefinansowego wyraźnie przekraczał poziom 50%. Rok 2021 nie przyniósł zatem poprawy sytuacji mimo lepszych warunków makroekonomicznych, ale dalsze zmniejszenie znaczenia kredytów w aktywach banków. To pokazywało jeszcze silniej, jak dużego znaczenia powinny nabrać dochody

pozaodsetkowe dla banków w warunkach zmniejszania się znaczenia kredytu dla podmiotów niefinansowych i utrzymywania znacznej części aktywów w papierach wartościowych emitowanych przez instytucje publiczne.

Zmniejszenie znaczenia należności od sektora niefinansowego może także dowodzić zmniejszenia ekspozycji banków na ryzyko. To świadczy o większym bezpieczeństwie działania tych instytucji, ale mocno ogranicza możliwość generowania zysków.

Malejący udział należności banków od sektora przedsiębiorstw i od gospodarstw domowych dowodzi także, jak niekorzystne konsekwencje dla banków i dla gospodarki przyniosło wprowadzenie podatku od niektórych instytucji finansowych w obowiązującym kształcie. Jeśli bankom bardziej może opłacać się nabywanie skarbowych papierów wartościowych niż kredytowanie gospodarki i opłacalne są dla banku i dla kredytobiorcy jedynie kredyty finansujące biznesy cechujące się wysoką rentownością (bo trzeba zapłacić koszt podatku od niektórych instytucji finansowych), to gospodarka jako całość traci wiele szans rozwojowych, które cechują się niższą rentownością biznesu i dlatego nie mogą być sfinansowane przez banki, bo koszt podatku przewyższa opłacalność kredytowania projektu.

Struktura należności od sektora niefinansowego w latach 2016–2021 (bln PLN)

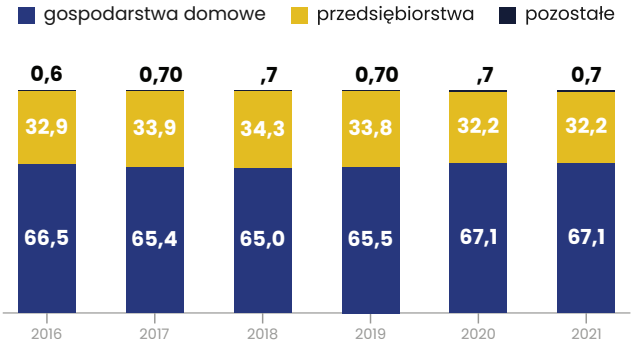

Źródło: Dane KNF.

Na potwierdzenie powyższej tezy warto jeszcze przypomnieć, że w latach 2013–2016 dynamika akcji kredytowej banków była wyższa od nominalnego tempa wzrostu PKB Polski i powodowała stopniowy wzrost znaczenia kredytu w gospodarce. Od 2017 r. mamy do czynienia ze zjawiskiem odwrotnym: wyraźnym zmniejszeniem znaczenia kredytu w gospodarce. W ostatnim roku tempo wzrostu należności banków od sektora niefinansowego (nawet bez wyeliminowania wpływu zmian kursu walutowego na aktywa banków) było znów wyraźnie niższe od tempa wzrostu PKB Polski w ujęciu nominalnym.

Struktura należności brutto od sektora niefinansowego w latach 2019–2021

Wyszczególnienie	2019		2020		2020	
	mln PLN	%	mln PLN	%	mln PLN	%
Należności od sektora niefinansowego	1 136 761	100,0	1 142 474	100,0	1 197 842	100,0
– należności od podmiotów gospodarczych	383 888	33,8	367 647	32,2	386 000	32,2
– należności od gospodarstw domowych	745 285	65,5	766 847	67,1	803 514	67,1
– inne należności	7 586	0,7	7 960	0,7	8 328	0,7

Źródło: Dane NBP.

1.1 Należności od gospodarstw domowych

Wśród należności banków od podmiotów niefinansowych od 2005 r. większość stanowią należności od gospodarstw domowych i dominacja należności banków od tej kategorii klientów zwiększała się stale z każdym rokiem aż do końca 2010 r. W latach 2011–2018 (z wyjątkiem 2013 r.) sytuacja ta uległa zmianie i udział należności od gospodarstw domowych stopniowo obniżał się. Natomiast w ostatnich latach nie można już mówić o kształtowaniu się takiej tendencji. W latach 2019–2020 nastąpił powrót do zwiększania się znaczenia należności od gospodarstw domowych w całości należności banków od podmiotów niefinansowych, ale rok 2021 nie potwierdził istnienia takiego trendu.

Trzeba w tym miejscu przypomnieć, że przewaga kredytów dla gospodarstw domowych w całości kredytów dla podmiotów niefinansowych w polskim sektorze bankowym jest zgodna z trendami występującymi współcześnie w krajach wysoko rozwiniętych, jednak skala przewagi tych kredytów w Polsce pozostaje już wyjątkowym przypadkiem na tle systemów bankowych w innych krajach UE. Ta różnica jest szczególnie zauważalna, jeśli uwzględni się dodatkowo odmienny poziom rozwoju rynku kapitałowego w Polsce i w największych krajach europejskich oraz różną strukturę podmiotową przedsiębiorstw działających w Polsce i w innych krajach UE (zwłaszcza większe znaczenie bardzo małych podmiotów w całości przedsiębiorstw w Polsce). Większy udział małych podmiotów gospodarczych w naszym kraju oraz mniej rozwinięty rynek kapitałowy powinny przemawiać na korzyść większego znaczenia kredytów dla przedsiębiorstw w całości należności banków od podmiotów niefinansowych, ale praktyka nie potwierdza racjonalności takiego uzasadnienia.

Na koniec 2021 r. należności netto od gospodarstw domowych stanowiły 29% sumy bilansowej banków, podczas gdy rok wcześniej udział ten wynosił 29,8%. Spadek znaczenia tej pozycji był istotny i nastąpił mimo nominalnego wzrostu tej pozycji o 5,6%.

W ujęciu nominalnym przyrost należności netto od gospodarstw domowych w 2021 r. nie był wcale taki słaby i wyniósł 40 911 mln PLN. Był on wyraźnie wyższy niż w 2020 r. i porównywalny z przyrostem należności w 2019 r. (wzrost o 36 792 mln PLN).

Należności od gospodarstw domowych w ujęciu brutto zwiększyły się w 2020 r. o 4,8% i był to wzrost wyraźnie wyższy niż w poprzednim roku (o 2,9%), ale też niższy niż w 2019 r. (wzrost o 5,3% pkt proc.). Jednak warto też pamiętać, że cechą charakterystyczną ostatnich lat był m.in. silny wpływ zmiany kursu walutowego na dynamikę należności banków od swoich klientów. O ile w 2019 r. kurs nie miał wyraźnego znaczenia dla zmian wielkości pozycji bilansowych, o tyle w 2020 r. i w 2021 r. wpływ ten był większy. Po wyeliminowaniu skutków zmiany kursu walut obcych do złotego tempo wzrostu należności brutto od gospodarstw domowych wyniosłoby w 2021 r. 4,3%, zaś w 2020 r. tylko 1,7%, a w 2019 r. 5%. W rezultacie rzeczywista dynamika wzrostu wartości tej części portfela kredytowego banków była w 2021 r. jeszcze wyraźniej niższa niż w 2019 r., choć zdecydowanie lepsza niż w 2020 r.

Kredyty dla gospodarstw domowych (netto, mld PLN)

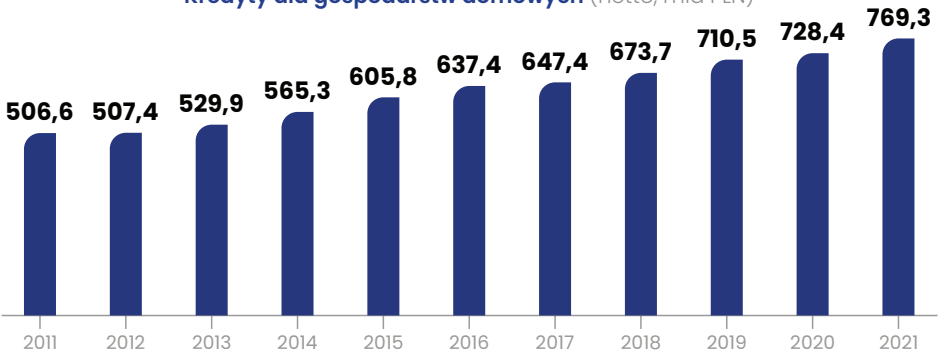

Źródło: Dane KNF.

Powyższe dane pokazują też, że w ujęciu nominalnym tempo wzrostu akcji kredytowej było w 2021 r. wolniejsze od tempa nominalnego wzrostu PKB w Polsce. Jest przy tym rzeczą znamienną, że w poprzednim – specyficznym – roku to tempo wzrostu akcji kredytowej było wyższe niż tempo zmiany nominalnego PKB.

Jednocześnie tempo wzrostu należności od gospodarstw domowych było w 2021 r. wyraźnie wolniejsze od tempa wzrostu przeciętnego wynagrodzenia w gospodarce i tempa wzrostu przeciętnej emerytury i renty. Tym samym obciążenia obywateli spłatą kredytów bankowych w relacji do ich dochodów nie zwiększały już piąty rok z rzędu.

Przyrost należności banków od gospodarstw domowych został w minionym roku nominalnie zrealizowany dzięki wzrostowi kredytów mieszkaniowych, mniejszemu wzrostowi wolumenu kredytów konsumpcyjnych oraz spadkowi pozostałych należności od gospodarstw domowych. Podobnie, jak w poprzednich dwóch latach, tempo wzrostu należności z tytułu kredytów mieszkaniowych było przy tym wyraźnie wyższe niż pozostałych kategorii kredytów, nawet po wyeliminowaniu wpływu zmian kursu walutowego w ostatnim roku.

Struktura należności brutto od gospodarstw domowych w latach 2019–2021

Wyszczególnienie	2019		2020		2021	
	mln PLN	%	mln PLN	%	mln PLN	%
Należności od gospodarstw domowych	745 285	100,0	766 847	100,0	803 914	100,0
– kredyty mieszkaniowe	448 914	60,2	477 497	62,3	509 891	63,4
– kredyty konsumpcyjne	179 412	24,1	178 536	23,2	186 642	23,2
– pozostałe	116 959	15,7	110 814	14,5	107 381	13,4

Źródło: Dane NBP.

Szybszy wzrost portfela kredytów mieszkaniowych spowodował, że znaczenie tych kredytów w należnościach banków od gospodarstw domowych wzrosło. W 2021 r. zwiększyło się ono do 63,4% z poziomu 62,3% odnotowanego rok wcześniej.

W minionym roku następowały także zmiany w strukturze walutowej ogółu należności banków od gospodarstw domowych. Oczywiście największy wpływ na całkowity wynik miały w tym zakresie zmiany zachodzące w obszarze kredytów mieszkaniowych, ale o tym będzie mowa szerzej w dalszej części materiału.

Na zmianę struktury walutowej należności decydujący wpływ miała zmiana kursu walutowego w odniesieniu do istniejącego już portfela kredytów denominowanych w walucie obcej oraz dążenie regulatorów, ale też i banków, do zatrzymania udzielania gospodarstwom domowym kredytów wyrażonych w innych walutach niż dochody uzyskiwane przez kredytobiorców. Biorąc pod uwagę to dążenie i stopniowe starzenie się portfela kredytów walutowych udzielonych wiele lat temu, naturalnym zjawiskiem był w tych warunkach zdecydowanie dominujący przyrost wolumenu kredytów w walucie polskiej w stosunku do kredytów w walucie obcej. Ponadto, po silnym obniżeniu stóp procentowych przez NBP w 2020 r., kredytobiorcy stracili podstawowy motyw do zaciągania zobowiązań kredytowych w walucie obcej. Kwota należności wyrażonych w walucie obcej była zatem głównie wynikiem istnienia starego portfela, jego częściowej spłaty kredytów w ostatnim roku oraz zmiany kursu walutowego.

Należności złotowe i walutowe brutto od gospodarstw domowych w latach 2019–2021

Należności od gospodarstw domowych	2019	2020	2021	Dynamika 2020=100%
	mln PLN	mln PLN	mln PLN	
złotowe	631 124	653 291	701 478	107,4
walutowe	128 475	128 604	117 651	91,5

Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

Udział kredytów walutowych we wszystkich należnościach banków od gospodarstw domowych zmniejszył się w 2021 r. o 2 pkt proc. Warto też odnotować, że w 2020 r. spadek udziału kredytów walutowych był mniejszy, ale w 2019 r. zbliżony do wyniku ostatniego roku. O mniejszym spadku znaczenia kredytów walutowych w 2020 r. zadecydowały dwa czynniki: większa zmiana kursów walutowych oraz wprowadzenie moratoriów kredytowych.

Ostatecznie udział kredytów walutowych na koniec 2021 r. we wszystkich kredytach bankowych dla gospodarstw domowych ukształtował się na poziomie 14,4% i był jednym z najniższych w XXI w.

Zmniejszenie wolumenu kredytów walutowych było w 2021 r. bardzo istotne. Wyniosło ono 8,5% i nastąpiło w okresie niekorzystnego wpływu kursu walutowego na wielkość tej pozycji. Gdyby pominąć wpływ zmiany kursu walutowego, to dynamika nominalna należności banków od gospodarstw domowych wyrażonych w walucie obcej wyniosłaby w 2021 r. 88,6%, a więc byłaby bardzo zbliżona do wyniku z 2020 r. po pominięciu także wpływu zmian kursu walutowego (88,1%). Tym samym, gdyby wyeliminować wpływ zmian kursów walut obcych, to na koniec 2021 r. udział kredytów walutowych byłby jeszcze niższy.

Udział należności walutowych w należnościach od gospodarstw domowych w latach 2017–2021 (w %)

Należności od gospodarstw domowych	2017	2018	2019	2020	2021
złotowe	79,3	80,8	83,1	83,6	85,6
walutowe	20,7	19,2	16,9	16,4	14,4

Źródło: Dane NBP.

Warto też odnotować, że w 2021 r. nastąpiło dalsze wydłużenie średniego terminu, na jaki opiewały należności banków od gospodarstw domowych. Było to w dużym stopniu spowodowane nierównomiernym tempem przyrostu kredytów mieszkaniowych i kredytów konsumpcyjnych w tym portfelu. W 2021 r. udział kredytów o pierwotnym terminie spłaty dłuższym niż 5 lat ponownie zwiększył się (tym razem z 84% do 84,7%). Udział należności na okres krótszy niż 1 rok zmniejszył się zaś po raz kolejny. W 2021 r. obniżył się z 5,6% do 5,3%. Dowodzi to coraz mniejszego zainteresowania gospodarstw domowych finansowaniem bieżących potrzeb finansowych kredytem bankowym. Z jednej strony wynikało to z niezłej sytuacji finansowej wielu gospodarstw domowych, z drugiej zaś banki nie są pierwszym miejscem zaciągania zobowiązań krótkoterminowych przez tych klientów.

Ponownie zmalał też udział kredytów o pierwotnym terminie od 1 roku do 5 lat. W ostatnim roku zmiana wyniosła 0,4 pkt proc. do poziomu 10%. Ta zmiana terminów należności była generalnie podobna do obserwowanej we wcześniejszych latach i stanowiła kolejny dowód istnienia wyzwania dla banków w zakresie zarządzania płynnością długoterminową.

Struktura terminowa kredytów dla gospodarstw domowych w latach 2018–2021 (w %)

Kredyty	2018	2019	2020	2021
Do 1 roku	7,0	6,7	5,6	5,3
Od 1 roku do 5 lat	11,3	11,2	10,4	10,0
Powyżej 5 lat	81,7	82,1	84,0	84,7
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0

Źródło: Dane NBP.

1.1.1. Kredyty mieszkaniowe

Największą część kredytów bankowych udzielonych gospodarstwom domowym stanowiły tradycyjnie kredyty mieszkaniowe. Dobra koniunktura na rynku nieruchomości mieszkaniowych oraz niskie rynkowe stopy procentowe stanowiły silną zachętę dla wielu klientów do zaciągnięcia kredytów na cele mieszkaniowe. Nawet obowiązujące od początku 2017 r. wyższe wymogi regulacyjne w zakresie konieczności posiadania wkładu własnego nie stanowiły wyraźnego hamulca dla rozwoju akcji kredytowej.

Duże zainteresowanie kredytem mieszkaniowym ze strony klientów obserwowano głównie w pierwszych trzech kwartałach 2021 r. W ostatnim kwartale banki zauważyły natomiast wyraźny spadek popytu na ten rodzaj kredytu, m.in. na skutek prognoz sytuacji na rynku mieszkaniowym, wzrostu inflacji i spowodowanego tym pogorszeniem sytuacji finansowej gospodarstw domowych oraz rozpoczęcia procesu podnoszenia stóp procentowych przez NBP.

W miarę upływu ubiegłego roku następowała też zmiana polityki kredytowej banków zmierzająca w kierunku stopniowego zaostrzania kryteriów i warunków udzielania kredytów mieszkaniowych. Jeszcze w I kwartale obserwowano łagodzenie kryteriów przez prawie wszystkie banki oraz większe dywersyfikowanie warunków udzielenia kredytu w zależności od kondycji kredytobiorcy, natomiast w kolejnych miesiącach nie obserwowano już tak jednoznacznie łagodzenia wymogów, a stopniowo następowało ich zaostrzenie (choć też nie wszystkich – jak np. wielkości wkładu własnego). Najsilniejsze wymogi odnotowano w IV kwartale.

Kredyty mieszkaniowe brutto dla gospodarstw domowych przekroczyły kwotę 500 000 mln PLN i opiewały w bankach na koniec 2021 r. na kwotę brutto 509 801 mln PLN, podczas gdy rok wcześniej ich wartość wyniosła 477 497 mln PLN. Oznacza to zwiększenie wartości nominalnej tych należności w ciągu ostatniego roku o 6,8%. Po wyeliminowaniu zmiany rynkowych kursów walut obcych na bieżącą wartość portfela kredytowego, tempo wzrostu należności z tytułu kredytów mieszkaniowych wyniosło ok. 6%. W efekcie przed wyeliminowaniem wpływu zmian kursu walutowego dynamika należności w 2021 r. była niższa niż w 2020 r., ale po wyeliminowaniu czynnika walutowego tempo wzrostu portfela kredytów mieszkaniowych było w ostatnim roku już wyższe niż rok wcześniej (5,6%), choć nie była to bardzo duża różnica.

Należności z tytułu kredytów mieszkaniowych brutto i ich udział w należnościach od gospodarstw domowych w latach 2019–2021

Wyszczególnienie	2019		2020		2021	
	mln PLN	%	mln PLN	%	mln PLN	%
Należności od gospodarstw domowych	745 285	100,0	766 847	100,0	803 914	100,0
– kredyty mieszkaniowe	448 914	60,2	477 497	62,3	509 801	63,4

Źródło: Dane NBP.

Na koniec 2021 r. należności z tytułu kredytów mieszkaniowych, udzielonych gospodarstwom domowym, stanowiły już 63,4% wszystkich należności banków od tej kategorii klientów. Był to już bardzo wysoki udział kredytów udzielanych na cele mieszkaniowe w całości kredytów dla gospodarstw domowych.

Zwiększenie tego udziału w ciągu ostatniego roku wyniosło 1,1 pkt proc. i była to zmiana znacznie mniejsza od odnotowanej rok wcześniej (o 2,1 pkt proc.), ale wówczas – jak już podkreślano – – zrealizowano ją przy większym wpływie zmian kursu walutowego na finalną dynamikę tej kategorii należności.

Struktura kredytów dla gospodarstw domowych (%)

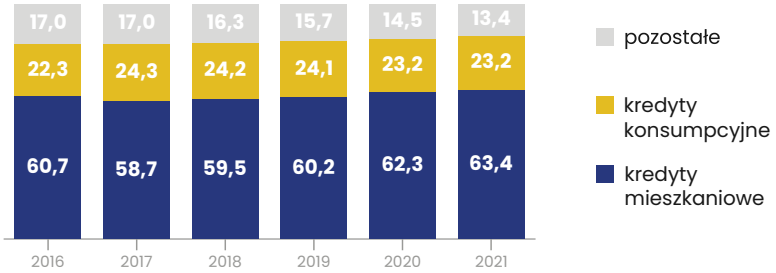

Źródło: Dane KNF.

Należności z tytułu kredytów mieszkaniowych dla gospodarstw domowych stanowiły na koniec 2021 r. już 42,6% należności brutto od podmiotów niefinansowych. Rok wcześniej ten udział był niższy o 0,8 pkt proc. W 2020 r. wzrost znaczenia tych kredytów był zdecydowanie większy, bo wyniósł blisko 3 pkt proc.

Trzeba w tym miejscu podkreślić, że znaczenie kredytu mieszkaniowego w portfelu kredytowym banków pozostawało na bardzo wysokim poziomie. To powodowało i powoduje relatywnie silne uzależnienie banków od zmian zachodzących na rynku tych kredytów i od sytuacji na rynku

nieruchomości. Duże znaczenie tych kredytów było też przyczyną utrzymywania się nierównowagi terminów zapadalności aktywów i wymagalności pasywów bankowych. Ta sytuacja narażała banki na podwyższone ryzyko płynności, szczególnie w sytuacji, gdy w polityce gospodarczej państwa brak jest dotychczas narzędzi zachęcających obywateli do długoterminowego oszczędzania, a jednocześnie przepisy prawne nie ułatwiają emisji listów zastawnych.

W całym portfelu kredytów mieszkaniowych nadal duże znaczenie miały kredyty denominowane w walucie obcej, głównie we frankach szwajcarskich, ale także w euro. Ten stan utrzymywał się nawet w warunkach zaprzestania przez banki wiele lat temu udzielania – niemal całkowicie – nowych tego typu kredytów osobom prywatnym i stopniowego zmniejszania się wartości starego portfela kredytów w wyniku spłaty tych kredytów.

Warto odnotować, że w 2021 r. udział kredytów wyrażonych w walutach obcych obniżył się do 20,8% wartości całego portfela kredytów mieszkaniowych. W ostatnim roku zmniejszenie udziału wyniosło 4,2 pkt proc. Rok wcześniej skala obniżenia była mniejsza (o 2,6 pkt proc.), a warto podkreślić, że w 2021 r. wpływ zmiany kursów franka szwajcarskiego i euro względem złotego był mniejszy. Dlatego też zmniejszenie udziału mogło być silniejsze w 2021 r. niż w 2020 r. Dynamika udzielania nowych kredytów złotowych też była wyższa w 2021 r., co miało duże znaczenie dla finalnego wyniku ostatniego roku.

Należności złotowe i walutowe brutto z tytułu kredytów mieszkaniowych dla gospodarstw domowych w latach 2019–2021

Należności z tytułu kredytów mieszkaniowych	2019	2020	2021	Dynamika 2020=100%
	mln PLN	mln PLN	mln PLN	
Ogółem	448 914	477 497	509 801	106,8
– złotowe	324 799	357 911	403 804	112,8
– walutowe	124 115	119 586	105 997	88,6

Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

Zdecydowana przewaga nowo udzielonych kredytów w walucie polskiej (ponad 99% wśród kredytów udzielonych przynajmniej w okresie ostatnich lat) była głównym powodem tego wyraźnego spadku znaczenia kredytów w walutach obcych. Natomiast wpływ dobrowolnego przewalutowania kredytów walutowych na złote pozostawał nadal ograniczony. Skala tych operacji nie miała dotychczas systemowego znaczenia dla zmiany proporcji między wolumenem kredytów złotowych i walutowych.

Nawet po obniżeniu znaczenia kredytów walutowych w 2021 r. udział kredytów walutowych pozostawał jeszcze na wysokim poziomie. Było to skutkiem udzielenia wielu tego typu kredytów kilkanaście lat temu. Ta sytuacja nadal generuje dodatkowe ryzyko dla banków i dla kredytobiorców, wynikające głównie ze zmian kursu walutowego, ale od 2019 r. objawiło się równie duże znaczenie ryzyka prawnego, którego reperkusje trwają w różnych odsłonach do chwili obecnej.

Po wyroku TSUE w październiku 2019 r. banki zostały narażone na istotne ryzyko wynikające z możliwości zakwestionowania przez sądy istniejących umów kredytowych bez jednoczesnego określenia relacji wiążących bank i kredytobiorcę (ważności umów) i sposobu rozliczenia zawartych wcześniej umów. Dziś to ryzyko wydaje się być nadal większym niż ryzyko trudności ze spłatą kredytu na skutek zmiany sytuacji majątkowej kredytobiorcy czy wahań kursu walutowego. Niestety niektóre wyroki wydane po orzeczeniu TSUE pokazały, że kierunek rozstrzygnięć polskich sądów może być zaskakujący i często nie musi mieć wiele wspólnego z podstawami ekonomii. Dopiero najbliższe lata pokażą, jaki kierunek orzecznictwa utrwali się w polskich sądach i jakie skutki będzie to nieść dla stron umowy kredytowej.

Duże znaczenie przywiązywano do rozstrzygnięcia Sądu Najwyższego w zakresie sześciu pytań skierowanych przez Pierwszą Prezes. Niestety, na skutek równolegle odbywających się poważnych zmian w polskim sądownictwie i wątpliwości prawnych dotyczących wiążącego stanowiska Sądu, nie udało się doprowadzić do ustanowienia wykładni. Ta niestabilność prawna polskich sądów powoduje też pytanie nie tylko o kierunek rozstrzygnięć, ale także o ich niewzruszalność w przyszłości. To powoduje ogromny chaos, brak jasności głównej linii orzeczniczej, kierowanie kolejnych zapytań do TSUE i niepewność prawną rosnącą z każdym rokiem.

Nie czekając na przyszłe rozstrzygnięcia sądowe, ale będąc świadomym istnienia ryzyka w tym zakresie, banki zaczęły od 2019 r. tworzyć znaczące rezerwy na ryzyko prawne, a ich skala w następnych latach znacznie wzrosła. W wielu przypadkach stały się one całkiem wysokie w relacji do całego portfela kredytów walutowych, a z pewnością zaczęły mieć istotny wpływ na kształtowanie się wyników finansowych banków. W 2020 r. dużą stratę finalnie wykazał PKO BP SA, w następnym roku kilka banków zasygnalizowało utworzenie dużych rezerw, zwłaszcza pod koniec roku, które odbiły się mocno na wynikach tych instytucji.

Warto podkreślić też, że mimo kilku politycznych inicjatyw z ostatnich lat, które miały doprowadzić do systemowego rozwiązania problemu portfela kredytowego, finalnie żadne ustawowe rozwiązanie nie zostało przyjęte, z wyjątkiem powołania, zasilanego przez banki Funduszu Wsparcia Kredytobiorców oraz wprowadzania kolejnych ograniczonych zmian w zasadach jego funkcjonowania. Zabrakło w tym zakresie politycznego konsensusu, a sprawa była tak skomplikowana, że wymagałaby wyjątkowej mobilizacji i koordynacji działań ze strony wielu instytucji publicznych.

Nową szansą na rozwiązanie kwestii istniejącego portfela kredytów denominowanych lub indeksowanych do franka szwajcarskiego stało się ogłoszenie pod koniec 2020 r. przez Przewodniczącego KNF propozycji dla banków w zakresie zawierania dobrowolnych ugód z klientami. Wprawdzie ta propozycja nie zawierała wielu szczegółów proponowanego rozwiązania, a te mogą okazać się znaczące z racji skali portfela kredytów walutowych, ale wiele banków podjęło bardziej intensywne działania zmierzające do podjęcia kolejnej próby rozwiązania problemu kredytów walutowych. Powołano międzybankowe grupy robocze w celu zidentyfikowania spraw regulacyjnych, które wymagają rozstrzygnięcia dla potrzeb dobrego przeprowadzenia procesu zawierania ugód z klientami. Taką kwestią jest chociażby kwestia podatkowa, która do końca 2021 r. nie została uregulowana.

Kilka banków rozpoczęło najpierw pilotażowy proces oferowania ugód z klientami, a następnie przystąpiło do zawierania ugód. Szacunki wskazują, że banki podpisały już co najmniej kilkanaście tysięcy porozumień z klientami, przy czym zasady zamiany waluty kredytu na złote różnią się między bankami. Aktualnie banki analizują zainteresowanie kredytobiorców zawieraniem ugód, a kredytobiorcy analizują warunki w świetle równolegle wydawanych wyroków sądowych

w zakresie ważności tych kredytów i dopuszczalnego zakresu ich modyfikacji na skutek zastosowania niedozwolonych klauzul. Dziś wydaje się, że nadal nie sposób jeszcze przesądzać, jaka będzie skala finalnej oferty banków w zakresie oferowania ugód i jaki odzew ze strony kredytobiorców.

Niemniej jednak opublikowane przez KNF wyliczenia dotyczące skutków stwierdzenia nieważności umów, możliwych sposobów modyfikacji zasad oprocentowania kredytu oraz kształtu ugód wskazują na olbrzymi potencjalny koszt rozwiązania problemu kredytów walutowych dla banków. Bez rozłożenia tej operacji na wiele lat praktycznie niemal wszystkie banki istotnie zaangażowane w te kredyty staną przed jeszcze większym problemem poważnego pogorszenia swojej sytuacji finansowej.

Niezależnie od konieczności rozwiązania kwestii kredytów mieszkaniowych odnoszonych do waluty obcej, trzeba pamiętać, że zdecydowaną większość portfela należności banków z tytułu kredytów mieszkaniowych dla osób prywatnych stanowią należności wyrażone w złotych. Ich znaczenie i udział były coraz bardziej dominujące. Na koniec 2021 r. wartość takich kredytów mieszkaniowych wyniosła 403 804 mln PLN i w ciągu ostatniego roku zwiększyła się o 45 893 mln PLN (tj. o 12,8%). W dwóch latach wolumen przyrostu tych kredytów był mniejszy (w granicach 33 000–35 000 mln PLN rocznie), ale ich dynamika ukształtowała się na zbliżonym poziomie. Wielkości te wyniosły wówczas odpowiednio 35 581 mln PLN i 12,3%. Wyniki ostatniego roku w tym obszarze należy ocenić jako bardzo dobre i znacznie lepsze niż 2018 r.

Udział kredytów walutowych w kredytach mieszkaniowych dla gospodarstw domowych w latach 2015–2021 (%)

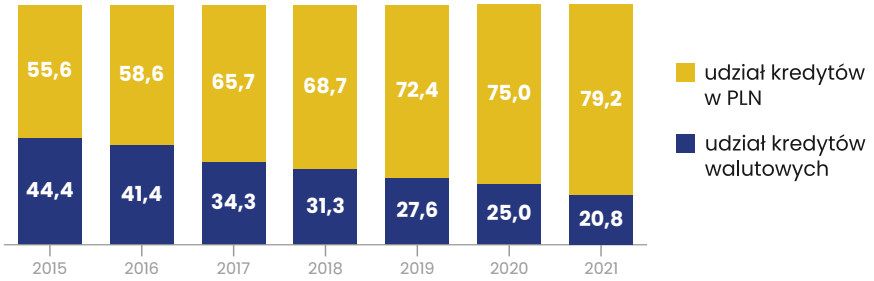

Źródło: Dane KNF.

Udział kredytów walutowych w kredytach mieszkaniowych dla gospodarstw domowych w latach 2017–2021 (w %)

Rok	2017	2018	2019	2020	2021
Udział należności walutowych w kredytach mieszkaniowych	34,3	31,4	27,6	25,0	20,8

Źródło: Dane NBP.

Według danych zbieranych od banków przez Związek Banków Polskich i AMRON, w minionym roku odnotowano silny wzrost liczby nowych umów zawartych z klientami i łącznej wartości umów dotyczących kredytu mieszkaniowego. Banki udzieliły w 2021 r. ponad 256 tys. kredytów na cele mieszkaniowe, co stanowiło wzrost w porównaniu z 2020 r. o 35,6% (w 2019 r. odnotowano spadek o 9,3%). Łączna wartość nowo udzielonych kredytów mieszkaniowych wyniosła zaś ponad 85,8 mld PLN, co w porównaniu z wynikiem 2020 r. (ok. 60,7 mld PLN) oznaczało wzrost aż o 121%. Dla porównania można też dodać, że rok wcześniej banki odnotowały spadek wartości nowych kredytów o 3,1%. Różnica w tempie wzrostu liczby i wartości nowych umów kredytowych pokazuje, jak silnie musiała wzrosnąć średnia kwota nowo udzielonego kredytu. Zmieniła się ona z ok. 300 000 PLN do 350 000 PLN.

Warte podkreślenia są też dane dotyczące kształtowania się wskaźnika LtV w nowych umowach kredytowych. Już w 2015 r. ponad 50% nowo udzielonych kredytów mieszkaniowych stanowiły umowy, w których poziom wskaźnika LtV nie przekraczał 80%. W następnych latach wyższym poziomem LtV charakteryzowała się coraz mniejsza część nowo udzielonych kredytów. W 2021 r. ta struktura nie uległa praktycznie zmianie w porównaniu z 2020 r. Nowo udzielone kredyty z LtV powyżej 80% stanowiły ok. 30% przyrostu portfela. Jednocześnie kredyty z LtV w granicach 50–80% dotyczyły ok. 50% nowych zaangażowań banków. W pozostałych przedziałach LtV (tj. do 30% i od 30% do 50%) ich udziały w ostatnim roku też nie uległy znaczącym zmianom i wynosiły odpowiednio 13% i 6%. Tę strukturę udziału kredytów według poziomu LtV należy generalnie oceniać pozytywnie.

Natomiast według danych Biura Informacji Kredytowej banki udzieliły w 2021 r. kredytów mieszkaniowych o wartości łącznej 88 690 mln PLN, co oznaczało wzrost o 40,1% w porównaniu z 2020 r. oraz porównywalny wzrost w porównaniu z wynikami 2019 r. W zakresie liczby kredytów mieszkaniowych odnotowano w 2021 r. wzrost o 25,4% w stosunku do 2020 r. Rok wcześniej odnotowano zaś spadek liczby o blisko 10%, a w 2019 r. wzrost wyniósł 4%.

Analizując dynamikę należności banków od gospodarstw domowych z tytułu kredytów udzielonych na zaspokojenie potrzeb mieszkaniowych w ostatnich latach, trzeba również pamiętać, że łączne zaangażowanie banków z tytułu tych kredytów w relacji do wielkości PKB naszego kraju, pozostawało nadal na stosunkowo niskim poziomie w porównaniu z gospodarkami krajów wysoko rozwiniętych. Ta kategoria należności brutto banków stanowiła w Polsce równowartość ok. 20% PKB. W 2020 r. było to 20,5% PKB, w 2021 r. 19,6%, a w 2019 r. też 19,6%, podczas gdy średni wskaźnik dla krajów UE kształtował się na poziomie ok. 35% PKB. Zatem statystycznie ujmując, istnieje nadal potencjał dla rozwoju tego rynku w Polsce, choć trzeba pamiętać o wiele niższym dziś poziomie zamożności obywateli Polski na tle mieszkańców innych krajów UE i o relatywnie dużym udziale tych kredytów w aktywach ogółem sektora bankowego w Polsce.

1.1.2. Kredyty konsumpcyjne

Drugim podstawowym rodzajem kredytów bankowych dla gospodarstw domowych są kredyty konsumpcyjne. W warunkach dobrej sytuacji makroekonomicznej następował stosunkowo dynamiczny wzrost portfela kredytów konsumpcyjnych. Po bardzo słabym 2020 r. w tym zakresie, kolejny rok przyniósł poprawę sytuacji. Wówczas silne zatrzymanie życia społecznego i biznesowego spowodowało poważne ograniczenie potrzeb konsumpcyjnych i tym samym wyraźny spadek

zainteresowania kredytem bankowym finansującym realizację tych potrzeb. Dodatkowo obniżenie stóp procentowych w NBP wpłynęło na dalsze ograniczenie możliwości stosowania przez banki oprocentowania adekwatnego do poziomu ryzyka generowanego przez część tego portfela kredytów.

W 2021 r. społeczeństwo było w zupełnie innej sytuacji. Nawet jeśli oznaki pandemii utrzymywały się, to nie powrócono do tak silnego zamknięcia gospodarki i znalazło to swoje odzwierciedlenie w rosnących aspiracjach konsumpcyjnych obywateli. Wzrosło zainteresowanie wydatkami na dobra trwałego użytku, na podróże.

Właściwie wzrost popytu na kredyt konsumpcyjny odnotowywano przez pierwsze trzy kwartały 2021 r., przy czym z każdym kwartałem ulegał on dalszemu wzmocnieniu. Wynikał także z poprawy sytuacji ekonomicznej gospodarstw domowych oraz z łagodzenia warunków i kryteriów udzielania takich kredytów przez banki. Dotyczyło to zwiększania kwoty dopuszczalnej kwoty kredytu, wydłużenia okresu finansowania oraz łagodzenia pozaodsetkowych kosztów kredytów. Sytuacja taka miała miejsce zwłaszcza w I półroczu minionego roku. Natomiast ostatni kwartał przyniósł już odwrócenie trendu, co przejawiało się w zmniejszeniu popytu na kredyt konsumpcyjny. Ten spadek nastąpił przy dalszym łagodzeniu kryteriów udzielenia nowych kredytów, ale też przy podnoszeniu marży kredytowej.

Ważnym wyzwaniem w zakresie udzielania kredytów konsumpcyjnych pozostała konieczność dostosowania się banków do wyroku TSUE, zgodnie z którym banki muszą zwracać proporcjonalną część prowizji i opłat w przypadku spłaty przez kredytobiorcę kredytu przed umownym terminem. W warunkach istnienia maksymalnego dopuszczalnego oprocentowania kredytów mieszkaniowych określonego ustawowo wymuszało to na bankach dostosowanie nowego modelu biznesowego, aby działalność ta pozostała dochodową.

Na koniec 2021 r. zadłużenie klientów w bankach z tytułu kredytów konsumpcyjnych wyniosło 186 642 mln PLN i było ono o 4,5% wyższe niż na koniec 2020 r. Rok wcześniej, jak już wspomniano zmniejszyło się zaangażowanie banków w ten typ kredytów (o 0,5%), w poprzednich latach portfel tych kredytów zwiększył się w dość podobnym tempie jak w 2021 r. – w 2019 r. było to 4,6%, w 2018 r. 5,3%.

Należności brutto z tytułu kredytów konsumpcyjnych i ich udział w należnościach od gospodarstw domowych w latach 2019–2021

Wyszczególnienie	2019		2020		2021	
	mln PLN	%	mln PLN	%	mln PLN	%
Należności od gospodarstw domowych	745 285	100,0	766 847	100,0	803 914	100,0
– kredyty konsumpcyjne	179 412	24,1	178 536	23,2	186 642	23,2

Źródło: Dane NBP.

Gdy patrzy się na dynamikę tych należności w ostatnim roku w porównaniu z należnościami z tytułu kredytów mieszkaniowych, to widać różnicę na niekorzyść kredytów konsumpcyjnych, nawet jeśli wyeliminuje się wpływ zmiany kursów walutowych. Jednak to wolniejsze tempo nie było tak uderzające, jak miało to miejsce w 2020 r.

Udział należności banków z tytułu kredytów konsumpcyjnych w całości kredytów dla gospodarstw domowych praktycznie nie zmienił się. Była to interesująca sytuacja, gdyż w poprzednich latach odnotowywano stały spadek znaczenia tych kredytów w całości kredytów dla gospodarstw domowych. Przykładowo, w 2020 r. spadek tego znaczenia wyniósł 0,9 pkt proc. Na koniec 2021 r. udział kredytów konsumpcyjnych wynosił 23,2%.

Wzrost wartości brutto należności banków z tytułu kredytów konsumpcyjnych spowodował mimo to dalsze obniżenie relacji zadłużenia obywateli z tego tytułu w bankach do wielkości PKB. W 2020 r. wyniosła ona 7,7%, podczas gdy rok później 7,2%. Praktycznie można odnotować, że od 2018 r. relacja ta obniża się corocznie o 0,1–0,2 pkt proc. W 2021 r. to zmniejszenie było wyraźniejsze, bo o 0,5 pkt proc. Poziom osiągnięty na koniec 2021 r. był też wyraźnie niższy niż osiągany we wcześniejszych latach, gdy opiewał on nawet w granicach 10%. Obniżanie się tej relacji już w poprzednich latach wskazywało na trudności w zwiększeniu portfela kredytowego nawet w okresach wzrostu dochodów do dyspozycji gospodarstw domowych oraz wysokiego optymizmu konsumentów.

Według danych BIK wartość nowych kredytów konsumpcyjnych w 2021 r. udzielonych przez banki i SKOK-i wyraźnie wzrosła. Wartość nowo udzielonych kredytów ratalnych wyniosła 18 030 mln PLN i była to wielkość o 21,4% wyższa niż rok wcześniej. Liczba takich kredytów zwiększyła się w tym czasie o 10,5%. W obszarze kredytów gotówkowych wzrost był jeszcze szybszy (o 29,1%), a wartość nowo udzielonych kredytów wyniosła 66 640 mln PLN. Liczba takich nowo udzielonych kredytów zwiększyła się w 2021 r. o 19,5%. Były to duże pozytywne zmiany w porównaniu z poprzednim rokiem, gdy wartość nowo udzielonych kredytów wzrosła o 5,6%. Łącznie ich wartość wyniosła wówczas 88,7 mld PLN.

BIK podkreślił też w swoim ostatnim raporcie po raz kolejny, że w 2021 r. – podobnie jak w poprzednich latach – najszybciej rosły kredyty opiewające na najwyższe kwoty. Ten wzrost może rodzić pewne zagrożenia na przyszłość dla sektora bankowego i powinien być starannie analizowany, szczególnie gdy dotyczy klientów zadłużonych jednocześnie w bankach i firmach pożyczkowych, ale dotychczas te obawy się nie zmaterializowały. BIK podkreśla wysoką spłacalność kredytów i rosnący profil scoringowy klientów banków.

Analizując zmiany zachodzące w portfelu należnościach banków z tytułu kredytów konsumpcyjnych, warto odnotować też zmiany w poszczególnych jego segmentach. W 2021 r. generalną obserwacją był status quo w zakresie wielkości udziału większości rodzajów należności z tytułu kredytów konsumpcyjnych w całości należności banków od gospodarstw domowych. Tam, gdzie nastąpiły zaś zmiany, to nie były bardzo znaczące w żadnym obszarze, co wynikało m.in. z mniejszego znaczenia każdej tej kategorii w porównaniu z kredytami mieszkaniowymi.

Udział procentowy wybranych rodzajów kredytów w całości należności brutto od gospodarstw domowych w latach 2017–2021 (w %)

Rodzaj kredytu	2017	2018	2019	2020	2021
Kredyty mieszkaniowe	58,7	59,5	60,2	62,3	63,4
Kredyty konsumpcyjne, w tym:	24,3	24,2	24,1	23,2	23,2
2.1 kredyty w karcie kredytowej	2,1	1,6	1,5	1,4	1,4
2.2 kredyty samochodowe	0,6	0,8	0,9	0,8	0,8
2.3 kredyty ratalne	12,1	13,4	13,5	13,2	13,0
Kredyty pozostałe	17,0	16,3	15,7	14,5	13,4

Źródło: Dane NBP.

W zakresie należności banków z tytułu kart kredytowych wzrost wartości należności wyniósł w ostatnim roku 9,8% i było to sytuacją odmienną niż w poprzednich dwóch latach, gdy wartość tych należności stale spadała (o 4,4% w 2020 r. i o 3,7% w 2019 r.). Tempo wzrostu tej kategorii należności było wyraźnie wyższe od tempa wzrostu należności ogółem banków od gospodarstw domowych. Jednak niewielkie znaczenie tych należności w całości należności banków od tej kategorii klientów spowodowało, że ich udział nie uległ zwiększeniu w 2021 r. (ta zmiana była jedynie marginalna).

Należności brutto banków z tytułu kart kredytowych w latach 2019–2021

Wyszczególnienie	2019	2020	2021
	mln PLN	mln PLN	mln PLN
Należności z tytułu kart kredytowych	10 830	10 353	11 368

Źródło: Dane NBP.

Rok 2020 zakończył czteroletni okres, w którym obserwowano wzrost należności banków z tytułu kredytów samochodowych. W tymże roku spadek portfela należności wyniósł 1,8%, choć w latach wcześniejszym następował ich dynamiczny wzrost: o 16% w 2019 r., o 17% w 2018 r. i o 16% w 2017 r. W 2021 r. wolumen tych kredytów brutto właściwie nie uległ zmianie. Brak wzrostu tej pozycji mógł jednak wynikać z problemów podażowych, czyli braku nowych aut w komisach na skutek wstrzymania produkcji z niedoboru wszystkich komponentów, zwłaszcza zaawansowanej elektroniki, którą nowoczesne auta są naszpikowane.

Znaczenie tych należności w całości należności od gospodarstw domowych nie uległo obniżeniu z racji niewielkiego znaczenia tych wielkości w całości należności banków od gospodarstw domowych. Tym samym udział ten pozostał na poziomie 0,8%.

Należności brutto banków z tytułu kredytów samochodowych w latach 2019–2021

Wyszczególnienie	2018	2020	2021
	mln PLN	mln PLN	mln PLN
Należności z tytułu kredytów samochodowych	6 610	6 492	6 505

Źródło: Dane NBP.

W 2021 r. wzrosło natomiast zaangażowanie banków w szeroko rozumiane pozostałe kredyty ratalne. Był to to już szósty rok stałego wzrostu wartości tych należności w sektorze bankowym, oczywiście z różną dynamiką w poszczególnych latach. Jednak o ile warto podkreślić, że w 2020 r. poza kredytami mieszkaniowymi był to jedyny obszar kredytowania gospodarstw domowych, gdzie odnotowano wzrost pozycji, o tyle w ubiegłym roku to tempo wzrostu było bardzo skromne na tle innych głównych kategorii należności od gospodarstw domowych. Tym samym znaczenie tej pozycji w całości należności banków od gospodarstw domowych już nie wzrosło w ostatnim roku, a nawet zmniejszyło się ono z 13,2% do 13%.

W 2021 r. należności brutto banków z tytułu kredytów ratalnych zwiększyły się nominalnie o 2,5%, co było jednak wynikiem lepszym niż osiągnięty w 2020 r. (wzrost o 0,9%). Dla porównania można jednak przypomnieć, że w 2019 r. tempo wzrostu tych należności było jednak zdecydowanie wyższe (6%), choć i tak niższe niż w latach wcześniejszych. Trzeba też pamiętać, że wynik w 2021 r. uzyskano już po zakończeniu okresu silnych ograniczeń funkcjonowania handlu detalicznego, ale też w warunkach istnienia silnej konkurencji ze strony podmiotów niebankowych, np. dużych sieci handlowych w tym obszarze działalności banków.

Ta kategoria należności stanowiła nadal wyraźnie ponad połowę wszystkich kredytów konsumpcyjnych w bankach.

Należności brutto banków z tytułu kredytów ratalnych w latach 2019–2021

Wyszczególnienie	2019	2020	2021
	mln PLN	mln PLN	mln PLN
Należności z tytułu kredytów ratalnych	100 735	101 593	104 113

Źródło: Dane NBP.

W kategorii pozostałe kredyty konsumpcyjne banki wyraźnie zwiększyły portfel swoich należności w ostatnim roku. Tempo wzrostu było całkiem wysokie i wyniosło 7,6%. Rok wcześniej odnotowano spadek wolumenu o 2,4%, a w 2019 r. nastąpił wzrost o 3,5%.

Należności brutto banków z tytułu pozostałych kredytów konsumpcyjnych w latach 2019–2021

Wyszczególnienie	2019	2020	2021
	mln PLN	mln PLN	mln PLN
Należności z tytułu pozostałych kredytów konsumpcyjnych	61 599	60 098	64 656

Źródło: Dane NBP.

1.1.3. Kredyty dla przedsiębiorców indywidualnych i dla rolników

W definicji gospodarstw domowych, stosowanej dla celów statystyki bankowej, mieszczą się nie tylko osoby prywatne, ale również część małych przedsiębiorstw – przedsiębiorcy indywidualni (zatrudniający nie więcej niż 9 osób) oraz rolnicy indywidualni. Stąd analizując zmiany w należnościach banków od gospodarstw domowych, należy w tej części poświęcić uwagę także relacjom z tymi kategoriami klientami.

Rok 2021 był drugim z kolei rocznym okresem zmniejszenia się kwoty należności od tej grupy klientów banków. Należności brutto z tytułu pozostałych kredytów udzielonych gospodarstwom domowym zmniejszyły się o 3,4% (po spadku o 5,1% osiągniętym w 2020 r.). Na koniec 2021 r. miały one wartość 102 147 mln PLN. Spośród głównych kategorii należności od gospodarstw domowych, ta grupa cechowała się (nawet po uwzględnieniu wpływu kursu walutowego) ponownie, już szósty rok z rzędu, najniższą dynamiką.

W ostatnim roku należności banków od najmniejszych przedsiębiorców zmniejszyły się w tempie podobnym do tempa spadku należności banków od większych podmiotów gospodarczych, tzn. od sektora MSP. Było to zjawisko w pewnym stopniu podobne do obserwowanego już w poprzednim roku. Dynamika dla dużych przedsiębiorstw była znacznie wyższa, ale tę kategorię podmiotów gospodarczych trudno porównywać z najmniejszymi przedsiębiorstwami.

Trzeba też pamiętać, że w ostatnich latach znaczna część kredytów na cele działalności gospodarczej przedsiębiorców indywidualnych była prawdopodobnie zaciągana przez klientów także jako kredyty gotówkowe, a więc jako konsumpcyjne, a nie kredyty udzielane ściśle na cele gospodarcze. O takim zjawisku cyklicznie informowało w swoich raportach Biuro Informacji Kredytowej.

W strukturze należności brutto od przedsiębiorców indywidualnych i rolników indywidualnych zaszły w ostatnim roku pewne zmiany.

Nominalnie zwiększył się właściwie tylko portfel należności z tytułu kredytów na nieruchomości, choć wzrost ten był tylko symboliczny (o 0,8%). Wystarczyło to jednak, aby udział takich należności wśród wszystkich należności od małych przedsiębiorców zwiększył się. Ten wzrost udziału jest stopniowo obserwowany w kolejnych latach.

Udział kredytów inwestycyjnych obniżył się, choć rok wcześniej pozostał on na tym samym poziomie. Wynikało to ze zmniejszenia tego typu należności w bankach o 6,3%. O ile obniżenie się wolumenu kredytów inwestycyjnych o 5% w 2020 r. mogło być uzasadnione trudnymi

warunkami pandemicznymi, o tyle silniejsze zmniejszenie kwoty tych kredytów w ostatnim roku nie może zadowalać w warunkach szybkiego powrotu do wzrostu gospodarczego kraju.

W zakresie kredytów operacyjnych następowało dalsze zmniejszenie ich wolumenu dla małych przedsiębiorstw. Była to kontynuacja zjawiska obserwowanego już w 2020 r. Świadczyło to o bardzo ostrożnym podejściu wielu przedsiębiorców do zaciągania nowych zobowiązań. Ta grupa przedsiębiorców w mniejszym też stopniu mogła liczyć na wsparcie w 2020 r. z pomocy oferowanej podmiotom gospodarczym ze środków publicznych, ale dane pokazują, że część przedsiębiorców bała się nadal zaciągania nowych zobowiązań finansowych w warunkach niepewności gospodarczej. Przyczyną może być także pogorszenie standingu finansowego wielu małych firm i trudniejszy dostęp do kredytu bankowego.

Zmniejszenie wolumenu należności banków z tytułu kredytów operacyjnych dla małych przedsiębiorców wyniosło w 2021 r. 2,9% i było znacznie mniejsze od spadku zanotowanego w 2019 r. (o 6,8%). Spadek kwoty należności dotyczył zatem w ostatnim roku zarówno kredytów inwestycyjnych, jak i kredytów operacyjnych.

Struktura należności brutto od małych przedsiębiorców w latach 2019–2021

Wyszczególnienie	2019		2020		2021	
	mln PLN	%	mln PLN	%	mln PLN	%
Należności od małych przedsiębiorców, w tym:	111 391	100,0	105 693	100,0	102 147	100,0
– kredyty operacyjne	51 744	46,5	48 157	45,6	46 758	45,8
– kredyty inwestycyjne	26 738	24,0	25 398	24,0	23 806	23,3
– kredyty na nieruchomości	16 512	14,8	16 345	15,5	16 478	16,1

Źródło: Dane NBP.

Analizując portfel kredytowy w odniesieniu tylko do samych przedsiębiorców indywidualnych, trzeba odnotować, że wolumen należności brutto banków od tych klientów zmniejszył się w 2021 r. o 4,4%. Stanowiło to mniejszy spadek w porównaniu z wynikiem 2020 r. (o 6,2%), ale jednocześnie sytuację odmienną niż w 2019 r., gdy należności te zwiększyły się o 2,4%. Tempo spadku tych należności było bardzo podobne jak w przypadku należności banków od sektora MSP. Skala zmniejszenia kwoty należności od przedsiębiorców indywidualnych była jednak większa niż należności od rolników indywidualnych.

Kwota należności brutto banków od przedsiębiorców indywidualnych wyniosła na koniec 2021 r. 71 150 mln PLN. Udział należności banków od tej kategorii klientów w łącznych należnościach banków od gospodarstw domowych uległ dalszemu wyraźnemu. obniżeniu w ostatnim roku. Na koniec 2021 r. wynosił on już tylko 8,9%. W tymże roku udział ten zmniejszył się o 0,8 pkt proc., podczas gdy rok wcześniej zmniejszenie znaczenia wyniosło 0,9 pkt proc. Warto przypomnieć, że jeszcze w 2019 r. zmniejszenie znaczenia tych należności wyniosło tylko 0,3 pkt proc. To pokazuje

coraz trudniejsze warunki prowadzenia biznesu przez najmniejsze podmioty gospodarcze.

Jednocześnie zmniejszył się ponownie udział należności od przedsiębiorców indywidualnych w całości należności banków od sektora niefinansowego. Skala tego zmniejszenia była podobna do wyniku z 2020 r. (o 0,6 pkt versus 0,5 pkt proc). Na koniec 2021 r. ten udział wynosił już tylko 5,9%.

W relacjach z przedsiębiorcami indywidualnymi banki odnotowały w 2021 r. niewielki wzrost kwoty należności z tytułu kredytów operacyjnych (o 0,8%). Nastąpił on po roku szybkiego spadku tych należności (o 8%). Jednak w poprzednich latach odnotowywano regularnie szybsze wzrosty tych należności, np. w 2019 r. progresja wyniosła 4,8%. Nawet ten niewielki wzrost takich kredytów spowodował wyraźny wzrost ich udziału w całości należności od przedsiębiorców indywidualnych (o 2,8 pkt proc.) i tylko w tej kategorii należności odnotowano wzrost znaczenia kredytów.

Wartość kredytów inwestycyjnych ponownie zmniejszyła się w 2021 r. dla tej grupy klientów – tym razem o 4,9%. Był to mimo wszystko wynik lepszy od obserwowanego w poprzednich latach, gdy roczne tempo zmniejszenia wolumenu tych należności wynosiło 10% lub więcej.

Zmniejszyła się też nominalna kwota należności banków z tytułu kredytów na nieruchomości w 2021 r. (o 4,1%). Było to o tyle zaskoczenie, że w poprzednich latach pozycja odnotowywała stały wzrost wartości. Nawet w pandemicznym 2020 r. należności te zwiększyły się o 1,8%. Ten gorszy wynik 2021 r. nie spowodował jednak zmiany znaczenia tych kredytów na skutek ogólnego spadku należności banków od przedsiębiorców indywidualnych w ostatnim roku. Ich udział nadal wynosił 8,4%.

Zmiany dynamiki poszczególnych rodzajów należności wpłynęły na zmiany pierwotnych okresów, na które były zaciągane zobowiązania w bankach przez tę kategorię kredytobiorców. Zmiany te miały zupełnie inną tendencję niż rok wcześniej. Wówczas wzrosły nominalnie należności na okres powyżej 5 lat (o 2,2%), podczas gdy zmniejszyły się należności na termin średni (o 14,4%) oraz krótki (o 19%). W następnym roku wzrosły wyraźnie należności opiewające na termin do jednego roku (o 12,7%) i jednocześnie zmniejszyła się wartość należności na średni termin (o 2,8%) oraz powyżej 5 lat (o 6%). W efekcie znaczenie należności na okres powyżej 5 lat w całości należności od tej kategorii klientów przestało się zwiększać. Ta tendencja trwająca od wielu lat została w 2021 r. zatrzymana. Na koniec ubiegłego roku stanowiły one 52,1%, podczas gdy rok wcześniej było to 54,5%. Warto jednak przypomnieć, że w latach wcześniejszych ten udział nie przekraczał poziomu 50%, a w 2019 r. wynosił dokładnie 49,5%.

W ujęciu walutowym w portfelu kredytów dla przedsiębiorców indywidualnych proporcja wolumenu kredytów złotowych i kredytów walutowych uległa zmianie w kierunku dalszego zmniejszenia znaczenia kredytów walutowych. Należności wyrażone w złotych stanowiły blisko 96% wszystkich należności banków od przedsiębiorców indywidualnych.

Struktura należności brutto od przedsiębiorców indywidualnych w latach 2019–2021

Wyszczególnienie	2019		2020		2021	
	mln PLN	%	mln PLN	%	mln PLN	%
Należności od przedsiębiorców indywidualnych, w tym:	79 338	100,0	74 417	100,0	71 150	100,0
– kredyty operacyjne	40 947	51,6	37 688	50,6	37 992	53,4
– kredyty inwestycyjne	13 973	17,6	12 582	16,9	11 960	16,8
– kredyty na nieruchomości	6 146	7,7	6 258	8,4	6 003	8,4

Źródło: Dane NBP.

Jak już wspomniano, do kategorii gospodarstw domowych dla celów statystyki bankowej zalicza się także rolników indywidualnych. W 2021 r. dynamika wartości należności banków od tej kategorii klientów była tym razem niższa niż w przypadku przedsiębiorców indywidualnych. Była to sytuacja odmienna od obserwowanej w poprzednim roku, ale podobna do odnotowywanej w latach wcześniejszych. Tym niemniej tempo spadku należności banków od rolników indywidualnych było mniejsze w 2021 r. (o 0,9%) niż w 2020 r. (o 2,4%). W przypadku rolników należy jednak pamiętać, że znaczną część portfela stanowią kredyty preferencyjne z dopłatą państwa do oprocentowania. Zasady i terminy ich udzielania rolnikom miały w przeszłości często duże znaczenie, które decydowało o dynamice akcji kredytowej w poszczególnych latach.

Cechą charakterystyczną minionego roku był spadek wolumenu należności we wszystkich głównych rodzajach kredytów i w ślad za nim spadek znaczenia poszczególnych kategorii kredytów w należnościach ogółem.

Najsilniejsza zmiana nastąpiła w zakresie kredytów operacyjnych. Dotyczyła zarówno wolumenu zmniejszenia należności, jak i udziału ich w całości należności banków od rolników indywidualnych. W 2021 r. zmniejszenie portfela wyniosło 6,5%, podczas gdy w poprzednim roku było to 4,7%, a w 2019 r. kredyty te zwiększyły się całkiem dynamicznie (o 4,1%). W efekcie zmniejszył się w 2021 r. udział kredytów operacyjnych w całości kredytów dla tej kategorii klientów.

Zmiany wolumenu w zakresie kredytów inwestycyjnych i na zakup nieruchomości były już zdecydowanie mniejsze. Spadek kwoty należności z tytułu kredytów inwestycyjnych był obserwowany już w latach wcześniejszych. W 2021 r. portfel ten zmniejszył się o 1,7%, podczas gdy w 2020 r. spadek wyniósł 5,9%, a w 2019 r. 8,7%.

Dynamika kredytów na zakup nieruchomości dla rolników była ponownie wyższa niż dynamika kredytów operacyjnych i kredytów inwestycyjnych, ale i tak w tej kategorii odnotowano spadek wartości należności brutto o 1,2%. Jeszcze w 2020 r. należności z tego tytułu zwiększyły się, a wzrost ten wyniósł 1,6%. Dla porównania można dodać, że w 2019 r. sektor bankowy uzyskał wzrost wolumenu tych należności o 12,4%.

W przedziale okresów kredytowania rolników indywidualnych warto odnotować ponowny wzrost portfela kredytów długoterminowych w ostatnim roku. Towarzyszyły temu zmniejszenie wolumenu kredytów średnioterminowych i zanik portfela należności krótkoterminowych. Należności o terminie

poniżej 1 roku stanowiły zaledwie 4,2% należności banków od tej kategorii klientów. Rok wcześniej było to 4,8%, ale dwa lata wcześniej stanowiły one aż 14,2%.

Struktura należności brutto od rolników indywidualnych w latach 2019–2021

Wyszczególnienie	2019		2020		2021	
	mln PLN	%	mln PLN	%	mln PLN	%
Należności od rolników indywidualnych, w tym:	32 053	100,0	31 276	100,0	30 997	100,0
– kredyty operacyjne	10 813	33,7	10 305	32,9	9 636	31,1
– kredyty inwestycyjne	13 572	42,3	12 770	40,8	12 552	40,5
– kredyty na nieruchomości	8 815	27,5	8 959	28,6	8 848	28,5

Źródło: Dane NBP.

Udział należności rolników indywidualnych w całości należności brutto od sektora niefinansowego oraz należności od gospodarstw domowych pozostawał na niskim poziomie. Należności banków od rolników stanowiły 3,9% należności banków od gospodarstw domowych (rok wcześniej było to 4,1%) i ok. 2,6% wszystkich należności od sektora niefinansowego (w 2020 r. 2,7%).

1.2 Należności od podmiotów gospodarczych

Należności netto banków od podmiotów gospodarczych wyniosły na koniec 2020 r. 366 869 mln PLN. Zwiększyły się one w ostatnim roku o 5,8%, a więc ich dynamika była zdecydowanie szybsza niż poprzednich latach, gdy odnotowywano wyraźne obniżenie kwoty tych należności. Tempo to było tym razem nieznacznie szybsze od tempa wzrostu należności netto od gospodarstw domowych, co było zjawiskiem odmiennym od obserwowanego w 2020 r., a także w wielu latach wcześniejszych.

Tę wyższą dynamikę należności należy wiązać z szybkim wzrostem PKB Polski po pandemii i generalnie lepszymi nastrojami przedsiębiorców. Jednocześnie niskie stopy procentowe mogły zachęcać do zaciągania zobowiązań w bankach.

W 2021 r. banki obserwowały stopniowe odbudowywanie się popytu przedsiębiorstw na kredyt bankowy. Jeszcze w I kwartale, z powodów sezonowych oraz także silniejszej pandemii, odnotowywano spadek popytu, ale od drugiego kwartału następował wzrost zainteresowania przedsiębiorstw kredytem bankowym. W II kwartale zauważalny był wysoki wzrost popytu na kredyty długoterminowe dla dużych przedsiębiorstw oraz na kredyty krótkoterminowe dla sektora podmiotów MSP. Ten trend utrzymał się generalnie przez cały III kwartał. Natomiast w ostatnim kwartale ubiegłego roku widoczny był wzrost popytu na kredyty ze strony dużych przedsiębiorstw i spadek zainteresowania kredytem wśród małych i średnich przedsiębiorstw.

Te zmiany w zapotrzebowaniu na kredyt w IV kwartale wynikały także z odbudowy zapasów w wielu przedsiębiorstwach.

Banki natomiast w ramach swojej polityki kredytowej zaostrzyły jeszcze kryteria kredytowania przedsiębiorstw w I połowie 2020 r., zwłaszcza w stosunku do dużych przedsiębiorstw. Następnie, w II połowie pozostawiły wiele kryteriów niezmienionych, ale dopuszczały możliwość wydłużenia okresu kredytowania w zamian za podwyższenie marży kredytowej. W III kwartale rosnąca konkurencja rynkowa wymusiła na bankach pewne łagodzenie warunków, co dotyczyło przede wszystkim obniżenia poziomu marży kredytowej. Podobną sytuację obserwowano także w IV kwartale, gdy kryteria kredytowania nie uległy dużych zmianom, ale nastąpiło jednocześnie nieznaczne złagodzenie części warunków kredytowania.

Wyraźnie niższa dynamika należności netto od podmiotów gospodarczych w 2021 r. niż tempo wzrostu aktywów ogółem sektora bankowego skutkowało dalszym zmniejszeniem znaczenia tej pozycji w sumie bilansowej banków. Udział ten na koniec minionego roku wyniósł 14,2% wobec 14,7% rok wcześniej. Skala zmiany w ciągu jednego roku nie była jednak już tak duża, jak miało to miejsce rok wcześniej.

Zwiększył się natomiast udział należności netto od podmiotów gospodarczych w całości należności banków od podmiotów niefinansowych w minionym roku. Na koniec 2021 r. udział ten wyniósł 31,8% i był o 0,2 pkt proc. wyższy niż rok wcześniej. Zmiana ta nie była zatem duża, szczególnie gdy przypomni się, że w 2020 r. zmniejszenie znaczenia kredytów dla podmiotów gospodarczych w ujęciu netto wyniosło aż blisko 2 pkt proc. Należy jednak pamiętać, że 2020 r. był bardzo specyficzny.

Kredyty dla przedsiębiorstw (netto, mld PLN)

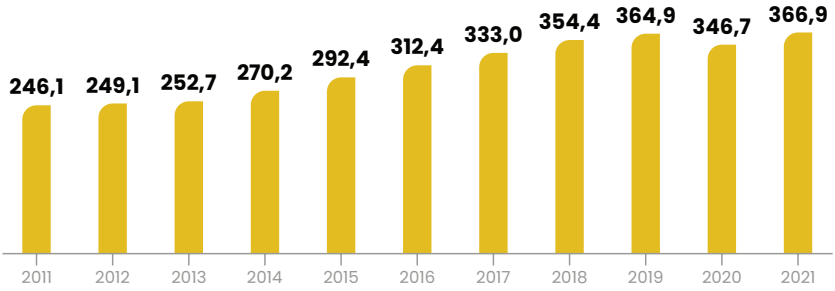

Źródło: Dane KNF.

W ujęciu należności brutto pozycja ta oczywiście także zwiększyła się w 2021 r. Wzrost wyniósł 5%, podczas gdy rok wcześniej odnotowano zmniejszenie kwoty tych należności o 4,2%, a w 2019 r. wzrost o 2,9%. Zatem na tle ostatnich lat dynamika ta była w 2021 r. całkiem wysoka. Na koniec ubiegłego roku należności brutto banków od podmiotów gospodarczych wyniosły 386 000 mln PLN i nominalnie były też wyższe niż na koniec 2019 r. (nie tylko wyższe niż w 2020 r.).

Struktura należności brutto od przedsiębiorstw w latach 2019–2021

Wyszczególnienie	2019		2020		2021	
	mln PLN	%	mln PLN	%	mln PLN	%
Należności od przedsiębiorstw, w tym:	383 888	100,0	367 647	100,0	386 000	100,0
– kredyty operacyjne	148 836	38,8	127 615	34,7	148 420	38,5
– kredyty inwestycyjne	134 277	35,0	138 944	37,8	141 604	36,7
– kredyty na nieruchomości	69 834	18,2	72 522	19,7	67 317	17,4

Źródło: Dane NBP.

Dane za 2021 r. pokazały silny wzrost zadłużenia przedsiębiorstw w bankach z tytułu kredytów operacyjnych przy bardziej umiarkowanym wzroście kredytów inwestycyjnych. Ta różna dynamika obu rodzajów należności była odwrotna do wyniku uzyskanego rok wcześniej, bo zrealizowana w całkiem innych warunkach makroekonomicznych. W 2020 r. wiele podmiotów uzyskało wsparcie ze środków publicznych w ramach realizacji tarcz przeciwdziałających skutkom pandemii i ich zainteresowanie zaciąganiem kredytu bankowego na cele operacyjne było dużo mniejsze. Podmioty korzystające z pomocy uzyskały często w ten sposób znaczącą poprawę płynności działania. Rok następny przyniósł powrót do bardziej standardowej sytuacji i wzrost zapotrzebowania na kredyt krótkoterminowy. Dodatkowo, dane wskazywały na odbudowę zapasów w wielu przedsiębiorstwach dla potrzeb powrotu do normalnej działalności i zabezpieczenia warunków dla aktywności w następnym okresie. To wymagało także posiadania większych środków finansowych. Dotyczyło to zwłaszcza większych przedsiębiorstw.

Cechą szczególną ostatniego roku był stosunkowo silny spadek kwoty portfela kredytów przedsiębiorstw na nieruchomości. Zmniejszył się on o 7,2%, podczas gdy rok wcześniej nastąpił wzrost tego portfela o 3,8%. Trzeba jednak pamiętać, że te kredyty cechowały się w bankach dużą zmiennością zainteresowania klientów. Można przywołać w tym miejscu wcześniejsze dane, które pokazywały, że jeszcze przed pandemią – w 2019 r. odnotowano spadek tych należności o 0,8%, a w 2018 r. dynamika tej pozycji była za to najwyższa (wzrost wyniósł wówczas 18,6%).

Wartość kredytów operacyjnych brutto zwiększyła się z 127 616 mln PLN na koniec 2020 r. do 148 420 mln PLN rok później. W 2021 r. wartość zadłużenia przedsiębiorstw z tytułu tych kredytów zmniejszyła się zatem aż o 16,3%. Rok wcześniej odnotowano silny wzrost kwoty tych kredytów o 14%. Wielkość portfela tego typu kredytów powróciła do poziomu z końca 2019 r.

Natomiast wartość kredytów inwestycyjnych w 2021 r. zwiększyła się stosunkowo nieznacznie (o 1,9%). W poprzednich latach tempo wzrostu było wyższe, nawet w roku pandemii wyniosło ono 3,5%, a w 2019 r. było to zwiększenie portfela o 7,5%. Dynamika osiągnięta w 2021 r. pokazywała nastawienie wielu przedsiębiorstw do podejmowania decyzji inwestycyjnych, zwłaszcza z wykorzystaniem zewnętrznego finansowania. Poziom inwestycji w gospodarce był bardzo niski, a gdyby odliczyć do tego jeszcze inwestycje publiczne, to byłaby to wielkość jeszcze wyraźnie niższa.

Kredyty inwestycyjne dla podmiotów gospodarczych (brutto, mld PLN)

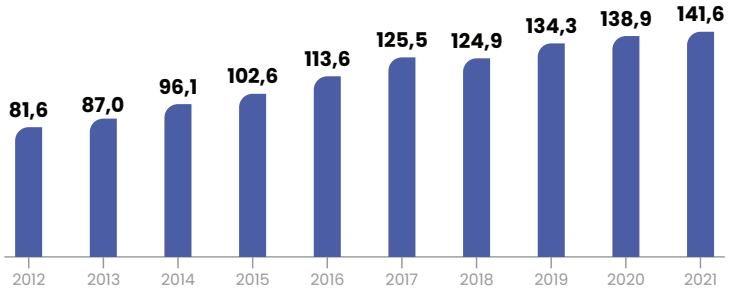

Źródło: Dane KNF.

W 2021 r. zmniejszyła się natomiast wartość należności banków z tytułu kredytów na nieruchomości dla podmiotów gospodarczych. Zmniejszenie tego portfela wyniosło 7,2%, podczas gdy rok wcześniej odnotowano wzrost kwoty tych należności o 3,8%. Wynik 2020 r. może być oceniany jako nieco zaskakujący w świetle dynamiki poprzedniego roku i utrzymywania się dobrej koniunktury na rynku nieruchomości mieszkalnych.

Pod względem terminów, na jakie przedsiębiorstwa zaciągnęły kredyty w bankach, także nastąpił powrót do sytuacji sprzed 2020 r. Dynamika należności o terminie do jednego roku była najwyższa (wzrost o 19,9%) i spowodowała, że udział należności o terminach najkrótszych wzrósł praktycznie do poziomu obserwowanego w 2019 r. i wcześniej. Na koniec 2021 r. był on nadal nieco niższy, ale tendencja była silnie zauważalna. Warto też podkreślić, że zmiana odnotowana w ostatnim roku zmierzała też w odmiennym kierunku niż doświadczana przez banki przez kilka poprzednich lat. Wówczas udział należności krótkoterminowych stale obniżał się. Dane za następny rok pokażą dopiero, czy to był wynik tylko powrotu do sytuacji i ścieżki zmian obserwowanych w poprzednich latach, czy też nastąpi dalszy wzrost znaczenia takich należności bankowych. Można też dodać, że wzrost krótkoterminowych należności był korzystny z punktu widzenia spełniania przez banki norm płynności.

W minionym roku zwiększył się także udział należności od przedsiębiorstw o terminie ich realizacji między 1 rokiem a 5 latami. Była to sytuacja także odwrotna od obserwowanej w poprzednim roku, ale warto podkreślić, że udział należności na ten okres pozostaje bardzo stabilny od wielu lat. Zmiany następujące w poszczególnych latach nie są znaczące.

Jeśli w 2021 r. najszybszą dynamikę odnotowano w zakresie kredytów krótkoterminowych, to odbyło się to kosztem należności opiewających na pierwotny okres powyżej 5 lat. W pandemicznym 2020 r. zwiększyły się one znacząco o 4,1%, podczas gdy w roku następnym już zmniejszyły się, nominalnie o 2%. Ta dynamika w tym przedziale czasowym musiała przełożyć się na spadek znaczenia należności długoterminowych w całości należności od podmiotów gospodarczych. Na koniec 2021 r. osiągnęły one udział 50,1%, a więc o 2,2 pkt proc. niższy niż rok wcześniej. Ten poziom z ostatniego roku był jednak nadal wyższy od obserwowanego w 2019 r. i w latach wcześniejszych. Należności o terminie powyżej 5 lat stanowiły nadal ponad 50% wszystkich należności banków od przedsiębiorstw. Ta dana może stanowić jednak dowód dużego wyzwania dla banków w zakresie prawidłowego zarządzania ryzykiem płynności.

Struktura terminowa kredytów dla przedsiębiorstw w latach 2018–2021 (w %)

Kredyty	2018	2019	2020	2021
Do 1 roku	25,0	24,2	19,9	22,9
Od 1 roku do 5 lat	26,9	27,1	26,8	27,0
Powyżej 5 lat	48,1	48,7	53,3	50,1
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0

Źródło: Dane NBP.

Pod względem waluty, w której wyrażone były należności banków od podmiotów gospodarczych, w ostatnim roku nastąpiło także odwrócenie sytuacji z roku poprzedniego. Zmniejszyło się znaczenie waluty obcej, co było sytuacją obserwowaną wcześniej w 2017 r. i w 2019 r.

Należności wyrażone w walutach obcych zmniejszyły się o 6,1%, podczas gdy w 2020 r. zwiększyły się one 5,8%. Warto podkreślić, że spadek osiągnięty w ostatnim roku został zrealizowany mimo negatywnych zmian kursu walutowego. Gdyby pominąć wpływ zmiany kursu, to zmniejszenie wolumenu kredytów byłoby nieco większe. Ta zmiana nie byłaby jednak wielka, ponieważ zdecydowana większość kredytów walutowych jest wyrażona w euro, a kurs tej waluty nie zmienił się praktycznie przy porównaniu wyniku z końca 2021 r. i końca 2020 r.

Wartość należności banków od podmiotów gospodarczych wyrażonych w walucie polskiej wzrosła w 2021 r. o 8,3% i nastąpiła po roku, w którym obniżyła się ona o 8,6%. Z korelacji powyższych danych można wyciągnąć wniosek, że kredyty walutowe dotyczyły przede wszystkim należności o długim terminie rozliczenia.

Finalnie na koniec 2021 r. udział kredytów złotowych wśród należności banków od przedsiębiorstw wyniósł 74,1%, podczas gdy na koniec 2020 r. było to 71,3%, a jeszcze rok wcześniej 74,2%. Poziomy z 2021 r. i 2019 r. były zatem bardzo do siebie zbliżone.

Udział kredytów walutowych w kredytach podmiotów gospodarczych 2015–2021

(brutto, mld PLN)

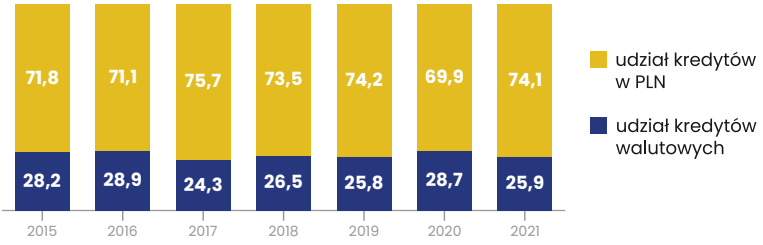

Źródło: Dane KNF

Należności złotowe i walutowe brutto od podmiotów gospodarczych w latach 2019–2021

Należności od podmiotów gospodarczych	2019	2020	2021	Dynamika 2020=100%
	mln PLN	mln PLN	mln PLN	
– złotowe	271 528	248 059	269 007	108,4
– walutowe	94 553	100 006	93 883	93,9

Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

Tym samym udział należności walutowych od przedsiębiorstw obniżył się na koniec ubiegłego roku do 25,9% wszystkich należności banków od tej kategorii klientów. Zmniejszenie udziału wyniosło zatem 2,8 pkt proc., podczas gdy w 2020 r. zwiększyło się o 2,9 pkt proc.

Udział kredytów walutowych w kredytach podmiotów gospodarczych w latach 2017–2021 (w %)

Rok	2017	2018	2019	2020	2021
Udział kredytów walutowych	24,3	26,5	25,8	28,7	25,9

Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

Analizując należności banków od przedsiębiorstw, trzeba spojrzeć także bardziej szczegółowo na różnice w dynamice w 2021 r. poprzez odrębne ujęcie zmian należności banków w odniesieniu do dużych przedsiębiorstw i w zakresie podmiotów zaliczanych do sektora małych i średnich przedsiębiorstw (MSP).

1.2.1. Należności od dużych przedsiębiorstw

W przypadku tej kategorii klientów, silne zwiększenie wartości należności było w ostatnim roku było sytuacją odmienną od obserwowanej w poprzednim roku. Trzeba jednak pamiętać o specyfice ostatniego roku, o mniejszej skłonności do podejmowania decyzji inwestycyjnych i o wsparciu publicznym skierowanym do wielu podmiotów gospodarczych w celu utrzymania płynności finansowej i pokrycia kosztów funkcjonowania.

Wynik roku 2021 stanowił powrót do tendencji obserwowanej przed 2020 r., gdy następował stopniowy wzrost udziału należności od dużych przedsiębiorstw w całości należności banków od wszystkich przedsiębiorstw.

W ostatnim roku należności banków brutto od dużych przedsiębiorstw zwiększyły się aż o 15,9%. Nominalnie na koniec 2021 r. wartość należności bankowych od dużych przedsiębiorstw wyniosła 196 699 mln PLN.

Wzrost udziału należności od dużych przedsiębiorstw w całości należności banków od wszystkich przedsiębiorstw wyniósł w jednym roku aż 5,8 pkt proc. i na koniec 2021 r. wyniósł on ponad 50%. W poprzednim zmniejszył się on nieco (do 46,2 % z 46,5%).

Należności brutto banków od dużych przedsiębiorstw w latach 2019–2021

Wyszczególnienie	2019		2020		2021		Dynamika 2020=100%
	mln PLN	%	mln PLN	%	mln PLN	%	
Należności od podmiotów gospodarczych ogółem	383 888	100,0	367 647	100,0	386 000	100,0	105,0
– od dużych przedsiębiorstw	178 456	46,5	169 743	46,2	196 699	51,0	115,9

Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

W zakresie poszczególnych głównych rodzajów należności kredytowych sytuacja obserwowana w 2021 r. była zdecydowanie odmienna i tym samym nie miała miejsca kontynuacja trendów obserwowanych dla dużych przedsiębiorstw z lat poprzednich. Było rzeczą znamienną, że w roku pandemii udało się utrzymać trendy, a rok następny przyniósł właśnie wspomnianą zmianę struktury.

Dynamika wartości należności z tytułu kredytów operacyjnych dla dużych przedsiębiorstw cechowała się w ostatnich latach stosunkowo dużą zmiennością. W latach 2017–2018 widoczna była wysoka dynamika tych należności, ale w następnych była ona już wyraźnie niższa. W 2019 r. zwiększyły się one o 1,3%, a w 2020 r. odnotowano bardzo wysoki spadek kwoty tych należności o 16%. W ostatnim roku banki odnotowały wyraźny wzrost zainteresowania dużych przedsiębiorstw takim rodzajem kredytu. Należności banków z tego tytułu wyniosły aż 30,6%. Ten wzrost był wynikiem niskiej bazy spowodowanej dużą płynnością wielu takich firm w roku poprzednim w wyniku uzyskania pomocy publicznej po wybuchu pandemii i zamknięciu gospodarki. Wzrost należności wynikał także z kontynuacji odbudowy zapasów w wielu przedsiębiorstwach.

Dynamika należności z tytułu kredytów inwestycyjnych była w 2021 r. bardzo wysoka. Wzrost wolumenu należności banków z tego tytułu wyniósł 13,1%. Warto jednak pamiętać, że nawet w poprzednim roku, cechującym się sytuacją pandemiczną, przyniósł także wzrost tego typu należności. Zatem w 2021 r. aktywność w tym zakresie była kontynuowana. Kredyty inwestycyjne na koniec ubiegłego roku stanowiły już 43% portfela kredytów dla tej kategorii przedsiębiorstw. Mimo wysokiej dynamiki należności z tytułu kredytów inwestycyjnych, ich udział nieco obniżył się w całości należności banków od dużych przedsiębiorstw. Było to wynikiem bardzo wysokiej dynamiki kredytów operacyjnych w ubiegłym roku.

W zakresie należności banków z tytułu kredytów udzielanych przedsiębiorstwom na nieruchomości obserwowano w ostatnich latach także, podobnie jak w przypadku kredytów operacyjnych, wysoką zmienność dynamiki. Dowodem tej zmienności było bardzo silny wzrost tych należności w 2018 r., potem spowolnienie tego tempa w 2019 r., a w 2020 r. tempo wzrostu tych należności znów było bardzo wysokie. W ostatnim roku odnotowano natomiast silne zmniejszenie się portfela należności od dużych przedsiębiorstw. Wolumen tych kredytów zmniejszył się w ciągu jednego roku o 11%. Warto podkreślić, że tak duża zmiana dokonała się w sytuacji, gdy wpływ kursu walutowego na zmianę wolumenu portfela kredytowego był tym razem bardzo mały. Jednak trzeba podkreślić, że oczywiście zasadniczą przyczyną tej sytuacji był zmieniający się poziom inwestycji przedsiębiorstw w poszczególnych latach, także zmiana koniunktury na rynku mieszkaniowym.

Struktura należności brutto od dużych przedsiębiorstw w latach 2019–2021

Wyszczególnienie	2019		2020		2021	
	mln PLN	%	mln PLN	%	mln PLN	%
Należności od dużych przedsiębiorstw, w tym:	178 456	100,0	169 743	100,0	196 699	100,0
– kredyty operacyjne	71 560	40,1	59 945	35,3	78 307	39,8
– kredyty inwestycyjne	72 457	40,6	74 759	44,0	84 553	43,0
– kredyty na nieruchomości	22 670	12,7	25 260	14,9	22 498	11,4

Źródło: Dane NBP.

1.2.2. Należności od małych i średnich przedsiębiorstw

W zakresie współpracy banków z podmiotami MSP warto odnotować, że wartość należności brutto banków zmniejszyła się w 2021 r. o 4,7%. Jest rzeczą interesującą i dość małą niepokojącą, że tempo zmniejszenia kwoty należności było w minionym roku większe niż w 2020 r. W poprzednim roku zmniejszenie portfela wyniosło 3,7%. Trzeba jednak dodać, że w stosunku do tych klientów wymogi kredytowe były przez banki nieco inaczej zmieniane niż w przypadku dużych przedsiębiorstw.

Należności od podmiotów MSP tym samym utraciły w 2021 r. pozycję dominującą w całości należności banków od podmiotów gospodarczych. Ten mniejszy udział jest o tyle interesujący, że struktura polskiej gospodarki oraz bardziej ograniczony dostęp mniejszych przedsiębiorstw do alternatywnych źródeł zewnętrznego finansowania powinien predysponować sektor małych i średnich przedsiębiorstw do przeważającego udziału podmiotów tego sektora w należnościach kredytowych polskich banków.

Na podkreślenie zasługuje jednak fakt, że udział należności od sektora MSP ulegał niewielkiemu zmniejszaniu w kolejnych latach. Nieduże wzmocnienie udziału należności od tego sektora nastąpiło tylko w 2020 r. (o 0,3 pkt proc.), więc spadek znaczenia w ostatnim roku można traktować jako powrót do istniejącej już tendencji.

Należności brutto banków od przedsiębiorstw z sektora MSP w latach 2019–2021

Wyszczególnienie	2019		2020		2021		Dynamika 2020=100%
	mln PLN	%	mln PLN	%	mln PLN	%	
Należności od podmiotów gospodarczych ogółem	383 888	100,0	367 647	100,0	386 000	100,0	105,0
– od MSP	205 432	53,5	197 904	53,8	189 300	49,0	95,7

Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

Jeśli analizuje się dynamikę głównych rodzajów kredytów dla tej kategorii klientów bankowych, to zauważa się – podobnie jak w grupie największych przedsiębiorstw – wzrost należności banków z tytułu kredytów operacyjnych. Wzrost tej części portfela wyniósł w ostatnim roku 3,6%. Warto jednak dodać, że mimo tego wzrostu, wolumen należności banków z tytułu kredytów operacyjnych od sektora małych i średnich przedsiębiorstw był znacząco mniejszy niż w okresie sprzed pandemii, w 2019 r. i wcześniej.

Wyraźnie zmniejszyła się natomiast wartość kredytów inwestycyjnych dla małych i średnich przedsiębiorstw. Było to zjawisko o tyle interesujące, że – po pierwsze – zwiększenie tego wolumenu należności nastąpiło w okresie pandemii i zamknięcia częściowego gospodarki w 2020 r. oraz – po drugie – w zakresie współpracy banków z największymi przedsiębiorstwami odnotowano silny wzrost kwoty należności z tytułu kredytów inwestycyjnych. W 2021 r. wolumen takich kredytów dla sektora MSP zmniejszył się o 11,1%.

Portfel należności banków z tytułu kredytów na nieruchomości od klientów sektora MSP zmniejszył się w 2021 r., co było zjawiskiem podobnym do obserwowanego w przypadku należności od największych przedsiębiorstw. Zmniejszenie wolumenu w ostatnim roku wyniosło 5,2%, podczas gdy w poprzednim roku odnotowano jeszcze niewielki wzrost portfela bankowego (o 0,2%). Tempo zmniejszenia się portfela tych kredytów w 2021 r., było niższe w sektorze MSP niż w zakresie współpracy banków z największymi przedsiębiorstwami niefinansowymi.

Struktura należności brutto od przedsiębiorstw sektora MSP w latach 2019–2021

Wyszczególnienie	2019		2020		2021	
	mln PLN	%	mln PLN	%	mln PLN	%
Należności od przedsiębiorstw MSP, w tym:	205 432	100,0	197 904	100,0	189 300	100,0
– kredyty operacyjne	77 276	38,0	67 669	34,2	70 115	37,0
– kredyty inwestycyjne	55 820	27,4	64 183	32,4	57 049	30,1
– kredyty na nieruchomości	47 164	23,2	47 262	23,9	44 819	23,7

Źródło: Dane NBP.

1.3 Pozostałe należności od sektora niefinansowego

Najmniejszą pozycję należności od sektora niefinansowego tradycyjnie stanowiły pozostałe należności. Udział tej pozycji w aktywach ogółem banków zawsze miał charakter marginalny (w 2021 r. było to 0,3%). Oczywiście z racji specyfiki tej kategorii należności – zwłaszcza rodzaju podmiotów, której ona dotyczyła, czyli głównie niekomercyjnych instytucji działających na rzecz gospodarstw domowych – trudno oczekiwać znaczącego udziału należności od tej kategorii klientów, zwłaszcza w porównaniu takimi kategoriami klientów, jak podmioty gospodarcze czy gospodarstwa domowe. Mimo to, na podkreślenie zasługiwał dość dynamiczny wzrost należności od tych instytucji w ostatnich latach.

Należności brutto banków od instytucji niekomercyjnych w latach 2019–2021

Wyszczególnienie	2019		2020		2021		Dynamika 2020=100%
	mln PLN	%	mln PLN	%	mln PLN	%	
Należności od instytucji niekomercyjnych ogółem	7 586	100,0	7 960	100,0	8 328	100,0	104,6
– kredyty na nieruchomości	6 534	86,1	6 887	86,5	7 141	85,8	103,7

Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

W 2021 r. wzrost należności netto banków z tego tytułu wyniósł 4,6% i był on tylko nieco niższy niż rok wcześniej, ale de facto bardzo zbliżony do średniego rocznego wyniku z lat 2015–2019. Wśród tych należności zdecydowaną większość stanowiły tradycyjnie kredyty długoterminowe zaciągane na okres co najmniej 5 lat i na cel związany z nieruchomościami. Te kredyty cechowały się też kwotowo największym przyrostem w 2020 r., ale w następnym roku zwiększenie kwoty było też duże.

Wolumen kredytów na krótsze terminy był ponownie mały, więc ich znaczenie w całości należności banków od tych instytucji pozostawało marginalne. Zdecydowanie dominującą rolę odgrywały należności o pierwotnym terminie powyżej 5 lat. Stanowiły one ponad 95% całości należności.

Podobna ocena odnosiła się do znaczenia kredytów zaciąganych na inne cele niż na nieruchomości. Ich udział wynosił jedynie ok. 15%, ale w ostatnim roku nieco wzrósł. Ten wynik może sugerować, że wiele spółdzielni mieszkaniowych, towarzystw budownictwa społecznego (TBS), wspólnot mieszkaniowych prowadziło różnego typu inwestycje budowlane (w tym remontowe) z wykorzystaniem kredytu bankowego.

1.4 Struktura terminowa należności banków od sektora niefinansowego

Wracając do łącznej analizy portfela należności od sektora niefinansowego, warto odnotować, że od początku XXI w. obserwowano stałą tendencję w zakresie kierunków zmian terminów, na jakie zaciągnięte były kredyty dla klientów tego sektora. Polegała ona na stopniowym wzroście udziału kredytów długoterminowych, udzielanych na okres powyżej 5 lat kosztem kredytów udzielanych na najkrótsze terminy – do 1 roku. Dodatkowo od 2005 r. wzrost udziału kredytów długoterminowych następował także kosztem spadku znaczenia kredytów o pierwotnym terminie zapadalności w przedziale od 1 roku do 5 lat. W ostatnim roku odnotowano właściwie zatrzymanie tych trendów w polskim sektorze bankowym. Dopiero następny rok pokaże, czy była to jednorazowa zmiana wynikająca z silnej korekty w 2020 r. czy będzie to początek nowego trendu.

Udział należności z tytułu kredytów krótkoterminowych (na okres do 1 roku) zwiększył się w 2021 r. Po zmniejszeniu znaczenia tych należności w 2020 r. z 12,4% do 9,7%, w następnym roku wzrosło ono do 10,6%. To pokazuje, że poziom ten był nadal niższy niż w 2019 r., ale niższy też niż w latach wcześniejszych. Ale należy też pamiętać, że skala obniżenia udziału, jaka nastąpiła w poprzednim roku była na tym tle ogromna.

Odmienną sytuację odnotowano w zakresie należności banków z tytułu kredytów średnioterminowych (od 1 roku do 5 lat). Udział tych należności w całości należności od sektora niefinansowego w 2021 r. ponownie zmniejszył się, wprawdzie minimalnie, ale nastąpił spadek. Na koniec ubiegłego roku wynosił on 15,2% i był o 0,9 pkt proc. niższy niż rok wcześniej.

Znaczenie kredytów długoterminowych w bankach przestało zwiększać się w 2021 r. Był to pierwszy taki rok od bardzo długiego czasu. Zmiana nie była może wielka, bo w ciągu ostatniego roku udział należności od sektora niefinansowego o terminie co najmniej 5 lat zmniejszył się o 0,7 pkt proc. (podczas gdy rok wcześniej wzrost znaczenia wyniósł aż 3,6 pkt proc.), ale zmiana taka nastąpiła. Na koniec 2021 r. osiągnięty poziom 74,2% był nadal jednym z najwyższych w historii polskiej bankowości ostatniego trzydziestolecia (po wyniku 2020 r. oczywiście).

Te relatywnie niewielkie zmiany proporcji w 2021 r. nie zmieniają aktualności generalnego przesłania, że udział kredytów długoterminowych może generować bardzo poważne problemy dla banków w zakresie zarządzania płynnością, szczególnie przy coraz krótszych terminach zapadalności znaczącej większości pasywów obcych. Banki muszą zwracać coraz większą uwagę na to wyzwanie, tym bardziej, że najnowsze wymagania regulacyjne też zmierzają w kierunku podnoszenia znaczenia bezpiecznego zarządzania płynnością długoterminową w bankach.

Struktura terminowa kredytów dla sektora niefinansowego w latach 2017–2021 (w %)

Kredyty	2017	2018	2019	2020	2021
Do 1 roku	13,4	12,9	12,4	9,7	10,6
Od 1 roku do 5 lat	16,5	16,4	16,3	15,4	15,2
Powyżej 5 lat	70,1	70,7	71,3	74,9	74,2
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Źródło: Dane NBP.

1.5 Struktura walutowa należności od sektora niefinansowego

Po wcześniej przedstawionych odrębnych analizach, w zakresie należności od podmiotów gospodarczych i od gospodarstw domowych, w tym miejscu uwaga została skoncentrowana na łącznych wynikach należności banków od sektora niefinansowego w odniesieniu struktury walutowej tych należności.

Po najwyższym wyniku, osiągniętym przez sektor bankowy na koniec 2011 r., następował w kolejnych latach istotny spadek znaczenia należności walutowych brutto w portfelach banków. W ostatnim roku był kontynuowany ten trend i nastąpiło dalsze zmniejszenie udziału należności walutowych od sektora niefinansowego, tym razem aż o 1,5 pkt proc., osiągając na koniec roku poziom 18,6%.

Na podkreślenie zasługuje, że wynik ostatniego roku był w mniejszym stopniu skutkiem zmian

kursu złotego względem głównych walut obcych, dlatego spadek znaczenia był znacznie silniejszy niż w 2020 r., gdy wpływ kursu walutowego był zdecydowanie silniejszy zarówno w zakresie zmiany ceny franka szwajcarskiego, jak i euro. Nie można jednak nie zauważyć także działań podejmowanych w ostatnim roku przez banki w celu zmniejszenia wolumenu należności banków od podmiotów niefinansowych.

Mimo wszystko jednak wynik 2021 r. wskazywał na nadal istotne narażenie klientów polskich banków na ryzyko kursowe. Następne lata powinny prowadzić do dalszego obniżenia znaczenia kredytów walutowych w portfelach banków, zwłaszcza portfela klientów indywidualnych. Niewielka skala nowych kredytów walutowych udzielanych gospodarstwom domowym spowoduje, że udział należności walutowych powinien dalej się obniżać. Tempo to zależeć jednak będzie od sposobu rozwiązania problemu istniejącego portfela kredytów mieszkaniowych: czy uda się znaleźć rozwiązanie akceptowalne dla wszystkich stron, czy też prowadzenie spraw sądowych będzie na tyle długie, że obniżenie znaczenia kredytów walutowych będzie następować wolniej.

Z drugiej strony trudniej jest przewidywać zmiany struktury portfela po stronie kredytów dla przedsiębiorstw, szczególnie wobec możliwości pojawienia się w pasywach największych banków znacznych kwot wyrażonych w walucie obcej po podjęciu przez nie próby sprostania wymogom MREL w wyniku emisji papierów wartościowych na zagranicznych rynkach. Dodatkowo wzrost stóp procentowych w NBP spowodował, że klienci banków mogą ponownie liczyć korzyści z tytułu zastosowania ewentualnego niższego oprocentowania kredytu walutowego w stosunku do kredytu złotowego. Tym niemniej uzasadnieniem dla kredytu walutowego powinno być głównie dążenie kredytobiorców do ograniczenia ryzyka kursowego w przypadku dużego znaczenia przychodów z działalności eksportowej w całości ich przychodów.

Udział należności walutowych w należnościach brutto banków od sektora niefinansowego w latach 2017–2021 (w %)

Rok	2017	2018	2019	2020	2021
Należności walutowe	22,8	21,5	20,3	20,1	18,6

Źródło: Dane NBP.

Kredyty inwestycyjne dla podmiotów gospodarczych (brutto, mld PLN)

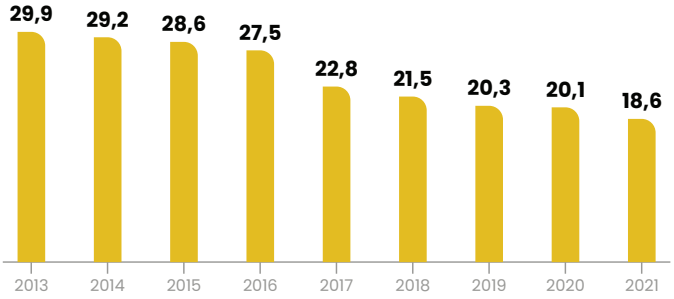

Źródło: Dane KNF.

1.6 Jakość należności kredytowych

Z punktu widzenia oceny działalności banków niezwykle ważną kwestią jest zawsze kształtowanie się jakości należności kredytowych. Ta część aktywów bankowych ma największe znaczenie w sumie bilansowej i jest też w największym stopniu narażona na ryzyko utraty wartości na skutek nieterminowej spłaty zobowiązań przez klientów lub pogorszenia się ich ogólnego standingu finansowego.

Ostatni rok był specyficzny także pod kątem oceny jakości portfela kredytowego. Wynikało to z faktu, że rok ten następował po 2020 r., gdy gospodarka i społeczeństwo poniosły poważne skutki pandemii koronawirusa. W następnym roku nastąpiło odbicie gospodarcze i poprawa nastrojów konsumenckich i klimatu dla biznesu. Jednocześnie rząd nie uruchamiał już nowych tarcz finansowych służących ograniczeniu negatywnych skutków koronawirusa, a trwało rozliczenie finansowe tarcz uruchomionych w roku poprzednim. Wielu przedsiębiorców ostatecznie dowiedziało się, ile środków uzyskanych z tarcz zachowa na stałe. Rozliczenie moratoriów kredytowych, stosowanych w 2020 r., także wpłynęło na ocenę kondycji kredytobiorców i terminowość spłaty przez nich zobowiązań finansowych do banków.

Odbicie gospodarcze spowodowało większe zainteresowanie kredytem bankowym. W sytuacji rozwoju akcji kredytowej wynik statystyczny w zakresie jakości portfela jest prawie zawsze pozytywny, bo pogarszanie jakości następuje zwykle wraz z postępowaniem okresu spłaty kredytów. Niezależnie od tego, poprawa sytuacji wielu kredytobiorców nie mogła powodować automatycznej reklasyfikacji należności do kredytów o najwyższej jakości. Wiele musiało okresowo pozostać w stzw. fazie 2. W przypadku innych kredytobiorców zakończenie moratoriów kredytowych dopiero pokazało faktyczną zdolność klientów do terminowego regulowania swoich zobowiązań. To odroczenie spłaty kredytu wprowadzone w 2020 r. powodowało bowiem, że trudniej było ocenić jakość należności kredytowej i samego kredytobiorcy, szczególnie pod kątem terminowej obsługi kredytu. Ta polska praktyka została następnie usankcjonowana w postaci notyfikacji tego rozwiązania do Europejskiego Urzędu Nadzoru Bankowego i podejmowania następnie przez EUNB działań zmierzających do specyficznego ujmowania należności objętych moratorium dla potrzeb stosowania standardu rachunkowego MSSF 9 oraz dla nadzorczej definicji *forbearance*. Odroczenie terminu spłaty kredytu powodowało, że z punktu widzenia terminowości spłaty kredytu sytuacja wielu kredytobiorców się poprawiła.

Podobne skutki w wycenie aktywów banków spowodowało wspomniane zasilenie wielu przedsiębiorstw wsparciem ze środków publicznych. Otrzymały one wówczas środki finansowe, choć nie były one generowane przez prowadzoną przez nie działalność. Dlatego dopiero zakończenie okresu stosowania moratorium kredytowego oraz dostępu do tarcz finansowych przyniosło pełniejszą ocenę sytuacji kredytobiorcy oraz jakości należności kredytowej w bankach.

Z tych powodów rok 2020 cechował się relatywnie ograniczonymi zmianami w jakości należności banków od podmiotów niefinansowych, szczególnie jeśli patrzy się przez pryzmat ogólnej sytuacji makroekonomicznej w kraju i pierwszego od 30 lat roku recesji gospodarczej. Trzeba jednak też pamiętać, że sama ocena makroekonomiczna odgrywa coraz większą rolę w ocenie jakości portfela kredytów, gdyż wielkości odpisów i ocena jakości są w standardzie rachunkowym MSSF 9 w dużym stopniu uzależnione od modelu tej oceny przyjętej przez bank i zaakceptowanej przez audytora, szczególnie w zakresie tzw. ujęcia portfelowego.

Oczywiście trzeba także mieć na względzie, że nie wszystkie banki w Polsce stosują Międzynarodowe Standardy Rachunkowości, lecz część z nich, zwłaszcza mniejsze instytucje kredytowe, stosuje polskie przepisy dotyczące klasyfikacji należności i zasad tworzenia rezerw celowych. Te ostatnie nie pozwalają na stosowanie modeli dla celów oceny jakości należności kredytowych opartych m.in. na wskaźnikach makroekonomicznych. Jednak w odniesieniu do tych zasad tworzenia rezerw należy wspomnieć, że przepisy rozporządzenia zostały w 2020 r. złagodzone, co pozwoliło na ograniczenie skali tworzonych przez banki rezerw w poprzednim roku, a większe zmiany mogłyby nastąpić w zakresie tworzonych rezerw dopiero w 2021 r.

Dynamika należności brutto ogółem i należności z utratą wartości od sektora niefinansowego w latach 2017–2021

Rok	Dynamika (w %)	
	Należności brutto ogółem	Należności z utratą wartości
2017	103,3	99,2
2018	106,0	106,3
2019	104,5	101,5
2020	100,5	105,3
2021	104,8	86,6

Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

Uwzględniając powyższe uwagi i zastrzeżenia, trzeba podkreślić ogromne zmniejszenie wartości należności z utratą wartości (o 13,4%) w 2021 r. Nawet mając w pamięci rok poprzedni i szybki wówczas wzrost należności banków z utratą wartości (choć w ówczesnych warunkach gospodarczych wzrost ten mógł być znacznie wyższy), to nadal wynik uzyskany w skali dwóch ostatnich lat pozostał bardzo dobry. Warto porównać bowiem ten rezultat z osiągnięciami lat wcześniejszych, gdy nigdy skala zmniejszenia wielkości portfela należności o obniżonej jakości nie była tak wysoka, jak w 2021 r.

Szybkie zmniejszenie się wolumenu należności z utratą wartości przy jednoczesnym znacznie wolniejszym wzroście należności brutto, musiał skutkować poprawą wskaźnika jakości należności bankowych. Na koniec 2021 r. udział kredytów gorszej jakości wyniósł 5,7% i był on aż o 1,3 pkt proc. niższy niż rok wcześniej. Wynik ubiegłego roku był jednocześnie najlepszym od wielu lat.

Udział należności z utratą wartości (%)

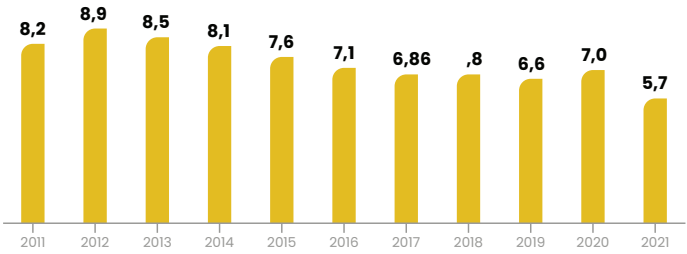

Źródło: Dane KNF.

Trzeba też pamiętać, że w minionym roku – podobnie zresztą jak we wcześniejszych latach – banki sprzedały firmom windykacyjnym część swoich należności o obniżonej jakości. Jednak te operacje wydawały się mieć mniejszy wpływ na wielkość portfela należności banków o obniżonej jakości. Niemniej jednak, bez nich wskaźnik należności z utratą wartości byłby nieco wyższy. Z sdrugiej strony skala tych operacji była zdecydowanie mniejsza niż w niektórych innych krajach UE, które w spoprzednich latach wprowadziły program stopniowego zmniejszania poziomu tzw. s*non-performing loans*.

Udział należności z utratą wartości w należnościach ogółem w latach 2017–2021 (w %)

Rok	2017	2018	2019	2020	2021
Udział należności z utratą wartości	6,8	6,8	6,6	7,0	5,7

Źródło: Dane NBP.

Po zaprezentowaniu ogólnej oceny dotyczącej zmiany wskaźnika jakości portfela kredytowego w ssektorze bankowym w 2021 r., warto przyjrzeć się w sposób bardziej szczegółowy poziomowi szkodowości portfela i jego zmianie zachodzącej w ostatnim roku w odniesieniu do najważniejszych rodzajów kredytobiorców i głównych typów należności bankowych. Na skutek istnienia zasadniczej różnicy w tempie wzrostu poszczególnych części portfela kredytowego banków (gospodarstwa domowe i podmioty gospodarcze) w ostatnich latach, specyfiki obu grup klientów, zmiany wolumenu kredytów z utratą wartości dla obu kategorii klientów też mogły kształtować się odmiennie.

1.6.1. Jakość należności od gospodarstw domowych

Rozpoczynając analizę portfela kredytowego od tej kategorii klientów banków, warto już na wstępie zaznaczyć, że interesującym zjawiskiem było, iż szybki wzrost udziału należności od gospodarstw domowych w ostatnich latach pociągał za sobą przez wiele lat niższą dynamikę należności banków z utratą wartości od tych klientów. Wytłumaczeniem tego zjawiska mogła być struktura nowej akcji kredytowej oraz coraz bardziej doskonałe metody oceny zdolności kredytowej klientów przez banki. W tej pierwszej części pozytywnie wpływała na jakość należności większa sprzedaż kredytów mieszkaniowych niż kredytów konsumpcyjnych (cechujących się zwykle wyższym poziomem szkodowości). Wystarczy bowiem spojrzeć na wyniki lat 2016–2017, gdy sprzedaż kredytów konsumpcyjnych była wyższa i od razu następował silniejszy wzrost kwoty należności od gospodarstw domowych z utratą wartości i do tego ta dynamika była coraz wyższa. Zjawisko to występowało nawet w warunkach niezłej poprawy sytuacji makroekonomicznej kraju.

Rok 2021 przyniósł potwierdzenie tej tezy. Przy wyższej dynamice kredytów mieszkaniowych oraz nieco niższym tempie wzrostu kredytów konsumpcyjnych nastąpiła dalsza wyraźna poprawa jakości należności od gospodarstw domowych. W ciągu ostatnich dwunastu miesięcy udział należności z utratą wartości od tej kategorii klientów zmniejszył się o 1 pkt proc. do poziomu 5%. Był to poziom najniższy od końca 2008 r. (w 2009 r. nastąpił skokowy wzrost z 3,5% do 5,5%).

W tym miejscu trzeba też dodać, że w 2020 r. i w 2021 r. szereg banków utworzyło dodatkowo wysokie rezerwy na ryzyko prawne związane z walutowymi kredytami mieszkaniowymi. Te rezerwy nie miały jednak bezpośredniego związku z zaliczeniem należności do kategorii o obniżonej jakości, ponieważ nie wiązało się to z przekwalifikowaniem należności do kategorii o jakości kredytów. Tym niemniej warto pamiętać w tym miejscu także o tym kontekście jakości portfela kredytowego i jego koszcie dla banków.

Generalnie można też odnotować, że skala zmniejszenia udziału należności z utratą wartości była w ostatnim roku większa w zakresie portfela należności od przedsiębiorstw niż należności od gospodarstw domowych. Nastąpiło to w warunkach szybkiej poprawy gospodarczej. Sytuacja gospodarstw domowych nie uległa aż takiej poprawie. Trzeba jednak też dodać, że skala poprawy była lepsza w zakresie należności od przedsiębiorstw, ale też jakość tych należności pozostawała na znacznie gorszym poziomie niż w przypadku należności od gospodarstw domowych.

Warto też przypomnieć, że w latach 2018–2019 jakość portfela należności kredytowych banków od gospodarstw domowych ulegała poprawie. Po zahamowaniu tego trendu w 2020 r. na skutek nadzwyczajnej sytuacji makroekonomicznej i społecznej spowodowanej pandemią koronawirusa, ostatni rok przyniósł powrót do spadkowego trendu w zakresie udziału należności o obniżonej jakości.

Oczywiście trzeba w tym miejscu powtórzyć, że do finalnych wyników w zakresie jakości przyczyniła się też sprzedaż części portfeli banków do firm windykacyjnych i w ten sposób pozbycie się części złych aktywów z bilansu banków. Banki przenosiły też niektóre zobowiązania do ewidencji pozabilansowej, co także miało wpływ na prezentowane wyniki.

Jakość należności od gospodarstw domowych w latach 2019–2021

Wyszczególnienie	2019	2020	2021
Należności ogółem (mln PLN)	745 286	766 847	803 514
Należności z utratą wartości (mln PLN)	42 369	46 117	40 378
Udział należności z utratą wartości (%)	5,7	6,0	5,0

Źródło: Dane NBP.

Jak wspomniano wyżej, w obszarze należności od gospodarstw domowych warto odrębnie patrzeć na jakość należności z tytułu kredytów mieszkaniowych, kredytów konsumpcyjnych oraz kredytów dla mikroprzedsiębiorstw, aby lepiej poznać źródło powstania łącznych zmian w jakości należności od tej kategorii klientów.

1.6.2. Jakość należności od gospodarstw domowych z tytułu kredytów mieszkaniowych

W zakresie kredytów mieszkaniowych w 2021 r. nastąpiła poprawa jakości portfela w warunkach relatywnie znacznego wzrostu portfela nowych kredytów tego typu. Poprawa nastąpiła po roku pogorszenia się jakości tej części portfela banków. W ostatnim roku nastąpił powrót jakości należności z tytułu kredytów mieszkaniowych do poziomu z końca 2019 r.

Warto przy tym zauważyć, że poza poprawą jakości nastąpił także spadek nominalnej kwoty należności o obniżonej jakości. Zmniejszenie tego wolumenu obniżyło się też w 2017 r. (o 5,6%) i w 2018 r. (o 5,1%). W 2021 r. zmniejszenie kwoty należności o gorszej jakości wyniosło 2,8%.

Wskaźnik udziału należności zagrożonych w całości należności z tytułu kredytów mieszkaniowych ukształtował się na koniec 2021 r. w wysokości 2,3%.

Wynik ostatniego roku został zrealizowany w warunkach mniejszego negatywnego oddziaływania zmian kursu walutowego na zdolność klientów do obsługi kredytów niż miało to miejsce w 2020 r., ale kurs franka szwajcarskiego obniżył się w 2021 r. o ponad 4%. Z pewnością pozytywnie na jakość portfela oddziaływały zaś niskie rynkowe stopy procentowe i w konsekwencji niskie oprocentowanie kredytów zarówno złotowych, jak i walutowych. Duże znaczenie miała także ogólna koniunktura gospodarcza. Negatywnie zaś oddziaływała rosnąca skala sporów sądowych kredytobiorców z bankami dotyczących prawidłowości udzielenia kredytu walutowego i istnienia w umowie kredytowej tzw. klauzul abuzywnych.

Jakość należności mieszkaniowych od gospodarstw domowych w latach 2019–2021

Wyszczególnienie	2019	2020	2020
Należności ogółem (mln PLN)	448 914	477 497	509 891
Należności z utratą wartości (mln PLN)	10 452	11 966	11 635
Udział należności z utratą wartości (%)	2,3	2,5	2,3

Źródło: Dane NBP.

Przy analizie dużego łącznego portfela kredytów mieszkaniowych warto zwrócić uwagę na jakość wybranych części tego portfela. Najbardziej jaskrawy podział i najłatwiejsza ocena odnosi się do portfela kredytów wyrażonych w złotych i denominowanych w walucie obcej.

Dane za lata 2017–2019 r. pokazywały stopniową poprawę jakości portfela kredytów mieszkaniowych w złotych. Każdego roku następowało dalsze zmniejszenie wskaźnika udziału kredytów o obniżonej jakości. Na koniec 2020 r. udział kredytów złotowych z utratą wartości wynosił 2,1% i pozostał na niezmienionym poziomie w porównaniu z wynikami z końca roku poprzedniego. Natomiast w ostatnim rok jakość tego portfela ponowie poprawiła się do bardzo niskiego poziomu 1,8%.

Warto jednak jeszcze odnotować, że ostatnim roku nastąpiło zmniejszenie nominalnej kwoty kredytów z utratą wartości. Już we wcześniejszych latach obserwowano to zjawisko, zostało

ono zahamowane w 2019 r. i 2020 r., natomiast ostatni rok przyniósł powrót do trendu spadkowego. Warto jednak odnotować, że nominalna kwota należności o obniżonej jakości w zakresie kredytów mieszkaniowych w walucie polskiej była w 2021 r. nadal wyższa niż na koniec 2019 r.

W 2020 r. wzrost należności z utratą wartości wyniósł 9,6%, a w następnym roku zmniejszyły się one o 4%.

Jakość należności mieszkaniowych wyrażonych w złotych od gospodarstw domowych w latach 2019–2021

Wyszczególnienie	2019	2020	2021
Należności ogółem (mln PLN)	324 798	357 911	403 804
Należności z utratą wartości (mln PLN)	6 726	7 375	7 077
Udział należności z utratą wartości (%)	2,1	2,1	1,8

Źródło: Dane NBP.

W zakresie kredytów mieszkaniowych wyrażonych we franku szwajcarskim w ostatnich latach można było zaobserwować zmianę trendu. W latach 2016–2018 odnotowywano co roku zmniejszający się udział kredytów z utratą wartości. W 2019 r. ten proces zakończył się – jakość kredytów mieszkaniowych wyrażonych w CHF się ustabilizowała. Natomiast w 2020 r. nastąpiło wyraźne pogorszenie sytuacji w zakresie tego portfela kredytowego. Niestety w 2021 r. nastąpiło dalsze pogorszenie jakości tego portfela.

Udział kredytów z utratą wartości wśród kredytów mieszkaniowych denominowanych we franku szwajcarskim wyniósł na koniec ubiegłego roku 5,3% i był to poziom o 0,9 pkt proc. wyższy niż na koniec 2020 r. Trzeba dodać, że w 2020 r. skala pogorszenia jakości tego portfela była podobna, bo wyniosła 1 pkt proc.

Pogorszenie jakości w ostatnim roku nastąpiło w warunkach całkiem znaczącego wpływu zmian kursu walutowego na poziom obciążeń kredytobiorców. Wzrost obciążenia kredytobiorców z tytułu kredytu na skutek zmiany kursu walutowego w warunkach pogorszenia się sytuacji rynku pracy w niektórych obszarach mógł prowadzić do wzrostu kwoty kredytów, które nie były spłacane terminowo. Warto też pamiętać, że w sytuacji braku dopływu nowych kredytów walutowych w wyniku braku rozwoju akcji kredytowej w tej walucie, starzenie się portfela powodowało, że jego jakość ulegała stopniowemu pogorszeniu. Stare kredyty były spłacane, a pozostawała część portfela nieobsługiwanego terminowo.

Można też domniemywać, że trwająca publiczna dyskusja nad kolejnymi propozycjami rozwiązania problemu kredytów denominowanych we frankach szwajcarskich, wyrok TSUE z października 2019 r. oraz wyroki polskich sądów mogły wpłynąć na obniżenie dyscypliny kredytobiorców w zakresie spłaty tych kredytów wobec banków.

Warto też odnotować, że w 2020 r. nastąpił silny wzrost kwoty nominalnej należności z utratą wartości (o 22,2%), natomiast w następnym roku ta kwota nominalna już nie wzrosła znacząco (o 1,9%). To była bardzo duża zmiana sytuacji wskazująca, że pogorszenie jakości wynikało przede wszystkim ze spadku nominalnego portfela kredytów mieszkaniowych w tej walucie, a nie z powodu

wzrostu kwoty należności z utratą wartości. W miarę stopniowego wygasania tego portfela, przy braku dopływu nowych kredytów oraz spłaty starych kredytów można spodziewać się, że jakość tych kredytów nie będzie poprawiała się w kolejnych latach.

Jakość należności mieszkaniowych wyrażonych w CHF od gospodarstw domowych w latach 2019–2021

Wyszczególnienie	2019	2020	2021
Należności ogółem (mln PLN)	98 071	91 417	78 027
Należności z utratą wartości (mln PLN)	3 291	4 023	4 098
Udział należności z utratą wartości (%)	3,4	4,4	5,3

Źródło: Dane NBP.

Analiza samych danych pokazuje, że portfel kredytów mieszkaniowych wyrażonych w złotych był jakościowo w 2021 r. już blisko trzykrotnie lepszy niż portfel kredytów wyrażonych w CHF lub indeksowanych do tej waluty. Trzeba jednak pamiętać, że portfel złotowy był zdecydowanie młodszym portfelem w wyniku niemal wyłącznego dopływu kredytów złotowych do łącznego portfela kredytów mieszkaniowych w ostatnich latach.

W przypadku kredytów mieszkaniowych w innej walucie niż frank szwajcarski jakość portfela pozostawała bardzo wysoka, ale również uległa ona poprawie w 2021 r. Na koniec ubiegłego roku udział należności z utratą wartości wynosił 1,6%. Ten poziom był o 0,4 pkt proc. niższy niż rok wcześniej. Nominalnie wartość należności z utratą wartości zmniejszyła się silnie w 2021 r. (o 19,1%) i nastąpiło to po jeszcze silniejszym wzroście o 30,9% uzyskanym w 2020 r. Nominalnie kwota należności z utratą wartości była na koniec 2021 r. nadal wyższa niż na koniec 2019 r. Omawiając te dane, trzeba jednak pamiętać, że zmiany w tym zakresie dotyczyły relatywnie małego portfela brutto tych kredytów.

Jakość należności mieszkaniowych wyrażonych w innych walutach niż CHF od gospodarstw domowych w latach 2019–2021

Wyszczególnienie	2019	2020	2021
Należności ogółem (mln PLN)	26 044	28 150	28 059
Należności z utratą wartości (mln PLN)	434	568	459
Udział należności z utratą wartości (%)	1,7	2,0	1,6

Źródło: Dane NBP.

Na koniec tej części warto zaznaczyć, że porównywanie jakości należności złotowych i walutowych budziło w przeszłości pewne dodatkowe kontrowersje, gdyż niektóre należności w walutach obcych mające opóźnienia w spłacie były często obowiązkowo przewalutowane na złote i to działanie zaburzało faktyczny obraz jakości obu portfeli. Jednak analizy prowadzone w BIK na bazie pierwotnej waluty kredytu wskazywały na brak istotnej różnicy w tempie pogarszania się portfela kredytów mieszkaniowych na niekorzyść kredytów wyrażonych lub denominowanych w walucie obcej w stosunku do kredytów wyrażonych w złotych.

1.6.3. Jakość należności od gospodarstw domowych z tytułu kredytów konsumpcyjnych

Znacznie gorsza sytuacja pod względem jakości kredytów od gospodarstw domowych przedstawiała się – tradycyjnie już – w zakresie kredytów konsumpcyjnych niż w kredytach mieszkaniowych.

W 2021 r. odnotowano wyraźny spadek nominalnej kwoty należności z utratą wartości z tytułu udzielonych kredytów konsumpcyjnych (o 10,4%). Ten wynik należy przypisać lepszym uwarunkowaniom makroekonomicznym obserwowanym w tymże roku oraz poprawie jakości zarządzania ryzykiem. W poprzednim roku wolumen takich należności zwiększył się też wyraźnie, bo o 6,6%.

Przy zwiększeniu wartości brutto całego portfela kredytów konsumpcyjnych w bankach w 2021 r. zmiana kwoty kredytów o gorszej jakości skutkowała wyraźną poprawą jakości tej kategorii należności. Na koniec ostatniego roku udział należności zagrożonych w należnościach ogółem z tytułu kredytów konsumpcyjnych wyniósł 9,4%, podczas gdy rok wcześniej było to 11%. Sytuacja na koniec 2021 r. powróciła zatem do stanu podobnego jak w końcu 2008 r. Po 2008 r. udział należności o obniżonej jakości był zawsze dwucyfrowy – aż do końca 2021 r.

Trzeba też pamiętać, że do sytuacji w zakresie jakości kredytów konsumpcyjnych przyczyniała się w ostatnim roku zdecydowanie lepsza sytuacja makroekonomiczna w kraju, utrzymanie nadal dużych transferów społecznych w ramach m.in. programu Rodzina 500+ i wypłat 13 i 14 emerytury, ale także sprzedaż części portfela tych należności przez banki do podmiotów niebankowych oraz przenoszenie części portfela do ewidencji pozabilansowej.

Jakość kredytów konsumpcyjnych od gospodarstw domowych w latach 2019–2021

Wyszczególnienie	2019	2020	2021
Należności ogółem (mln PLN)	179 413	178 536	186 642
Należności z utratą wartości (mln PLN)	18 394	19 617	17 572
Udział należności z utratą wartości (%)	10,3	11,0	9,4

Źródło: Dane NBP.

Wśród kredytów konsumpcyjnych grupę jednorodnych kredytów stanowią kredyty samochodowe. W 2020 r., mimo gorszej sytuacji makroekonomicznej, jakość tego portfela poprawiła się przy nominalnym spadku kwoty należności z tego tytułu ze stwierdzoną utratą wartości. W następnym roku nastąpiła dalsza poprawa jakości tego portfela. Ta poprawa w ostatnim roku była trudna do przewidzenia, gdyż sprzedaż samochodów wyraźnie spadła w 2021 r. Warto podkreślić, że nominalna kwota należności z utratą wartości obniżyła się w tym segmencie w 2021 r. o 21,9%. Jakość portfela poprawiła się do 1,5%, co było najlepszym wynikiem w najnowszej historii polskiej bankowości.

Jakość kredytów samochodowych od gospodarstw domowych w latach 2019–2021

Wyszczególnienie	2019	2020	2021
Należności ogółem (mln PLN)	6 610	6 492	6 505
Należności z utratą wartości (mln PLN)	141	128	100
Udział należności z utratą wartości (%)	2,1	2,0	1,5

Źródło: Dane NBP.

W zakresie portfela należności banków powstałego w wyniku korzystania przez klientów z kart kredytowych jakość portfela banków też wyraźnie poprawiła się w ostatnim roku. W 2021 r. zmniejszyła się bardzo silnie nominalna wartość takich należności z utratą wartości (o 20,9%), a jednocześnie wyraźnie wzrosła kwota wszystkich należności banków z tytułu korzystania z kart kredytowych. Poprawa sytuacji makroekonomicznej zachęciła banki i ich klientów do zwiększenia limitów kredytowych i wzrostu zadłużania się klientów w tej formie.

Na koniec ubiegłego roku udział należności z utratą wartością wyniósł 6,2% i był aż o 2,4 pkt proc. niższy niż rok wcześniej. Jakość tej części portfela kredytowego banków była na koniec 2021 r. lepsza niż w poprzednich kilku latach, gdy skala ekspozycji banków z tego tytułu była też większa.

Jakość kredytów w karcie kredytowej od gospodarstw domowych w latach 2019–2021

Wyszczególnienie	2019	2020	2021
Należności ogółem (mln PLN)	10 830	10 354	11 367
Należności z utratą wartości (mln PLN)	911	895	708
Udział należności z utratą wartości (%)	8,3	8,6	6,2

Źródło: Dane NBP.

W zakresie należności banków z tytułu kredytów ratalnych odnotowano także dużą poprawę jakości portfela. Podobnie, jak w innych grupach, także w tej należy przypisać to lepszej sytuacji makroekonomicznej w 2021 r. Różnica polegała natomiast na relatywnie wolniejszym tempie wzrostu takich należności ogółem. Wcześniejsze zaś pogorszenie tego portfela można było w pewnym stopniu wiązać z silnym wzrostem należności brutto banków z tego tytułu w ostatnich dwóch latach. Wyniki za 2021 r. pokazały więc, że te skutki nie pojawiły się już w trzecim roku.

Udział należności o obniżonej jakości w obszarze kredytów ratalnych wyniósł na koniec 2021 r. 8%, co oznaczało poprawę tego wskaźnika w porównaniu z rokiem poprzednim o 1,3 pkt proc. Rok wcześniej pogorszenie jakości tego portfela wyniosło 0,6 pkt proc.

Jakość kredytów ratalnych od gospodarstw domowych w latach 2019–2021

Wyszczególnienie	2019	2020	2021
Należności ogółem (mln PLN)	100 735	101 593	104 112
Należności z utratą wartości (mln PLN)	8 750	9 490	8 297
Udział należności z utratą wartości (%)	8,7	9,3	8,0

Źródło: Dane NBP.

Podsumowując sytuację w zakresie jakości należności banków od osób prywatnych, można skonstatować, że w 2021 r. nastąpiła wyraźna poprawa sytuacji w porównaniu z wynikami lat poprzednich, nie tylko z 2020 r., w zakresie zarówno kredytów konsumpcyjnych, jak i kredytów mieszkaniowych.

1.6.4. Jakość należności od przedsiębiorców indywidualnych i rolników

W zakresie należności banków od przedsiębiorców indywidualnych i rolników jakość należności banków poprawiła się w 2021 r., co jest szczególnie warte odnotowania w sytuacji, gdy jakość tego portfela pogarszała się przez ostatnie lata, także w latach 2018–2019 cechujących się zdecydowanie dobrymi warunkami makroekonomicznymi. Udział należności o obniżonej jakości wyniósł tylko 10,4% na koniec 2021 r., co oznaczało poprawę aż o 2,7 pkt proc. w ciągu ostatniego roku. Na podkreślenie zasługuje zwłaszcza bardzo silne obniżenie kwoty nominalnej należności z utratą wartości. Zmniejszenie to wyniosło aż 23,8%. Ten wynik pokazuje, jak silnie bieżąca sytuacja ekonomiczna kraju przełożyła się na kondycję najmniejszych podmiotów gospodarczych i w efekcie wynik ostatniego roku był jednym z najlepszych w ostatnich latach.

Jakość należności od przedsiębiorców indywidualnych i rolników łącznie w latach 2019–2021

Wyszczególnienie	2019	2020	2021
Należności ogółem (mln PLN)	111 391	105 694	102 147
Należności z utratą wartości (mln PLN)	12 905	13 898	10 596
Udział należności z utratą wartości (%)	11,6	13,1	10,4

Źródło: Dane NBP.

Jakość należności od samych przedsiębiorców indywidualnych była w 2021 r. (siódmy rok z rzędu) gorsza niż jakość należności banków od większych podmiotów gospodarczych. Poprawa jakości tych aktywów była bardzo znacząca, gdyż udział należności o obniżonej wartości zmniejszył się aż o 3,5 pkt proc. Na koniec 2021 r. udział należności o obniżonej jakości wyniósł 12,1%. Nominalnie należności o obniżonej jakości zmniejszyły się o 26,1%, a więc bardzo silnie. Rok wcześniej, oczywiście przy innych uwarunkowaniach makroekonomicznych, nastąpił wyraźny wzrost takiego wolumenu (o 8,3%).

Jakość należności od przedsiębiorców indywidualnych w latach 2019–2021

Wyszczególnienie	2019	2020	2021
Należności ogółem (mln PLN)	79 337	74 417	71 149
Należności z utratą wartości (mln PLN)	10 757	11 645	8 604
Udział należności z utratą wartości (%)	13,6	15,6	12,1

Źródło: Dane NBP.

Tradycyjnie już na wyższym poziomie wśród przedsiębiorców indywidualnych pozostawała jakość należności bankowych od rolników indywidualnych. Jednak z racji niewielkiego portfela należności brutto banków od tej kategorii klientów nie mogła ona mieć istotnego wpływu na generalny poziom należności z utratą wartości od gospodarstw domowych.

Warto dodatkowo podkreślić, że w 2021 r. – po trzech latach nieprzerwanego pogorszenia jakości tego portfela – nastąpiła wyraźna poprawa. Zmniejszył się wolumen należności ogółem banków od rolników indywidualnych, ale spadła także kwota należności z utratą wartości. Ponieważ kwota należności z utratą wartości zmniejszyła się w wyższym tempie, to finalnie jakość portfela okazała się być lepszą. Poprawa wyniku o 0,8 pkt proc. nie była zmianą bagatelną, ale można dodać, że nastąpiła ona po specyficznym roku, gdy baza odniesienia została wyraźnie obniżona. Na koniec 2021 r. udział należności z utratą wartości wyniósł 6,4%. Aby jednak nie popaść w nadmierne zadowolenie warto przypomnieć, że na koniec 2017 r. udział kredytów o obniżonej jakości dla tej grupy klientów bankowych wynosił tylko 4,5%.

Jakość należności od rolników indywidualnych w latach 2019–2021

Wyszczególnienie	2019	2020	2021
Należności ogółem (mln PLN)	32 053	31 277	30 997
Należności z utratą wartości (mln PLN)	2 147	2 253	1 992
Udział należności z utratą wartości (%)	6,7	7,2	6,4

Źródło: Dane NBP.

1.6.5. Jakość należności od podmiotów gospodarczych

Kwota należności z utratą wartości z tytułu kredytów udzielonych podmiotom gospodarczym uległa wreszcie wyraźnemu obniżeniu w 2021 r. Nastąpiło to po trzech kolejnych latach pogarszania się jakości tego portfela należności kredytowych. Można przypomnieć, że proces ten rozpoczął się w 2018 r., co zbiegło się z wprowadzeniem przez największe banki nowego standardu rachunkowości MSSF 9 w zakresie identyfikacji i wyceny portfela o obniżonej jakości. Oczywiście jednak pogorszenia wskaźników jakości kredytowej nie można było utożsamiać tylko ze zmianą zasad rachunkowości, choć z pewnością miała ona też wpływ na finalny wynik.

W 2021 r. poprawa jakości kredytów od podmiotów gospodarczych była do pewnego stopnia skutkiem zwiększenia się w bankach wolumenu należności banków od tej kategorii klientów. Same należności z utratą wartości zmniejszyły się zaś w 2021 r. o 14,6%, co było bardzo dużą zmianą – nieporównywalną ze zmianami w latach wcześniejszych.

Zwiększenie się w 2021 r. wartości nominalnej należności ogółem brutto banków od przedsiębiorstw przy spadku kwoty należności z utratą wartości musiało spowodować polepszenie jakości portfela kredytowego. Udział należności z utratą wartości w portfelu banków spadł z 9,0% do 7,3%.

Wydaje się jednak, że skala wsparcia publicznego, a także pomoc ze strony sektora bankowego w formie moratorium, kierowanego do przedsiębiorstw pozwoliły uniknąć silniejszej skali pogorszenia jakości portfela kredytowego w ostatnim roku, adekwatnej do powstałej wówczas sytuacji recesyjnej w gospodarce.

Warto też zauważyć, że jakość należności od podmiotów gospodarczych pozostała nadal na zdecydowanie wyższym poziomie niż jakość należności z tytułu kredytów konsumpcyjnych dla gospodarstw domowych, choć w obu tych segmentach odnotowano w ostatnim roku istotną poprawę sytuacji.

Jakość należności od podmiotów gospodarczych w latach 2019–2021

Wyszczególnienie	2019	2020	2021
Należności ogółem (mln PLN)	383 888	367 647	386 000
Należności z utratą wartości (mln PLN)	32 928	33 182	28 328
Udział należności z utratą wartości (%)	8,6	9,0	7,3

Źródło: Dane NBP.

Wśród należności od podmiotów gospodarczych należy też odrębnie przeanalizować kształtowanie się jakości należności od dużych przedsiębiorstw oraz od sektora małych i średnich przedsiębiorstw, tym bardziej, że wyniki ekonomiczne banków w obu obszarach działalności kształtowały się odmiennie.

1.6.6. Jakość należności od dużych przedsiębiorstw

W obszarze należności od dużych przedsiębiorstw także odnotowano w ostatnim roku silne zmniejszenie kwoty należności z utratą wartości. Tutaj sytuacja była o tyle odmienna, że wartość takich należności zmniejszyła się nawet w pandemicznym 2020 r., a więc można było w tych warunkach oczekiwać dalszej poprawy sytuacji w następnym roku. Tak też się stało, tylko poprawa sytuacji była znacznie większa niż w 2020 r. W ostatnim roku zmniejszenie wolumenu należności z utratą wartości wyniosło 11,7%, podczas gdy rok wcześniej było to 5%.

Warto też odnotować, że spadek kwoty należności z utratą wartości w 2021 r. nastąpił w okresie jednoczesnego szybkiego rozwoju akcji kredytowej banków dla dużych przedsiębiorstw. To poprawiało dodatkowo statystykę jakości tego portfela.

W efekcie tych zmian w wielkościach bezwzględnych portfela nastąpiła znacząca poprawa jakości portfela kredytowego od największych przedsiębiorstw. Udział należności z utratą wartości w całości należności brutto banków wyniósł na koniec 2021 r. 4,1% i był o 1,3 pkt proc. niższy niż rok wcześniej. Tym samym banki powróciły do trwającej od 2013 r. tendencji spadkowej w zakresie kształtowania się udziału należności o obniżonej jakości w należnościach ogółem banków od dużych przedsiębiorstw. Wyjątkiem był oczywiście 2020 r., ale nawet w tym roku jakość należności od tej kategorii klientów pozostała na tym samym poziomie.

Udział należności z utratą wartości był najniższy we współczesnej historii polskiej bankowości. Warto zatem przypatrywać się, czy te wyniki potwierdzą się w finalnych danych i czy dobra jakość tych należności utrzyma się w przyszłości. Można też dodać, że w dokumentach UE wskazuje się, że poziom 5% kredytów o obniżonej jakości jest swego rodzaju wskaźnikiem referencyjnym dla maksymalnie wysokiego udziału takich należności. Oczywiście wynika to trochę z innych uwarunkowań prowadzenia biznesu bankowego w Polsce i innych krajach UE, szczególnie w zakresie możliwości i skutków ekonomicznych sprzedaży portfeli kredytów o gorszej jakości, ale na koniec 2021 r. banki spełniły ten wskaźnik referencyjny w odniesieniu do portfela kredytowego przynajmniej dla największych przedsiębiorstw.

Jakość należności od dużych przedsiębiorstw w latach 2019–2021

Wyszczególnienie	2019	2020	2021
Należności ogółem (mln PLN)	178 456	169 743	196 699
Należności z utratą wartości (mln PLN)	9 579	9 100	8 038
Udział należności z utratą wartości (%)	5,4	5,4	4,1

Źródło: Dane NBP.

Analizując jakość głównych rodzajów kredytów udzielonych przez banki dużym przedsw w 2021 r. Ten wynik pokazywał siłę wsparcia udzielonego przedsiębiorstwom przez państwo w 2020 r., która spowodowała silny spadek kwoty kredytów operacyjnych ogółem dla dużych przedsiębiorstw oraz wyraźne zmniejszenie się salda należności z utratą wartości.

Mimo to w 2020 r. nastąpiło pogorszenie jakości należności z tytułu kredytów operacyjnych. W następnym roku widoczna była silna poprawa wyników i zmniejszenie udziału należności z utratą wartości do 4,8%. Była to zmiana aż o 2 pkt proc. w ciągu jednego roku.

Jakość należności z tytułu kredytów operacyjnych od dużych przedsiębiorstw w latach 2019–2021

Wyszczególnienie	2019	2020	2021
Należności ogółem (mln PLN)	71 560	59 945	78 792
Należności z utratą wartości (mln PLN)	4 740	4 093	3 801
Udział należności z utratą wartości (%)	6,6	6,8	4,8

Źródło: Dane NBP.

W zakresie kredytów inwestycyjnych dla dużych przedsiębiorstw w 2021 r. odnotowano także poprawę jakości portfela. Kwota należności o obniżonej wartości zmniejszyła się nieco w ostatnim roku (o 5,9%), ale pozostała ona nadal na poziomie znacznie wyższym niż w 2019 r. Ograniczona skala zmniejszenia nie może dziwić, skoro dotyczyła kredytów długoterminowych.

W 2021 r. wyraźnie wzrosła natomiast kwota należności brutto z tytułu kredytów inwestycyjnych. W efekcie zmiany odnotowane w obu obszarach spowodowały wyraźną poprawę jakości kredytowej w ostatnim roku. Na koniec 2021 r. udział należności o obniżonej wartości dla tej kategorii aktywów wyniósł 3,1%, wobec 3,7% rok wcześniej. Na podkreślenie zasługuje, że wynik ostatniego roku stanowi de facto powrót do sytuacji z końca 2019 r.

Jakość należności z tytułu kredytów inwestycyjnych od dużych przedsiębiorstw w latach 2019–2021

Wyszczególnienie	2019	2020	2020
Należności ogółem (mln PLN)	72 457	74 758	84 553
Należności z utratą wartości (mln PLN)	2 268	2 778	2 613
Udział należności z utratą wartości (%)	3,2	3,7	3,1

Źródło: Dane NBP.

W zakresie kredytów na nieruchomości dane prezentowane przez KNF nie zawierają aktualnie podziału na kredyty udzielone dużym przedsiębiorstwom i sektorowi MSP. Można aktualnie tę jakość analizować tylko w odniesieniu do obu grup podmiotów gospodarczych łącznie. Dane te wskazują, że w 2021 r. nastąpiła pewna poprawa jakości tej części portfela banków. Należności z utratą wartości zmniejszyły się w ostatnim roku w tym obszarze o 9,3%.

Przy jednoczesnym spadku należności ogółem tego typu w portfelach banków udział należności o obniżonej wartości dla tej kategorii aktywów nieznacznie obniżył się i wynosił 9,7%. Warto przypomnieć, że w dwóch poprzednich latach wynosił on 9,9% i nie uległ zmianie w pandemicznym 2020 r.

Tradycyjnie już najgorzej sytuacja przedstawiała się w zakresie kredytów na cele mieszkaniowe dla deweloperów, choć i tutaj nastąpiła poprawa w 2021 r. Udział należności o obniżonej jakości obniżył się z ponad 13% do 10,7%.

Najlepsza jakość pozostała w segmencie kredytów udzielonych na cele biurowe, gdzie udział należności o obniżonej jakości jednak obniżył się z 6,4% do 6,7%. Był to rzadki przypadek segmentu, w którym jakość kredytów uległa pogorszeniu w 2021 r. Było też rzeczą wartą odnotowania, że jakość tej części portfela kredytowego pozostała na zdecydowanie gorszym poziomie niż jakość kredytów inwestycyjnych dla klientów z sektora przedsiębiorstw.

1.6.7. Jakość należności od przedsiębiorstw sektora MSP

W zakresie podmiotów zaliczanych do MSP, należności banków o niższej jakości bardzo silnie zmniejszyły się w 2021 r. Po stosunkowo umiarkowanym ich wzroście w 2020 r. spadek wolumenu należności tego rodzaju wyniósł w następnym roku 15,7%.

Nawet przy spadku należności brutto banków od sektora MSP ten silny spadek kwoty należności o obniżonej jakości spowodował poprawę jakości kredytów także w tym segmencie rynku. Skala poprawy sytuacji była znacząca, skoro wynik 2021 r. był zdecydowanie lepszy niż z końca 2019 r.

Udział należności z utratą wartości w należnościach brutto banków od sektora MSP na koniec 2021 r. wyniósł 10,7% i był o 1,5 pkt proc. niższy niż rok wcześniej i o 0,7 pkt proc. niższy niż dwa lata wcześniej. Udział należności z utratą wartości był w minionym roku najniższy od 2017 r.

Jakość należności od przedsiębiorstw sektora MSP w latach 2019–2021

Wyszczególnienie	2019	2020	2021
Należności ogółem (mln PLN)	205 432	197 904	189 300
Należności z utratą wartości (mln PLN)	23 349	24 083	20 290
Udział należności z utratą wartości (%)	11,4	12,2	10,7

Źródło: Dane NBP.

Analizując części portfela kredytów w zależności od celu udzielania kredytu podmiotom segmentu MSP, można było w 2021 r. zauważyć silną poprawę jakości kredytów operacyjnych.

W ostatnim roku nastąpiło dalsze obniżenie kwoty należności z utratą wartości, tym razem wyraźnie większe niż w 2020 r. (19,4% wobec 6%). Przy wzroście kwoty należności brutto z tego tytułu odnotowano silnie zmniejszenie udziału należności o obniżonej jakości. Udział takich należności z utratą wartości na koniec minionego roku wyniósł 10,1%, podczas gdy rok wcześniej był on na poziomie 13%.

Kierunek zmian jakości kredytów operacyjnych dla sektora MSP był zatem analogiczny, jak w segmencie dużych przedsiębiorstw. Jakość portfela kredytów operacyjnych dla podmiotów sektora MSP pozostawała też nadal na dużo gorszym poziomie niż w dużych podmiotach gospodarczych.

Jakość należności z tytułu kredytów operacyjnych od przedsiębiorstw sektora MSP w latach 2019–2021

Wyszczególnienie	2019	2020	2021
Należności ogółem (mln PLN)	77 276	67 669	70 115
Należności z utratą wartości (mln PLN)	8 861	8 771	7 067
Udział należności z utratą wartości (%)	11,5	13,0	10,1

Źródło: Dane NBP.

W zakresie kredytów inwestycyjnych nastąpiła również poprawa jakości należności bankowych dla segmentu MSP. Nie była ona tak spektakularna, jak rok wcześniej i tak spektakularna, jak w przypadku kredytów operacyjnych.

Wartość nominalna kredytów inwestycyjnych brutto zmniejszyła się w 2021 r. o 11,1%, a jednocześnie kwota należności z utratą wartości zmalała o 14,5%. W efekcie udział należności z utratą wartości w całości należności brutto obniżył się w ostatnim roku z 10,1% do 9,8%. Ten udział był na koniec 2021 r. niższy niż na koniec 2017 r.

Ta poprawa jakości tego portfela była wyraźnie mniejsza niż w segmencie należności z tytułu kredytów inwestycyjnych udzielonych największym przedsiębiorstwom. U tych ostatnich jakość kredytów była też zdecydowanie lepsza niż w przypadku portfela kredytowego dla klientów sektora MSP.

Jakość należności z tytułu kredytów inwestycyjnych od przedsiębiorstw sektora MSP w latach 2019–2021

Wyszczególnienie	2019	2020	2021
Należności ogółem (mln PLN)	61 820	64 183	57 049
Należności z utratą wartości (mln PLN)	6 483	6 516	5 569
Udział należności z utratą wartości (%)	10,5	10,1	9,8

Źródło: Dane NBP.

Zatem w obu segmentach podmiotów gospodarczych generalny kierunek zmiany jakości należności banków w 2021 r. był podobny. Oczywiście siła zmian była już odmienna.

1.6.8. Jakość należności od instytucji niekomercyjnych

Znaczenie należności z utratą wartości w całości należności od instytucji niekomercyjnych było zawsze nieduże, a ponadto waga należności brutto banków od podmiotów zaliczanych do tej kategorii klientów była tradycyjnie też niewielka, dlatego też w zakresie jakości portfela ocena zostanie ograniczona do generalnego stwierdzenia, że udział należności o niższej jakości ukształtował się na koniec 2021 r. na poziomie 1,1%, tj. o 0,4 pkt proc. niżej niż rok wcześniej. Kwota należności o obniżonej jakości zmniejszyła się i jednocześnie wzrosły należności brutto od tej kategorii klientów.

Jakość należności od instytucji niekomercyjnych w latach 2019–2021

Wyszczególnienie	2019	2020	2021
Należności ogółem (mln PLN)	7 586	7 959	8 328
Należności z utratą wartości (mln PLN)	120	122	93
Udział należności z utratą wartości (%)	1,6	1,5	1,1

Źródło: Dane NBP.

2 Należności od sektora finansowego, papiery wartościowe, należności od sektora budżetowego, pozostałe aktywa

PAPIERY WARTOŚCIOWE

Drugą pozycję, pod względem udziału w aktywach ogółem sektora bankowego, stanowiły papiery wartościowe. Na koniec 2020 r. ich wartość odpowiadała już blisko 30% (29,8%) aktywów ogółem sektora bankowego. Różnica w porównaniu z rokiem następnym nie była już ogromna – na koniec 2021 r. było to 29%. Nominalnie przyrost portfela wyniósł 45 119 mln PLN, podczas gdy rok wcześniej było to aż 237 682 mln PLN. Tak dynamiczny wzrost jak w 2020 r. mógł być tylko zjawiskiem wyjątkowym, jakie wydarzyło się w specjalnych okolicznościach dużej podaży nowych papierów wartościowych gwarantowanych przez Skarb Państwa i braku popytu na kredyt bankowy. Tym niemniej, nadal pozostawała aktualna teza, że skala takich inwestycji banków świadczyła o ogromnych środkach, którymi one dysponowały i które nie mogły być wykorzystane na zwiększenie akcji kredytowej.

Innym ważnym powodem utrzymywania przez banki dużych wolumenów papierów wartościowych było uruchomienie przez NBP w 2020 r. skupu papierów wartościowych wzorem innych, największych banków centralnych na świecie. Ten program powodował, że banki przestały martwić się, że będą mieć trudności w sprzedaży papierów wartościowych, jak będą potrzebować środków finansowych na rozwój akcji kredytowej i będą chciały sprzedać poważną partię posiadanych walorów.

Dodatkowo warto podkreślić, że w warunkach niskich stóp procentowych w NBP przez większość ubiegłego roku możliwości zarabiana na różnicy stóp procentowych między oprocentowaniem depozytów i kredytów zmalały wyraźnie. Przy zakupie papierów wartościowych te możliwości były jednak jeszcze mniejsze. Mimo to, w tych warunkach banki decydowały się na bardzo duży portfel skarbowych papierów wartościowych, gdyż to rozwiązanie pozwalało im w aktualnym stanie prawnym na niepłacenie podatku od niektórych instytucji finansowych od tych aktywów z tytułu posiadania portfela skarbowych papierów wartościowych. Tym samym banki nie musiały tak silnie dopłacać do przyjmowanych depozytów bankowych w postaci faktycznego ponoszenia od nich kosztu podatku od niektórych instytucji finansowych. Wyłączenie portfela skarbowych papierów z podstawy naliczenia podatku zachęcało banki do inwestowania w skarbowe papiery wartościowe.

W warunkach podnoszenia stóp procentowych przez NBP pod koniec 2021 r. banki poniosły dodatkowo poważne straty z tytułu posiadania tego portfela papierów wartościowych. Wzrost stóp procentowych spowodował spadek wyceny posiadanych walorów i w konsekwencji zmiana wartości portfela w 2021 r. wynikała także z częściowej utraty wartości tego portfela. Warto jednak dodać, że często były to papiery o długim terminie i być może w przyszłości część strat zostanie jeszcze odwrócona. Jednak w najbliższym czasie bardziej prawdopodobne będzie ponoszenie dalszych strat.

Dynamika aktywów banków z tytułu dłużnych papierów wartościowych była zatem w ostatnim roku zdecydowanie niższa niż rok wcześniej. W 2021 r. ich portfel zwiększył się o 6,5%, a przecież rok

wcześniej był to wzrost o ponad 150%. Tym niemniej nadal one zwiększały się i było to w tempie niższym niż tempo wzrostu sumy bilansowej, ale też niestety wyższe niż tempo wzrostu akcji kredytowej banków.

Oczywiście największą pozycję w portfelu papierów wartościowych banków stanowiły walory emitowane przez Skarb Państwa. Warto odnotować, że dynamika tych papierów była stosunkowo niska. Portfel ten zmniejszył się o 6,3%, ale należy pamiętać, że wynikało to m.in. z przeszacowania portfela po podwyżkach stóp procentowych w NBP. Skarbowe papiery wartościowe nadal też stanowiły dominującą pozycję w całym portfelu papierów wartościowych w bankach, ale ich znaczenie nieco zmniejszyło się w 2021 r.

Portfel dłużnych papierów wartościowych w latach 2019–2021 i jego dynamika w 2021 r.

Wyszczególnienie	2019	2020	2021	Dynamika 2020=100%
	mln PLN	mln PLN	mln PLN	
Razem	457 785	695 082	740 573	106,5
Papiery emitowane przez bank centralny	54 821	121 206	177 248	146,2
Papiery emitowane przez inne instytucje finansowe	24 894	111 573	126 471	113,3
Skarbowe papiery wartościowe	333 969	420 066	393 428	93,7
Komunalne papiery wartościowe	24 126	25 392	25 187	99,2
Papiery emitowane przez sektor niefinansowy	19 975	16 845	18 239	108,3

Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

Bony i obligacje skarbowe oraz papiery emitowane przez inne instytucje szczebla rządowego były aktywami banków na koniec 2021 r. o wartości 393 428 mln PLN.

Skarbowe papiery wartościowe stanowiły 15,3% aktywów sektora bankowego (przy poziomie 17,9% w 2020 r., 16,7% w 2019 r., 15,7% w 2018 r., czy 12,4% w 2017 r.). Na koniec 2021 r. udział papierów skarbowych w portfelu papierów wartościowych był w rzeczywistości jeszcze znacznie większy, gdy doda się do niego papiery gwarantowane przez Skarb Państwa, które zostały wyemitowane i objęte przez banki w 2020 r.

Bony pieniężne NBP zajmowały w ostatnich latach drugą pozycję pod względem swojego udziału w portfelu papierów wartościowych znajdujących się w aktywach banków. W trakcie 2021 r. wartość portfela tych walorów zwiększyła się ponownie bardzo wyraźnie i było to zjawisko obserwowane w poprzednich dwóch latach. Duży wzrost portfela bonów pieniężnych w bankach świadczył o olbrzymiej nadpłynności sektora bankowego i potrzebie sterylizacji rynku przez aktywne działanie Narodowego Banku Polskiego.

Na koniec 2021 r. portfel bonów pieniężnych w bankach wyniósł 177 248 mln PLN i zwiększył się w ciągu jednego roku o 46,2%. Przyrost wartości bonów pieniężnych w bankach wyniósł

nominalnie 56 042 mln PLN, podczas gdy rok wcześniej wyniósł on 66 752 mln PLN. W ostatnim roku przyrost był zatem nieco mniejszy, ale nadal bardzo duży.

Bony pieniężne stanowiły już 6,9% aktywów sektora bankowego, podczas gdy rok wcześniej było to jeszcze 5,1%, a dwa lata wcześniej 2,7%.

Bony pieniężne banku centralnego zwiększały stale też swój udział w portfelu papierów wartościowych w bankach. Na koniec ubiegłego roku stanowiły one już 23,7% tego portfela i był to najwyższy wynik w historii polskich banków. Wprawdzie w 2018 r. udział ten oscylował w granicach 20%, ale to była wówczas wyjątkowa jednorazowa sytuacja na koniec roku. Aktualnie taka sytuacja występowała stabilnie w kolejnych tygodniach przełomu 2021 r. i 2022 r. Dla porównania można też wskazać, że na koniec 2020 r. bony pieniężne stanowiły 17,3%, a na koniec 2019 r. tylko 11,8% portfela papierów wartościowych w bankach. Te papiery wartościowe, opiewające na krótki termin, stanowiły dla banków formę lokowania bardzo płynnych środków finansowych.

Olbrzymią pozycją w bankach stał się w 2020 r. portfel papierów wartościowych emitowanych przez instytucje finansowe. W następnym roku przyrost tego portfela był zauważalny, ale już nie tak spektakularny. Wynikało to z odmiennej sytuacji w porównaniu z 2020 r., gdy wyemitowane zostały olbrzymie pakiety dłużnych papierów wartościowych, głównie przez Bank Gospodarstwa Krajowego na finansowanie pomocy udzielanej przez państwo po zamknięciu gospodarki. Dla potrzeb sprawozdawczości ten bank jest traktowany jak każda inna instytucja finansowa i stąd zrodził się tak duży wzrost kwoty i znaczenia tych papierów wartościowych w portfelach banków. W poprzednich latach w tej części były wykazywane papiery emitowane przez prywatne instytucje finansowe, więc ich znaczenie było ograniczone z racji relatywnie niewielkiego rynku tych papierów w Polsce.

Wartość portfela dłużnych walorów emitowanych przez instytucje finansowe zwiększyła się w bankach w 2021 r. z 111 573 mln PLN do 126 473 mln PLN. Był to zatem wzrost 13,3% w ciągu ostatniego tylko roku. Tempo tego wzrostu było już nieporównywalnie wolniejsze od osiągniętego w 2020 r. Udział tego typu papierów w całym portfelu papierów wartościowych banków zwiększył się w 2021 r. z 15,9% do blisko 17%.

Specyficzną cechą minionego roku był też brak faktycznej zmiany wartości portfela komunalnych papierów wartościowych w aktywach banków. Świadczyło to o wygaszaniu dynamiki w tym obszarze działania banków. Można bowiem przypomnieć, że w 2020 r. odnotowano wzrost wolumenu o 5,2%, a w 2019 r. wzrost o 12%. Dowodziło to mniejszego zainteresowania jednostek samorządów terytorialnych pozyskaniem zewnętrznego finansowania w tej formie, choć emisja papierów wartościowych przez takie jednostki mogła być dla części z nich lepszą alternatywą niż zaciąganie kredytu na zasadach przetargu. Głównym powodem był zdecydowanie gorszy stan finansów jednostek samorządu terytorialnego i konieczność ograniczenia inwestycji po zamknięciu gospodarki, a następnie po zmianach wprowadzonych w finansach lokalnych w 2021 r. i w końcu po zablokowaniu dostępu do unijnych środków pomocowych.

W zakresie bankowego portfela dłużnych papierów wartościowych wyemitowanych przez podmioty niefinansowe cechą charakterystyczną ostatnich sześciu lat był spadek wartości tych walorów. Ten trend został nieco zahamowany w 2021 r. Zwiększenie wolumenu takich papierów było tym razem jednak stosunkowo znaczące, gdyż wyniosło 8,3%. W poprzednich latach te spadki wynosiły 17,8%, 12,4% i 11,5%. Tym niemniej wartość tego portfela była na koniec 2021 r. nadal niższa niż przed pandemią koronawirusa. Udział dłużnych papierów wartościowych podmiotów

niefinansowych w portfelu papierów wartościowych zwiększył się w ostatnim roku z 2,3% do 2,5%, tak więc były to nadal bardzo małe wielkości.

Tradycyjnie niewielkie znaczenie w aktywach banków miały wartości posiadane z tytułu instrumentów kapitałowych. Ich wartość zmniejszyła się w minionym roku o 5,8% i nominalnie powróciła do poziomu z końca 2019 r. Rok wcześniej odnotowano wzrost wartości tego portfela o 6,4%. Częściowo było to efektem zmian cen rynkowych tych papierów, ale też decyzji o zmianie zaangażowania kapitałowego banków w ten rodzaj papierów wartościowych.

Aktywa banków z tytułu instrumentów kapitałowych w latach 2019–2021

Wyszczególnienie	2019	2020	2021	Dynamika 2020=100%
	mln PLN	mln PLN	mln PLN	
Razem	5 988	6 371	5 999	94,2

Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

Udział instrumentów kapitałowych w portfelu papierów wartościowych banków pozostał na niewielkim poziomie, a dodatkowo jeszcze zmniejszył się w 2021 r. z 0,9% do 0,8%.

Struktura portfela papierów wartościowych w bankach w latach 2017–2021 (w %)

Rodzaj papieru	2017	2018	2019	2020	2021
Bony pieniężne NBP	21,0	11,6	11,8	17,3	23,7
Obligacje i bony skarbowe	62,9	70,8	72,0	59,9	52,7
Papiery dłużne emitowane przez instytucje finansowe	4,4	5,7	5,4	15,9	17,0
Papiery dłużne podmiotów niefinansowych	5,9	5,4	4,3	2,3	2,5
Papiery komunalne	4,4	5,1	5,2	3,6	3,4
Instrumenty kapitałowe	1,4	1,3	1,3	0,9	0,8
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Źródło: Dane NBP.

2.2 Należności od sektora finansowego

Wartość należności netto od sektora finansowego ukształtowała się na koniec 2021 r. w wysokości 205 748 mln PLN i odpowiadała 8% całości aktywów sektora bankowego. Dynamika tej pozycji była w ostatnim roku zdecydowanie wyższa od średniej dynamiki aktywów sektora bankowego, więc znaczenie należności od sektora finansowego w sumie bilansowej wzrosło wyraźnie w ostatnim roku (o 0,6 pkt proc.). Trzeba jednak dodać w tym miejscu, że rok wcześniej dynamika tych należności była bardzo niska, ich kwota nominalna zmniejszyła się i w efekcie wówczas udział należności od sektora finansowego zmniejszył się aż o 1,5 pkt proc. Tym samym znaczenie tej formy aktywów pozostało na koniec 2021 r. nadal wyraźnie niższe niż na koniec 2019 r.

Należności od sektora finansowego w latach 2019–2021

Wyszczególnienie	2019	2020	2021
	mln PLN	mln PLN	mln PLN
Należności ogółem brutto	177 738	177 681	204 538
- należności od niemonetarnych instytucji finansowych	81 876	80 068	94 291
- należności od monetarnych instytucji finansowych	62 044	66 791	70 407
- należności od zagranicznych instytucji finansowych	31 333	25 538	39 099

Źródło: Dane NBP.

Na rynku międzybankowym miała miejsce stabilizacja, a istnienie podatku sektorowego powodowało, że banki nie były zainteresowane zwiększaniem tej pozycji aktywów, preferując zwiększanie portfela skarbowych papierów wartościowych, kosztem wzrostu należności od podmiotów finansowych, także dla potrzeb zarządzania swoją płynnością. Ponadto wiele banków miało bardzo dobrą płynność w ostatnim roku, co też utrudniało rozwój operacji na rynku międzybankowym. Ponadto w ostatnich latach zmniejszyła się liczba banków komercyjnych działających na rynku, co powodowało ograniczenie potencjalnego rynku dla transakcji międzybankowych. Należności od krajowych monetarnych instytucji finansowych wzrosły tylko stosunkowo nieznacznie, bo o 5,4%. Rok wcześniej zwiększyły się one w sposób bardziej dynamiczny, bo o 7,7%.

Łącznie należności od krajowych i zagranicznych podmiotów finansowych stanowiły należności od monetarnych instytucji finansowych. Charakterystyczne dla ostatniego roku było zwiększanie

się sumy należności banków od zagranicznych instytucji monetarnych, choć w latach wcześniejszych ich wartość regularnie zmniejszała się. Wzrost osiągnięty w 2021 r. przekroczył 50% i kwota nominalna należności była największa od lat.

Należności banków od niemonetarnych instytucji finansowych zwiększyły się w 2021 r. aż o 17,8%. Był to zatem powrót do sytuacji obserwowanej w bankach w poprzednich latach. Tylko w 2020 r. nastąpił niewielki spadek wartości takich należności, ale wówczas sytuacja ekonomiczna i społeczna w kraju była wyjątkowa i zainteresowanie klientów produktami oferowanymi przez niebankowe firmy finansowe było też mniejsze. Wyższa dynamika w ostatnim roku była zrozumiała w sytuacji odbudowy wzrostu gospodarczego kraju i wynikającego z tego szybszego rozwoju firm leasingowych, pożyczkowych czy faktoringowych. Przykładowo wartość inwestycji sfinansowanych przez firmy leasingowe zwiększyła się o 20 700 mln PLN, czyli o ponad 30%. Natomiast obroty firm faktoringowych zwiększyły się o ponad 25%. Na koniec 2021 r. należności banków od niemonetarnych instytucji finansowych opiewały łącznie na kwotę 94 241 mln PLN.

Jakość należności banków od instytucji finansowych pozostawała cały czas na bardzo wysokim poziomie. Wartość nominalna należności z utratą wartości uległa nawet dalszemu zmniejszeniu w 2021 r.

Jakość należności od sektora finansowego w latach 2019–2021

Wyszczególnienie	2019	2020	2021
	mln PLN	mln PLN	mln PLN
Należności ogółem brutto	177 738	177 681	204 538
Należności z utratą wartości	634	493	460

Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

2.3 Należności od sektora budżetowego

Kolejną pozycję, w strukturze aktywów sektora bankowego, stanowiły należności od sektora budżetowego. Nominalnie wartość tych aktywów nie uległa zmianie w ostatnim roku. Te zmiany nie przekroczyły ułamka procentu. Było to tempo zdecydowanie niższe od odnotowanego w poprzednim roku. Warto podkreślić, że brak wzrostu nastąpił w okresie generalnie lepszej koniunktury gospodarczej, ale też gorszych warunków dla realizacji wyników budżetowych w społecznościach lokalnych spowodowanej zmianami regulacyjnymi i ekonomicznymi. Wartość netto należności banków od sektora budżetowego na koniec ubiegłego roku wyniosła 93 954 mln PLN.

Stabilizacja łącznej kwoty tych należności spowodowała dalsze zmniejszenie znaczenia tej pozycji w aktywach ogółem sektora bankowego (o 0,3 pkt proc.). Było ono wprawdzie nieco słabsze niż w 2020 r. (spadek o 0,4 pkt proc.), ale też silniejsze niż w latach wcześniejszych (średnio o 0,2 pkt proc. rocznie).

Należności brutto od sektora budżetowego w latach 2019–2021

Wyszczególnienie	2019	2020	2021	Dynamika 2020=100%
	mln PLN	mln PLN	mln PLN	
Należności brutto od sektora budżetowego	88 392	94 041	94 022	100,0
- należności od instytucji rządowych szczebla centralnego	52 608	58 504	60 645	103,7
- należności od instytucji samorządowych	35 751	35 863	33 680	94,2

Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

Wśród należności brutto od sektora budżetowego brutto na koniec 2020 r. 33 680 mln PLN stanowiły należności od sektora samorządowego. Rok wcześniej należności te wyniosły 35 863 mln PLN. Zatem w ostatnim roku zmniejszyły się one o 5,8%.

Tym samym niemal cały przyrost należności brutto od sektora budżetowego został w minionym roku zrealizowany przez szybki wzrost należności od instytucji budżetowych szczebla centralnego. Zwiększyły się one o 3,7%. Ta pozycja stawała się też coraz bardziej dominującą w całości należności banków od sektora budżetowego.

Jakość należności banków od sektora budżetowego pozostawała na bardzo wysokim poziomie, co było łatwiejsze w warunkach wzrostu znaczenia należności od instytucji rządowych szczebla centralnego.

2.4 Kasa, operacje z bankiem centralnym

W pozycji kasa i operacje z bankiem centralnym nastąpiło bardzo silne zwiększenie wartości, nieproporcjonalne do tempa wzrostu aktywów ogółem sektora bankowego. Ta pozycja niemal rokrocznie cechuje się dużą zmiennością, więc trudno na podstawie tych wyników wyciągać daleko idące wnioski. Udział tej pozycji w aktywach ogółem sektora bankowego wyniósł na koniec 2021 r. 4,6%, podczas gdy rok wcześniej było 3,7%. Tym samym nastąpił powrót do znaczenia tej pozycji w aktywach banków obserwowanego na koniec 2019 r. Ten kierunek zmiany nie był jednak prawidłowy, jako że ta pozycja cechuje się żadną lub bardzo niską dochodowością dla banków.

Zdecydowaną przewagę w tej pozycji miały operacje z NBP. Należy zwrócić uwagę, że w 2020 r. obniżone zostały wymogi dla banków w zakresie utrzymywania rezerwy obowiązkowej w NBP, m.in. poprzez obniżenie stawki z 3,5% do 1%. Musiało to wpłynąć na zmniejszenie wielkości tej pozycji w aktywach banków. W następnym roku stawka została podniesiona do 2% i to także było widoczne w bilansach banków. Jednak warto podkreślić, że w ostatnim miesiącu minionego roku wielkość środków z tytułu operacji z bankiem centralnym zwiększyła się bardzo wyraźnie, co było zresztą sytuacją obserwowaną także w poprzednich latach. Łącznie w skali roku wartość tej pozycji w ostatnim roku zwiększyła się na koniec 2021 r. o ponad 50% (o 51,2%) w porównaniu z końcem 2020 r. Rok wcześniej obserwowano spadek wartości operacji z NBP.

Z kolei patrząc na ilość gotówki trzeba pamiętać, że okres pandemii charakteryzował się z jednej strony wzrostem transakcji bezgotówkowych, ale z drugiej strony także większą tezauryzacją środków w formie gotówkowej. Wpłynęło to na zwiększenie zapotrzebowania na ilość gotówki w kasach oddziałów bankowych. W sumie stan gotówki w kasach banków zwiększył się w 2020 r. W następnym roku odnotowano stabilizację sytuacji w kraju i spadek potrzeby utrzymywania gotówki w kasach banków. Dotyczyło to głównie zasobów walut obcych. Na koniec 2020 r. gotówka opiewała na kwotę 21 390 mln PLN, a rok później 20 265 mln PLN. Było to zatem zmniejszenie zasobów gotówki o 5,3%.

2.5 Pozostałe aktywa

Pozostałe aktywa stanowiły 9,9% całości aktywów (rok wcześniej było to 8,5%). Ich dynamika była w 2021 r. nadal bardzo wysoka, choć już znacznie niższa niż rok wcześniej. Wprawdzie prawie co roku notowano dużą zmienność tej pozycji, ale skala zmian w ostatnich latach była bezprecedensowa. Szczególnie uwaga ta odnosi się do aktywów z tytułu podatku dochodowego, aktywów z tytułu instrumentów pochodnych oraz pozycji „pozostałe aktywa".

Inne wybrane aktywa w latach 2019–2021

Wyszczególnienie	2019	2020	2021	Dynamika 2020=100%
	mln PLN	mln PLN	mln PLN	
Inne aktywa	100 276	198 375	254 517	128,3
- aktywa trwałe	15 997	16 144	15 232	94,3
- inwestycje w jednostkach zależnych	18 760	19 812	18 600	105,7
- wartości niematerialne i prawne	11 212	11 212	11 991	93,9
- aktywa z tytułu podatku dochodowego	9 135	9 949	15 675	157,6
- aktywa finansowe zabezpieczające	3 104	5 880	4 579	77,9
- instrumenty pochodne	12 934	25 732	37 869	147,2
- pozostałe aktywa	9 341	109 646	150 571	137,3

Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

Wśród wymienionych kategorii pozostałych aktywów na uwagę zasługuje spadek wartości środków trwałych. Po dwóch latach szybkiego wzrostu wartości sektor bankowy powrócił do tendencji spadkowej. Przyczyn tej sytuacji można upatrywać w dwóch czynnikach. Po pierwsze, pandemia

koronawirusa przyspieszyła proces zmian instytucjonalnych zachodzących w bankach, w tym zwłaszcza proces łączenia się banków i stopniowego zmniejszania sieci placówek bankowych. Liczba oddziałów, filii i ekspozytur ponownie bardzo wyraźnie zmniejszyła się w ostatnim roku. Po drugie, wynik finansowy banków był bardzo słaby w 2020 r. i nie mógł stanowić podstawy do finansowania wielu pożądanych inwestycji. Oczywiście on nie dotyczył wszystkich banków, ale znacząca część odnotowała wyraźnie niższe zyski.

W zakresie wartości niematerialnych i prawnych także odnotowano spadek wartości tej pozycji. Zapewne wynikało to z szybkiej amortyzacji tych wartości przy jednoczesnym ograniczeniu dochodowym nabywania nowych wartości. W 2021 r. zmniejszyły się one o 6,1%, podczas gdy rok wcześniej odnotowano podobne tempo wzrostu tych wartości. Te wartości są o tyle ważne, że wynikały z potrzeby zakupu nowych licencji służących unowocześnianiu usług bankowych, podniesieniu bezpieczeństwa środowiska informatycznego oraz lepszego zarządzania bankiem. Jednak takich nakładów można dokonać w okresie wysokich zysków, które dodatkowo zostały zatrzymane w bankach.

Aktywa z tytułu inwestycji w jednostkach zależnych wzrosły o 5,7% i rok wcześniej odnotowano identycznie takie same tempo wzrostu tej pozycji aktywów banków.

Bardzo silnie zwiększyły się w ostatnim roku (o 56,7%) aktywa banków z tytułu podatku dochodowego. Można byłoby tę zmianę powiązać ze wzrostem odpisanych rezerw, które w szczególności w znaczącym stopniu dotyczyły walutowych kredytów mieszkaniowych i przygotowania środków na ewentualne ugody bankowe, gdyż mogą one wiązać się z poniesieniem częściowych strat przy okazji konwersji należności wyrażonych w walucie obcej na walutę polską. W tej pozycji aktywów uwzględnia się bowiem konsekwencje niemożności natychmiastowego uznania wielu utworzonych rezerw celowych/odpisów aktualizujących za koszt uzyskania przychodów dla celów podatkowych.

PASYWA

W 2021 r., podobnie jak w 2020 r., po stronie pasywów bilansu sektora bankowego można było obserwować zupełną zmianę zasadniczej tendencji niż ta, która była widoczna podczas wcześniejszych siedmiu lat. Aż do 2019 r. sektor bankowy doświadczał wyższego tempa wzrostu zobowiązań wobec sektora niefinansowego i wzrostu kapitałów niż uzyskiwane tempo wzrostu zobowiązań banków wobec sektora finansowego. Były to generalnie zmiany prowadzące do bezpieczniejszego prowadzenia biznesu bankowego niż opieranie finansowania działalności na silniejszym zwiększaniu zobowiązań od sektora finansowego.

Rok 2020 przyniósł nowe doświadczenie, w którym najszybciej rosnącymi podstawowymi pozycjami pasywów sektora bankowego były zobowiązania wobec sektora finansowego i sektora budżetowego. Dotychczasowe pozycje najbardziej dynamiczne, tj. zobowiązania wobec sektora niefinansowego oraz kapitały także zwiększyły się dynamicznie, ale ich tempo wzrostu było wyraźnie wolniejsze i wolniejsze także od tempa wzrostu sumy bilansowej sektora bankowego. Rok 2021 przyniósł dokładnie takie same zmiany w pasywach banków, jak 2020 r. Różna była ich skala, ale strukturalne zmiany przebiegły w tym samym kierunku, co rok wcześniej. Było to o tyle interesujące zjawisko,

że życie gospodarcze w 2021 r. było już zupełnie inne niż rok wcześniej i można było oczekiwać innych tendencji w pasywach sektora bankowego. Z kilku przyczyn, wymienionych poniżej, tak się jednak nie stało.

Największą pozycją w pasywach pozostały oczywiście zobowiązania od sektora niefinansowego. Zwiększyły się one o 8%. Ten wzrost depozytów nastąpił mimo niskiego, właściwie zerowego oprocentowania depozytów, które całkowicie nie pokrywało utraty wartości pieniądza na skutek rosnącej inflacji. Jednocześnie banki z racji dużej płynności nadal stosowały bardzo niskie lub zerowe oprocentowanie.

Sytuacja makroekonomiczna, ograniczenia wywołane pandemią i tarcze finansowe rządu wspierające podmioty gospodarcze spowodowały, że wielu klientów banków zaczęło dysponować znacznymi oszczędnościami, wolnymi środkami finansowymi. Warto podkreślić, że wzrost depozytów klientowskich nastąpił mimo decyzji części deponentów o wycofaniu swoich depozytów i utrzymywaniu ich w formie gotówkowej w domach lub skierowaniu ich na rynek kapitałowy lub rynek nieruchomości. Bez tych odpływów środków dynamika zobowiązań banków od sektora niefinansowego byłaby na pewno wyższa.

Banki nie zabiegały w ubiegłym roku o szybki wzrost tych depozytów. Nie mogły one zaoferować wyższego ich oprocentowania, będąc pod bardzo silną presją maksymalnego ograniczania kosztów. Jednocześnie banki nie miały możliwości przekształcenia pozyskanych depozytów w dochodowe aktywa, zwłaszcza w postaci rozwoju akcji kredytowej. W warunkach braku takiej możliwości oznaczało to de facto obowiązek zapłaty podatku od niektórych instytucji finansowych od przyjmowanych depozytów, mimo że formalnie podatek był naliczany od aktywów bankowych. Każda dodatkowa złotówka depozytu bez szansy na dobre jej zainwestowanie oznaczała większy zapłacony podatek bez większego dochodu dla banku. Pod tym względem lata 2020–2021 były w dużym stopniu wyjątkowe.

W rezultacie tempo wzrostu zobowiązań klientowskich był wolniejsze od tempa wzrostu sumy bilansowej sektora bankowego. W konsekwencji po kilku latach wzrostu, od 2020 r. zaobserwowano zmniejszenie udziału tych zobowiązań w pasywach banków: z 63,5% w 2019 r. do 61,1% w 2020 r. i do 60,2% w 2021 r. W okresie ostatniego roku zmiana ta nie była już tak duża jak rok wcześniej.

Spośród innych głównych kategorii zobowiązań banków na uwagę zasługiwało znów zdecydowanie rekordowo wysokie tempo wzrostu zobowiązań wobec sektora budżetowego. Była to zatem sytuacja podobna do wyników z lat poprzednich (z wyjątkiem 2019 r.), gdy w każdym roku dynamika tych zobowiązań w bankach była wysoka. Wynikała ona zapewne z polityki jednostek rządowych i samorządowych dotyczącej utrzymywania większych wolnych środków na wypadek potrzeby ich uruchomienia w niestabilnych czasach pandemii.

Kapitały banków nie zwiększyły się w 2021 r. i było zjawiskiem wyjątkowym w najnowszej historii polskiej bankowości. Zmniejszyły się one o blisko 8%, a warto pamiętać, że jeszcze rok wcześniej odnotowano całkiem wysoki wzrost tej pozycji pasywów.

Na taki wynik miały wpływ trzy zasadnicze czynniki. Po pierwsze, wynik finansowy całego sektora bankowego był w 2020 r. ujemny. Oczywiście nie wszystkie banki poniosły straty, ale sumarycznie wynik był ujemny. Po drugie, w następnym roku kolejne banki zdecydowały się odpisać wysokie rezerwy na przeprowadzenie procesu konwersji walutowych kredytów mieszkaniowych. Po trzecie, na skutek wzrostu stóp procentowych w NBP wiele banków poniosło straty z tytułu przeszacowania

wartości obligacji, głównie skarbowych, i ten wynik odniosło w postaci obniżenia kapitałów. Warto też dodać, że w II połowie roku KNF złagodził także warunki dotyczące wypłaty dywidendy, również w odniesieniu do niepodzielonego wyniku za 2020 r.

W efekcie obniżenia kapitałów banków ich udział w sumie bilansowej sektora bankowego musiał ulec zmniejszeniu. To powodowało sytuację, w której w przypadku pojawienia się możliwości makroekonomicznych do szybkiego rozwoju akcji kredytowej banki mogą nie mieć dostatecznych kapitałów na rozwój akcji kredytowej.

Zwracając uwagę na szybsze tempo wzrostu zobowiązań od sektora finansowego niż sektora niefinansowego w 2021 r., trzeba także podkreślić, że zobowiązania banków od sektora finansowego wzrosły w ostatnim roku tylko nieznacznie szybciej niż zobowiązania od sektora niefinansowego. Ta dysproporcja w tempie wzrostu nie była tak uderzająca, jak w 2020 r. Zobowiązania od sektora finansowego stanowiły więc nadal ponad 20% pasywów, co było zjawiskiem od wielu lat niewidzianym w polskim sektorze bankowym.

Wybrane pasywa sektora bankowego (bez NBP) – struktura i dynamika w 2021 r. (w mln PLN)

Lp.	Wyszczególnienie	2020	%	2021	%	Dynamika 2020=100%
1	Zobowiązania wobec sektora finansowego	490 573	20,9	537 817	20,9	109,6
2	Zobowiązania wobec sektora budżetowego	120 247	5,1	179 381	7,0	149,2
3	Zobowiązania wobec sektora niefinansowego	1 434 949	61,1	1 549 376	60,2	108,0
	podmioty gospodarcze	386 836	16,5	429 903	16,7	111,1
	gospodarstwa domowe	1 018 410	43,3	1 087 831	42,3	106,8
	pozostałe	29 696	1,3	31 642	1,2	106,6
4	Rezerwy	11 667	0,5	15 913	0,6	136,4
5	Kapitały	219 659	9,2	202 495	7,9	92,2
6	Pozostałe pasywa	72 960	3,1	87 960	3,4	120,6
	Pasywa ogółem	2 350 048	100,0	2 572 942	100,0	109,5

Źródło: Dane NBP.

Zobowiązania wobec sektora niefinansowego

Największą pozycją w strukturze pasywów stanowiły tradycyjnie depozyty od sektora niefinansowego, które na koniec 2021 r. odpowiadały ponad 60% wartości wszystkich pasywów i nominalnie wynosiły 1 549 376 mln PLN. Wzrost tej pozycji był w minionym roku wyraźnie niższy niż w 2020 r. (8% wobec 13%). Jak już też wspomniano wyżej, udział tej pozycji w pasywach sektora bankowego zmniejszył się w ostatnim roku. Nastąpiło to w warunkach istnienia niskich stóp procentowych i innych uwarunkowań wymienionych już powyżej.

Zobowiązania wobec sektora niefinansowego (mld PLN)

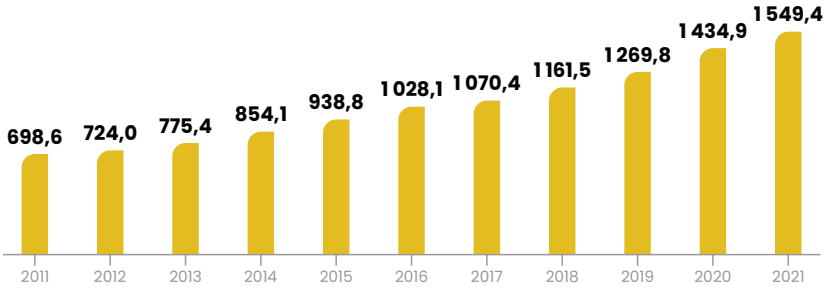

Źródło: Dane KNF.

Nominalny przyrost depozytów sektora niefinansowego w 2021 r. wyniósł 114 434 mln PLN, a więc był wyraźnie niższy od rekordowego i wyjątkowego 2020 r. Jednak jeśli porówna się te dane z latami wcześniejszymi, to okaże się, że przyrost uzyskany w ostatnim roku był bardzo duży. Warto bowiem w tym miejscu przypomnieć, że od 2014 r. do 2019 r. coroczny wzrost depozytów od sektora niefinansowego wynosił w granicach 80 000–90 000 mln PLN.

Uzyskany w ostatnim roku przyrost depozytów od sektora niefinansowego rozłożył się nierównomiernie. Podobnie jak w 2020 r. i w 2019 r., większe tempo wzrostu środków nastąpiło na rachunkach przedsiębiorstw niż gospodarstw domowych. Były to sytuacje odmienne od obserwowanych w latach 2016–2018, gdy dynamika depozytów przedsiębiorstw była nieco niższa niż dynamika zobowiązań od gospodarstw domowych.

Szybszy wzrost depozytów przedsiębiorstw można było wiązać z zastosowaniem przez państwo kolejnych tarcz finansowych, które miały zmniejszać negatywne skutki pandemii w życiu gospodarczym. Część z tych środków miała charakter zwrotny lub dostęp do nich był uwarunkowany od spełnienia w przyszłości określonych wymogów, stąd wiele przedsiębiorstw wolało utrzymać otrzymane środki na rachunku bankowym niż wydatkować je w minionym roku. Wzrost depozytów wynikał także z lepszych wyników makroekonomicznych uzyskanych przez Polskę w 2021 r. i ostrożności w zakresie ponoszenia nowych nakładów inwestycyjnych.

Depozyty/PKB (%)

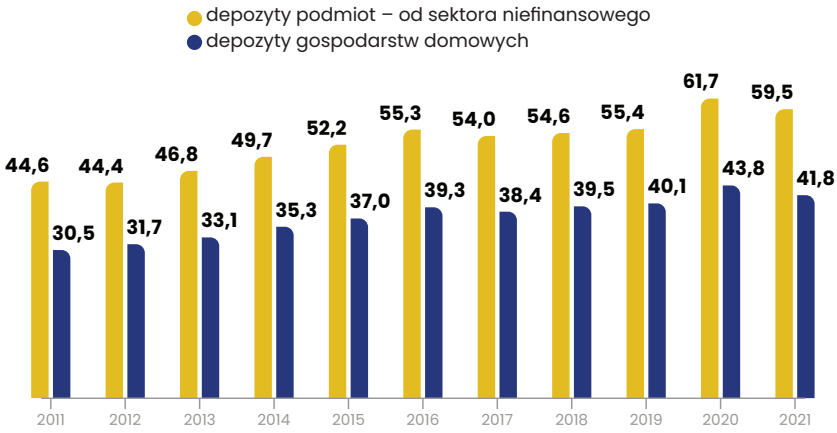

Źródło: Dane KNF, GUS.

Tempo wzrostu depozytów bankowych od sektora niefinansowego w 2021 r. było natomiast ponownie wyższe od tempa wzrostu należności netto banków od sektora niefinansowego (wzrost o 5,3%). Było to zjawisko podobne do obserwowanego już w poprzednich latach. Zjawisko wyższej dynamiki depozytów od sektora niefinansowego niż należności netto od tego sektora było oczywiście korzystne z punktu widzenia bezpieczeństwa działania banków, choć obecny poziom nierównowagi między depozytami i kredytami był już niekorzystny dla banków z punktu widzenia możliwości generowania dochodów.

W ujęciu kwotowym, przyrost depozytów od sektora niefinansowego o 114 434 mln PLN był też zdecydowanie większy od przyrostu należności netto banków od tego sektora (57 609 mln PLN). Tendencja w zakresie zwiększania się tej różnicy była obserwowana już w poprzednich latach.

Różnica w kwocie przyrostu należności netto i zobowiązań pozwoliła na dalsze, tym razem już nieduże, obniżenie relacji kredytów netto do depozytów wobec podmiotów niefinansowanych. Na koniec 2021 r. ukształtowała się ona na poziomie 0,75 (wobec poziomu 0,76 rok wcześniej).

Dynamika wzrostu depozytów podmiotów niefinansowych w latach 2017–2021 (w %)

Depozyty	2017	2018	2019	2020	2021
Ogółem	104,1	108,2	109,6	113,0	108,0
– gospodarstwa domowe	104,2	110,2	109,7	110,7	106,8
– podmioty gospodarcze	103,6	103,0	110,0	119,8	111,1

Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

Analizując waluty, na jakie opiewały depozyty sektora niefinansowego, warto zauważyć, że tempo wzrostu depozytów złotowych było w ostatnim roku wolniejsze niż depozytów walutowych. Rok wcześniej i w 2019 r. obie dynamiki były nadzwyczaj równomierne. Pewien wpływ na dynamikę depozytów walutowych mogła mieć deprecjacja polskiej waluty względem kilku najważniejszych walut światowych, ale w 2020 r. skala tej deprecjacji była ograniczona. Bardziej można zakładać, że część deponentów wolała utrzymywać swoje depozyty w walucie obcej, gdy oprocentowanie ich było tak samo niskie jak depozytów złotowych, ale jednocześnie mogło zyskać na zmianie kursu walutowego.

W 2021 r. prawie cały przyrost depozytów walutowych nastąpił w zakresie depozytów denominowanych w euro.

W konsekwencji niższej dynamiki depozytów złotowych niż walutowych w 2021 r. udział depozytów złotowych w całości depozytów od podmiotów niefinansowych obniżył się o 1 pkt proc., do 85,7%.

Depozyty złotowe i walutowe brutto wobec sektora niefinansowego w latach 2019–2021

Depozyty wobec sektora niefinansowego	2019		2020		2021		Dynamika 2020=100%
	wartość (mln PLN)	Struktura (%)	wartość (mln PLN)	Struktura (%)	wartość (mln PLN)	Struktura (%)	
– złotowe	1 101 519	86,7	1 244 423	86,7	1 327 570	85,7	106,7
– walutowe	168 254	13,3	190 520	13,3	221 806	14,3	116,4

Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

W minionym roku uległa zmianie natomiast struktura terminowa depozytów od sektora niefinansowego. Rok 2021, podobnie jak poprzednie cztery lata, charakteryzował się bardzo silnym wzrostem depozytów bieżących wobec podmiotów niefinansowych i spadkiem depozytów terminowych od tych klientów.

Na koniec 2020 r. wartość depozytów bieżących od tych klientów wynosiła 1 121 393 mln PLN, a rok później opiewały one już na kwotę 1 264 393 mln PLN. Tempo wzrostu wartości depozytów bieżących wyniosło zatem 12,8% i to wynik znacząco niższy niż w 2020 r., gdy tempo ich wzrostu wyniosło aż 34,7%. Dynamika wzrostu tych depozytów była natomiast zbliżona do wyniku z 2019 r. czy 2018 r. 12,9%. Ta tendencja wpływała negatywnie na możliwość dopasowania terminowego aktywów i pasywów. W 2020 r. i 2021 r. wpływ na tę sytuację miały bardzo niskie stopy procentowe (najczęściej bliskie zeru) większości depozytów w bankach komercyjnych.

W zakresie depozytów terminowych odnotowano dalszy spadek ich wolumenu, co było zjawiskiem występującym też od kilku lat (z wyjątkiem 2018 r.). Na koniec 2021 r. wynosiły one 243 543 mln PLN. W trakcie ostatniego roku zmniejszyły się one o prawie 13% (rok wcześniej zmiana wyniosła aż ok. 30%). Tym samym w 2021 r. nie tylko cały przyrost depozytów klientowskich dotyczył depozytów bieżących, ale szereg depozytów terminowych został przekształcony w depozyty bieżące.

Niestety najnowsza statystyka banku centralnego nie dostarcza już szczegółowych danych o strukturze terminowej depozytów w poszczególnych przedziałach czasowych. Niemniej jednak

z całą pewnością można odnotować, że w 2021 r. nastąpiło dalsze pogorszenie sytuacji, polegające na skróceniu terminów depozytów terminowych. Właściwie już szereg banków nie oferował depozytów na dłuższe terminy. Ten wynik był pochodną niskich rynkowych stóp procentowych w Polsce oraz polityki depozytowej prowadzonej przez wiele banków. W takiej sytuacji klienci nie byli często zainteresowani lokowaniem środków finansowych na rachunkach terminowych.

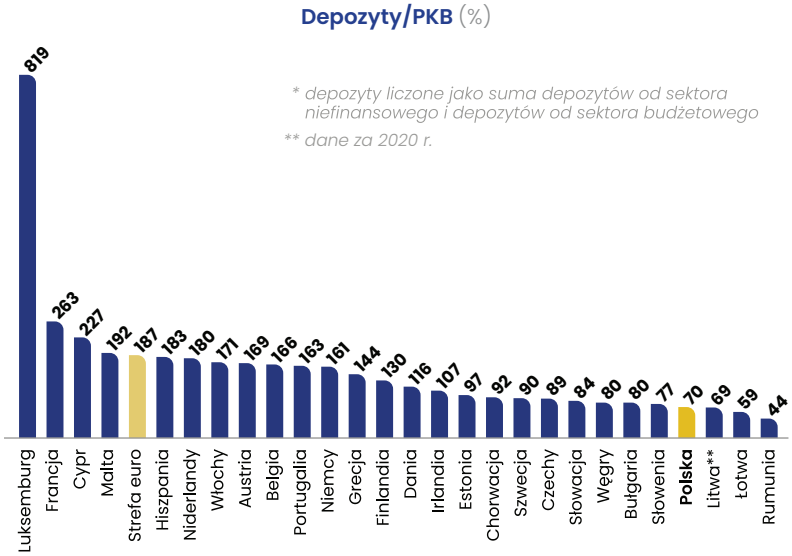

Źródło: Dane KNF, GUS.

1.1 Depozyty od gospodarstw domowych

Miniony rok był okresem umiarkowanego wzrostu depozytów bankowych od gospodarstw domowych. Na tle zmian innych głównych pozycji pasywów sektora bankowego i dynamiki sumy bilansowej, wynik uzyskany w zakresie depozytów gospodarstw domowych w ostatnim roku nie był imponujący. Trzeba bowiem pamiętać, że wiele innych głównych pozycji pasywów zwiększyło się w 2021 r. w wyższym tempie. Przyrost depozytów gospodarstw domowych nastąpił w roku powrotu wzrostu gospodarczego w kraju i realizacji odłożonej konsumpcji z okresu pandemii. Warto też odnotować, że środowisko bardzo niskich stóp procentowych mogło zachęcać część deponentów do powrotu do inwestowania na rynku kapitałowym, zwłaszcza te osoby, które już poprzednio były na nim aktywne. W sumie można skonstatować, że tempo wzrostu depozytów gospodarstw domowych było niższe niż mogłoby ono być, gdyby banki były zainteresowane silniej pozyskaniem takich depozytów.

Depozyty gospodarstw domowych zwiększyły się nominalnie w minionym roku o 6,8%, osiągając na koniec roku kwotę 1 087 831 mln PLN. Było to tempo nieco niższe niż osiągnięte rok wcześniej (10,7%), ale uzyskane w lepszych warunkach makroekonomicznych. Udział tej pozycji w pasywach

sektora bankowego zmniejszył się w ostatnim roku z 43,3% do 42,3%. Dla porównania warto wskazać, że do 2019 r. włącznie ten udział zwiększał się corocznie o co najmniej 1 pkt proc. (z wyjątkiem 2018 r.).

Analizując różne kategorie klientów banków, zaliczanych do segmentu gospodarstw domowych, można odnotować, że tempo wzrostu największej pozycji, tj. depozytów osób prywatnych, wyniosło w 2021 r. 6,1%, podczas gdy rok wcześniej było to 7,9%. Tempo osiągnięte w 2021 r. przez tę kategorię depozytów było wolniejsze niż w latach 2015–2020 i wolniejsze od łącznego tempa wzrostu wszystkich depozytów gospodarstw domowych.

W 2021 r. ponownie szybsze tempo wzrostu depozytów dotyczyło środków finansowych gromadzonych przez przedsiębiorców indywidualnych i rolników indywidualnych niż osób prywatnych. W ostatnim roku zwiększyły się one o 11,3%, podczas gdy w 2020 r. wzrosły one aż o 37%. Na koniec 2021 r. zobowiązania banków od przedsiębiorców indywidualnych i rolników indywidualnych opiewały łącznie na kwotę 119 165 mln PLN.

Depozyty bankowe osób prywatnych pozostały oczywiście zdecydowanie dominującą pozycją wśród depozytów gospodarstw domowych, ale ich udział uległ ponownie obniżeniu w 2021 r. Na koniec 2020 r. stanowiły one 89,2% całości depozytów od gospodarstw domowych, rok później już 88,8%.

W zakresie struktury terminowej depozytów gospodarstw domowych również zachodziły duże zmiany. Obserwowane w 2021 r. zmiany zmierzały w kierunku podobnym, co w poprzednich latach – znacznie szybsza była dynamika depozytów bieżących niż depozytów terminowych. To zjawisko nie może specjalnie dziwić w warunkach bardzo niskich stóp procentowych, choć było ono bardzo silne. Depozyty bieżące gospodarstw domowych zwiększyły się o 14,2% (rok wcześniej wzrost wyniósł 30,4%), natomiast kwota depozytów terminowych zmniejszyła się o 21,6% (rok wcześniej o 29,4%).

Udział depozytów bieżących w całości depozytów gospodarstw domowych zwiększył się w 2021 r. z 78,9% do aż 84,5%. Zatem już blisko 85% depozytów tych klientów stanowiły depozyty bieżące.

Dynamika nominalna depozytów bieżących i terminowych gospodarstw domowych w latach 2017–2021 (w %)

Depozyty gospodarstw domowych	2017	2018	2019	2020	2021
Bieżące	112,8	115,5	115,4	130,4	114,2
Terminowe	93,3	101,7	99,6	70,6	78,4

Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

Pod względem waluty depozytów gospodarstw domowych depozyty złotowe wzrosły w tempie wolniejszym niż depozyty walutowe tych klientów. Depozyty złotowe zwiększyły się o 5,7%, osiągnęły na koniec roku wartość 947 996 mln PLN. Tempo tego wzrostu było o blisko 4 pkt proc. niższe niż rok wcześniej.

W przypadku depozytów walutowych ich wzrost w ostatnim roku wyniósł niemal 14,8%. To tempo było niższe niż w 2020 r. Ta zmiana dynamiki była częściowo efektem transferów środków

z zagranicy dla gospodarstw domowych, między innymi od znacznej emigracji zarobkowej Polaków za granicą, a w dużej części także wynikiem decyzji deponentów o zmianie waluty depozytu, gdy różnica w poziomie oprocentowania depozytów złotowych i walutowych bardzo zmniejszyła się w ostatnim roku. Trzeba też pamiętać, że na wynik 2021 r. stosunkowo nieduży wpływ miały zmiany kursów walutowych, co może tłumaczyć różnicę tempa wzrostu depozytów walutowych w dwóch ostatnich latach.

Dynamika nominalna depozytów złotowych i walutowych od gospodarstw domowych w latach 2017–2021 (w %)

Depozyty gospodarstw domowych	2017	2018	2019	2020	2021
– złotowe	101,9	110,2	109,7	109,6	105,7
– walutowe	120,0	110,3	109,8	119,9	114,8

Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

Przy znaczącej różnicy w tempie wzrostu obu rodzajów depozytów w 2021 r. nastąpił kolejny wzrost udziału depozytów walutowych w całości depozytów bankowych od gospodarstw domowych. Udział ten wyniósł na koniec roku 12,9% i był o 0,9 pkt proc. wyższy niż 2020 r. i o 1,9 pkt proc. wyższy niż we wcześniejszych trzech latach. Ukształtował się on też na najwyższym poziomie, patrząc z perspektywy ostatnich 6 lat, ale pozostawał nadal na znacznie niższym poziomie niż udział depozytów walutowych w depozytach utrzymywanych przez podmioty gospodarcze.

Struktura walutowa depozytów od gospodarstw domowych w latach 2017–2021 (w %)

Depozyty od podmiotów gospodarczych	2017	2018	2019	2020	2021
– złotowe	89,0	89,0	89,0	88,0	87,1
– walutowe	11,0	11,0	11,0	12,0	12,9

Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

1.2 Depozyty od podmiotów gospodarczych

Dynamika zobowiązań wobec podmiotów gospodarczych była w minionym roku wyraźnie wyższa od dynamiki zobowiązań od gospodarstw domowych oraz od łącznej dynamiki depozytów od podmiotów niefinansowych. Tempo wzrostu depozytów wobec podmiotów gospodarczych było też wyraźnie wolniejsze niż tempo osiągnięte w 2020 r. W 2021 r. wyniosło ono 11,1%, podczas gdy rok wcześniej było to 19,8%. Dwa lata wcześniej tempo wzrostu tych depozytów było jednak silnie zbliżone do poziomu z 2021 r.

Na nieco wolniejsze tempo wzrostu wpłynęło zakończenie procesu wsparcia przedsiębiorców przez rząd w postaci kolejnych tarcz. Zmniejszyło się też znaczenie zmian kursu walutowego na wskaźnik tempa wzrostu depozytów. Do wyższego tempa powinna natomiast przyczyniać się lepsza sytuacja ekonomiczna w kraju, a następnie także rosnąca inflacja.

Patrząc na strukturę terminową depozytów, trzeba zauważyć, że cechą charakterystyczną tego segmentu klientów krajowych była odmienna dynamika depozytów bieżących i słabsza dynamika depozytów terminowych. Po ośmiu latach nieprzerwanie i zdecydowanie wyższej dynamiki depozytów bieżących niż depozytów terminowych, 2021 r. zaowocował nieco wyższą dynamiką depozytów terminowych niż depozytów bieżących. Było przy tym rzeczą interesującą, że ta odmienna dynamika depozytów bieżących i terminowych dotyczyła tylko przedsiębiorstw niefinansowych, ale – jak pokazano wcześniej – depozytów przyjętych od gospodarstw domowych.

Tempo wzrostu depozytów bieżących od rezydentów wyniosło w 2021 r. 9,4%, a depozytów terminowych 15%. Warto przypomnieć, że jeszcze w 2020 r. te ostatnie zmniejszyły się o ponad 20%.

W konsekwencji udział depozytów terminowych w całości depozytów przedsiębiorstw zwiększył się w 2021 r. o 0,8 pkt proc. do poziomu 18,3%.

Dynamika nominalna depozytów bieżących i terminowych od podmiotów gospodarczych w latach 2017–2021 (w %)

Depozyty podmiotów gospodarczych	2017	2018	2019	2020	2021
Bieżące	113,6	106,8	116,9	133,3	109,4
Terminowe	91,6	99,2	94,6	79,1	115,0

Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

W minionym roku nastąpiły również dalsze zmiany w strukturze walutowej depozytów od podmiotów gospodarczych.

Rok 2021 przyniósł ponowne odwrócenie sytuacji obserwowanej w 2020 r., powrót do sytuacji z 2019 r. i odwrócenie trendu z 2018 r., czyli wyższą dynamikę depozytów walutowych przedsiębiorstw niż depozytów złotowych. W 2021 r. różnice w tempie obu pozycji były bardzo duże, ale mniejsze niż rok wcześniej.

W 2021 r. dynamika depozytów złotowych nie była jednak niska i wzrost ten wyniósł 9,4%. W przypadku depozytów walutowych tempo ich wzrostu w ostatnim roku przekroczyło minimalnie 20%. Rok wcześniej depozyty w innej walucie niż waluta polska wzrosły tylko o 2,9%. Było przy tym sprawą znamienną, że wpływ kursu walutowego w kierunku większej dynamiki depozytów walutowych był jednak silniejszy w 2020 r. niż w 2021 r.

Dynamika nominalna depozytów złotowych i walutowych od podmiotów gospodarczych w latach 2017–2021 (w %)

Depozyty podmiotów gospodarczych	2017	2018	2019	2020	2021
– złotowe	98,8	106,7	109,6	124,1	109,4
– walutowe	124,3	90,5	111,5	102,9	120,1

Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

Konsekwencją szybszego wzrostu stanu depozytów walutowych były zmiany w strukturze walutowej depozytów bankowych od podmiotów gospodarczych. Znaczenie depozytów walutowych zwiększyło się w ciągu ostatniego roku o 1,3 pkt proc., podczas gdy rok wcześniej zmniejszyło się o blisko 3 pkt proc. Na koniec 2021 r. depozyty walutowe stanowiły 18,8% depozytów od podmiotów gospodarczych i ich udział był nadal mniejszy niż przed 2020 r.

Struktura walutowa depozytów od podmiotów gospodarczych w latach 2017–2021 (w %)

Depozyty od podmiotów gospodarczych	2017	2018	2019	2020	2021
– złotowe	77,1	79,9	79,6	82,5	81,2
– walutowe	22,9	20,1	20,4	17,5	18,8

Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

1.3 Depozyty od instytucji niekomercyjnych działających na rzecz gospodarstw domowych

Depozyty instytucji niekomercyjnych działających na rzecz gospodarstw domowych nie miały istotnego znaczenia w całości pasywów banków. Stanowiły one na koniec 2021 r. już tylko zaledwie 1,2% pasywów sektora bankowego i nieco ponad 2% zobowiązań wobec sektora niefinansowego. Depozyty instytucji niekomercyjnych, działających na rzecz gospodarstw domowych, zwiększyły się w ostatnim roku o 6,6%, a więc w tempie niższym niż rok wcześniej i jednocześnie niższym niż depozyty przedsiębiorstw oraz podobnym jak depozyty gospodarstw domowych. Ta ostatnia tendencja była obserwowana także rok wcześniej.

2 Zobowiązania wobec sektora finansowego

Kolejną pozycję w strukturze pasywów (20,9% pasywów ogółem) stanowiły zobowiązania banków wobec sektora finansowego, które osiągnęły na koniec 2021 r. wartość 537 817 mln PLN. Te zobowiązania, odwrotnie niż w poprzednim roku, cechowały się w 2021 r. umiarkowanym tempem wzrostu spośród głównych pozycji pasywów (zwiększenie o 9,6%). Rok wcześniej odnotowano ich ogromną dynamikę wyrażającą się wzrostem tej pozycji aż o 33,3%.

Zobowiązania wobec sektora finansowego w latach 2019–2021

Wyszczególnienie	2019	2020	2021
	mln PLN	mln PLN	mln PLN
Zobowiązania ogółem	367 768	490 573	537 817
- wobec rezydentów	191 000	290 188	339 495
- wobec nierezydentów	176 768	200 385	198 322

Źródło: Dane NBP.

Wysoki udział tej pozycji w pasywach sektora bankowego może świadczyć o ograniczeniach niektórych banków w możliwości wykorzystania wolnych środków pozyskanych przez banki i w efekcie kierowaniu ich jako depozyty do innych banków (dotyczyło to np. bankowości spółdzielczej). W mniejszych bankach mógł on zaś być wynikiem strategii czy trudności w zapewnieniu dostatecznego poziomu płynności banku, w wyniku pozyskiwania depozytów od podmiotów sektora niefinansowego. Nie zawsze jednak musiał to być skutek trudności w pozyskiwaniu środków od klientów niefinansowych. Część banków świadomie decydowała się na pozyskiwanie części środków z sektora finansowego, w tym głównie w formie pożyczek z banków zagranicznych, np. z racji lepszego dopasowania terminowego czy walutowego aktywów i pasywów czy przekształcenia działalności w formę oddziału banku zagranicznego zamiast banku. Taka strategia nie może być bowiem szeroko stosowana w warunkach obowiązywania unijnych norm ostrożnościowych w zakresie płynności przez banki, bardziej możliwa jest w przypadku oddziałów instytucji kredytowych.

Najważniejszymi pozycjami, w ramach zobowiązań od sektora finansowego, były tzw. pozostałe zobowiązania wobec instytucji tego sektora. Ta pozycja cechowała się też największą dynamiką w 2021 r. i tylko ona zwiększyła się. Właściwie w innych obszarach zobowiązania od sektora finansowego obniżyły się w ostatnim roku.

Pozostałe zobowiązania zwiększyły się w ciągu ostatniego roku o 50 288 mln PLN, a więc ponad połowę mniej niż w 2020 r. (przyrost o 109 560 mln PLN). Tempo ich wzrostu w 2021 r. też było wyraźnie wolniejsze niż rok wcześniej (19,3% zamiast 72,4%). Pozostałe zobowiązania od krajowych instytucji finansowych stanowiły blisko 75% wszystkich pozostałych zobowiązań.

Depozyty i kredyty otrzymane od krajowych instytucji finansowych oraz depozyty i kredyty otrzymane od zagranicznych instytucji finansowych stanowiły łącznie na koniec 2021 r. wyraźnie

mniejszą część niż wymienione wyżej pozostałe rodzaje zobowiązań od sektora finansowego. W zakresie tych depozytów przeważają środki otrzymane od instytucji krajowych, a w zakresie kredytów z oczywistych powodów środki od podmiotów zagranicznych.

Zobowiązania wobec sektora finansowego w latach 2019–2021

Wyszczególnienie	2019	2020	2021
	mln PLN	mln PLN	mln PLN
Zobowiązania ogółem	367 768	490 573	537 817
- depozyty	129 099	139 087	137 827
- kredyty	87 326	90 582	88 799
- pozostałe zobowiązania	151 342	260 902	311 190

Źródło: Dane NBP.

W podziale na zobowiązania od monetarnych i niemonetarnych instytucji finansowych cały czas większe znaczenie miały zobowiązania od instytucji monetarnych (z wyłączeniem banku centralnego). Stanowiły one ok. 2/3 wszystkich zobowiązań od instytucji finansowych. Na koniec 2021 r. było to 68,1%, a rok wcześniej ten udział wynosił 66,7%.

Zobowiązania wobec sektora finansowego w podziale na monetarne i niemonetarne instytucje finansowe w latach 2019–2021

Wyszczególnienie	2019	2020	2021
	mln PLN	mln PLN	mln PLN
Zobowiązania ogółem	367 768	490 573	537 817
- wobec monetarnych instytucji finansowych	207 382	327 158	366 195
- wobec pozostałych instytucji sektora finansowego	160 586	163 847	171 648

Źródło: Dane NBP.

2.1 Depozyty, kredyty i inne zobowiązania od krajowych instytucji finansowych

Zobowiązania banków od krajowych instytucji finansowych w 2021 r. zwiększyły się w porównaniu z rokiem wcześniejszym o 17%. Była to duża dynamika, ale znacznie niższa niż rok wcześniej, gdy wyniosła ona 52%. Wówczas jednak było to spowodowane działaniami nadzwyczajnymi związanymi z przeciwdziałaniem pandemii koronawirusa.

Na koniec ubiegłego roku depozyty, kredyty banków i inne zobowiązania od rezydentów finansowych opiewały na kwotę 339 494 mln PLN. i były o blisko 50 000 mln PLN wyższe niż rok wcześniej (to o połowę mniej niż przyrost zrealizowany w 2020 r.). Udział zobowiązań od rezydentów w całości zobowiązań od instytucji finansowych zwiększył się też w 2021 r. z 59,2% do 63,1%.

Warto odnotować, że cały przyrost zobowiązań od rezydentów nastąpił w kategorii pozostałe zobowiązania, które wzrosły w 2021 r. o 24%. Pozostałe kategorie (depozyty i kredyty) minimalnie się zmniejszyły. Analogiczne tendencje były obserwowane w tych kategoriach rok wcześniej.

Zobowiązania wobec krajowego sektora finansowego w latach 2019–2021

Wyszczególnienie	2019	2020	2021
	mln PLN	mln PLN	mln PLN
Zobowiązania ogółem	191 000	290 188	339 494
- depozyty	96 408	96 163	97 005
- kredyty	9 017	8 655	12 501
- pozostałe zobowiązania	85 574	185 370	229 989

Źródło: Dane NBP.

Trzeba jednak pamiętać, że istnienie podatku sektorowego naliczanego od aktywów określonych kategorii instytucji finansowych zmieniło opłacalność lokowania wolnych środków finansowych w innym banku i dlatego trudniej było oczekiwać dużych wzrostów zobowiązań w tym obszarze ze strony instytucji finansowych zobowiązanych do płacenia tego podatku. Tym niemniej patrząc na strukturę podmiotową tych zobowiązań od podmiotów krajowych, można było zaobserwować w 2021 r. brak zmiany wielkości zobowiązań wobec pozostałych monetarnych krajowych instytucji finansowych i wzrost zobowiązań od pozostałych instytucji finansowych o blisko 10%. Rok wcześniej te ostatnie zobowiązania zmniejszyły się o 5%.

2.2 Depozyty, kredyty i inne zobowiązania od zagranicznych instytucji finansowych

W minionym roku wartość depozytów, kredytów i innych zobowiązań przyjętych przez banki od zagranicznych instytucji finansowych zmniejszyła się nieznacznie i było to zjawisko odmienne od odnotowanego rok wcześniej. Po wzroście o 13,3% w 2021 r. w następnym roku widoczny był spadek wartości 1%. Zmniejszenie znaczenia nie mogło być spowodowane zmianami kursu złotego w stosunku do głównych walut światowych.

Wartość zobowiązań banków od zagranicznych instytucji finansowych na koniec 2021 r. wyniosła 198 322 mln PLN. Same depozyty i kredyty od tej kategorii klientów wyniosły zaś 1117 123 mln PLN.

Zobowiązania wobec zagranicznego sektora finansowego w latach 2019–2021

Wyszczególnienie	2019	2020	2021
	mln PLN	mln PLN	mln PLN
Zobowiązania ogółem	176 768	200 385	198 322
- depozyty	32 691	42 926	40 823
- kredyty	78 309	81 927	76 299
- pozostałe zobowiązania	65 768	75 532	81 201

Źródło: Dane NBP.

Stopniowy spadek znaczenia kredytów walutowych w aktywach banków powodował, że banki miały mniejsze zapotrzebowanie na waluty obce w celu ograniczania swojej pozycji walutowej. Warto też przypomnieć, że w 2021 r. wzrosły wyraźnie depozyty walutowe podmiotów niefinansowych, co zmniejszało niedopasowanie walutowe aktywów i pasywów w bankach. W tych warunkach nie powinno dziwić niewielkie zmniejszenie się zobowiązań od zagranicznych podmiotów finansowych.

Trzeba jednak odnotować, że po bardzo małej rozpiętości w oprocentowaniu między rynkiem złotowym i walutowym przez większość minionego roku nastąpił powrót do większej różnicy w oprocentowaniu lokat w złotych i walutach obcych. Mogło to zachęcać do ponownego lokowania środków finansowych w polskich bankach. Ponadto, należy pamiętać o rosnących wymogach największych banków w Polsce w zakresie MREL. Te czynniki wpływały na wzrost kwoty zobowiązań banków wobec zagranicznych instytucji finansowych.

Warto podkreślić też, że z racji niższej dynamiki tych zobowiązań na tle dynamiki pasywów ogółem, polski sektor bankowy stawał się coraz mniej zależny od finansowania z zagranicy i przez to mniej wrażliwy na ewentualne zaburzenia pojawiające się na rynkach zagranicznych i zmianę podejścia banków zagranicznych do lokowania wolnych środków pieniężnych w naszym kraju.

Zobowiązania wobec sektora finansowego z zagranicy (mld PLN)

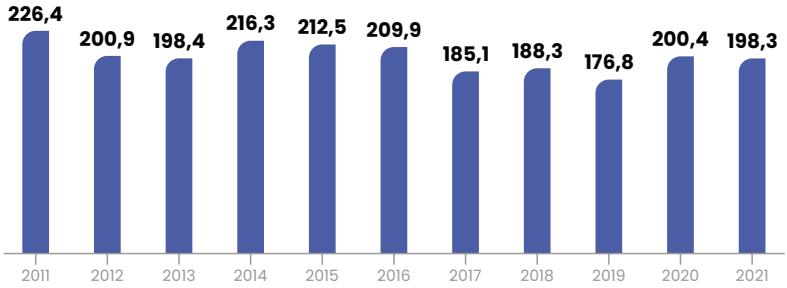

Źródło: Dane KNF.

Trzeba w tym miejscu też dodać, że ponad 40% zobowiązań zagranicznych stanowiły zobowiązania wobec członków grupy kapitałowej polskiego banku, co zmniejszało także nieco zależność banków od wahań nastrojów na rynku finansowym. Niemniej jednak, kwota tych zobowiązań była nadal wysoka i nawet jeśli część tych środków pochodziła z międzynarodowych instytucji finansowych, gdzie ryzyko gwałtownej zmiany podejścia inwestora wydawało się być mniejsze, to należy nadal zwracać uwagę na zmiany zachodzące w tej pozycji pasywów sektora bankowego.

3 Zobowiązania od sektora budżetowego

Kolejną grupę zobowiązań banków stanowiły zobowiązania wobec sektora budżetowego (7% pasywów bankowych). W ujęciu kwotowym na koniec minionego roku wyniosły one 179 381 mln PLN. W 2021 r. była to pozycja pasywów cechująca się ponownie jedną z najwyższych dynamik. Wzrost tych pasywów wyniósł 49,2% i tempo wzrostu było zbliżone do osiągniętego w poprzednim roku. W efekcie znaczenie tej pozycji w pasywach ogółem sektora bankowego musiało ulec znów wzmocnieniu – tym razem o 1,9 pkt proc. Nastąpiło ono po wzroście znaczenia tej pozycji pasywów banków w 2020 r. – o 0,8 pkt proc. Można w tym miejscu tylko przypomnieć, że różnica w stosunku do lat wcześniejszych polegała na tym, że poprzednio coroczne zmiany kwoty tych zobowiązań podlegały silnym zmianom w obu kierunkach, zarówno wzrostu, jak i spadku, co należało wiązać ze specyfiką zarządzania środkami budżetowymi. Większa ekspansja fiskalna państwa w ostatnich latach spowodowała, że więcej środków osiadało też na rachunkach bankowych.

Struktura zobowiązań od sektora budżetowego w latach 2019–2021

Wyszczególnienie	2019		2020		2021		Dynamika 2020=100%
	mln PLN	w %	mln PLN	w %	mln PLN	w %	
Instytucje rządowe szczebla centralnego	37 571	44,1	63 904	53,1	102 710	57,3	160,7
Instytucje samorządowe	37 047	43,5	54 198	45,1	71 944	40,1	132,7
Fundusz Ubezpieczeń Społecznych	10 576	12,4	2 145	1,8	4 727	2,6	220,4
Razem	85 194	100,0	120 247	100,0	179 381	100,0	149,2

Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

Zobowiązania od poszczególnych kategorii podmiotów sektora budżetowego w 2020 r. cechowały się różną dynamiką w odniesieniu do poszczególnych kategorii klientów tego sektora, a w przypadku każdej z nich była ona wysoka.

W zakresie zobowiązań wobec instytucji rządowych szczebla centralnego odnotowano w ostatnim roku ponownie bardzo silny wzrost kwoty depozytów. Wynikało to prawdopodobnie z pozyskania przez te instytucje większych środków na cele przeciwdziałania skutkom pandemii i nie zostały one w pełni wykorzystane. Mogły one także pozyskać większe środki, aby ustabilizować sytuację w kolejnym roku.

Większą stabilnością w dłuższym okresie charakteryzowały się depozyty od instytucji samorządowych, które systematycznie zwiększały się w ostatnich latach (z wyjątkiem 2018 r.). W 2020 r. także w relacjach z tą kategorią klientów nastąpił silny wzrost zobowiązań. Wyniósł on 32,7%, co było wynikiem nieco słabszym niż w 2020 r. (zmiana o 46,3%), ale jednocześnie nieporównywalnie wyższym niż wcześniej. Przykładowo w 2019 r. był to wzrost o 15,1%.

W zakresie zobowiązań banków wobec FUS, od 2013 r. do 2019 r. następował stały wzrost ich sumy. W ostatnich jednak latach poziom tych zobowiązań był generalnie niewielki, co należy wiązać z wyższymi, także dodatkowymi, wypłatami świadczeń emerytalno-rentowych dokonywanymi w tym okresie.

4 Kapitały i fundusze własne

Czwartą pod względem wielkości pozycję pasywów sektora bankowego stanowiły kapitały własne. W 2021 r. zmniejszyły się one o 7,8%, a nominalnie o 16 834 mln PLN. Kwota tego zmniejszenia odpowiadała mniej więcej przyrostowi kapitałów zrealizowanemu w 2020 r. (17 263 mln PLN).

Warto zwrócić uwagę, że zmniejszenie kapitałów własnych w skali roku było zjawiskiem nieobserwowanym w polskim sektorze bankowym od bardzo dawna. Przynajmniej od kryzysu na rynkach finansowych na świecie w 2008 r. nie mieliśmy do czynienia z tak wyjątkową sytuacją.

Przyczyn tego nadzwyczajnego zjawiska było kilka. Po pierwsze, sektor bankowy jako całość osiągnął w 2020 r. ujemny wynik finansowy. To nie mogło spowodować wzrostu kapitałów własnych. Po drugie, zysk roku bieżącego został ponownie zmniejszony przez wysokie rezerwy utworzone przez kilka banków na walutowe kredyty mieszkaniowe. Po trzecie, po nałożeniu przez KNF rekomendacji dotyczących ograniczeń w zakresie wypłat dywidendy z zysku w 2020 r. i w pierwszej połowie 2021 r., wysokie dywidendy zostały wypłacone w II połowie 2021 r. Kwota wypłaconych dywidend w 2021 r. (16 405 mln PLN) była prawie trzykrotnie wyższa od zrealizowanej rok wcześniej. Po czwarte, podwyżka stóp procentowych w NBP spowodowała bardzo silne przeszacowanie wartości olbrzymiego portfela papierów wartościowych w bankach i odniesienie wyniku tego przeszacowania w postaci zmniejszenia kapitałów (a nie przez wynik finansowy).

Zmniejszenie kapitałów w 2021 r. może martwić z punktu widzenia tworzenia potencjału dla rozwoju akcji kredytowej przez banki, jeśli pojawi się taka możliwość. W 2021 r. banki nie musiały utrzymywać bufora ryzyka systemowego. Jeśli ten wymóg zostanie przywrócony, to możliwości ekspansji kredytowej banków zostaną tym bardziej ograniczone. Dodatkowo, rosnące co roku wymogi w zakresie tworzenia MREL także będą działać w tym kierunku.

Kapitał akcyjny banków zwiększył się w minionym roku o 839 mln PLN. Największy spadek odnotowano zaś – jak wspomniano przed chwilą – w pozycji skumulowane inne całkowite dochody, które można przeklasyfikować do zysku lub straty. To był właśnie m.in. wynik na papierach wartościowych.

Znaczenie kapitałów w całości pasywów uległo w 2021 r. ponownemu obniżeniu, tym razem z 9,2% do 7,9%. W obu ostatnich latach udział kapitałów obniżył w podobnej skali o 1,3 pkt proc. rocznie.

Dla potrzeb regulacji ostrożnościowych fundusze własne banków wyniosły na koniec 2021 r. 217 956 mln PLN. Rok wcześniej kwota funduszy własnych wynosiła 231 027 mln PLN. Zatem w ostatnim roku fundusze własne sektora bankowego obniżyły się i był to pierwszy taki przypadek we współczesnej historii naszej bankowości. Przyczyny tej sytuacji nie miały uwarunkowań regulacyjnych, ale analogiczne do wymienionych wyżej w kontekście powodów obniżenia kapitałów. Zmniejszenie było znaczące, bo wyniosło 13 071 mln PLN, a więc więcej niż wynosił corocznie ich wzrost przez wiele lat. Procentowo spadek wyniósł 5,7%. Można w tym miejscu przypomnieć, że rok wcześniej wzrost funduszy wyniósł 20 720 mln PLN, czyli blisko 10%.

Fundusze własne sektora bankowego w latach 2019–2021

Wyszczególnienie	2019		2020		2021		Dynamika 2020=100%
	mln PLN	w %	mln PLN	w %	mln PLN	w %	
Fundusze własne	210 307	100,0	231 027	100,0	217 956	100,0	94,3
- kapitał podstawowy Tier I	187 587	89,2	206 498	89,4	195 585	89,7	94,7
- kapitał dodatkowy Tier I	29	0,0	13	0,0	16	0,0	118,9
- kapitał Tier II	22 691	10,8	24 516	10,6	22 356	10,3	91,2

Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

Fundusze własne sektora bankowego (mld PLN)

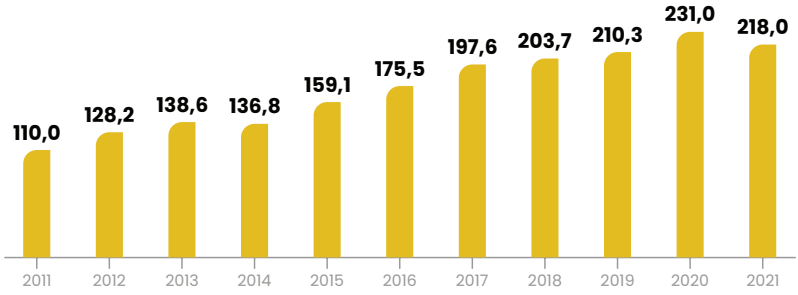

Źródło: Dane KNF.

Kapitały podstawowe Tier I zmniejszyły się o 5,3% i na koniec 2021 r. opiewały one łącznie na kwotę 195 601 mln PLN. Rok wcześniej wyniosły 206 511 mln PLN i wówczas wzrosły o 10,1%.

Kapitały Tier II także zmniejszyły się w ostatnim roku, ale wolniej niż kapitały podstawowe (o 8,8%). Na koniec 2021 r. wyniosły 22 356 mln PLN. W 2020 r. zwiększyły się one jeszcze o 8%. Z punktu widzenia wymogów regulacyjnych warto odnotować, że władze nadzorcze podjęły decyzję o obniżeniu w trakcie 2020 r. bufora ryzyka systemowego z 3% do 0%. Spowodowało to uwolnienie kapitału regulacyjnego w kwocie ok. 30 000 mln PLN. Jednocześnie nadal nie wprowadzono w życie zapowiadanej i uzgodnionej decyzji w sprawie obniżenia wagi ryzyka dla ekspozycji komercyjnych zabezpieczonych hipotecznie do 50%. Nie wprowadzono także zmiany wagi ryzyka dla ekspozycji z tytułu walutowych kredytów mieszkaniowych. Trzeba też odnotować, że w 2021 r. generalnie w dużym stopniu został utrzymany poziom dodatkowego wymogu kapitałowego nałożonego przez nadzór bankowy w 2015 r. na wybrane banki w związku z ponoszeniem przez nie wyższego ryzyka w swojej działalności, wynikającego z istotnego zaangażowania w kredyty mieszkaniowe denominowane w walucie obcej.

Zmniejszenie kapitału regulacyjnego przy wzroście aktywów ogółem oraz wzroście należności od sektora niefinansowego musiały spowodować obniżenie współczynników wypłacalności sektora bankowego.

Współczynnik wypłacalności sektora bankowego zmalał w 2021 r. z 20,7% do 19,2%. Rok wcześniej współczynnik ten wzrósł jeszcze wyraźnie. Tym niemniej, jego wysokość nadal była znacznie powyżej wymogów regulacyjnych, zwłaszcza w sytuacji obniżenia bufora ryzyka systemowego do 0%.

Współczynnik kapitału Tier I wyniósł na koniec ubiegłego roku 17,2% i obniżył się z poziomu 18,5%. Analogiczne zmiany dotyczyły współczynnika kapitału podstawowego Tier I, gdyż znaczenie instrumentów zaliczanych do kapitału dodatkowego Tier I było w Polsce minimalne.

Ten nadal wysoki poziom współczynnika wypłacalności i zdecydowana przewaga funduszy podstawowych w funduszach własnych banków stanowiły dobre zabezpieczenie banków na wypadek pojawienia się ewentualnych strat. Poziom kapitałów własnych i wielkość współczynnika wypłacalności stanowiły też dobre przygotowanie kapitałowe banków w Polsce do spełnienia wciąż rosnących wymogów kapitałowych wynikających z nowelizacji pakietu CRD IV/CRR oraz stwarzały warunki dla rozwoju akcji kredytowej w rozmiarach, które wynikają ze spodziewanego popytu na kredyt.

Współczynnik wypłacalności sektora bankowego

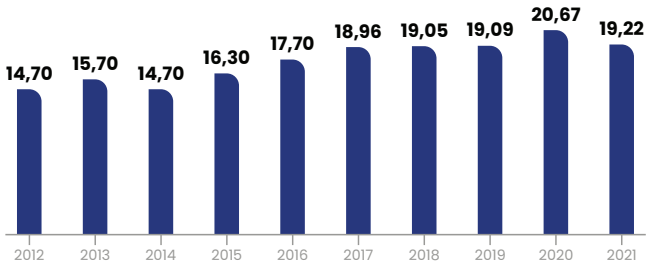

Źródło: Dane KNF.

5 Pozostałe pasywa

Spośród pozostałych pasywów największą pozycję stanowiły zobowiązania z tytułu własnej emisji. Na koniec 2021 r. wyniosły one 220 155 mln PLN i były o 29 088 mln PLN wyższe niż rok wcześniej. Oczywiście ich dynamika była już niższa niż rok wcześniej. Zwiększyły się one o 15,2%. Zdecydowana większość tego przyrostu uzyskana w ostatnich dwóch latach wynikała z emisji obligacji przez Bank Gospodarstwa Krajowego dokonanych na potrzeby mobilizacji środków na tarcze finansowe służące wsparciu gospodarki przez państwo. Nie miały one natomiast wiele wspólnego z celem biznesowym banku lub z wymogami regulacyjnymi. Część przyrostu wynikała też z konieczności stopniowego sprostania wymogom regulacyjnym przez banki w zakresie MREL. Ponadto część tego portfela była efektem emisji listów zastawnych przez banki hipoteczne.

Po wysokim przyroście tych zobowiązań w ostatnich dwóch latach ich znaczenie w pasywach banków wzrosło. Stanowiły one już 8,6% pasywów. Oczywiście ta pozycja pokrywa się w znacznej części z zobowiązaniami sektora bankowego od sektora finansowego.

Niemniej jednak, znaczenie tej formy finansowania działalności banków będzie rosło w przyszłości. Znaczna część banków została bowiem zobowiązana do stworzenia odpowiedniego poziomu MREL określonego przez BFG. W dużej części będzie on składać się właśnie ze środków pozyskanych z emisji dłużnych papierów wartościowych lub pożyczek od banków matek.

Zobowiązania z tytułu własnej emisji w latach 2019–2021

Wyszczególnienie	2019	2020	2021	Dynamika 2020=100%
	mln PLN	mln PLN	mln PLN	
Zobowiązania z tytułu własnej emisji	92 256	191 067	220 155	115,2

Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

W ostatnich latach ponownie wyraźnie wzrosła kwota rezerw utworzonych przez banki. W 2018 r. zwiększyły się one o 29,6%. Jednak rok później ich wzrost był jeszcze większy i wyniósł ponad 50% rocznie, a nominalnie ponad 2 000 mln PLN. W 2020 r. przyrost był jeszcze większy. Wyniósł on prawie 3 000 mln PLN i odpowiadał on tempu wzrostu równemu 47%. Natomiast w 2021 r. przyrost rezerw wyniósł 4 246 mln PLN. Tempo ich wzrostu wyniosło w ostatnim roku zatem 36,4%.

W przeważającej większości wysoki przyrost tych rezerw został spowodowany dążeniem do zabezpieczenia się banków przed skutkami ryzyka prawnego związanego z możliwymi wyrokami sądowymi dotyczącymi walutowych kredytów mieszkaniowych. Banki tworzyły te rezerwy w ostatnich dwóch latach, aby przygotować się finansowo do możliwego procesu zawierania przez banki konwersji umów kredytowych w celu przekształcenia kredytów na wyrażone w walucie polskiej. Zamiana waluty kredytu na złote będzie wiązać się z mniejszą lub większą stratą dla banków na skutek prawdopodobnego zastosowania częściowego umorzenia kredytu, tak aby zrównać warunki kredytowania klientów mających kredyty w złotych i w walucie obcej. Można zatem spodziewać się, że w najbliższym okresie te rezerwy będą zapewne jeszcze rosły w miarę z jednej strony wzrostu spraw wnoszonych przez kredytobiorców do sądów w odniesieniu do walutowych kredytów mieszkaniowych i wydawanych wyroków sądowych, z drugiej strony w miarę zaawansowania przygotowań do zawierania umów konwersji i realizacji procesu podpisywania takich umów.

Rezerwy sektora bankowego w latach 2019–2021

Wyszczególnienie	2019	2020	2021	Dynamika 2020=100%
	mln PLN	mln PLN	mln PLN	
Rezerwy	6 315	11 667	15 913	136,4
- na sprawy sporne	1 907	5 829	9 196	157,8
- na zobowiązania pozabilansowe	1 831	2 584	2 853	124,9

Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

Pozostałe pasywa banków stanowiły na koniec 2021 r. 3,4% pasywów ogółem i zwiększyły się o 20,6%. Tempo ich wzrostu było bardzo zbliżone do wyniku roku poprzedniego. Najważniejsze pozycje spośród nich przedstawia poniższa tabela.

Wybrane pozostałe pasywa banków w latach 2019–2021

Wyszczególnienie	2019	2020	2021	Dynamika 2020=100%
	mln PLN	mln PLN	mln PLN	
Zobowiązania finansowe zabezpieczające	3 838	5 575	13 823	247,9
Zobowiązania z tytułu podatku dochodowego	2 066	1 766	717	40,6

Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

ZOBOWIĄZANIA POZABILANSOWE

W minionym roku nastąpił dalszy wzrost kwoty zobowiązań pozabilansowych sektora bankowego. Wyniósł on 20,7% i było to tempo wzrostu wyraźnie wyższe od osiągniętego rok wcześniej (8,6%) czy dwa lata wcześniej (15,6%). Przez ostatnie pięć lat trwał dość stabilny ich wzrost. W ostatnim roku tempo wzrostu zobowiązań pozabilansowych było też znacznie szybsze od tempa wzrostu sumy bilansowej sektora bankowego, co było sytuacją odmienną od obserwowanej rok wcześniej, ale podobną do doświadczonej w latach wcześniejszych.

Przyspieszenie wzrostu gospodarczego kraju stanowiło przesłankę do zwiększania rynku zobowiązań pozabilansowych. Za ich rozwojem mogło przemawiać zwiększenie działalności eksportowej (przynajmniej w odniesieniu do części instrumentów zaliczanych do pozycji pozabilansowych), większa zmienność kursów najważniejszych walut względem złotego. Także zmiana stóp procentowych w warunkach wyższej inflacji z pewnością zachęcała do zabezpieczania ryzyka stopy procentowej za pomocą instrumentów pochodnych.

Zobowiązania pozabilansowe sektora bankowego wyniosły na koniec 2021 r. 4 132 283 mln PLN. Odpowiadały one 1,61-krotności sumy bilansowej sektora bankowego, co było relacją niemal taką samą jak na koniec 2019 r. (1,57-krotności). W 2020 r. było to 1,45-krotności sumy bilansowej sektora bankowego. Tym niemniej do rekordowej relacji z 2007 r. wiele jeszcze brakowało (4,2-krotności aktywów), ale oczywiście nie byłoby dobrze, gdyby zobowiązania pozabilansowe banków wzrosły do tak wysokiego poziomu. Zbyt wysoki ich poziom może bowiem zagrażać bezpieczeństwu i stabilności sektora bankowego, a także stabilności gospodarki realnej. Jednak nadmierne zmniejszenie ich znaczenia mogłoby jednocześnie świadczyć o pogorszeniu poziomu zabezpieczania się podmiotów gospodarczych przed ryzykiem i mniejszą wolę przedsiębiorców do podejmowania działań zabezpieczających.

Wśród zobowiązań pozabilansowych wyróżnia się zobowiązania warunkowe. Tempo wzrostu tych zobowiązań wyniosło w ostatnim roku 9,7% i było ono wolniejsze od zmiany odnotowanej w poprzednim roku (14%), ale jednocześnie bardzo zbliżone do tempa osiągniętego w 2019 r. (9,8%).

Udział zobowiązań warunkowych w zobowiązaniach pozabilansowych udzielonych ogółem zmniejszył się w minionym roku o 1,3 pkt proc., osiągając na koniec roku poziom 13,5%. Rok wcześniej ten udział zwiększył się dokładnie natomiast o 0,7 pkt proc.

Wśród udzielonych zobowiązań warunkowych podobne tempo wzrostu dotyczyło finansowania oraz zobowiązań gwarancyjnych.

Udzielone zobowiązania gwarancyjne zwiększyły się o 11,4%. Rok wcześniej zwiększyły się one natomiast o 6,5%. Dotyczyły w większości sektora niefinansowego, ale największą dynamiką cechowały się gwarancje udzielone dla sektora instytucji rządowych i samorządowych. Niska dynamika dotyczyła sektora finansowego, co było zjawiskiem odwrotnym od obserwowanego w przeszłości. Trzeba jednak dodać, że dynamika zobowiązań wobec poszczególnych rodzajów sektorów zmieniała się w ostatnich latach stosunkowo często. W 2018 r. najszybszy wzrost wartości odnotowywano w odniesieniu zobowiązań dla sektora finansowego, w 2019 r. zdecydowanie szybsze tempo wzrostu dotyczyło finansowania dla sektora niefinansowego, a w 2020 r. ponownie sektora finansowego,

a w 2021 r. – jak wspomniano – w zakresie sektora instytucji rządowych i samorządowych.

W ostatnim roku w obszarze sektora finansowego odnotowano spadek o 5,7% (rok wcześniej wzrost o 53,1%). Zobowiązania od sektora niefinansowego zwiększyły się o 5,9% (rok wcześniej 15%).

Zobowiązania dotyczące finansowania dla sektora niefinansowego stanowiły 73,1% wszystkich pozabilansowych zobowiązań finansowych.

Jak już wspomniano, zobowiązania finansowe wobec sektora budżetowego zwiększyły się w 2021 r. najbardziej dynamicznie (o 47,6%), co było sytuacją odmienną niż odnotowana w 2020 r., gdy tempo ich wzrostu było bardzo niskie.

Natomiast zobowiązania gwarancyjne zwiększyły się w 2021 r. o 11,7%. Największa dynamika dotyczyła zobowiązań wobec sektora finansowego (wzrost o 18,8%). W znacznym stopniu można to wiązać z aktywnością Banku Gospodarstwa Krajowego w ramach realizacji programów rządowych. Natomiast zobowiązania gwarancyjne wobec sektora niefinansowego zwiększyły się o 6,2%, ale nadal stanowiły one dominującą pozycję wśród wszystkich zobowiązań gwarancyjnych banków.

Główne pozycje pozabilansowe banków w latach 2017–2021 (w mln PLN) i ich dynamika w 2020 r.

Zobowiązania pozabilansowe	2017	2018	2019	2020	2021	Dynamika 2020=100%
Warunkowe udzielone	379 598	403 903	443 366	505 636	554 945	109,7
Pozostałe zobowiązania udzielone	2 117 770	2 328 264	2 328 264	2 919 282	3 577 338	122,5
Ogółem	2 497 368	2 732 167	2 732 167	3 424 918	4 132 283	120,7

Źródło: Dane NBP.

W zakresie zobowiązań pozabilansowych tradycyjnie największą grupę stanowiły tzw. pozostałe zobowiązania pozabilansowe. Zmiany kursu walutowego następujące w ostatnich latach, wysoka wartość należności i zobowiązań walutowych klientów w bankach oraz wzrost obrotów handlu zagranicznego mogły stanowić istotną zachętę do wykorzystywania instrumentów pochodnych. Duże znaczenie dla rozwoju operacji miał też wzrost stóp procentowych, w tym także przewidywania dotyczące ich zmian w najbliższej przyszłości.

Trzeba zatem odnotować, że 2021 r. przyniósł tym razem wyraźniej szybszy wzrost kwoty tych zobowiązań w bankach. Wzrost wyniósł 22,5%, podczas gdy w 2020 r. tylko 7,6%. Wzrost uzyskany w ostatnim roku były też szybszy niż w 2019 r., gdy przekroczył on poziom 16%. Udział tych zobowiązań w całości zobowiązań pozabilansowych sektora bankowego udzielonych przez banki zwiększył się i na koniec 2021 r. osiągnął poziom 86,5%.

Wśród tych zobowiązań tradycyjnie zdecydowanie dominowały zobowiązania wynikające z zawartych transakcji pochodnych, które stanowiły aż ok. 97% wartości pozostałych udzielonych zobowiązań i one miały dominujący wpływ na wzrost wszystkich zobowiązań pozabilansowych.

Struktura głównych pozycji pozabilansowych banków w latach 2017–2021 (w %)

Zobowiązania pozabilansowe	2017	2018	2019	2020	2021
Warunkowe udzielone	15,2	14,8	14,1	14,8	13,5
Pozostałe zobowiązania udzielone	84,8	85,2	85,9	85,2	86,5
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

Spośród instrumentów pochodnych największe znaczenie tradycyjnie miały te oparte na instrumencie bazowym będącym stopą procentową. Stanowiły one ponad 75% wszystkich instrumentów pochodnych. Blisko 60% kwoty transakcji na stopę procentową przypadało na transakcje z nierezydentami. Zdecydowanie przeważały z nimi transakcje IRS, a transakcje FRA miały dużo mniejsze znaczenie. Transakcje z rezydentami dotyczyły głównie operacji z podmiotami niebankowymi w zakresie IRS.

Wśród transakcji walutowych także przeważały transakcje z nierezydentami (podobnie ok. 60% wolumenu), a najważniejszymi operacjami były FX swapy i transakcje CIRS. W kontraktach walutowych z krajowymi podmiotami przeważały operacje z podmiotami niefinansowymi, gdzie największe zaangażowanie dotyczyło zdecydowanie transakcji typu *forward*.

WYNIK FINANSOWY SEKTORA BANKOWEGO

Na wynik finansowy banków i jego strukturę, obok czynników związanych z działalnością banków, oddziaływało również stosowanie przez nie różnych standardów rachunkowości – Międzynarodowych Standardów Rachunkowości lub krajowych standardów rachunkowości na poziomie sprawozdań jednostkowych. W konsekwencji stosowania różnych rozwiązań, niektóre pozycje rachunku zysków i strat nie były w pełni porównywalne między bankami stosującymi odmienne standardy rachunkowości.

Analizując wynik finansowy ostatnich dwóch lat, trzeba na wstępie zrobić silne zastrzeżenie dotyczące bardzo dużego wpływu rezerw tworzonych przez poszczególne banki na portfel walutowych kredytów mieszkaniowych. Ponieważ decyzje największych banków o zawiązaniu takich rezerw były podejmowane w różnych latach i widoczne było różne podejście (zwiększanie ich stopniowo lub zawiązywanie jednorazowo), stąd finalne wyniki finansowe całego sektora bankowego zostały poważnie zaburzone przez sposób podejmowania i realizacji takich decyzji. Nie wszystkie zainteresowane banki uczyniły to w takim samym stopniu w tym samym czasie.

Trzeba też dodać, że w 2020 r. jeden duży bank podjął decyzję o zawiązaniu rezerw już po zamknięciu roku i po przygotowaniu naszego raportu, więc przedstawione w naszym raporcie wyniki kompletnie nie odpowiadały finalnym rezultatom sektora bankowego. Należy założyć, że podobne jednorazowe decyzje nie zostaną podjęte w tym roku, ale nie sposób ich też wykluczyć, dlatego analizując poniżej wyniki sektora bankowego warto zrobić to zastrzeżenie. Dane dotyczące sektora bankowego odnoszą się do sytuacji z końca lutego 2022 r.

Wynik finansowy netto sektora bankowego w 2021 r. ukształtował się w wysokości 8 849 mln PLN i nie sposób go porównać z osiągniętym rok wcześniej, gdy sektor bankowy jako całość odnotował stratę w wysokości – 322 mln PLN. Warto dodać tylko w tym miejscu, że po jedenastu miesiącach 2020 r. wynik wynosił 7 894 mln PLN, a po jedenastu miesiącach 2021 r. 12 133 mln PLN. Te dane pokazywały siłę rezerw utworzonych na koniec roku obrachunkowego na wynik sektora bankowego w ostatnich dwóch latach. Wpływ odpisów utworzonych w grudniu był zdecydowanie mniejszy w obu analizowanych latach.

Warto zatem w tym miejscu powtórzyć, że były to wyniki wstępne, a w 2020 r. w wynikach finalnych nastąpiła jeszcze znacząca korekta wyniku finansowego. Z tym większą zatem rezerwą należy podchodzić do wyniku finansowego ostatniego roku.

Uwzględniając powyższe zastrzeżenie, można dokonać oceny tego wyniku, mając nadzieję, że tym razem korekty nie okażą się tak znaczące.

Porównując wynik finansowy 2021 r. z rezultatami uzyskanymi we wcześniejszych latach, trzeba podkreślić, że był on nominalnie i realnie lepszy niż uzyskany w 2020 r. Nie ulegało wątpliwości, niezależnie od wysokich utworzonych rezerw, że wynik poprzedniego roku był najsłabszy od wielu już lat.

Wynik finansowy sektora bankowego w 2021 r. (w mln PLN)

Lp.	Wyszczególnienie	Przychód	Koszty	Wynik
1	2	3	5	7
1	Odsetki	51 069	4 478	46 591
2	Prowizje	22 114	4 999	17 115
3	Przychody z tytułu dywidend	1 452		1 452
4	Pozostałe			3 002
I	Całkowite przychody operacyjne netto			68 160
1	Koszty ogólne, w tym:		35 463	- 35 463
	– wydatki na personel		18 331	- 18 331
	– koszty eksploatacyjne		17 132	-17 132
II	Wynik operacyjny brutto			32 697
1	Amortyzacja		4 637	- 4 637
2 3	Rezerwy Zysk lub strata z tytułu modyfikacji, netto		6 459 - 47	- 6 459 -47
4	Odpisy aktualizujące z tytułu utraty wartości aktywów finansowych		6 737	- 6 737
5	Odpisy aktualizujące z tytułu utraty wartości aktywów niefinansowych		180	- 180
6	Pozostałe odpisy	3		3
III	Wynik z działalności operacyjnej			14 640
1	Ujemna wartość firmy odniesiona do wyniku finansowego	0	0	0
2	Udział w zyskach (stratach) jednostkach podporządkowanych	369	0	369
3	Wynik na operacjach pozostałych	0	21	- 21
4	Zysk (strata) z działalności zaniechanej	0		0
IV	Wynik brutto			14 988
	Podatek dochodowy			- 6 139
	Wynik netto z działalności zaniechanej			0
V	Wynik netto			8 849

Źródło: Dane KNF, obliczenia własne.

Bardzo niskie oficjalne stopy procentowe obowiązujące w Polsce przez większość ubiegłego roku, obowiązywanie wysokiego podatku od instytucji finansowych, wysokie obciążenia banków na BFG (choć jednorazowo zmniejszone w 2021 r.) oraz bardzo szeroki zakresu wydatków banków nieuznawanych za koszt uzyskania przychodów dla celów podatkowych spowodowały razem, że sektor bankowy nie był w stanie osiągnąć wyniku finansowego z lat poprzednich (z wyjątkiem 2020 r.) mimo bardzo silnego ograniczania kosztów swojego działania i ogromnego zwiększenia swoich aktywów. Ostatni raz sektor bankowy wypracował zysk netto w granicach 8 500 mln PLN w 2009 r.

Warto dokonać w tym miejscu analizy poszczególnych składowych rachunku zysków i strat sektora bankowego, aby poznać lepiej czynniki, które spowodowały finalne rezultaty ekonomiczne. Ważna była bowiem także zmiana struktury tego wyniku w ostatnim roku.

W zakresie podstawowego rodzaju dochodów banków, jakimi są dochody z odsetek banki osiągnęły nominalnie wynik gorszy niż rok wcześniej. Stało się to mimo wyraźnego wzrostu sumy bilansowej banków, w tym należności z tytułu kredytów oraz podwyższenia oficjalnych stóp procentowych przez NBP pod koniec 2020 r.

Spadek dochodów odsetkowych wyniósł w 2021 r. 1,2%. Rok wcześniej spadek dochodów z tego źródła 4,3%.

W warunkach bardzo niskich stóp procentowych w NBP ten wynik można uznać za całkiem dobry. Warto pamiętać, że obniżenie stóp procentowych nastąpiło w trakcie 2020 r., a nie od początku tamtego roku. Trzeba też pamiętać, że wówczas przestrzeń dla zmniejszenia oprocentowania depozytów praktycznie już nie istniała w bankach nawet przed obniżkami wprowadzonymi przez NBP w 2020 r. Każde obniżenie stóp procentowych powodowało automatycznie obniżenie marży odsetkowej.

Natomiast w 2021 r. proces podnoszenia stóp procentowych nastąpił dopiero w IV kwartale ubiegłego roku, a więc większy wpływ kolejnych podwyżek stóp procentowych w NBP będzie widoczny dopiero w 2022 r. Realizacji dochodów odsetkowych nie sprzyjał w minionym roku też stosunkowo wolny wzrost akcji kredytowej oraz nadal wysoka dynamika depozytów, zarówno klientowskich, jak i pozyskanych od sektora finansowego.

Warto zauważyć, że wynik osiągnięty w 2021 r. został też wypracowany przy nieco wyższym tempie wzrostu kredytów mieszkaniowych oraz przy niższej dynamice kredytów konsumpcyjnych, zaś w zakresie kredytów gospodarczych wyższa była dynamika kredytów dla dużych przedsiębiorstw niż dla sektora MSP. To powodowało trudniejsze uwarunkowania dla dynamiki wzrostu dochodu odsetkowego w bankach. Także łagodzenie warunków kredytowania, w tym ustalanej marży kredytowej, przez większą część roku nie sprzyjało zwiększaniu dochodu z tego źródła.

Przychody odsetkowe banków zmniejszyły się o niemal 10% w porównaniu z rokiem poprzednim. To była bardzo duża zmiana pokazująca trudności banków w działaniu w warunkach ultraniskich stóp procentowych. Warto zwrócić przy tym uwagę, że nastąpiło to w okresie, gdy suma bilansowa banków wzrosła o niemal 10%, sama akcja kredytowa wzrosła o ponad 5%, portfel papierów wartościowych wzrósł o 6%, a należności od sektora finansowego o ponad 18%. Jeśli dodać do tego poprawiającą się jakość portfela kredytowego, to pokazuje to skalę wyzwań dla banków, jakie istniały w minionym roku. Dla porównania warto jeszcze dodać, że w 2020 r. przychody odsetkowe też zmniejszyły się – o ponad 14%, a więc w skali dwóch ostatnich lat przychody odsetkowe obniżyły się o 25%. To bardzo duża zmiana, jeśli pamięta się, że jest to największe źródło przychodów banków.

Spadek przychodów musiał być choć częściowo zrekompensowany zmniejszeniem kosztów banków z tytułu zapłaconych odsetek. W 2021 r. zostały one obniżone o ponad połowę. Koszty odsetkowe ostatniego roku odpowiadały 46,8% kosztów roku poprzedniego. W 2020 r. redukcja kosztów wyniosła 43,4%. Te dane pokazują, jak głęboka musiała być redukcja kosztów odsetkowych w warunkach obowiązywania bardzo niskich stóp procentowych, aby wynik odsetkowy uległ w każdym z ostatnich dwóch lat tylko relatywnie niedużemu obniżeniu. Gdyby to obniżenie stóp procentowych nastąpiło w warunkach nieco większej konkurencji o depozyty bankowe, to trudno byłoby sobie wyobrazić wyniki realizowane przez poszczególne banki i przez cały sektor bankowy.

Warto dodać, że silna redukcja kosztów odsetkowych nastąpiła w warunkach wysokiego wzrostu sumy depozytów klientowskich, szczególnie silnej w 2020 r. W sytuacji, gdy banki dysponowały dużymi rozmiarami depozytów klientowskich, także odnoszonymi do skali prowadzonej przez siebie akcji kredytowej, odczuwały one bardzo małe zainteresowanie pozyskiwaniem nowych środków od klientów poprzez stosowanie atrakcyjnego oprocentowania dla deponentów, a musiały jednocześnie bronić pozytywnych wyników finansowych prowadzonej działalności.

Zmniejszenie dochodów odsetkowych w 2021 r. spowodowało obniżenie znaczenia tej kategorii dochodów w całości dochodów z działalności bankowej. Udział dochodów odsetkowych w dochodach z działalności bankowej wyniósł w 2021 r. 68,4% i zmniejszył się aż o 7,7 pkt proc. Ten wynik pokazał, że banki odrobiły lekcję i udało im się zwiększyć nominalnie i znaczenie dochodów pozaodsetkowych. To duże osiągnięcie sektora bankowego w ostatnim roku. Można bowiem w tym miejscu przypomnieć, że rok wcześniej odnotowano wzrost znaczenia dochodów odsetkowych w całym wyniku z działalności bankowej mimo nominalnego obniżenia wyniku z tytułu odsetek.

Ten wynik ostatniego roku podkreślał znaczenie dochodów pozaodsetkowych dla wyników banków, choć oczywiście nadal dominujący udział miały dochody odsetkowe. Po wielu latach utyskiwań można też odnotować, że teza o konieczności szybszego wzrostu znaczenia dochodów pozaodsetkowych we współczesnych systemach bankowych, wreszcie zaczęła być realizowana także przez sektor bankowy w Polsce.

Dochody pozaodsetkowe sektora bankowego wyniosły w 2021 r. 21 569 mln PLN. Rok wcześniej banki wypracowały z tego źródła dochód w wysokości zaledwie 14 825 mln PLN. To pokazuje skalę wzrostu dochodów pozaodsetkowych w ostatnim roku – 45,5%. Dla równowagi trzeba jednak dodać, że ta baza odniesienia z 2020 r. była wyjątkowo niska. Przykładowo w 2019 r. wszystkie dochody pozaodsetkowe wyniosły 21 511 mln PLN, a więc można powiedzieć, że nominalnie były dokładnie takie same, jak w ostatnim roku. Trzeba jednak pamiętać, że przez dwa ostatnie lata suma bilansowa sektora bankowego wyraźnie wzrosła, więc i potencjał do rozwoju dochodów pozaodsetkowych też był wyraźnie większy.

Oczywiście należy w tym kontekście pamiętać o licznych ograniczeniach regulacyjnych wzrostu tych dochodów, takich jak: ustawowe obniżenie opłat związanych z kartami płatniczymi, prawo do bezpłatnego rachunku bankowego, czy zmniejszenie bieżących przychodów ze sprzedaży ubezpieczeń w części banków po zmianie zasad rozliczania operacji *bancassurance*. Nie może to stanowić jednak pełnego wyjaśnienia istniejącej sytuacji. Bez dalszej zmiany polityki banków i wzmocnienia jeszcze nacisku na dochody pozaodsetkowe trudno będzie tym podmiotom poprawić rentowność działania w przyszłości.

Największą pozycję dochodów pozaodsetkowych stanowiły tradycyjnie dochody osiągnięte w formie

opłat i prowizji. Stanowiły one blisko 80% dochodów pozaodsetkowych zrealizowanych przez sektor bankowy. W poprzednim roku dochody z opłat i prowizji stanowiły nawet ponad 100% całości dochodów pozaodsetkowych. Wynikało to z faktu, że w okresie gorszej koniunktury gospodarczej w 2020 r. trudniej było bankom realizować dochody pozaodsetkowe z pozostałych źródeł.

Dochody z tytułu prowizji wzrosły w 2021 r. o 15,3% i wynik ten uzyskano po wzroście tej pozycji rok wcześniej o 11,1%. To pokazywało tendencję rosnącą w zakresie przywiązywania wagi do dochodów banków z opłat i prowizji.

Na podkreślenie zasługuje, że większe dochody z opłat i prowizji pochodziły głównie ze wzrostu przychodów z tego źródła, a nie ograniczania kosztów. Przychody banków wzrosły w tym obszarze o 13,5%, a koszty o 7,7%.

Banki uzyskały w 2021 r. też lepszy wynik z tytułu dochodów z dywidend. W warunkach pandemii 2020 r. podjęte zostały liczne decyzje o ograniczeniu wypłat z podziału zysku dla akcjonariuszy. W następnym roku warunki gospodarcze do wypracowania zysku były trudniejsze, ale w lepszym 2021 r. skłonność do wypłaty dywidend mogła wzrosnąć. W efekcie, dochody banków z dywidend wzrosły o blisko 60% w porównaniu z rokiem poprzednim. Jednakże, jeśli porówna się wynik ostatniego roku z 2019 r., to trzeba stwierdzić, że był on nadal bardzo ograniczony. Wynik 2021 r. odpowiadał ok. 2/3 wyniku uzyskanego dwa lata wcześniej.

Lepszy wynik został zrealizowany też przez banki w minionym roku w zakresie dochodów z pozostałych źródeł, tj. operacji finansowych i operacji wymiany. Dochody banków z tego źródła cechują się jednak w dłuższej perspektywie stosunkowo wysoką zmiennością i silny wzrost lub spadek dochodów w jednym roku nie może stanowić podstawy do wyciągania daleko idących wniosków. Tym niemniej wynik 2021 r. skonfrontowany z rezultatem 2020 r. robił wrażenie. W ostatnim roku dochód z tego źródła wyniósł 3 002 mln PLN, podczas gdy rok wcześniej banki poniosły straty w wysokości 941 mln PLN.

Wynik zasługuje na podkreślenie tym bardziej, że w 2021 r. został on zrealizowany w warunkach zmian stóp procentowych dopiero pod koniec roku. Natomiast dochody banków z operacji wymiany były w dużym stopniu pochodną zmian kursu walutowego złotego względem najważniejszych walut obcych i zapotrzebowania na waluty obce, ale zmiany te były generalnie też mniejsze niż w 2020 r. Rosnąca wymiana międzynarodowa polskiej gospodarki powinna pozytywnie oddziaływać na dochody osiągane przez banki, nawet jeśli kantory internetowe ograniczają skalę tych korzyści.

Łącznie wynik uzyskany z działalności bankowej (całkowite dochody operacyjne) wyniósł 68 160 mln PLN i był o 10% wyższy od wyniku z poprzedniego roku. Dla szerszego porównania warto jednak dodać, że w 2019 r. wynik ten wyniósł 70 627 mln PLN, a zatem był wówczas nominalnie wyższy niż w ostatnim roku. Jeśli doda się, że w tym okresie nastąpił bardzo szybki wzrost sumy bilansowej sektora bankowego, to choć oczywiście wzrost sumy bilansowej nie mógł być jedynym czynnikiem poprawy wyniku, to pokazuje to możliwości wzrostu wyniku z działalności bankowej.

Porównanie wyniku finansowego sektora w 2021 r. z wynikiem z 2020 r. (w mln PLN)

Lp.	Wyszczególnienie	Wynik 2020 r.	Wynik 2021 r.	Dynamika 2020=100%
1	Odsetki	47 139	46 591	98,8
2	Prowizje	14 850	17 115	115,3
3	Przychody z tytułu dywidend	916	1 452	158,5
4	Pozostałe	- 941	3 002	X
I	Całkowite przychody operacyjne, netto	61 964	68 160	110,0
1	Koszty ogólne, w tym:	- 34 706	- 35 463	102,2
	– wydatki na personel	- 17 750	- 18 331	103,3
	– koszty eksploatacyjne	- 17 256	-17 132	99,3
II	Wynik operacyjny brutto	27 258	32 697	120,0
1	Amortyzacja	- 4 593	- 4 637	101,0
2	Rezerwy	- 5 496	- 6 459	117,5
3	Zysk lub strata z tytułu modyfikacji	- 177	- 47	26,6
4	Odpisy aktualizujące z tytułu utraty wartości aktywów finansowych	- 12 175	- 6 737	55,3
5	Odpisy aktualizujące z tytułu utraty wartości aktywów niefinansowych	- 625	- 180	28,8
6	Pozostałe odpisy	- 548	3	X
III	Wynik z działalności operacyjnej	3 644	14 640	401,8
	Ujemna wartość firmy odniesiona do wyniku finansowego	0	0	X
	Udział w zyskach (stratach) jedn. podporządkowanych	138	369	267,4
	Wynik na pozostałych operacjach Zysk/strata brutto z działalności zaniechanej	- 21 0	- 21 0	100,0 X
IV	Wynik brutto	3 761	14 988	398,5
	Podatek dochodowy	- 4 083	- 6 139	150,4
V	Wynik netto	- 322	8 849	X

Źródło: Dane KNF, obliczenia własne.

Działając w warunkach silnych dodatkowych obciążeń finansowych oraz historycznie niskich stóp procentowych, banki musiały kontynuować politykę restrykcyjnego limitowania kosztów swojego funkcjonowania. Niestety dodatkowe obciążenia finansowe nałożone na banki spowodowały, że koszty działania tych instytucji rosły silnie w ostatnich latach. O ile w 2015 r. było to spowodowane głównie wydatkami na pokrycie kosztów upadłości największego wówczas banku spółdzielczego w Polsce, o tyle w następnych czterech latach był to skutek głównie istnienia podatku od instytucji finansowych oraz wysokich składek banków na system gwarantowania depozytów i system uporządkowanej restrukturyzacji. Wysoko ustanowiony poziom docelowy dla systemu gwarantowania depozytów powodował, że składki banków były bardzo wysokie, zwłaszcza w stosunku do wypracowanego dochodu przez sektor bankowy.

W 2021 r. koszty działania banków pozostały praktycznie na poziomie 2019 r. Po niewielkim spadku odnotowanym w 2020 r. w następnym roku nastąpił ich wzrost o 2,2%. Dla szerszego porównania można przypomnieć, że w samym tylko 2018 r. wzrost tych kosztów wyniósł 9,3%. Stabilizacja kosztów została zrealizowana w warunkach silnego tempa wzrostu aktywów sektora bankowego i znaczącego poziomu inflacji. Banki dążyły więc do ograniczania kosztów m.in. poprzez dalszą redukcję zatrudnienia i zmniejszenia liczby placówek bankowych.

W strukturze kosztów działania banków nastąpił powrót do tendencji obserwowanej do 2019 r., polegającej na wyższej dynamice wydatków na personel niż dynamice wydatków eksploatacyjnych. W 2019 r. wydatki na personel zwiększyły się jeszcze o 4,5%, w następnym zmniejszyły się o 1,7%, a w ostatnim roku znów wzrosły (tym razem o 3,3%). Wzrost kosztów pracy nastąpił w warunkach zmniejszenia się liczby osób zatrudnionych w bankach komercyjnych i bankach spółdzielczych (o 4%). W 2021 r. wzrost kosztów był wynikiem większej presji płacowej, spowodowanej wyższą inflacją, niskim bezrobociem, a także zapowiedziami wprowadzenia niekorzystnych zmian podatkowych dla pracowników.

Koszty eksploatacyjne zmniejszyły się w 2021 r. o 0,7%. W warunkach wyższej inflacji, wyższych kosztów energii ten rezultat mógł wynikać tylko z dwóch zasadniczych przyczyn: dalszego oszczędzania na wydatkach rzeczowych oraz mniejszych składek wnoszonych przez banki do Bankowego Funduszu Gwarancyjnego. To bowiem właśnie w tej pozycji znalazły odzwierciedlenie główne skutki finansowe wysokich obciążeń finansowych banków powstałych w ostatnich latach. W 2020 r. banki zapłaciły podatek od instytucji finansowych w wysokości ponad 4 150 mln PLN i był on wyższy niż rok wcześniej. Można też odnotować, że ten minimalny w sumie spadek kosztów nastąpił w okresie dalszego silnego zmniejszenia się sieci placówek bankowych.

Niewielki wzrost kosztów ogólnych działania banków w 2021 r. przy jednoczesnym silniejszym wzroście wyniku z działalności bankowej spowodował znaczną poprawę wyniku operacyjnego brutto. Ukształtował się on w wysokości 32 697 PLN i był o 20% wyższy niż w 2020 r. Trzeba jednak w tym miejscu przypomnieć, że baza odniesienia z 2020 r. była wyjątkowo niska.

Koszty z tytułu amortyzacji były w minionym roku niewiele wyższe niż w 2020 r. (wzrost o 1%) i były zbliżone do wyniku z 2019 r. Różnica w poziomie odpisów amortyzacyjnych między ostatnimi trzema latami, a okresem wcześniejszym była jednak ogromna na skutek dużych inwestycji poniesionych w 2018 r.

Na wielkość wyniku operacyjnego netto duży wpływ ma zwykle wynik zrealizowany na zabezpieczeniach. Była to zawsze olbrzymia pozycja w ujęciu nominalnym i nawet niewielka jej zmiana istotnie wpływała na wielkość wypracowanego zysku w sektorze bankowym.

W 2020 r. koszty, wynikające z salda utworzonych rezerw celowych/odpisów aktualizujących z tytułu utraty wartości aktywów finansowych, zwiększyły się o blisko 40%. Ten wysoki wzrost odpisów nie mógł w 2020 r. dziwić w warunkach dużo gorszej koniunktury makroekonomicznej kraju i pogorszenia się jakości portfela kredytowego, wzrostu wolumenu kredytów z utratą wartości. Ten poziom był wówczas też finalnie dużo wyższy niż pierwotnie wykazały banki, co wynikało z konieczności dotworzenia rezerw w następstwie niedoszacowania ryzyka makroekonomicznego po wybuchu pandemii koronawirusa.

W następnym roku mieliśmy do czynienia z odwrotnym zjawiskiem. Znacznie lepsza sytuacja gospodarcza kraju, niesprawdzenie się negatywnych scenariuszy rozwoju ekonomicznego wielu przedsiębiorstw spowodowały znaczną poprawę jakości portfela kredytowego. W efekcie skala odpisów musiała zmniejszyć się. Rozwiązywano nawet odpisy utworzone rok wcześniej. Odpisy dokonane w 2021 r. były prawie o połowę niższe niż w 2020 r.

Mimo mniejszej skali odpisów, ale przy lepszej jakości portfela kredytowego, poziom pokrycia należności o niższej jakości odpisami i rezerwami (tzw. wyrezerwowania portfela należności gorszej jakości) pozostał wysoki. Zmniejszył się on wprawdzie w 2021 r. z 59,4% do 58,1% (obliczonego dla fazy 3), ale pozostał na jednym z najwyższych poziomów spośród wszystkich krajów UE i na poziomie zbliżonym do końca 2019 r.

Saldo odpisów aktualizujących (mld PLN)

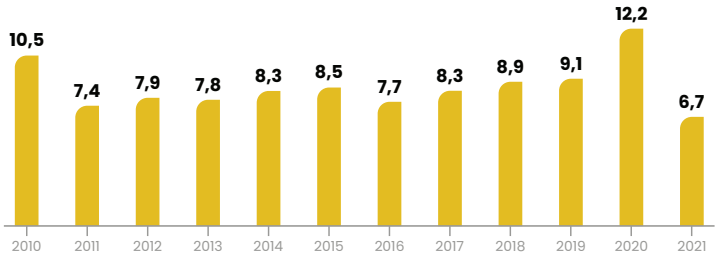

Źródło: Dane KNF.

Uzyskane faktycznie saldo odpisów miało istotny wpływ na dynamikę wyniku finansowego sektora bankowego. W ujęciu nominalnym saldo odpisów wyniosło 6 737 mln PLN i było o 5 438 mln PLN niższe niż rok wcześniej. Wynik ten został też osiągnięty przy relatywnie mniejszym znaczeniu wpływu kursu walutowego złotego w stosunku do głównych walut obcych (choć kierunek zmiany pozostał niekorzystny dla kredytobiorców), co mogło sprzyjać pewnemu ograniczeniu skali wymaganych odpisów w bankach z tytułu jakości portfela kredytów walutowych, w tym zwłaszcza dużego portfela kredytów mieszkaniowych. Omawiając te dane, trzeba jednak jeszcze raz zastrzec, że są to dane wstępne i mogą one ulec zmianie po audycie.

W 2021 r. bardzo silny wpływ na wyniki sektora bankowego miało ponownie saldo utworzonych rezerw. Jeszcze w 2019 r. utworzone rezerwy wynosiły 2 405 mln PLN. W następnym roku wzrosło ono bardzo silnie do 5 496 mln PLN, a w ostatnim roku wyniosło 6 459 mln PLN. Tak potężne kwoty musiały bardzo silnie oddziaływać na wynik całego sektora bankowego. Właściwie decyzja

jednego banku w 2020 r. o utworzeniu wysokiej rezerwy przesądziła o wykazaniu straty przez cały sektor bankowy. W 2021 r. mimo jeszcze większej utworzonej rezerwy sektor nie wykazał straty, gdyż podstawa wypracowanego dochodu była znacznie wyższa. Przedstawione dane pokazują, że była to pozycja dynamiczna, podlegająca znaczącym korektom, zwłaszcza pod koniec roku. W 2021 r. kwota odpisanych rezerw była o połowę mniejsza niż wykazana w grudniu. O wielkości utworzonych rezerw decydował bowiem dochód wypracowany w danym roku. Te rezerwy mogły być tworzone z trochę większą elastycznością, zwłaszcza gdy zdecydowana większość nich została oczywiście zawiązana na ryzyko prawne oraz potencjale ugody z kredytobiorcami dotyczące walutowych kredytów mieszkaniowych.

Po potrąceniu powyższych kosztów wynik brutto sektora bankowego wyniósł w ostatnim roku 14 988 mln PLN i był prawie czterokrotnie wyższy od wyniku zrealizowanego w 2020 r. Trzeba jednak w tym miejscu dodać, że nie może to być powodem do optymizmu, skoro w 2019 r. wynik brutto wyniósł 19 324 mln PLN, a więc nominalnie wiele więcej niż w 2021 r.

Podatek dochodowy zapłacony przez sektor bankowy w 2021 r. wyniósł 6 138 mln PLN. Musiał on być oczywiście wyższy niż w 2020 r., bo zupełnie inna była podstawa opodatkowania. Wracając do wyników 2020 r., warto tylko nadmienić, że na skutek dużych odpisów i rezerw kwota podatku dochodowego zapłaconego przez banki była wyższa niż zysk brutto sektora bankowego. Na ten wynik wpływał też fakt, że w sektorze bankowym była całkiem znaczna grupa banków, która nie wypracowała zysku i to wpływało na średni poziom opodatkowania całego sektora.

W 2021 r. efektywna stopy obciążenia dochodu brutto sektora bankowego podatkiem dochodowym od osób prawnych wyniosła 41%. Rok wcześniej, jak wspomniano, przekroczyła ona 100%. W 2019 r. wynosiła 28,6%. Zatem stopa uzyskana w 2021 r. była ponad dwukrotnie wyższa od nominalnej stawki podatku (19%). Na skutek restrykcyjnych przepisów podatkowych efektywna stopa opodatkowania będzie pozostawała na wysokim poziomie też w kolejnych latach. Trzeba bowiem pamiętać, że kwota podatku była skutkiem zastosowania podejścia, w którym podatek od instytucji finansowych nie jest uznawany za koszt uzyskania przychodów dla celów obliczenia podatku dochodowego i podobnie rzecz ma się z opłatami wnoszonymi przez banki do Bankowego Funduszu Gwarancyjnego. O restrykcyjnych przepisach podatkowych dotyczących możliwości zaliczania odpisów/rezerw na kredyty zagrożone do kosztów uzyskania przychodów była już mowa przed chwilą, a przecież te odpisy i rezerwy wzrosły w 2021 r. wyraźnie. Dodać do tego można jeszcze, że część banków poniosła w 2021 r. stratę i to także wpływało na poziom efektywnego opodatkowania w skali całego sektora bankowego.

Nominalna i efektywna stopa opodatkowania banków (%)

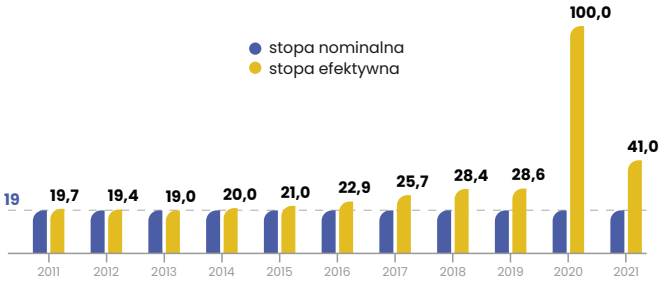

Źródło: Dane KNF.

Wynik finansowy netto sektora bankowego (mld PLN)

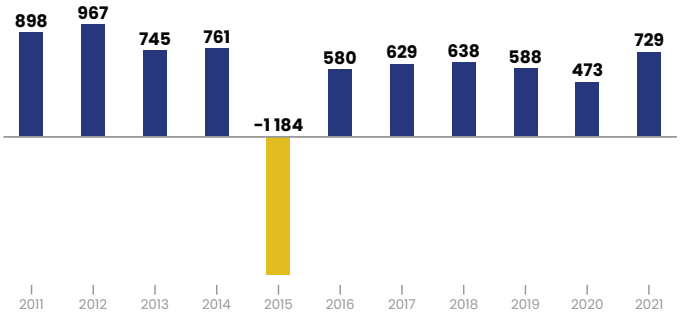

Źródło: Dane KNF..

Po odliczeniu podatku dochodowego i po odprowadzeniu pozostałych obowiązkowych obciążeń zysku, wynik finansowy netto sektora bankowego wyniósł w 2021 r. 8 849 mln PLN. Warto w tym miejscu podkreślić, że został on zrealizowany w okresie wyraźnie lepszej koniunktury gospodarczej niż miała ona miejsce rok wcześniej. Umiejętność wygenerowania zysku w trudnych warunkach regulacyjnych zasługiwała na szczególny szacunek i podkreślała zdolność kierownictw banków do uzyskiwania wyników finansowych w bardzo trudnych warunkach. Zmiany regulacyjne wprowadzone w ostatnich latach spowodowały, że osiąganie dobrych wyników finansowych przez sektor bankowy było i będzie w najbliższej przyszłości praktycznie niemożliwe, co będzie skutecznie hamować budowę kapitałów własnych i możliwości rozwoju akcji kredytowej banków.

Trzeba też dodać, że na łączny wynik finansowy sektora bankowego wpływa także ujemny wynik finansowy wypracowany przez część banków. Zgodnie z danymi KNF na koniec 2021 r. było takich banków 25, zarówno komercyjnych, jak i spółdzielczych, a łączna kwota wykazanych strat wynosiła 4 mld PLN. Po odjęciu tej kwoty kwota zysku całego sektora bankowego byłaby znacznie wyższa.

WYBRANE WĘZŁOWE WSKAŹNIKI DZIAŁALNOŚCI BANKÓW

Wybrane węzłowe wskaźniki działalności banków wskazują na zmianę wyników działalności banków w 2021 r. na tle sytuacji występującej w latach poprzednich. Pozwalają one zaobserwować zmiany struktury dochodów, kosztów i efektywność działania sektora bankowego w dłuższym horyzoncie.

Jak wskazano już wyżej, analiza źródeł dochodów banków wskazuje na wzrost znaczenia dochodów pozaodsetkowych w 2021 r. kosztem malejącej roli dochodów pozaodsetkowych. Stanowiło to odwrócenie trendu obserwowanego w poprzednich latach, nawet w sytuacji obniżenia stóp procentowych przez NBP w 2020 r.

Warto podkreślić, że nawet duży wzrost znaczenia dochodów pozaodsetkowych nie spowodował, że ich udział w dochodach całkowitych był wyższy niż na przykład w 2017 r. Oczywiście wówczas dochody pozaodsetkowe były nieco inaczej wyliczane w zakresie braku obowiązku rozłożenia ich w czasie, jeśli były one związane z kredytem bankowym.

Współczynniki operacyjne dochodów w latach 2017–2021 (w %)

Udział w wyniku z działalności bankowej	2017	2018	2019	2020	2021
Dochodów odsetkowych	66,6	69,4	69,5	76,1	68,4
Dochodów pozaodsetkowych	33,4	30,6	30,5	23,9	31,6

Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

W zakresie sposobu rozdysponowania dochodu, powstałego z działalności bankowej, nastąpiły w minionym roku także zmiany. Zauważalne było stale rosnące znaczenie już i tak wysokich kosztów działania banków, włączając to także koszty amortyzacji. W ostatnim roku koszty działania banków (pracownicze oraz eksploatacyjne wraz z amortyzacją) stanowiły już 58,6% dochodu z działalności bankowej. Wyjątkowo wysokie były one w 2020 r., ale w ostatnim roku były także jednymi z najwyższych. Warto dodać, że w pierwszej połowie drugiej dekady XXI w. udział tych kosztów oscylował wokół 51%. Ten olbrzymi skok był rezultatem wysokich obciążeń, jakich doświadczył sektor bankowy w ostatnich latach, najpierw z tytułu poniesienia kosztów funkcjonowania systemu gwarantowania depozytów, potem z tytułu obowiązywania specjalnego podatku od instytucji finansowych, w końcu obniżek stóp procentowych.

Poziom obciążeń banków z tytułu utworzonych odpisów netto wzrósł w ostatnich latach także bardzo silnie i znalazło to swoje odzwierciedlenie we wzroście udziału tej pozycji w rozdysponowaniu dochodu. Już w 2019 r. był on najwyższy od czterech lat, ale w następnym roku pobił on negatywny rekord, osiągając ponad 30% dochodu do rozdysponowania. W 2021 r. to znaczenie trochę zmalało (do poniżej 20%) dzięki niższym odpisom i wyższym dochodom banków, ale nadal procentowo

to był drugi najwyższy wynik w historii ostatnich lat polskiej bankowości. To oznaczało, że prawie co piąta złotówka z wypracowanego dochodu została przeznaczona na odpisy i rezerwy.

Łącznie koszty w rozdysponowaniu dochodu wyniosły w 2020 r. rekordowe 94% dochodu. Na zysk brutto przypadało tylko 6%. To były już zatrważające dane. W 2021 r. ten wskaźnik udziału zysku brutto zwiększył się do prawie 23%. To była ogromna różnica w porównaniu z rokiem poprzednim, ale nadal był to wynik dużo gorszy od obserwowanego w latach wcześniejszych.

W rozdysponowaniu wyniku rosło od 2017 r. znaczenie podatku dochodowego. Jednak w 2020 r. uległo ono zmniejszeniu, co było pochodną silnego zmniejszenia się zysku brutto. W 2021 r. sektor bankowy powrócił na ścieżkę rosnącego znaczenia podatku dochodowego w rozdysponowaniu dochodu. Podatek stanowił już 9% wyniku z działalności bankowej.

Gdyby do tej wielkości dodać jeszcze ciężar podatku od instytucji finansowych, to ten udział nie wynosiłby 9%, ale ok. 19% dochodu sektora bankowego.

W ostateczności na zysk netto nie pozostawało już wiele środków. W ostatnim roku znaczenie zysku netto banków w rozdysponowaniu wynikiem wyniosło 12,9% i pomijając specyficzny 2020 r., było ono najniższe od wielu lat, zwłaszcza po nałożeniu na banki wysokich obciążeń z tytułu specjalnego podatku od instytucji finansowych oraz wzrostu obciążeń składkami na BFG. Rosły także koszty banków z tytułu pokrycia kosztów działania nadzoru bankowego.

Współczynniki operacyjne rozdysponowania wyniku z działalności bankowej w latach 2017–2021 (w %)

Udział w wyniku z działalności bankowej	2017	2018	2019	2020	2021
Koszt działania banków (koszty ogólne + amortyzacja)	56,3	56,2	55,6	63,5	58,6
Odpisy na rezerwy netto (odpisy +rezerwy)	15,0	15,7	17,0	30,4	19,5
Zysk netto	21,4	20,1	19,6	- 0,5	12,9
Podatek dochodowy	7,4	8,0	7,8	6,6	9,0

Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

Analizując strukturę kosztów eksploatacyjnych banków, warto podkreślić zmiany, jakie zaszły w 2020 r. Nie były one bardzo duże, gdyż dynamika najważniejszych pozycji była w miarę zbliżona, ale tym niemniej pewne zmiany w tej strukturze nastąpiły.

Wśród kosztów działania banków większą dynamiką przestały cechować się w minionym roku wydatki na personel. Zmniejszenie zatrudnienia i zmiana sytuacji na rynku pracy spowodowały, że bankom udało się ograniczyć wzrost tych kosztów, ale nie zmniejszyć je w wielkościach bezwzględnych. W efekcie ich udział w całości kosztów eksploatacyjnych banków zwiększył się o 1,3 pkt proc. do poziomu 45,7%. Była to sytuacja odmienna od odnotowanej rok wcześniej, gdy koszty te zmniejszyły się i ich udział także zmniejszył się (o 0,8 pkt proc.). Wydatki na personel pozostały też w obu latach największą pozycją w całości kosztów eksploatacyjnych banków.

Udział kosztów eksploatacyjnych zmniejszył się w całości kosztów działania banków – z 43,9% do 42,7%. Pozostawał on też na dużo niższym poziomie niż obserwowany jeszcze kilka lat temu (np. w latach 2016–2018). Sytuacja taka utrzymuje się pomimo tego, że w kosztach eksploatacyjnych mieszczą się dodatkowe obciążenia ponoszone przez sektor bankowy z tytułu podatku od instytucji finansowych, opłat na BFG.

Mniejsze nieco znaczenie kosztów eksploatacyjnych w ostatnim roku wynikało z jednorazowego obniżenia przez Bankowy Fundusz Gwarancyjny wysokości składek pobieranych w 2021 r. Gdyby stawki składek obowiązywały w 2021 r. analogiczne jak rok wcześniej, to wówczas proporcje kosztów eksploatacyjnych i wydatków na personel nie zmieniłyby się w ostatnim roku. Zapewne w 2022 r. nastąpi też powrót do sytuacji z lat wcześniejszych.

Trzeba w tym miejscu raz jeszcze powtórzyć, że znaczenie kosztów eksploatacyjnych wzrosło w bankach w ostatnich latach na skutek wzrostu obciążeń banków z tytułu opłat wnoszonych do BFG. Ciężar opłat na BFG w całości kosztów eksploatacyjnych pozostał wysoki, choć nie tak wysoki, jak w rekordowym 2015 r., w którym udział wpłat na BFG w kosztach działania banków wyniósł aż 12,7% na skutek konieczności zebrania od banków środków finansowych na wypłaty depozytów gwarantowanych w upadłym SK Banku. W 2020 r. koszt wpłat na BFG odpowiadał ponad 8% kosztów działania banków i 18,4% kosztów eksploatacyjnych. Dzięki jednorazowemu obniżeniu składek ich udział w kosztach eksploatacyjnych spadł do 5,6% kosztów działania banków i 13% kosztów eksploatacyjnych. Był to zatem poziom porównywalny do znaczenia z lat 2017–2018. Warto jednak w tym miejscu przypomnieć, że jeszcze w 2010 r. koszty banków ponoszone na rzecz BFG kształtowały się na poziomie zaledwie ok. 1% kosztów działania.

Koszty eksploatacyjne banków w latach 2017–2021 (w mln PLN) i ich dynamika w 2021 r.

Wyszczególnienie	2017	2018	2019	2020	2021	Dynamika 2020=100%
Koszty eksploatacyjne	16 418	16 470	17 070	17 256	17 132	99,3
- wpłaty banków na Bankowy Fundusz Gwarancyjny	2 103	2 116	2 738	3 175	2 230	70,2
- podatek bankowy	3 631	3 617	4 025	4 125	4 125	100,0

Źródło: Dane NBP.

Od 2016 r. istnieje też drugi bardzo istotny dodatkowy koszt działania banków – podatek sektorowy od instytucji finansowych. Gdyby odnieść go do kosztów banków, to okazałoby się, że stanowił w 2021 r. 11,7% kosztów działania banków i 24,2% kosztów eksploatacyjnych. Rok wcześniej ich udział wynosił aż 12% kosztów działania banków i 24% kosztów eksploatacyjnych.

Sumując powyższe obciążenia, trzeba wskazać, że składki na BFG oraz podatek od niektórych instytucji finansowych stanowiły łącznie blisko 42,4% kosztów eksploatacyjnych w sektorze bankowym w 2020 r. i 37,2% w 2021 r. Ten wynik osiągnięto w sytuacji, gdy najmniejsze banki oraz banki realizujące program postępowania naprawczego były zwolnione z podatku sektorowego od instytucji finansowych.

Znaczenie kosztu amortyzacji uległo olbrzymiemu zwiększeniu w całości kosztów w 2019 r. i utrzymało się na podobnym poziomie w 2020 r. i 2021 r. W latach 2016–2018 udział tego kosztu w całości kosztów eksploatacyjnych oscylował jeszcze wokół 8%, podczas gdy od 2019 r. wzrósł powyżej 11%. Ten wzrost znaczenia amortyzacji w dobie konieczności stałego unowocześniania usług bankowych i odpowiedniego wyposażenia banków w środki trwałe był symptomatyczny i nie może dziwić.

Struktura kosztów działania banków w latach 2017–2021 (w %)

Wyszczególnienie	2017	2018	2019	2020	2021
Wynagrodzenia + narzuty	46,2	46,7	45,2	44,4	45,7
Amortyzacja	8,2	8,0	11,3	11,7	11,6
Koszty eksploatacyjne	45,6	45,3	43,5	43,9	42,7
– w tym wpłaty na BFG	6,1	6,0	7,1	8,1	5,6

Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

Łączny wzrost kosztów działania banków wyniósł tylko o 2,2%, a więc nie była to duża zmiana, biorąc szczególnie pod uwagę, że suma bilansowa sektora bankowego zwiększyła się w tym czasie o 9,5%.

Wskaźnik C/I w 2021 r. wyniósł 58,8%, podczas gdy rok wcześniej ukształtował się na poziomie 63,4%. To pokazuje skalę pogorszenia sytuacji w 2020 r. i stopniową poprawę w 2021 r. w trudnych warunkach regulacyjnych, ale też wskazuje na różnicę, o ile ten wynik był słabszy niż uzyskany przykładowo w 2014 r. (ok. 51%) – przed nałożeniem dodatkowych wysokich obciążeń. Sektorowi bankowemu udało się jednak osiągnąć wynik poniżej granicznej wielkości 60%.

Wskaźnik kosztów operacyjnych (%)

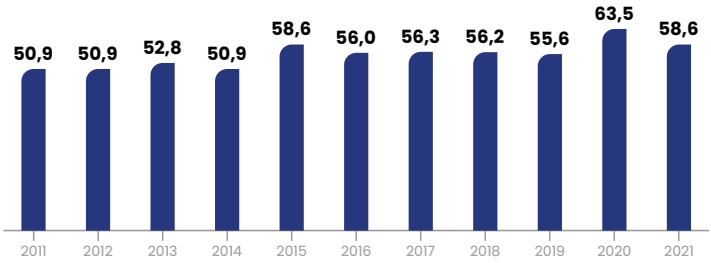

Źródło: Dane KNF.

WSKAŹNIK C/I w UE w III kw. 2021 r. (%)

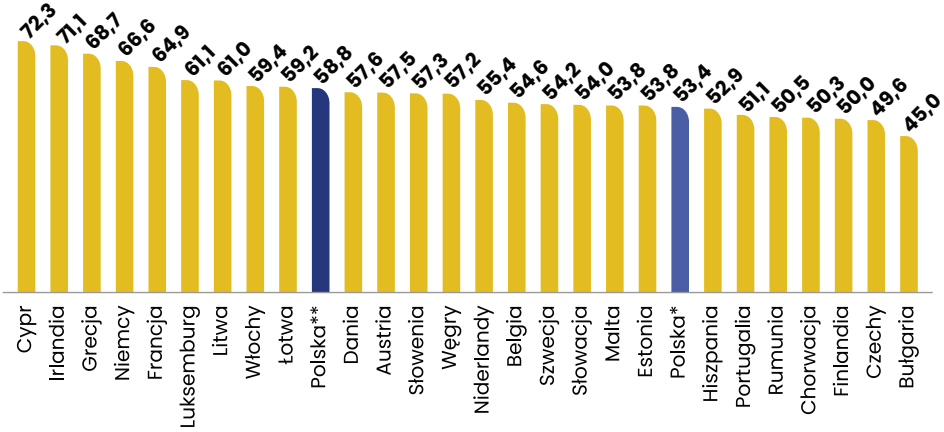

** Polska – wskaźnik C/I w III kw. 2021 r. wg danych EBC*
*** Polska – wskaźnik C/I na koniec 2021 r. wg danych KNF*

Źródło: Dane KNF, EBC.

Analiza kształtowania się wybranych kluczowych współczynników operacyjnych banków wskazała na obniżenie się w 2021 r. poziomu marży odsetkowej zrealizowanej przez sektor bankowy. Ukształtowała się ona na poziomie 1,9% i była ponownie najniższa w ostatnich latach. Obniżenie dochodu odsetkowego nastąpiło w warunkach szybkiego wzrostu aktywów sektora bankowego i stąd pogorszenie wskaźnika efektywności. Na zmianę efektywności wpłynęła zmiana struktury aktywów w warunkach niskich stóp procentowych poprzez zmniejszenie znaczenia należności kredytowych w bilansie. Pogorszenie wyniku nastąpiło mimo generalnej poprawy jakości należności od podmiotów sektora niefinansowego w minionym roku.

Marża odsetkowa (%)

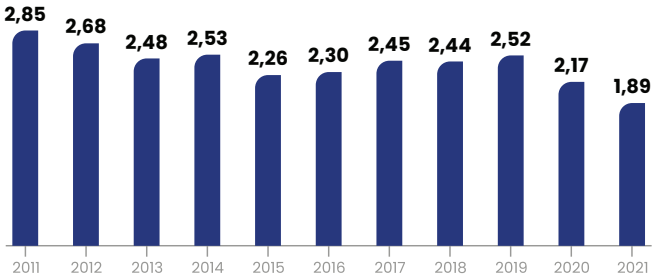

Źródło: Dane KNF.

W ostatnim roku odnotowano też poprawę relacji dochodów pozaodsetkowych do aktywów sektora bankowego. Począwszy od 2001 r. w Polsce obserwowano stałą tendencję w kierunku obniżania się tego wskaźnika. Najgorszy wynik osiągnęła ona w 2020 r., gdy wyniosła 0,7%. W ostatnim roku zwiększyła się do poziomu 0,9%, ale była to nadal wielkość znacznie niższa niż chociażby w 2019 r. Duża zmienność dochodów banków z wymiany oraz z operacji finansowych nie pozwala na przewidywanie zmian tego wskaźnika w przyszłości. Dobrą informacją był jednak powrót do poprawy wyniku w obszarze dochodów z opłat i prowizji w ostatnim roku. Wyzwaniem dla banków staje się zatem kształtowanie w przyszłości dynamiki dochodów z opłat i prowizji jako szansy na poprawę relacji dochodów pozaodsetkowych do aktywów.

Wskaźnik dochodów pozaodsetkowych (w tym prowizji) do aktywów (%)

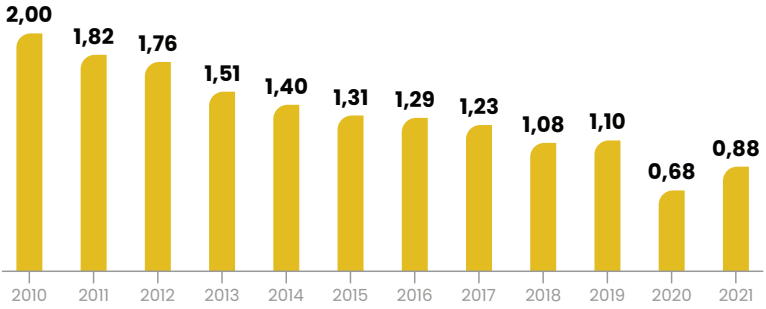

Źródło: Dane KNF.

Udział dochodów pozaodsetkowych w wyniku działalności bankowej (%)

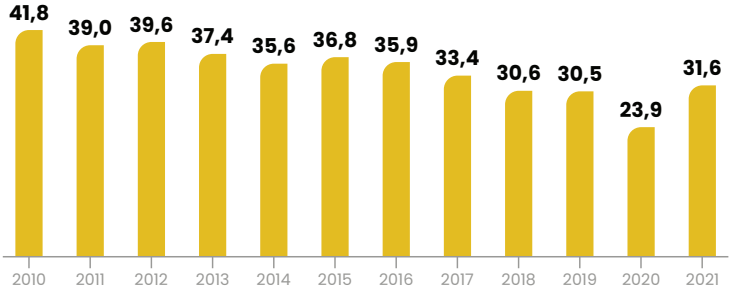

Źródło: Dane KNF.

W minionym roku obniżyła się po raz kolejny relacja kosztów działania banków do średniego poziomu aktywów. Była ona w 2021 r. na poziomie 1,6%, najniższym od dwudziestu lat. Wynikało to ze znacznie wolniejszego tempa wzrostu kosztów działania banków w porównaniu z tempem wzrostu aktywów sektora bankowego.

Zmniejszenie łącznego salda odpisów aktualizujących i rezerw wpłynęło na obniżenie wzrostu

relacji tych odpisów do aktywów banków. W 2020 r. ukształtowała się ona na rekordowo wysokim poziomie blisko 0,9%. W następnym roku ten poziom został obniżony mniej więcej do poziomu obserwowanego w latach wcześniejszych. Potwierdziła się zatem teza, że dalsze obniżenie tego wskaźnika w najbliższej przyszłości będzie bardzo ciężkim wyzwaniem dla sektora bankowego, chyba że przyczyni się do tego dobra koniunktura gospodarcza kraju i zamknięcie kwestii walutowych kredytów mieszkaniowych.

Poprawa wskaźnika kosztów działania banków oraz wskaźnika odpisów na rezerwy netto spowodowały zmianę także wielkości relacji kosztów całkowitych do aktywów. Wskaźnik osiągnięty w 2021 r. był bardzo dobrym (2,2%) i zarazem najniższym odnotowanym w ostatnich latach.

Wybrane współczynniki operacyjne banków na koniec lat 2016–2021 (w %)

Wyszczególnienie	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Dochody odsetkowe/aktywa (b:a)	2,3	2,4	2,4	2,5	2,17	1,89
Dochody pozaodsetkowe/aktywa (c:a)	1,3	1,2	1,1	1,1	0,68	0,88
Koszty działania banku/aktywa (d:a)	2,1	2,1	2,0	2,0	1,80	1,63
Odpisy na rezerwy netto/aktywa (e:a)	0,5	0,5	0,5	0,6	0,87	0,54
Koszty całkowite/aktywa (f:a)	2,6	2,6	2,5	2,6	2,67	2,17
Zwrot z aktywów (ROA) netto	0,8	0,8	0,7	0,71	-0,01	0,36
Zwrot z kapitału (ROE) netto	9,4	8,5	6,5	6,73	-0,15	4,19

Źródło: Obliczenia własne.

Uwagi:

a) średnie aktywa

b) dochody odsetkowe = przychody odsetkowe (w tym z operacji z papierami wartościowymi) pomniejszone o koszty odsetkowe

c) dochody pozaodsetkowe = przychody pozaodsetkowe (m.in. prowizje, opłaty, różnice kursowe, wynik biur maklerskich) pomniejszone o koszty pozaodsetkowe

d) koszty działania banku = koszty wynagrodzeń, amortyzacja, pozostałe koszty ogólne

e) odpisy na rezerwy netto = odpisy na rezerwy pomniejszone o przychody z rozwiązania

f) koszty całkowite = koszty działania banku + odpisy na rezerwy netto + koszty nadzwyczajne

Koszty całkowite do aktywów (%)

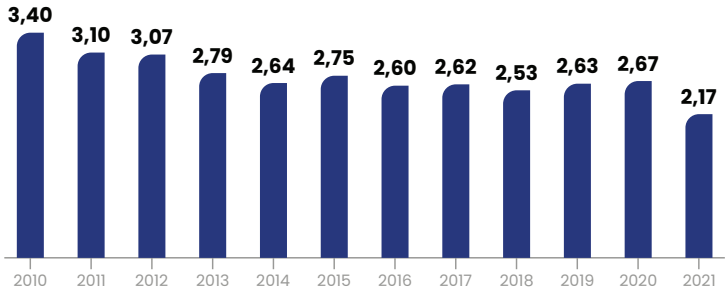

Źródło: Dane KNF.

Silne obniżenie wyniku finansowego netto sektora bankowego w 2020 r. przy szybkim tempie wzrostu aktywów banków, musiało spowodować załamanie wskaźników rentowności. Przy stracie wykazanej przez sektor bankowy w 2020 r. wskaźniki rentowności musiały być ujemne.

W 2021 r. wskaźnik ROA był lepszy po wypracowaniu zysku przez sektor bankowy i wyniósł on 0,36%. Był to bardzo słaby wynik. Można przypomnieć, że jeszcze parę lat temu (w latach 2016–2017) wynosił on 0,8%. Analizując pięć ostatnich lat, trzeba odnotować, że ROA ukształtował się w każdym z tych lat na niewysokim poziomie, znacznie poniżej poziomu 1%, ale w 2021 r. ROA oddalił się bardzo daleko od tej wielkości. Był to bardzo niski poziom szczególnie, gdy patrzy się przez pryzmat osiągnięć polskiego sektora bankowego od początku XXI w., a także na wyniki osiągane przez banki w niektórych innych krajach UE.

Wartość wskaźnika efektywności ROA (%)

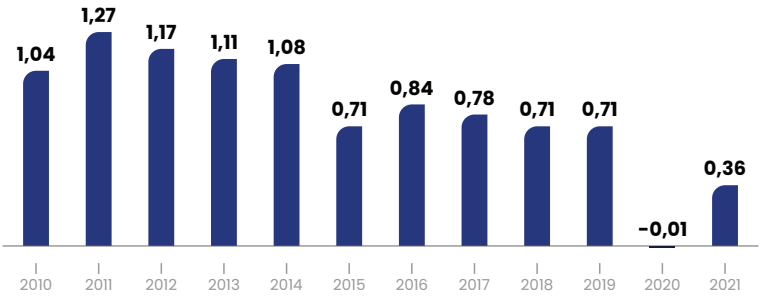

Źródło: Dane KNF.

Miniony rok przyniósł też pewną poprawę wskaźnika ROE w sektorze bankowym. Tą poprawę można jednak oceniać tylko z perspektywy bardzo słabego 2020 r. Z dłuższej perspektywy czasowej oraz oczekiwań inwestorów zwrot z kapitału banków był z pewnością nadal wyraźnie niesatysfakcjonujący. Warto zauważyć, że lepszy wynik udało się też uzyskać na skutek obniżenia

kapitałów własnych banków pod koniec 2021 r. W rezultacie w porównaniu z poprzednimi latami wynik ostatniego roku (4,2%) był bardzo słaby i najgorszy z perspektywy wielu ostatnich lat (oczywiście z wyjątkiem 2020 r.). Był on przeszło o połowę gorszy niż uzyskiwany wcześniej. Ten wskaźnik z pewnością nie pokrywał kosztu pozyskania kapitału, stąd trudno wyobrazić sobie w tych warunkach zwiększenie kapitału z innego źródła niż zatrzymane zyski (pomijając specyficzny kapitał konieczny do pozyskania dla celów MREL).

Wartość wskaźnika efektywności ROE

(zysk netto/średnie fundusze podstawowe) (%)

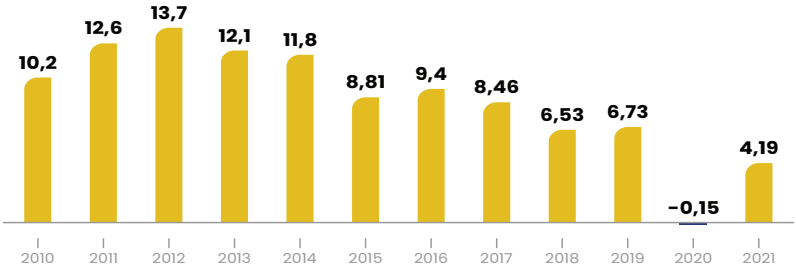

Źródło: Dane KNF.

BILANS I RACHUNEK WYNIKU BANKÓW SPÓŁDZIELCZYCH W 2021 R.

PODSTAWOWE ZMIANY W BILANSIE BANKÓW SPÓŁDZIELCZYCH

Na koniec 2021 r. działało w Polsce 510 banków spółdzielczych, tj. aż o 20 mniej niż na koniec roku poprzedniego, w tym 316 było członkami Systemu Ochrony Zrzeszenia BPS, a 183 przynależały do Spółdzielczego Systemu Ochrony SGB. Poza systemami ochrony instytucjonalnej funkcjonowało 11 banków spółdzielczych (w styczniu 2022 r. kolejny bank działający indywidualnie został przejęty przez jednego z członków IPS). Można stwierdzić zatem, że nastąpiła jeszcze większa intensyfikacja działań na rzecz przeprowadzania procesów łączeniowych niż to miało miejsce w poprzednich latach. Już wcześniej był to proces prowadzony systematycznie, jednakże warto przypomnieć, że w latach 2019–2020 łączna liczba podmiotów, które zakończyły swoją indywidualną działalność uplasowała się na poziomie 19 banków. Przed 2019 r. liczba banków lokalnych zmniejszała się corocznie o ok. 4–5 podmiotów.

W 2021 r. zakończona została także działalność Banku Nowego BFG, instytucji pomostowej, do której na początku 2020 r. przeniesiono wydzieloną część poddanego przymusowej restrukturyzacji Podkarpackiego Banku Spółdzielczego w Sanoku (PBS). W październiku ubiegłego roku Bankowy Fundusz Gwarancyjny sprzedał 100% akcji Banku Nowego, z czego większość została nabyta przez Wielkopolski Bank Spółdzielczy (72%), działający pod nazwą neoBank. Transakcja ta stanowiła zakończenie procesu przymusowej restrukturyzacji PBS. Warto przypomnieć, że był to pierwszy przypadek przeprowadzenia przymusowej restrukturyzacji przez BFG, a proces ten dotyczył niegdyś największego banku spółdzielczego w Polsce, w przypadku którego prowadzone przez kilka lat postępowanie naprawcze nie zakończyło się sukcesem. W wyniku przymusowej restrukturyzacji poważne straty finansowe ponieśli obligatariusze, którzy posiadali obligacje banku oraz część deponentów posiadająca depozyty nieobjęte gwarancjami BFG (wyższe kwoty niż gwarantowane 100 000 EUR oraz całość środków ulokowanych przez jednostki samorządu terytorialnego).

Omawiając sytuację banków spółdzielczych w 2021 r., nie sposób uciec od porównań z pełnym wyzwań rokiem wcześniejszym. Rok 2020 naznaczony był przede wszystkim pandemią wywołaną koronawirusem i jej konsekwencjami społeczno-gospodarczymi. Oprócz pogarszającej się kondycji wielu przedsiębiorstw i rosnącej niepewności co do przyszłości w przypadku osób fizycznych, w tym klientów banków spółdzielczych, na działalność całego sektora ogromny wpływ miały także decyzje Rady Polityki Pieniężnej dotyczące obniżenia stóp procentowych. Jednakże pomimo powyższych, niesprzyjających warunków dla prowadzenia biznesu bankowego, lokalne instytucje finansowe poradziły sobie w tym okresie zdecydowanie lepiej niż banki komercyjne. Rok 2021, pomimo dalszego trwania pandemii, przyniósł ze sobą poprawę sytuacji gospodarczej. Czarne scenariusze dotyczące zdolności klientów banków do regulowania swoich zobowiązań po wygaśnięciu moratoriów kredytowych nie spełniły się (przynajmniej w większości). Choć obniżki stóp procentowych przez Radę Polityki Pieniężnej miały zdecydowanie negatywny wpływ na przychody odsetkowe banków spółdzielczych, będących głównym źródłem dochodów tych instytucji, banki

lokalne stawiły czoła i temu wyzwaniu, poprzez podjęcie działań na rzecz ograniczenia skutków ryzyka stopy procentowej. Większy nacisk położono również na wzrost przychodów z opłat i prowizji. Nawet po decyzjach RPP z ostatniego kwartału ubiegłego roku o podniesieniu stóp procentowych banki spółdzielcze kontynuowały taką politykę.

Warto przy tym zaznaczyć, że pomimo poprawy koniunktury gospodarczej i polepszenia sytuacji całego sektora bankowego, pod względem wskaźników efektywności (ROA, ROE), drugi rok z rzędu to banki spółdzielcze radziły sobie lepiej od podmiotów komercyjnych.

Jednak dotychczasowe problemy, prezentowane w Raporcie Banki w poprzednich latach, nie zniknęły i nadal stanowią istotne zagrożenie dla stabilności i możliwości rozwojowych lokalnych instytucji finansowych. Dodatkowo 2022 r. niesie ze sobą sporo nowych zagrożeń i niepewności. Nie jesteśmy w stanie przewidzieć rozmiaru konsekwencji społeczno-gospodarczych, zarówno w Polsce, jak i w skali międzynarodowej, w związku z inwazją Rosji na Ukrainę. Na pewno pogłębią one dotychczasowe problemy ekonomiczne naszego kraju (szybki wzrost inflacji, niepewność i zmiany w systemie fiskalnym, etc.), a także przyniosą nowe zagrożenia (np. niepewność w dostawach surowców energetycznych, zaburzenia łańcuchów dostaw, migracje społeczne).

Trudno jest nazwać czasy w jakich żyjemy spokojnymi. Od 2019 r. zmiany, jakie obserwujemy w środowisku funkcjonowania banków mają zróżnicowany charakter, co oznacza, że sektor bankowy musi wykazywać się wysoką zdolnością adaptacyjną i elastycznością w prowadzeniu biznesu. Analizując 2021 r., już we wstępie oceniamy wysiłki banków spółdzielczych pozytywnie. Jednakże wiele pozostaje jeszcze do zrobienia, aby lokalne instytucje finansowe mogły zachować swoją konkurencyjność w stosunku do podmiotów komercyjnych, budować nowoczesne systemy z zachowaniem bankowości opartej o unikatowe relacje z klientem, być wsparciem dla lokalnych społeczności w tych trudnych czasach, wspomagać rozwój zrównoważonej i zielonej gospodarki. Muszą one zatem kontynuować proces zmian: dążenie do ograniczania kosztów, wprowadzanie postępu technologicznego, budowę wspólnej oferty i centralizację procesów. Są to elementy niezbędne do przetrwania sektora banków spółdzielczych. Lokalne instytucje finansowe wyciągają wnioski z dotychczasowych kryzysów, ale powinno to być robione w szybszym tempie. Cieszy zwłaszcza zmiana podejścia wielu prezesów banków spółdzielczych. Widać w tym zmianę mentalną, która daje nadzieję, że sektor będzie dalej zmieniać się, aby móc odnosić sukcesy w kolejnych latach i pełnić funkcję istotnego filara polskiego systemu finansowego.

SUMA BILANSOWA

Suma bilansowa sektora banków spółdzielczych na koniec 2021 r. wyniosła 184 993 mln PLN. W stosunku do końca roku poprzedniego, ta część sektora bankowego odnotowała wzrost sumy bilansowej o 17 821 mln PLN, czyli o 10,7% w przeciągu analizowanych dwunastu miesięcy. Dynamika ta była nieco niższa niż odnotowana w 2020 r. – o 0,2 pkt proc., pomimo wyraźnego zwiększenia poziomu nominalnego i realnego PKB w Polsce w ubiegłym roku.

Oceniając wzrost sumy bilansowej banków spółdzielczych w 2021 r., warto też spojrzeć na liczby obrazujące tempo rozwoju całego sektora bankowego. Na tym tle wynik bankowości spółdzielczej był zdecydowanie lepszy niż rok wcześniej. Tempo wzrostu sumy bilansowej lokalnych instytucji finansowych było szybsze od tempa wzrostu aktywów netto całego sektora bankowego (9,5%).

Była to istotna zmiana w porównaniu z 2020 r., gdy tempo wzrostu aktywów ukształtowało się na poziomie 10,9% w przypadku sektora spółdzielczego i 17,5% w przypadku podmiotów komercyjnych. Zatem wówczas sektor spółdzielczy rósł zdecydowanie wolniej niż bankowość komercyjna.

Jednakże analizując zmiany zachodzące w bilansach sektora bankowego w 2021 r., zauważalnym jest, że dynamiki poszczególnych pozycji bilansu oraz zasadnicze przyczyny wzrostu sumy bilansowej lokalnych instytucji finansowych i banków komercyjnych były w dużym stopniu podobne.

Aktywa banków spółdzielczych) (mln PLN)

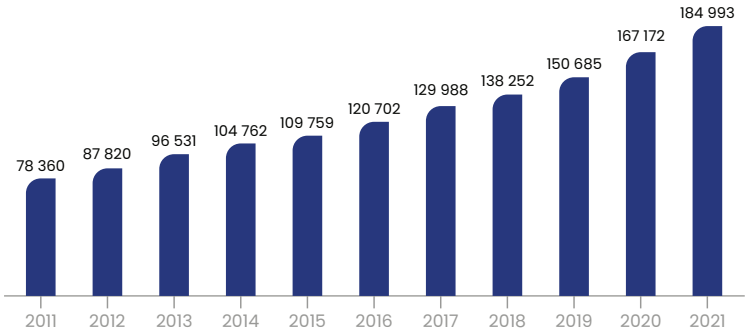

Źródło: Dane KNF.

Nieco szybsze tempo wzrostu aktywów banków spółdzielczych w ostatnim roku w stosunku do podmiotów komercyjnej nie miało istotnego wpływu na zmianę ich udziału w aktywach całego sektora bankowego. Na koniec minionego roku aktywa lokalnych instytucji finansowych stanowiły ok. 7,2% aktywów sektora bankowego w Polsce. Zatem udział bankowości spółdzielczej pod tym względem wzrósł o 0,1 pkt proc., co po ubiegłorocznym spadku o 0,4 pkt proc. należy ocenić pozytywnie, choć nie udało się odrobić straty z 2020 r. Trzeba w tym miejscu jednak dodać, że od dłuższego czasu bankowość spółdzielcza posiada dość stabilny udział w sektorze bankowym (ok. 7%), bez istotniejszych zmian w tym zakresie.

Udział banków spółdzielczych w aktywach sektora bankowego (%)

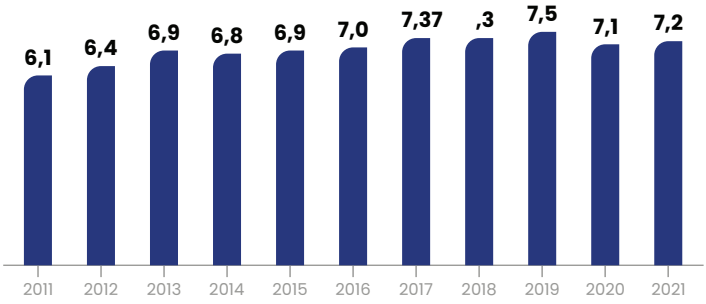

Źródło: Dane KNF.

Analizując wyniki sektora banków spółdzielczych, należy również podkreślić, że od dłuższego czasu nie porównujemy już tych danych na tle rezultatów uzyskiwanych przez sektor spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych. O ile wcześniej SKOK-i starały się dynamicznie gonić pozycję rynkową bankowości spółdzielczej, o tyle w ostatnich latach poważne trudności finansowe znacznej części podmiotów sektora SKOK oraz ogłoszenie upadłości kolejnych kas uczyniły takie porównania bezużytecznymi.

AKTYWA

Dominującą pozycję w strukturze aktywów banków spółdzielczych zawsze stanowiły należności netto od sektora niefinansowego. Na koniec 2021 r. wyniosły one 67 703 mln PLN, czyli 36,6% wartości aktywów ogółem. W porównaniu ze stanem z końca 2020 r. wartość netto tego rodzaju aktywów zwiększyła się o 6,6% i był to istotny wzrost po spadku odnotowanym w roku wcześniejszym (o 1,3%). Dodatkowo należy zwrócić uwagę, że był to najsilniejszy procentowy skok wartości tej pozycji zaobserwowany w ostatnich latach (2% w 2018 r. i 2,7% w 2019 r.).

Mniejsza dynamika należności od sektora niefinansowego niż aktywów ogółem spowodowała dalsze obniżenie znaczenia tych należności w całości aktywów banków spółdzielczych – o 1,4 pkt proc. (z 38% do 36,6%). Tym razem zmniejszenie to nie było aż tak znaczne, jak to miało miejsce w 2020 r. (o 4,7 pkt proc.). Można w tym miejscu przypomnieć, że w 2015 r. udział tych należności przekraczał jeszcze wyraźnie 50% aktywów, a więc skala stopniowego obniżania się znaczenia tej pozycji na przestrzeni lat była istotna.

Dynamika należności od sektora niefinansowego z ostatnich lat pokazała ograniczenia rozwoju akcji kredytowej banków spółdzielczych. Warto jednak podkreślić, że tempo wzrostu należności banków lokalnych od podmiotów niefinansowych było w 2021 r. szybsze od tempa wzrostu tych należności w całym sektorze bankowym (5,3%). Większą dynamikę akcji kredytowej banki spółdzielcze osiągnęły w przypadku należności od gospodarstw domowych, jednakże i w przypadku kredytów dla podmiotów gospodarczych nie pozostały one mocno w tyle za bankami komercyjnymi.

Aktywa banków spółdzielczych – struktura i dynamika w 2021 r.

Wyszczególnienie		2020	Struktura	2021	Struktura	Dynamika 2020=100%
		mln PLN	%	mln PLN	%	
1.	Należności od sektora finansowego	46 867	28,0	44 082	23,8	94,1
2.	Należności od sektora niefinansowego	63 521	38,0	67 703	36,6	106,6
2.1	– kredyty dla podmiotów gospodarczych	16 589	9,9	17 287	9,3	104,2
2.2	– kredyty dla gospodarstw domowych	46 197	27,6	49 660	26,8	107,5
2.3	– kredyty dla instytucji niekomercyjnych działających na rzecz gosp. domowych	735	0,4	755	0,4	102,7
3.	Należności od sektora budżetowego	11 205	6,7	11 312	6,1	101,0
4.	Papiery wartościowe	39 323	23,5	55 319	29,9	140,7
5.	Aktywa trwałe	2 345	1,4	2 359	1,3	100,6
6.	Pozostałe aktywa	3 910	2,3	4 217	2,3	107,9
7.	Suma aktywów	167 172	100,0	184 993	100,0	110,7

Źródło: Dane KNF, obliczenia własne.

Tradycyjnie spójrzmy teraz na należności od sektora finansowego, choć pozycja ta straciła na znaczeniu i spadła na trzecie miejsce pod względem udziału w bilansie sektora banków spółdzielczych. Stanowiły one na koniec 2021 r. 23,8% aktywów ogółem, a ich wartość nominalna wyniosła 44 082 mln PLN. Należy odnotować, że ta pozycja po raz pierwszy od dłuższego czasu odnotowała obniżenie wartości nominalnej (o 5,9%), podczas gdy w latach ubiegłych obserwowano jej regularny wzrost (przykładowo o 4,7% w 2020 r., czy aż o 18,6% w 2019 r.). Jest to istotne odwrócenie trendu z lat ubiegłych, które należy ocenić pozytywnie. Pamiętajmy, że większość z tych należności były to środki utrzymywane w bankach zrzeszających. Część z nich wynikała ze względów ostrożnościowych, czy potrzeby utrzymywania obowiązkowych depozytów. Jednakże

sporą kwotę stanowiły środki, które nie zostały zagospodarowane przez banki spółdzielcze na rozwój akcji kredytowej. Należy przy tym zwrócić uwagę, że była to pozycja, która jako jedyna w 2021 r. odnotowała ujemną dynamikę w bilansie sektora lokalnych instytucji finansowych.

Spadek wartości nominalnej należności od sektora finansowego w aktywach netto banków spółdzielczych miał swoje przełożenie na zmniejszenie udziału tej pozycji w sumie bilansowej lokalnych instytucji finansowych aż o 4,2 pkt proc. w porównaniu z 2020 r. – do poziomu 23,8%. Była to kontynuacja trendu, zapoczątkowanego w roku poprzednim, gdy nastąpiło zmniejszenie udziału należności od sektora finansowego w aktywach ogółem sektora spółdzielczego o 1,7 pkt proc. Jednakże to odwrócenie trendu nie nastąpiło na rzecz wzrostu znaczenia akcji kredytowej, ale zwiększenia się znaczenia portfela papierów wartościowych w aktywach bankowych.

Finalnie należy stwierdzić, że udział należności od sektora finansowego na koniec 2021 r. pozostawał nadal na bardzo wysokim poziomie i wyraźnie (ponad czterokrotnie) przekraczał poziom znaczenia tej pozycji w całym sektorze bankowym (8%). Dynamika tej pozycji w lokalnych instytucjach finansowych była jednakże w tym roku zdecydowanie niższa niż w całym sektorze bankowym, który odnotował wzrost tych aktywów o 18,5% (w całym sektorze bankowym środki te były kierowane głównie do pozabankowych instytucji finansowych).

Analizując bilans sektora spółdzielczego, należy zwrócić uwagę, że portfel papierów wartościowych po raz pierwszy był większy niż należności od sektora finansowego.

Kolejny rok z rzędu dynamika aktywów banków spółdzielczych z tytułu papierów wartościowych charakteryzowała się bardzo wysokim tempem wzrostu. Wyniosło ono aż 40,7% i było zdecydowanie najwyższe wśród wszystkich kategorii aktywów lokalnych instytucji finansowych. W latach wcześniejszych tempo wzrostu tej pozycji było również wysokie lub bardzo wysokie (w 2018 r. – 19,6%, w 2019 r. – 12,1%, w 2020 r. – 60,4%).

Generalnie większą dywersyfikację aktywów należałoby ocenić jako zjawisko pozytywne, jednakże mając na uwadze skalę zwiększenia wartości nominalnej tej pozycji, należy raczej podkreślić istniejący potencjał banków spółdzielczych, który nie został wykorzystany na rozwój akcji kredytowej, a więc działalności, która przynajmniej teoretycznie powinna cechować się wyższą dochodowością. Dodatkowo warto zwrócić uwagę na ryzyko związane ze zmianami poziomu stóp procentowych, które w konsekwencji mogą doprowadzić do przeceny tego portfela i ryzyka utraty kapitałów przez banki. W tym zakresie nadmierna ekspozycja na ryzyko nie jest wskazana, a lokalne instytucje finansowe powinny zastanowić się nad większą dywersyfikacją ekspozycji na ryzyko.

Jak wspomniano powyżej, w efekcie szybkiego wzrostu portfela papierów wartościowych, ta pozycja aktywów przeskoczyła z miejsca trzeciego na pozycję drugą w bilansie pod względem swojej wielkości. Na koniec 2021 r. stanowiły one już 29,9% całości aktywów, podczas gdy rok wcześniej było to 23,5%. Ostatecznie na koniec 2021 r. wartość netto portfela papierów wartościowych banków spółdzielczych wyniosła 55 319 mln PLN (dla porównania w 2020 r. było to 39 323 mln PLN). Można dodać, że w skali całego sektora bankowego portfel ten odnotował również zwiększenie wartości (o 6,4%), choć w zdecydowanie mniejszym tempie niż w przypadku lokalnych instytucji finansowych.

Czwarte miejsce, pod względem wielkości i udziału w aktywach ogółem banków spółdzielczych zajmowały w minionym roku tradycyjnie należności od sektora budżetowego (6,1%). Należy zwrócić uwagę, że pozycja ta charakteryzowała się w 2021 r. niewielką dynamiką na poziomie 1%,

zdecydowanie malejącą na przestrzeni ostatnich lat (32,5% w 2018 r., 11,1% w 2019 r., 5,5% w 2020 r.).

Można w tym miejscu przypomnieć, że banki spółdzielcze tradycyjnie prowadziły obsługę rachunków wielu jednostek samorządu terytorialnego. Dynamika należności od sektora budżetowego, niezależnie od zmian zachodzących w tempie ich wzrostu, jest trwałą tendencją w bankowości spółdzielczej i świadczy o generalnie dobrej współpracy tej części sektora bankowego z instytucjami samorządowymi. Z wyjątkiem 2020 r., na przestrzeni lat wzrost wartości należności od sektora budżetowego banków spółdzielczych był tradycyjnie wyższy niż w całym sektorze bankowym (0,01% w 2021 r.). W efekcie, w ostatnim roku udział należności lokalnych instytucji finansowych w należnościach netto od sektora budżetowego, w ramach całego sektora bankowego, zwiększył się o 0,1 pkt proc. do poziomu 12,1%.

Kolejne miejsce pod względem wielkości w aktywach banków spółdzielczych zajęły aktywa trwałe. Właściwie od 2009 r. obserwowano tendencję stopniowego obniżania się tempa wzrostu wartości tej pozycji, a w 2017 r. i 2018 r. nastąpił nawet jej spadek. Od 2019 r. możemy zaobserwować ponownie jej stopniowy, nieduży wzrost, który w 2021 r. wyniósł 0,6%. Należy zauważyć, że w skali całego sektora nastąpiło zmniejszenie wartości aktywów trwałych o 5,6%.

Znaczenie aktywów trwałych w całości aktywów w bankach spółdzielczych pozostało jednak na nieporównywalnie wyższym poziomie (1,3%) niż w całym sektorze bankowym (ok. 0,6%). Miało to miejsce nawet w sytuacji, gdy w bankowości spółdzielczej udział tej pozycji w aktywach ogółem zmniejszył się w ostatnim roku (jednakże była to zmiana zaledwie o 0,1 pkt proc.). Generalnie większa rola aktywów trwałych w bankach spółdzielczych wynikała z mniejszego znaczenia inwestycji w obcych środkach trwałych w tej części sektora bankowego oraz większego rozproszenia działalności w zdecydowanie większej liczbie banków.

Dla poprawy efektywności ponoszonych nakładów inwestycyjnych byłoby dobrze, gdyby były one realizowane także w wyniku osiągania porozumień między zrzeszeniami banków spółdzielczych, m.in. w zakresie promocji wspólnych produktów (choć w dużym stopniu przeszkodę stanowi tu podejście UOKiK wobec wspólnej oferty banków spółdzielczych), rozwoju centrum usług wspólnych, czy ujednolicania systemów informatycznych w zrzeszeniach. Pozwoliłoby to zaoszczędzić wydatki na środki trwałe, które nie służą efektywnemu zwiększeniu sprzedaży usług klientom banków.

1 Należności od sektora niefinansowego

Jak zostało wskazane powyżej, zdecydowanie największą pozycję w aktywach banków spółdzielczych stanowiły należności od podmiotów niefinansowych. Z tego względu przy analizie aktywów lokalnych instytucji finansowych tej kategorii trzeba poświęcić najwięcej uwagi, tym bardziej, że cechuje się ona relatywnie najwyższym ryzykiem.

W ujęciu brutto na koniec 2021 r. należności od sektora niefinansowego wyniosły 70 654 mln PLN. Rok wcześniej kwota ta była wyższa i opiewała na sumę 66 334 mln PLN. Zatem w skali dwunastu miesięcy należności brutto wzrosły o 6,5%, a ich dynamika była wyższa niż w poprzednich latach, gdy w 2020 r. odnotowano zmniejszenie wartości nominalnej tych aktywów o 1,3%, a w 2019 r. zaobserwowano wzrost o 2,8%. Rok 2020 można wytłumaczyć wystąpieniem recesji gospodarczej,

będącej pokłosiem wybuchu pandemii COVID-19. Polepszenie koniunktury gospodarczej, ograniczenie dostępności funduszy pomocowych z rządowych tarcz antykryzysowych, miało swoje przełożenie na istotne zwiększenie zainteresowania pozyskaniem finansowania z banków w 2021 r.

Na koniec 2021 r. udział należności brutto banków spółdzielczych od sektora niefinansowego w należnościach od tej grupy podmiotów w całym sektorze bankowym wyniósł 5,9%. Rok wcześniej ten wskaźnik kształtował się na zbliżonym, choć nieco niższym poziomie 5,8%. Stanowiło to odwrócenie obserwowanej w ostatnich kilku latach tendencji spadkowej. Warto przypomnieć bowiem, że wcześniej, jeszcze w 2017 r. udział należności lokalnych instytucji finansowych od podmiotów niefinansowych wynosił 6,2% należności tej grupy klientów w całym sektorze.

1.1 Należności od gospodarstw domowych

Wśród należności banków spółdzielczych od sektora niefinansowego zdecydowaną przewagę miały zawsze należności od gospodarstw domowych. Ta dominacja wynikała także z faktu, że dla celów sprawozdawczych NBP w tej kategorii mieszczą się nie tylko należności od osób prywatnych, ale także od rolników indywidualnych oraz od przedsiębiorców indywidualnych, rozumianych jako firmy zatrudniające nie więcej niż 9 osób. Dlatego od tej części portfela rozpoczyna się bardziej szczegółowa analiza należności banków od sektora niefinansowego.

Kredyty dla tak szeroko rozumianej kategorii gospodarstw domowych na koniec 2021 r. stanowiły 26,8% aktywów sektora lokalnych instytucji finansowych i 73,4% wszystkich należności netto od sektora niefinansowego. Już od dłuższego czasu (z wyjątkiem 2015 r.) obserwowany był niepokojący trend zmniejszania udziału tej pozycji w aktywach ogółem bankowości spółdzielczej, nawet pomimo wzrostu jej nominalnej wartości we wcześniejszych okresach. Ubiegły rok nie stanowił niestety w tym zakresie wyjątku.

Dane za 2021 r. pokazały odwrócenie dotychczasowego trendu dotyczącego wolniejszego tempa wzrostu należności od gospodarstw domowych w bankach spółdzielczych (7,5%) niż w całym sektorze bankowym (5,6%). Pomijając różnice w dynamice, źródła wzrostu akcji kredytowej banków spółdzielczych nie różniły się istotnie od tych identyfikowanych w instytucjach komercyjnych. Przede wszystkim przyrost należności banków od gospodarstw domowych został w minionym roku nominalnie zrealizowany dzięki wzrostowi kredytów mieszkaniowych i mniejszemu wzrostowi wolumenu kredytów konsumpcyjnych. Dynamika kredytów mieszkaniowych utrzymywała się też zdecydowanie na wyższym poziomie niż w bankach komercyjnych, co było częściowo wynikiem efektu niższej bazy, ale również wskazuje na coraz większe zaangażowanie lokalnych instytucji finansowych w taką działalność. Różnica między sektorem spółdzielczym była natomiast silnie widoczna w przypadku kategorii należności z tytułu pozostałych kredytów dla gospodarstw domowych, gdzie banki lokalne odnotowały wzrost wartości tej pozycji, natomiast w podmiotach komercyjnych zaobserwowano jej zmniejszenie.

W ujęciu brutto należności od gospodarstw domowych zwiększyły się w minionym roku aż o 7,3%. Jest to istotna zmiana w porównaniu do 2020 r., kiedy wartość tego portfela zmalała o 0,1%. Dla przypomnienia w 2019 r. odnotowano także jej wzrost, ale wówczas był on zdecydowanie mniejszy (o 4,4%).

Jak zostało wspomniane powyżej, analizując dane za 2021 r., nie jest możliwe nie zauważyć, że w zakresie kredytów dla gospodarstw domowych, dużą dynamikę uzyskano ponownie przede wszystkim dzięki bardzo szybkiemu wzrostowi należności brutto z tytułu kredytów mieszkaniowych (wzrost o 19,1%). Podobną sytuację można już było zaobserwować w latach 2013–2020. Zatem banki spółdzielcze kontynuowały trend szybkiego rozwijania akcji kredytowej w obszarze kredytu mieszkaniowego.

Jednakże udział banków spółdzielczych w portfelu kredytów mieszkaniowych całego sektora bankowego pozostawał w dalszym ciągu bardzo mały (3,4%), choć trzeba też odnotować jego systematyczny wzrost w kolejnych latach. W porównaniu z 2020 r. zwiększył się on o 0,4 pkt proc. Należy podkreślić, iż następujące zwiększenie dywersyfikacji portfela kredytowego banków spółdzielczych w wyniku szybszego wzrostu należności z tytułu kredytów mieszkaniowych było samo w sobie zjawiskiem pozytywnym. Ostatnie lata w bankach komercyjnych pokazały też, że szkodowość tego portfela pozostała niska, więc jeśli banki spółdzielcze utrzymają wysoką staranność przy ich udzielaniu, to w warunkach wyższych już marż kredytowych mają perspektywę na rozbudowę całkiem ważnego, dochodowego portfela należności.

Warto wspomnieć, że według danych Biura Informacji Kredytowej SA średnia wartość pojedynczych kredytów hipotecznych udzielonych przez banki spółdzielcze była niższa niż w przypadku banków komercyjnych (252 tys. PLN wobec 332 tys. PLN). Jednakże wartości te są zdeterminowane istotnie niższymi cenami mieszkań i domów na obszarach wiejskich oraz w mniejszych miejscowościach.

W całości należności od gospodarstw domowych udział należności z tytułu kredytów mieszkaniowych zwiększył się w 2021 r. o 3,3 pkt proc. do 33,6%. Ten udział był oczywiście zdecydowanie niższy niż w całym sektorze bankowym (66,3%).

Dodatkowo należy zwrócić uwagę, że na rozwój tej pozycji w niedalekiej przyszłości będzie miała wpływ nowelizacja Rekomendacji S, która m.in. wprowadza konieczność posiadania przez banki w ofercie kredytów zabezpieczonych hipotecznie na nieruchomościach mieszkalnych, kredytów oprocentowanych stałą stopą procentową lub okresowo stałą stopą procentową. KNF oczekuje, że nowe wymogi zaczną być uwzględniane przez lokalne instytucje finansowe nie później niż do 31 grudnia 2022 r. (podczas gdy pozostałe podmioty sektora bankowego musiały się do nich zastosować już w połowie 2022 r). To będzie duże wyzwanie dla banków spółdzielczych, gdyż nie korzystają one tak szeroko z zabezpieczeń pozycji instrumentami pochodnymi i wówczas wzrost akcji kredytowej w tym obszarze może być obarczony wyższym ryzykiem, choć niekoniecznie tylko kredytowym.

Wprowadzenie wcześniejszych zapisów w Rekomendacji S, dotyczących właściwie braku możliwości udzielania kredytów walutowych, czy konieczności posiadania odpowiedniego wkładu własnego przez kredytobiorcę, spowodowały, że oferta banków spółdzielczych mogła stać się bardziej konkurencyjna w stosunku do banków komercyjnych. Tym samym banki spółdzielcze nie musiały już ponosić tak dużego ryzyka kredytowego, żeby być silniej obecnymi na tym rynku. Z drugiej jednak strony szeroka nadal oferta banków komercyjnych w zakresie kredytów mieszkaniowych powodowała dużą konkurencję między bankami i tu tkwiło ryzyko dla banków spółdzielczych – mogli trafiać do nich też klienci negatywnie ocenieni przez banki komercyjne.

Należności brutto banków spółdzielczych od gospodarstw domowych – struktura i dynamika w 2021 r.

Wyszczególnienie	2020	Struktura	2021	Struktura	Dynamika
	mln PLN	%	mln PLN	%	2020=100%
Należności z tytułu kredytów mieszkaniowych	14 414	30,3	17 161	33,6	119,1
Należności z tytułu kredytów konsumpcyjnych	6 062	12,7	6 407	12,5	105,7
Należności z tytułu pozostałych kredytów	27 135	57,0	27 541	53,9	101,5
Należności łącznie	47 611	100,0	51 109	100,0	107,3

Źródło: Dane KNF, obliczenia własne.

Wśród kredytów dla gospodarstw domowych najmniejsze znaczenie w bankach spółdzielczych mają kredyty konsumpcyjne. W 2021 r. uzyskały one ponownie – podobnie jak w latach wcześniejszych – niższą dynamikę niż kredyty mieszkaniowe. Dodatkowo należy zwrócić uwagę na istotne spowolnienie tempa wzrostu tej pozycji w ostatnich trzech latach. Jednakże po negatywnej dynamice uzyskanej w 2020 r., w kolejnym roku nastąpiło odwrócenie trendu i wzrost wartości tego portfela o 5,7%. Zmianę tę należy oczywiście ocenić pozytywnie. Powyższą sytuację w dużym stopniu można ponownie uzasadnić polepszeniem koniunktury gospodarczej po okresie pandemii koronawirusa i rosnącym zainteresowaniem zwiększeniem wydatków konsumpcyjnych po okresie spowolnienia w 2020 r.

Dynamika tej pozycji w 2021 r. była po raz pierwszy na przestrzeni lat wyższa w lokalnych instytucjach finansowych niż w całym sektorze bankowym (wzrost o 1,2 pkt proc.). Udział bankowości spółdzielczej w należnościach brutto sektora bankowego z tytułu kredytów konsumpcyjnych pozostał na niezmienionym poziomie w porównaniu do 2020 r. (3,4%).

W strukturze należności brutto banków spółdzielczych z tytułu kredytów konsumpcyjnych w 2021 r. nie wystąpiły duże zmiany. Dominującą pozycję w tej kategorii dalej zajmowały kredyty ratalne, które po obniżenie udziału w tym portfelu w 2020 r., ubiegły rok zakończyły odnotowując wzrost znaczenia o 0,5 pkt proc., do poziomu 67,4% wszystkich kredytów konsumpcyjnych. Oznacza to powrót do sytuacji z 2019 r., gdy po latach spadku zainteresowania tego rodzaju finansowaniem zaobserwowano wzrost udziału tej pozycji w należnościach brutto banków spółdzielczych od gospodarstw domowych.

Struktura należności pokazuje również zupełny brak znaczenia w bankowości spółdzielczej zadłużenia klientów z tytułu kart kredytowych oraz kredytów samochodowych. Jednakże pewnym zaskoczeniem okazał się wzrost popytu na kredyty samochodowe. Po ujemnej dynamice zaobserwowanej w 2020 r., w 2021 r. banki odnotowały istotny wzrost wartości nominalnej tego typu należności, bo aż o 12,8%. Wpływ na powyższą sytuację miał zdecydowany wzrost popytu na zakup samochodów, będący po części pokłosiem pandemii COVID-19, ograniczeniami w dostępności aut, z jakimi zaczęła się borykać branża motoryzacyjna i co za tym idzie wzrostem ich cen także na rynku wtórnym.

W przypadku kart kredytowych należności banków również zwiększyły się w ostatnim roku, choć

nie tak spektakularnie, jak w przypadku kredytów samochodowych. Jednakże po spadku wartości nominalnej tej pozycji o 24,7% w roku poprzednim, wzrostu o 1,3% w 2021 r. nie należy oceniać zbyt surowo.

Należności brutto banków spółdzielczych od gospodarstw domowych z tytułu kredytów konsumpcyjnych – struktura i dynamika w 2021 r.

Wyszczególnienie	2020	Struktura	2021	Struktura	Dynamika 2020=100%
	mln PLN	%	mln PLN	%	
Należności z tytułu kredytów w karcie kredytowej	26	0,4	25,9	0,4	101,3
Należności z tytułu kredytów samochodowych	30	0,5	34,3	0,5	112,8
Należności z tytułu kredytów ratalnych	4 058	66,9	4 315,5	67,4	106,3
Należności z tytułu pozostałych kredytów	1 947	32,1	2 031,6	31,7	104,3
Należności z tytułu kredytów konsumpcyjnych łącznie	6 062	100,0	6 407,4	100,0	105,7

Źródło: Dane KNF, obliczenia własne.

Niską dynamiką charakteryzowały się w ostatnim roku w bankach spółdzielczych kredyty dla małych podmiotów gospodarczych, zaliczanych zgodnie ze statystyką NBP do gospodarstw domowych. Ich wartość wzrosła w 2021 r. wprawdzie tylko o 1,5%, ale był to powrót do pozytywnego trendu wzrostowego z lat poprzednich, zachwianego tylko w 2020 r. Warto też zaznaczyć, że w bankach komercyjnych dynamika tych należności była drugi rok z rzędu niższa (spadek wartości o 3,4%) niż w bankowości spółdzielczej.

Kredyty dla małych podmiotów gospodarczych stanowiły na koniec ubiegłego roku 53,9% wszystkich należności banków spółdzielczych od gospodarstw domowych. Zatem tylko 46,1% zajmowały kredyty mieszkaniowe i konsumpcyjne. Ta struktura się stopniowo zmienia, gdyż rok wcześniej te proporcje wynosiły odpowiednio 57% i 43%, w 2019 r. 58,8% i 41,2%, w 2018 r. 60,8% i 39,2%, a w 2017 r. 62,7% i 36,3%. Jednak dane te pokazują, że nadal istnieje jeszcze duży potencjał dla rozwoju bankowości spółdzielczej w zakresie zwiększania portfela kredytów dla osób prywatnych, który powinien zostać wykorzystany w niedalekiej przyszłości.

Warto też zauważyć, że wartość kredytów dla małych przedsiębiorstw, przedsiębiorców indywidualnych oraz rolników indywidualnych była wyższa niż wartość całego portfela należności banków spółdzielczych od większych podmiotów gospodarczych. To właśnie te podmioty są podstawowym rodzajem klienta usług bankowych lokalnych instytucji finansowych. Warto w tym miejscu wspomnieć, że według danych Biura Informacji Kredytowej SA, to właśnie banki spółdzielcze odpowiadają za 73,2% wszystkich zawartych umów w segmencie agro (w 2020 r. wskaźnik ten ukształtował się na poziomie 71,5%).

Wśród kredytów dla tej grupy klientów ponownie najszybciej zwiększał się portfel kredytów na nieruchomości – o 3,4% (o 2,9 pkt proc. w porównaniu do 2020 r.). Warto przypomnieć, że jeszcze w 2018 r. i latach wcześniejszych banki spółdzielcze mogły się pochwalić dwucyfrową dynamiką wzrostu wartości nominalnej tych należności. Zatem nastąpiło istotne spowolnienie rozwoju tego portfela. Natomiast dalszemu obniżeniu uległ portfel kredytów operacyjnych (o 0,2%). W przypadku należności z tytułu kredytów inwestycyjnych dla tej grupy klientów odnotowano pierwszy od lat wzrost ich wartości – o 1,8%. Po raz pierwszy na przestrzeni lat odnotowano również ujemną dynamikę w kategorii pozostałych kredytów (-1,4%).

Wspomniana struktura klientów banków spółdzielczych wpływała silnie na powyższą dynamikę poszczególnych rodzajów należności od małych firm. Najmniejsze podmioty gospodarcze częściej cechują się gorszymi wynikami finansowymi i w mniejszym stopniu interesuje je dokonywanie dużych inwestycji, zwłaszcza w trudniejszym okresie gospodarczym. Są to z reguły firmy rodzinne, które mają naturalne możliwości rozwoju, powyżej którego nie podejmują często wysiłków na rzecz dalszego powiększania się. W przypadku sektora agro, duże, wielohektarowe gospodarstwa rolne, według danych Biura Informacji Kredytowej SA częściej ubiegają się o finansowanie z banków komercyjnych.

Należności brutto banków spółdzielczych z tytułu pozostałych kredytów od gospodarstw domowych – struktura i dynamika w 2021 r.

Wyszczególnienie	2020	Struktura	2021	Struktura	Dynamika 2020=100%
	mln PLN	%	mln PLN	%	
Należności z tytułu kredytów operacyjnych	8 011	29,5	7 993	29,0	99,8
Należności z tytułu kredytów inwestycyjnych	8 871	32,7	9 027	32,8	101,8
Należności z tytułu kredytów na nieruchomości	8 648	31,9	8 938	32,5	103,4
Należności z tytułu pozostałych kredytów	1 605	5,9	1 583	5,7	98,6
Należności z tytułu pozostałych kredytów dla gospodarstw domowych łącznie	27 135	100,0	27 541	100,0	101,5

Źródło: Dane KNF, obliczenia własne.

1.2 Należności od podmiotów gospodarczych

Drugim podstawowym rodzajem należności banków spółdzielczych od sektora niefinansowego były należności od podmiotów gospodarczych, ale stanowiły one wyraźnie mniejszą pozycję niż należności od gospodarstw domowych. W ujęciu netto należności od podmiotów gospodarczych stanowiły na koniec 2021 r. 9,3% aktywów banków spółdzielczych i 25,5% wszystkich należności netto od sektora niefinansowego. Również ta pozycja odnotowała nominalne zwiększenie wartości

(o 4,2%), jednak nie było ono tak znaczne, jak w przypadku należności od gospodarstw domowych. Co istotne, było to odwrócenie trendu z lat ubiegłych, ponieważ w 2020 r. zaobserwowano zmniejszenie tej pozycji aż o 4,7%, w 2019 r. o 1,6%, w 2018 r. o 0,6%, a w 2017 r. o 2,1%. Warto przypomnieć, że jeszcze przed 2015 r. dynamika rozwoju portfela należności dla podmiotów gospodarczych potrafiła być bardzo wysoka (nawet w granicach 17%–25% rocznego wzrostu). Zatem należy mieć nadzieję, że nastąpi powrót do trendu wzrostowego, a wraz z lepszą sytuacją gospodarczą kredyt w banku spółdzielczym będzie cieszyć rosnącym zainteresowaniem przedsiębiorców.

W ujęciu brutto należności banków spółdzielczych od podmiotów gospodarczych w 2021 r. zwiększyły swoją wartość o 4,5%. Przypomnijmy, że rok wcześniej odnotowano jej zmniejszenie o 4,7%.

Powyższy wzrost dynamiki powinien zostać oceniony pozytywnie, zwłaszcza, że ma miejsce w momencie wyjścia z recesji gospodarczej wywołanej pandemią COVID-19. Należy jednak pamiętać, że wartość portfela kredytów zagrożonych od podmiotów gospodarczych od lat pozostaje na wysokim poziomie, o czym będziemy pisać bardziej szczegółowo w dalszej części rozdziału. Mając te aspekty na uwadze, pozostaje mieć nadzieję, że banki spółdzielcze uporają się z problemami związanymi z kredytami zagrożonymi, aby w kolejnych latach móc efektywnie rozwijać ten portfel, bez narażania się na nadmierne ryzyko.

Niemal cały portfel należności od podmiotów gospodarczych tworzyły tradycyjnie kredyty udzielone podmiotom zaliczanym do sektora MSP. Udział kredytów dla tej kategorii klientów w należnościach ogółem od MSP w całym sektorze bankowym wyniósł w ostatnim roku 9,8%. Tym samym udział bankowości spółdzielczej zwiększył się o 0,9 pkt proc. w porównaniu z 2020 r.

Rok 2021 charakteryzował się powrotem do trendu sprzed 2019 r., gdy portfel ten odnotowywał coroczny, stopniowy wzrost wartości nominalnej. Wynik na poziomie 4,4% należy ocenić pozytywnie. Należności od sektora MSP stanowiły w dalszym ciągu 98,4% należności brutto banków spółdzielczych od podmiotów gospodarczych.

W odniesieniu do dużych przedsiębiorstw należności brutto banków spółdzielczych w 2021 r. wzrosły o 9,4%. Stanowiło to kontynuację pozytywnego trendu z roku wcześniejszego. Jednak udział tego portfela w całości należności od podmiotów gospodarczych nie był nigdy duży, a pozycja ta charakteryzowała się sporą zmiennością w kolejnych latach, co nie pozwalało na wysuwanie daleko idących wniosków. Ta zmienność wynikała częściowo ze stosunkowo małego rozmiaru tego portfela, gdzie nawet pojedyncze większe transakcje mogły rzutować na łączną dynamikę pozycji.

Należności brutto banków spółdzielczych od podmiotów gospodarczych – struktura i dynamika w 2021 r.

Wyszczególnienie	2020	Struktura	2021	Struktura	Dynamika 2020=100%
	mln PLN	%	mln PLN	%	
Należności od MSP	17 699	98,4	18 476	98,4	104,4
Należności od dużych przedsiębiorstw	282	1,6	308	1,6	109,4
Należności od podmiotów gospodarczych razem	17 981	100,0	18 784	100,0	104,5

Źródło: KNF, obliczenia własne.

Wśród kredytów od podmiotów gospodarczych zaliczanych do sektora MSP przeważały zdecydowanie kredyty operacyjne, a ich portfel, po zmniejszeniu wartości w 2020 r. o 10,9%, wzrósł w ostatnim roku o 6,6%. Zresztą nie tylko w 2020 r. zaobserwowano zmniejszanie wartości tego portfela. Trend ten był widoczny już w latach wcześniejszych, stąd z aprobatą należy przyjąć jego odwrócenie i mieć nadzieję, że poprawa sytuacji nie miała wyłącznie jednorazowego charakteru. W rezultacie udział tej kategorii kredytów w całości należności od sektora MSP zwiększył się w 2021 r. o 0,8 pkt proc., uzyskując na koniec roku poziom 35,2%. Ta tendencja była analogiczna do obserwowanej w całym sektorze bankowym. Po zakończeniu programów pomocowych i dostępu do funduszy w ramach rządowych tarcz antykryzysowych, ponownie wzrosło zainteresowanie części podmiotów gospodarczych kredytem bankowym na cele bieżącego finansowania działalności.

Również dynamika kredytów inwestycyjnych była lepsza niż rok wcześniej – nastąpiło zwiększenie tego portfela o 3,9%. Jednakże na skutek szybszego tempa wzrostu wartości kredytów operacyjnych dla tej grupie klientów, udział kredytów inwestycyjnych w całości należności od MSP zmniejszył się w ostatnim roku o 0,1 pkt proc. Na koniec 2021 r. wyniósł on 21,8%.

W 2020 r. przyrost portfela kredytowego dla sektora MSP został w bankach spółdzielczych zrealizowany wyłącznie w zakresie należności zaliczanych do kategorii pozostałe, w tym przede wszystkim portfela kredytów na zakup nieruchomości. W 2021 r. tego rodzaju należności cechowały się najmniejszą dynamiką w ramach omawianego portfela należności od sektora MSP (2,8%).

Należności brutto banków spółdzielczych sektora MSP – struktura i dynamika w 2021 r.

Wyszczególnienie	2020	Struktura	2021	Struktura	Dynamika 2020=100%
	mln PLN	%	mln PLN	%	
Kredyty operacyjne	6 094	34,4	6 499	35,2	106,6
Kredyty inwestycyjne	3 876	21,9	4 028	21,8	103,9
Pozostałe (w tym kredyty na nieruchomości)	7 729	43,7	7 949	43,0	102,8
Razem kredyty dla MSP	17 699	100,0	18 476	100,0	104,4

Źródło: Dane KNF, obliczenia własne.

Chociaż należności od dużych przedsiębiorstw nie stanowiły istotnej części portfela banków spółdzielczych, to warto zwrócić uwagę na zmiany zachodzące w strukturze i dynamice poszczególnych rodzajów kredytów. W 2021 r. odnotowano wzrost wartości zarówno w przypadku kredytów inwestycyjnych (aż o 82%), jak i operacyjnych (o 5,3%). Jednakże, jak wspomniano powyżej, zmienność wielkości należności od tej grupy na przestrzeni ostatnich lat była bardzo duża, a nominalna wartość portfela stosunkowo mała, więc nawet pojedyncze większe transakcje mogły tutaj rzutować na łączny wynik. Była to jednak sytuacja analogiczna do obserwowanej w bankowości komercyjnej, gdzie portfele kredytów operacyjnych i inwestycyjnych również zwiększyły swoje wartości.

Należności brutto banków spółdzielczych sektora dużych przedsiębiorstw – struktura i dynamika w 2021 r.

Wyszczególnienie	2020	Struktura	2021	Struktura	Dynamika 2020=100%
	mln PLN	%	mln PLN	%	
Kredyty operacyjne	208	73,9	219	71,2	105,3
Kredyty inwestycyjne	27	9,7	50	16,1	182,0
Pozostałe (w tym kredyty na nieruchomości)	46	16,4	39	12,7	84,9
Należności od dużych przedsiębiorstw	282	100,0	308	100,0	109,4

Źródło: Dane KNF, obliczenia własne.

1.3 Należności od instytucji niekomercyjnych

W zakresie należności brutto banków spółdzielczych od instytucji niekomercyjnych działających na rzecz gospodarstw domowych ponownie nastąpił wzrost wartości tego portfela. Na koniec 2021 r. należności te opiewały na kwotę netto 755 mln PLN, podczas gdy rok wcześniej była to suma 735 mln PLN. Oznaczało to ich wzrost w ciągu jednego roku o 2,7%. Ta dynamika była nieznacznie mniejsza (o 0,3 pkt proc.) niż osiągnięta w roku poprzednim. W przeciwieństwie do 2020 r., była ona też niższa niż dynamika należności banków spółdzielczych w 2021 r. z tytułu kredytów dla przedsiębiorstw i kredytów dla gospodarstw domowych. Potencjał wzrostu dla banków spółdzielczych był w obszarze instytucji niekomercyjnych, działających na rzecz gospodarstw domowych bardziej ograniczony niż w pozostałych kategoriach klientów. Stąd w ujęciu netto należności te stanowiły tylko 0,4% aktywów bankowości spółdzielczej.

1.4 Jakość należności kredytowych

W bankach szczególną uwagę zwraca się na jakość należności od podmiotów niefinansowych, stąd tej kategorii należy przyjrzeć się staranniej także pod tym względem.

Tempo wzrostu należności o obniżonej wartości ulegało często zmianom w bankowości spółdzielczej na przestrzeni lat. Przykładowo w okresie 2017–2018 można było odnotować szybsze zwiększanie się portfela kredytów zagrożonych niż wszystkich należności od sektora niefinansowego. Lata 2019 i 2020 przyniosły odwrócenie sytuacji i dynamika kredytów zagrożonych była niższa od dynamiki kredytów ogółem od sektora niefinansowego.

Rok 2021 należy ocenić również pozytywnie, choć już nie tak bardzo, jak rok wcześniejszy, gdy dynamika należności zagrożonych była jeszcze ujemna. Choć wartość kredytów zagrożonych od sektora niefinansowego wzrosła w 2021 r. o 0,9%, to jednak było to zdecydowanie wolniejsze tempo niż poziom zwiększenia się należności ogółem od tej grupy klientów (6,5%). Obserwując te wskaźniki, można byłoby spróbować zaryzykować stwierdzenie, że świadczyły one o efektywnej poprawie zarządzania portfelem kredytowym w bankowości spółdzielczej, a nie były jedynie jednorazowym efektem statystycznym. Wprawdzie poprawa sytuacji w 2020 r., gdy wielu klientów banków korzystało z moratoriów kredytowych, niosła ze sobą sporo niepewności na kolejne lata, jednakże w ubiegłym roku nie zaobserwowano realizacji czarnych scenariuszy dotyczących niewypłacalności kredytobiorców po ustaniu instrumentów pomocowych.

Warto też podkreślić, że w bankach komercyjnych wartość portfela należności z utratą wartości zmalała w przeciągu ostatnich dwunastu miesięcy aż o 13,4%, jednakże należy mieć na uwadze, że zasady klasyfikacji należności w podmiotach komercyjnych były istotnie odmienne.

Nominalnie należności z utratą wartości od podmiotów niefinansowych w bankowości spółdzielczej na koniec ubiegłego roku wynosiły 5 814 mln PLN. Nastąpiło zatem zwiększenie wartości tego portfela o 53,5 mln PLN (w 2020 r. odnotowano jego zmniejszenie o 344 mln PLN).

Porównanie dynamiki należności brutto ogółem i należności z utratą wartości (sektor niefinansowy) w latach 2011–2021.

Rok	Dynamika (w %)	
	kredytów ogółem	kredytów z utratą wartości
2011	111,8	120,8
2012	109,4	120,2
2013	109,3	113,6
2014	110,3	120,6
2015	104,3	130,3
2016	101	88,7
2017	103,9	113,8
2018	102,3	109,3
2019	102,8	102,5
2020	98,7	94,4
2021	106,5	100,9

Źródło: Dane KNF, obliczenia własne.

W 2021 r. w całym sektorze bankowym nastąpiło polepszenie jakości portfela polegające na zmniejszeniu udziału należności o obniżonej jakości z 7,0% do 5,7% (a więc o 1,3 pkt proc.). Podobna sytuacja miała miejsce w przypadku banków spółdzielczych, choć w wyraźnie mniejszej skali. Udział kredytów o obniżonej jakości zmniejszył się z 8,7% do 8,2% (a więc o 0,5 pkt proc.). Należy wspomnieć, że w 2019 r. udział należności zagrożonych od sektora niefinansowego w portfelach sektora spółdzielczego wynosił jeszcze 9,1%.

Sytuacja, w której jakość portfela kredytowego banków spółdzielczych była gorsza niż w całym sektorze bankowym utrzymuje się od 2015 r. i nie tylko nie widać było w kolejnych latach poprawy, ale praktycznie w każdym roku różnica między bankowością spółdzielczą i komercyjną ulegała wyraźnemu pogłębieniu. Wyjątkiem w tym zakresie był w ostatnich latach tylko 2020 r., ale wówczas było to przynajmniej częściowo związane ze zmianami regulacyjnymi wprowadzonymi dla banków spółdzielczych oraz z dostępnością funduszy pomocowych dla przedsiębiorców ze strony rządu.

Pozytywnie należy ocenić spadek udziału należności zagrożonych w bankowości spółdzielczej w 2021 r. i działania lokalnych instytucji finansowych, mające na celu poprawę jakości swoich aktywów. Jednakże potrzebne są dalsze kroki w celu utrzymania i kontynuacji powyższego postępu, jako że dystans do bankowości komercyjnej był nadal znaczący. Dodatkowo należy zwrócić uwagę na rosnący poziom wyrezerwowania należności ze stwierdzoną utratą wartości od sektora niefinansowego w bankach spółdzielczych (z 47,3% w 2020 r. do 49,2% w 2021 r.).

Kwota należności z utratą wartości w należnościach sektora niefinansowego ogółem w latach 2017–2021

Należności od sektora niefinansowego	2017	2018	2019	2020	2021
Ogółem należności (w mln PLN)	63 946	65 404	67 235	66 334	70 654
Należności z utratą wartości (w mln PLN)	5 449	5 958	6 105	5 761	5 814
Udział (w proc.)	8,5	9,1	9,1	8,7	8,2

Źródło: Dane KNF, obliczenia własne.

1.4.1. Jakość należności od gospodarstw domowych

W aktywach banków spółdzielczych największą pozycję stanowiły należności od gospodarstw domowych, stąd też analizę jakości różnych rodzajów należności bankowych od sektora niefinansowego należy rozpocząć od bliższego przyjrzenia się jakości kredytów udzielonych właśnie tym klientom.

Należności brutto od gospodarstw domowych zwiększyły się o 7,3%, przy jednoczesnym zmniejszaniu się wartości kredytów zagrożonych w tym portfelu (o 2,6%). Zmiana ta stanowiła kontynuację pozytywnego trendu zapoczątkowanego w bankowości spółdzielczej w 2020 r. Udział należności z utratą wartości na koniec 2019 r. był najgorszy od lat (5,5%). Zatem stopniowa poprawa i zmniejszenie udziału kredytów zagrożonych w tym portfelu w 2020 r. do poziomu 5,3% przy niekorzystnej koniunkturze gospodarczej, a następnie w 2021 r. do 4,9%, była dobrym sygnałem i pozwala mieć nadzieję na dalszą poprawę sytuacji w przyszłości.

Jednakże porównując jakość należności od gospodarstw domowych w bankach spółdzielczych i w całym sektorze bankowym, należy zwrócić uwagę, że w ostatnim roku poprawa jakości należności od gospodarstw domowych była powszechnym zjawiskiem. W całym sektorze bankowym udział kredytów zagrożonych zmniejszył się o 1 pkt proc. z 6% do 5%, czyli na większą skalę niż w bankowości spółdzielczej (o 0,5 pkt proc.). Co ciekawe w poprzednich latach te trendy w sektorze komercyjnym i lokalnych instytucji finansowych były odwrotne. Na podkreślenie zasługuje też fakt, że od lat jakość tego portfela pozostaje na lepszym poziomie w bankach spółdzielczych niż w podmiotach komercyjnych. Było to tym bardziej zaskakujące, że w bankowości lokalnej wśród należności od gospodarstw domowych przeważają kredyty dla przedsiębiorców indywidualnych, które zwykle mają niższą jakość niż kredyty mieszkaniowe, które przeważają w portfelach banków komercyjnych.

Budzącą niepokój kwestią jest natomiast to, że według danych BIK SA nieproporcjonalnie wyższy udział kredytów zagrożonych w portfelu należności od gospodarstw domowych, występuje w największych bankach spółdzielczych i jest on około trzykrotnie większy niż w przypadku najmniejszych lokalnych instytucji finansowych. Stanowi to istotny sygnał, przede wszystkim dla instytucji biorących udział w procesach łączeniowych, które w związku ze zwiększaniem sumy bilansowej i portfeli kredytowych powinny poświęcić szczególną uwagę jakości należności.

Udział należności z utratą wartości w należnościach ogółem od gospodarstw domowych w latach 2017–2021 (w %)

Wyszczególnienie	2017	2018	2019	2020	2021
Należności z utratą wartości	4,9	5,4	5,5	5,4	4,9

Źródło: Dane KNF, obliczenia własne.

Poprawę jakości kredytów udzielonych gospodarstwom domowym zaobserwowano we wszystkich głównych rodzajach kredytów, choć w różnej skali.

W zakresie kredytów mieszkaniowych ocena jakości tego portfela musi być pozytywna. Od 2014 r. obserwowano stopniową jej poprawę. Ten trend został tylko lekko zahamowany w 2018 r. (nastąpił wówczas wzrost udziału kredytów zagrożonych o 0,02 pkt proc.). W dwóch ostatnich latach udział należności zagrożonych malał jednak corocznie (o 0,2 pkt proc. w 2020 r. i o 0,3 pkt proc. w 2021 r.). Częściowo sytuacja ta była efektem szybko rosnącego portfela kredytów mieszkaniowych ogółem banków spółdzielczych. Duży udział nowego portfela powodował, że jakość kredytów mieszkaniowych mogła być dobra. Pozytywnie należy ocenić też negatywną dynamikę zagrożonych kredytów mieszkaniowych w przeciągu ostatnich dwóch lat. W 2021 r. ich wartość zmniejszyła się o 6,2%. Była to kontynuacja trendu zapoczątkowanego w roku wcześniejszym, kiedy nastąpił spadek wartości tej pozycji o 3,7%. Przypomnijmy, że jeszcze w 2019 r. wzrosła ona o 2,1%, a w latach 2017–2018 r. coroczny przyrost należności z utratą wartości kształtował się w przedziale 15–16% w skali roku. To oznacza, że wzrost akcji kredytowej banków spółdzielczych w tym obszarze prowadzony był odpowiedzialnie i należy mieć nadzieję, że nie będzie powodować pogorszenia jakości tego portfela należności banków spółdzielczych w następnych latach.

Udział należności z utratą wartości w należności z tytułu kredytów mieszkaniowych w latach 2017–2021 oraz nominalna dynamika należności z utratą wartości 2021 r. (w %)

Udział należności z utratą wartości od gospodarstw domowych	2017	2018	2019	2020	2021	Dynamika 2020=100%
Mieszkaniowe	1,7	1,8	1,6	1,4	1,1	93,8

Źródło: Dane KNF, obliczenia własne.

W 2021 r. jakość kredytów mieszkaniowych była ponownie wyższa w bankowości spółdzielczej niż w całym sektorze bankowym. Należy też pamiętać, że w lokalnych instytucjach finansowych nie było problemu kredytów walutowych, a więc jeden z potencjalnych powodów pogorszenia jakości portfela w tych bankach nie istniał.

W zakresie kredytów konsumpcyjnych należy odnotować, że portfel należności z utratą wartości zmniejszył się w minionym roku o 7,5%. Nie jest to jednak tak spektakularny wynik jak osiągnięty w 2020 r. (obniżenie wyniosło 16,6%). Warto pamiętać, że jeszcze w 2018 r. pozycja ta zwiększyła się o 8%, a rok wcześniej o 4%. To rok 2019 był czasem powrotu do trendu zmniejszania się udziału należności z utratą wartości w należnościach ogółem z tytułu kredytów konsumpcyjnych, który był kontynuowany z sukcesem w kolejnych latach. W ubiegłym roku udział ten wyniósł 4,7% i był mniejszy o 0,6 pkt proc. niż w 2020 r.

Dla porównania można też wskazać, że w całym sektorze bankowym kwota należności zagrożonych w tym portfelu istotnie się zmniejszyła w 2021 r., gdyż o ponad 10%, ale ich udział w kredytach konsumpcyjnych ogółem dla osób prywatnych dalej plasował się na prawie dwukrotnie wyższym poziomie (9,4%). Wpływ na taki wynik banków spółdzielczych mogło mieć kilka czynników, w tym większy nacisk położony na lokalny charakter biznesu, mniejsza presja na wzrost tego segmentu kredytów, poprawa zarządzania ryzykiem kredytowym w ostatnich latach oraz stosowanie innych standardów rachunkowych (brak ujęcia portfelowego w okresie gorszej koniunktury makroekonomicznej).

Udział należności z utratą wartości w należnościach z tytułu kredytów konsumpcyjnych w latach 2017–2021 oraz nominalna dynamika należności z utratą wartości 2021 r. (w %)

Udział należności z utratą wartości od gospodarstw domowych	2017	2018	2019	2020	2021	Dynamika 2020=100%
Konsumpcyjne	5,7	6,0	5,9	5,3	4,7	92,5

Źródło: Dane NBP, KNF, obliczenia własne.

Jak wskazano już wyżej, największą pozycję wśród należności banków spółdzielczych od gospodarstw domowych stanowiły tzw. pozostałe należności, a więc należności od przedsiębiorców indywidualnych oraz od rolników indywidualnych. Stąd analiza jakości tej części portfela jest najważniejsza dla całości oceny należności od gospodarstw domowych. Ma ona też duży wpływ na łączną ocenę jakości portfela kredytowego w bankowości spółdzielczej.

W 2021 r. należności banków z utratą wartości w tym obszarze drugi rok z rzędu odnotowały spadek (o 1,5%). Jednakże to w ubiegłym roku mogliśmy po raz pierwszy zaobserwować zmniejszenie udziału kredytów zagrożonych w należnościach z tytułu pozostałych kredytów od gospodarstw domowych, który wyniósł 0,2 pkt proc., czyli zmniejszył się do poziomu 7,3%. Mając na uwadze, że w 2020 r. jakość tego portfela w bankach spółdzielczych była najgorsza od wielu lat, należy mieć nadzieję, że kolejne lata przyniosą poprawę sytuacji.

Wcześniejszy wzrost ryzyka kredytowego w tym segmencie rynku wynikał m.in. z pogorszenia koniunktury, niższej opłacalności produkcji rolnej, a także z szybkiego spadku wartości i udziału kredytów preferencyjnych w kredytach dla rolnictwa, które cechują się niższym ryzykiem kredytowym ze względu na dopłaty do oprocentowania, gwarancje i poręczenia oraz spłaty części kapitału niektórych kredytów przez Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa. Trzeba też pamiętać, że w odniesieniu do należności od rolników zaczęły w 2017 r. obowiązywać nowe reguły prawne, które skutecznie ograniczyły bankom możliwości egzekucji należnych środków z nieruchomości rolnych. Jest to niezwykle istotny aspekt, mający wpływ na otwartość banków spółdzielczych w kwestii rozwoju akcji kredytowej dla tej grupy klientów. Niestety kolejne inicjatywy regulacyjne coraz bardziej stawiały dłużników, niespłacających zaciągniętych zobowiązań, w uprzywilejowanej pozycji w stosunku do wierzycieli. Dopiero zmiana przepisów na początku 2022 r. zmieniła nieco ten trend.

Kwota i udział należności z utratą wartości w należności z tytułu pozostałych kredytów w latach 2020–2021 i ich nominalna dynamika w 2021 r. (w %)

Należności z tytułu pozostałych kredytów dla gospodarstw domowych	2020	2021	Dynamika 2020=100%
Należności z tytułu pozostałych kredytów dla gospodarstw domowych łącznie (w mln PLN)	27 135	27 541	101,5
Należności z utratą wartości z tytułu pozostałych kredytów dla gospodarstw domowych (w mln PLN)	2 038	2 008	98,5
Udział należności z utratą wartości (w %)	7,5	7,3	

Źródło: Dane KNF, obliczenia własne.

Przyglądając się jakości kredytów udzielonych przedsiębiorcom i rolnikom indywidualnym, warto spojrzeć na poszczególne rodzaje należności od tych klientów. Choć w 2021 r. dwie z trzech analizowanych pozycji odnotowały wzrosty wartości nominalnej, to udział należności z utratą wartości w przypadku wszystkich trzech rodzajów kategorii uległ zmniejszeniu.

Zarówno w przypadku kredytów inwestycyjnych, jak i kredytów na nieruchomości nastąpiło zwiększenie nominalnej wartość należności zagrożonych o 1,7%. W poprzednich latach to drugi z wymienionych tu portfeli wykazywał zdecydowanie większą szkodowość. Przypomnijmy, że jeszcze w 2020 r. wartość należności zagrożonych z tytułu kredytów na nieruchomości od przedsiębiorców i rolników indywidualnych wzrosła aż o 10,3%. Wyhamowanie tego trendu można zatem przyjąć z umiarkowanym zadowoleniem. Niższy wzrost wartości kredytów zagrożonych miał przełożenie na spadek ich udziału w portfelu należności na nieruchomości od tej grupy klientów o 0,1 pkt proc., czyli do poziomu 5,4%.

W zakresie kredytów inwestycyjnych zaobserwowano wzrost wartości należności zagrożonych również o 1,7%, przy równoczesnym zmniejszeniu ich udziału w portfelu do poziomu 6,1% (o 0,1 pkt proc.). Przypomnijmy, że jeszcze w 2019 r. portfel ten odnotował istotne pogorszenie jakości – nastąpił wzrost wartości należności zagrożonych o 10,4% i udziału o 0,7 pkt proc., do poziomu 6,0%. Szczęśliwie w 2020 r. nie zaobserwowano kontynuacji tego kierunku zmian.

Natomiast w obszarze kredytów operacyjnych nastąpił spadek kwoty należności o obniżonej jakości o 3,7%. Była to kontynuacja pozytywnego trendu z roku wcześniejszego, gdzie zaobserwowano zmniejszenie kredytów zagrożonych o 1,7%. Sytuacja ta miała swoje przełożenie na obniżenie szkodowości tego portfela z rekordowego poziomu 9,9% w 2020 r. do 9,5% w 2021 r.

Udział należności z utratą wartości w poszczególnych rodzajach pozostałych należności ogółem od gospodarstw domowych w latach 2017–2021 oraz nominalna dynamika należności z utratą wartości 2021 r. (w %)

Udział należności z utratą wartości od gospodarstw domowych	2017	2018	2019	2020	2021	Dynamika 2020=100%
Należności z tytułu kredytów operacyjnych	7,7	8,9	9,3	9,9	9,5	96,3
Należności z tytułu kredytów inwestycyjnych	4,2	5,3	6	6,2	6,1	101,7
Należności z tytułu kredytów na nieruchomości	5	5,2	5	5,5	5,4	101,7

Źródło: Dane KNF, obliczenia własne.

1.4.2. Jakość należności od podmiotów gospodarczych

Należności od podmiotów gospodarczych stanowiły w bankach spółdzielczych tradycyjnie zdecydowanie mniejszą pozycję niż należności od gospodarstw domowych. Tym niemniej ocena jakości tych aktywów również rzutowała silnie na obraz lokalnych instytucji finansowych. Tym bardziej, że historia ostatnich lat nie była w tym obszarze pasmem sukcesów. Od 2013 r. następował dynamiczny wzrost kwoty należności z utratą wartości.

W 2020 r. odnotowano odmianę sytuacji, gdyż nastąpiło obniżenie się wartości kredytów zagrożonych od podmiotów gospodarczych o 8,5%. Natomiast w roku ubiegłym ponownie powrócił negatywny trend i należności zagrożone zwiększyły się o 3,5%. Może być to efekt wspomnianego wcześniej zakończenia okresów moratoriów kredytowych i dopływu środków z rządowych instrumentów pomocowych. Po powrocie do normalnych warunków funkcjonowania gospodarczego i bez dodatkowego zasilenia funduszami, zdolność pewnej grupy przedsiębiorstw do regulowania swoich zobowiązań uległa ponownie pogorszeniu.

Pozytywnym aspektem było natomiast obniżenie udziału kredytów z utratą wartości w należnościach ogółem banków spółdzielczych od podmiotów gospodarczych. Na koniec 2021 r. wyniósł on 17,6%, czyli był o 0,1 pkt proc. mniejszy niż rok wcześniej. Jednakże jakość tego portfela pozostaje w dalszym ciągu bardzo zła.

Analizując wynik ostatniego roku, warto wskazać, że jakość portfela na koniec 2021 r. była nieco lepsza niż w latach 2018–2020. Nie uległa też zmianie sytuacja, w której jakość należności banków spółdzielczych od podmiotów gospodarczych była nadal zdecydowanie gorsza niż w całym sektorze bankowym (7,3%). Taka sytuacja po raz pierwszy wystąpiła w 2014 r. i trwa do dzisiaj.

Udział należności z utratą wartości w należnościach ogółem od podmiotów gospodarczych w latach 2017–2021 (w %)

Wyszczególnienie	2017	2018	2019	2020	2021
Należności z utratą wartości	17,2	18,2	18,5	17,7	17,6

Źródło: Dane KNF, obliczenia własne.

Patrząc na jakość należności banków spółdzielczych od dużych podmiotów gospodarczych, to ostatni rok stanowił bardzo silne pogorszenie się sytuacji. Wartość kredytów zagrożonych w 2021 r. od tej grupy klientów wzrosła aż o 298,3% w porównaniu z rokiem wcześniejszym, a ich udział w portfelu zapikował z poziomu 2,7% do 9,7%. Po gwałtownym polepszeniu się jakości portfela należności udzielonych dużym przedsiębiorstwom w 2019 r. nie pozostał ślad i ponownie rezultat bankowości spółdzielczej w tym obszarze był zdecydowanie gorszy niż w całym sektorze. Trzeba jednak przypomnieć, że w lokalnych instytucjach finansowych ta pozycja aktywów ma marginalne znaczenie w całości wielkości bilansowych i tym można także przynajmniej częściowo tłumaczyć duże wahania jakości tego portfela. Jednakże dla mniejszych banków problemy z wypłacalnością większych klientów mogą mieć istotne konsekwencje dla ich bezpieczeństwa i stabilności finansowej i dlatego wynik ostatniego roku może budzić zaniepokojenie.

Udział należności z utratą wartości w należnościach ogółem od różnych kategorii podmiotów gospodarczych w latach 2017–2021 oraz nominalna dynamika należności z utratą wartości 2021 r. (w %)

Udział należności z utratą wartości od podmiotów gospodarczych	2017	2018	2019	2020	2021	Dynamika 2020=100%
Duże przedsiębiorstwa	8,4	17,6	6,3	2,7	9,7	398,3
MSP	17,4	18,3	18,7	18,0	17,7	102,8

Źródło: Dane KNF, obliczenia własne.

Zdecydowanie większą wagę pod względem biznesowym miały relacje banków spółdzielczych z podmiotami zaliczanymi do sektora MSP. Dlatego też należy nieco dokładniej przeanalizować zmiany jakości należności bankowych od tej grupy klientów.

Kwota należności z utratą wartości wzrosła w 2021 r. o 2,8%. Pomimo tego ich udział w portfelu lokalnych instytucji finansowych zmniejszył się do poziomu 17,7% (o 0,3 pkt proc). Niestety udział kredytów zagrożonych pozostał w dalszym ciągu naprawdę bardzo duży. Należy jedynie mieć nadzieję, że wyhamowanie tempa pogarszania jakości tego portfela stanowi dobrą prognozę na przyszłość, ale wiele zależeć będzie od aktualnej koniunktury gospodarczej.

Aktualna pozostawała też teza, że jakość portfela kredytowego banków spółdzielczych dla sektora MSP była nadal wyraźnie gorsza niż w całym sektorze bankowym w Polsce (10,7%).

W 2021 r. zaobserwowano pogorszenie jakości jedynie w portfelu kredytów z kategorii pozostałe, w tym na nieruchomości. Udział kredytów zagrożonych w portfelu małych i średnich przedsiębiorstw zwiększył się tu o 2 pkt proc. (do poziomu 18%), przy jednoczesnym zwiększeniu ich kwoty o 15,6%.

W przypadku kredytów inwestycyjnych i operacyjnych dla MSP zaobserwowano zarówno zmniejszenie wartości, jak i udziału należności o obniżonej jakości. W przypadku finansowania inwestycyjnego, kwota kredytów zagrożonych obniżyła się o 2,6%, a jakość tego portfela uległa poprawie o 1,2 pkt proc. do poziomu 17%. W przypadku należności operacyjnych zmniejszenie kwoty portfela o obniżonej jakości wyniosło w skali rocznej 6,4%, a udziału o 2,5 pkt proc. – do poziomu 17,8%.

Udział należności z utratą wartości w poszczególnych rodzajach należności ogółem od sektora MSP w latach 2020–2021 oraz nominalna dynamika należności z utratą wartości w 2021 r. (w %)

Udział należności z utratą wartości od sektora MSP	2020	2021	Dynamika 2020=100%
Operacyjne	20,3	17,8	93,2
Inwestycyjne	18,2	17,0	97,4
Pozostałe (w tym na nieruchomości)	16,0	18,0	115,6

Źródło: Dane KNF, obliczenia własne.

1.4.3. Jakość należności od sektora budżetowego

Analizując jakość portfela kredytowego, warto na końcu tej części wspomnieć o jakości należności banków spółdzielczych od sektora budżetowego, które w ujęciu brutto zwiększyły się w 2021 r. o 0,9%. W tym samym okresie kwota należności banków z utratą wartości zmalała aż o 39,9%. Jakość portfela w tym segmencie pozostaje od lat bardzo dobra, a na koniec 2021 r. uległa jeszcze nawet poprawie. Udział należności zagrożonych w tym portfelu zmalał o 0,1 pkt proc., do poziomu 0,1%.

PASYWA

W pasywach banków spółdzielczych największą pozycję stanowiły zobowiązania wobec sektora niefinansowego. Na koniec 2021 r. wynosiły one 141 454 mln PLN, co odpowiadało 76,5% wartości pasywów tych banków. Znaczenie tej pozycji w minionym roku zmalało o 2,9 pkt proc., co stanowiło kontynuację spadku obserwowanego od 2019 r. (w 2020 r. wyniósł on 2,5 pkt proc., do poziomu 79,4%).

W bankach spółdzielczych na przestrzeni lat widoczny był wzrost nadwyżki depozytów sektora niefinansowego nad kredytami dla tego sektora. Była ona lokowana głównie w bankach zrzeszających i w instrumenty dłużne, przede wszystkim w obligacje Skarbu Państwa i bony pieniężne NBP.

Rola zobowiązań od sektora niefinansowego była nadal nieporównywalnie wyższa w bankach spółdzielczych niż w całym sektorze bankowym (60,2%). Banki komercyjne wyraźnie w większym zakresie korzystały ze środków finansowych pochodzących również z innych źródeł.

Pomimo spadku udziału w pasywach ogółem, tempo wzrostu zobowiązań banków spółdzielczych wobec sektora niefinansowego w 2021 r. wyniosło 6,6%. Było ono o 0,9 pkt proc. niższe niż rok wcześniej (7,5%). Dodatkowo należy zwrócić uwagę, że czwarty rok z rzędu tempo wzrostu tych zobowiązań było wyższe w całym sektorze bankowym (8%) niż w bankowości spółdzielczej. Ta sytuacja może świadczyć, o stopniowej migracji oszczędności do banków komercyjnych, a także o niższej determinacji oraz możliwości lokalnych instytucji finansowych w pozyskiwaniu nowych depozytów. Niższa dynamika zobowiązań od podmiotów niefinansowych w ostatnich dwóch latach w bankowości spółdzielczej niż w bankowości komercyjnej może także dowodzić, że klienci lokalnych instytucji finansowych mogli w mniejszym stopniu stać się beneficjentami pomocy publicznej w ramach inicjatyw i programów przeciwdziałającym skutkom pandemii koronawirusa.

Zobowiązania banków spółdzielczych wobec sektora niefinansowego pod koniec ubiegłego roku odnotowały zmniejszenie udziału w zobowiązaniach tego rodzaju w całym sektorze bankowym (o 0,2 pkt proc.) i ukształtowały się na poziomie 9,1%. Był to również czwarty rok stopniowego zmniejszania się znaczenia banków spółdzielczych w tym zakresie.

Relacja kredytów do depozytów sektora niefinansowego pozostawała na niskim poziomie i na skutek szybszego wzrostu depozytów uległa w ostatnim roku dalszemu obniżeniu. Na koniec 2021 r. wskaźnik ten wyniósł 49,9% (w 2020 r. było to 50%). Jeszcze w 2017 r. relacja ta kształtowała się na poziomie powyżej 60%. To pokazuje skalę wyzwań bankowości spółdzielczej związanej z wykorzystaniem pozyskanych depozytów klientowskich.

Pasywa banków spółdzielczych – struktura i dynamika w 2021 r.

Wyszczególnienie		2020	Struktura	2021	Struktura	Dynamika 2020=100%
		mln PLN	%	mln PLN	%	
1	Zobowiązania wobec sektora finansowego	645	0,4	661	0,4	102,5
2	Zobowiązania wobec sektora niefinansowego	132 744	79,4	141 454	76,5	106,6
2.1	– depozyty podmiotów gospodarczych	14 881	8,9	17 494	9,5	117,6
2.2	– depozyty gospodarstw domowych	114 201	68,3	120 143	64,9	105,2
2.3	– depozyty od instytucji działających na rzecz gospodarstw domowych	3 663	2,2	3 816	2,1	104,2
3	Zobowiązania wobec sektora budżetowego	18 623	11,1	27 068	14,6	145,4
4	Rezerwy	333	0,2	335	0,2	100,7
5	Zobowiązania z tytułu podatku	172	0,1	179	0,1	103,9
6	Kapitały	13 272	7,9	13 738	7,4	103,5
7	Pozostałe pasywa	1 383	0,8	1 558	0,8	112,7
8	Suma pasywów	167 172	100,0	184 993	100,0	110,7

Źródło: Dane KNF, obliczenia własne.

Wśród zobowiązań wobec sektora niefinansowego zdecydowanie największą pozycję stanowiły – tradycyjnie już – depozyty od gospodarstw domowych. Na koniec 2021 r. te zobowiązania odpowiadały 64,9% pasywów banków spółdzielczych i 84,9% ich zobowiązań od sektora niefinansowego. Udział zobowiązań gospodarstw domowych w całości pasywów banków spółdzielczych zmalał w ciągu ostatniego roku o 3,4 pkt proc. Jednocześnie zmniejszył się o 1,1 pkt proc. udział tej pozycji w zobowiązaniach banków wobec sektora niefinansowego. Spadek ten stanowił kontynuację trendu z lat ubiegłych.

Powyższy spadek znaczenia zobowiązań od gospodarstw domowych w 2020 r. i 2021 r. wynikał z wyraźnie wolniejszego tempa ich wzrostu. Była to duża różnica w stosunku do lat wcześniejszych,

gdy tempo wzrostu depozytów gospodarstw domowych wówczas utrzymywało się na wysokim poziomie. Zauważalne było spowolnienie wzrostu tych zobowiązań na tle bardzo dobrych wyników uzyskanych ostatnio w całej polskiej bankowości (zwiększenie o 10,7%). Było to odwrócenie trendu z lat 2016–2017, kiedy szybszą dynamiką w tym zakresie mogły się pochwalić lokalne instytucje finansowe.

Udział banków spółdzielczych w całości depozytów gospodarstw domowych w sektorze bankowym zmalał w ostatnim roku o 0,2 pkt proc. Ostatecznie na koniec 2021 r. wyniósł on 11,0%.

Zobowiązania wobec podmiotów gospodarczych miały tradycyjnie w bankach spółdzielczych zdecydowanie mniejsze znaczenie niż zobowiązania wobec gospodarstw domowych. Na koniec 2021 r. zaledwie 9,5% zobowiązań banków lokalnych wobec sektora niefinansowego stanowiły depozyty przedsiębiorstw. Jednak udział ten zwiększył się w stosunku do roku wcześniejszego o 0,6 pkt proc. Oznaczało to kontynuację trendu wzrostowego obserwowanego od 2017 r.

Powyższy wzrost znaczenia depozytów w segmencie klientów korporacyjnych wynikał z wysokiego tempa wzrostu tych zobowiązań banków spółdzielczych w 2021 r. Zwiększyły się one aż o 17,6% i wskaźnik ten był ponownie znacznie wyższy niż w całym sektorze bankowym (11,1%). Trend ten utrzymuje się od 2017 r. W rezultacie w 2021 r. udział banków spółdzielczych w całości depozytów bankowych od podmiotów gospodarczych zwiększył się z 3,8% do 4,1%. Taka wysoka dynamika mogła wynikać z faktu, że część tych przedsiębiorstw otrzymała znaczące środki z tarcz finansowych rządu i lokowała je na rachunkach bankowych oraz w związku z poprawą sytuacji ekonomicznej po zakończeniu okresu zamrożenia gospodarczego wynikającego z pandemii koronawirusa COVID-19.

Najmniejszą pod względem wielkości grupą wśród depozytów od sektora niefinansowego stanowiły depozyty od niekomercyjnych podmiotów działających na rzecz gospodarstw domowych. W 2021 r. rozwijały się one stabilnie, podobnie jak w latach 2017–2019, choć w wolniejszym tempie niż zobowiązania od podmiotów gospodarczych i gospodarstw domowych (wzrost wartości nominalnej o 4,2%).

Drugą pozycję pod względem wielkości zobowiązań stanowiły zobowiązania banków od sektora budżetowego. W tym obszarze banki spółdzielcze w 2021 r. odnotowały ponownie bardzo dobry wynik. Nastąpił wzrost zarówno udziału tej pozycji w pasywach lokalnych instytucji finansowych (o 3,5 pkt proc. do poziomu 14,6%), jak i ich wartości nominalnej (aż o 45,4%). Tym samym miała miejsce kontynuacja trendu obserwowanego przynajmniej od 2016 r. (z drobnym wyjątkiem w 2018 r.). Warto też nadmienić, że w ubiegłym roku sektor banków komercyjnych osiągnął jeszcze wyższą dynamikę tej grupy zobowiązań (49,2% w skali roku), ale częściowo wynikało to z faktu, że w bankach komercyjnych zobowiązania od sektora budżetowego obejmują nie tylko budżety lokalne, ale także środki organów jednostek szczebla rządowego.

Analizując zmiany powyższej pozycji w ostatnich latach, jej wysoki udział w zobowiązaniach banków spółdzielczych oraz różną w dynamikę w poszczególnych latach, należy zwrócić uwagę, że zeszłoroczny wynik może być kolejnym efektem rozwijającej się, dobrej współpracy między lokalnymi instytucjami finansowymi, a jednostkami samorządu terytorialnego. Budowa i rozwój wzajemnych relacji, opartych na znajomości rynku lokalnego, stanowiła istotny argument po stronie banków spółdzielczych, który należy brać pod uwagę przy analizie nie tylko tej grupy klientów. Jednakże szybszy wzrost wartości zobowiązań od sektora budżetowego w bankach komercyjnych spowodował zmniejszenie udziału depozytów tej grupy klientów w lokalnych instytucjach

finansowych o 0,4 pkt proc., do poziomu 15,1%. Warto zwrócić uwagę, że w 2019 r. ich udział wynosił jeszcze zdecydowanie mniej, bo 13,7%.

Trzecią, najmniejszą pozycję pod względem wielkości wśród zobowiązań banków spółdzielczych, stanowiły zobowiązania wobec sektora finansowego. W 2021 r. nie odnotowano zmiany ich udziału w pasywach banków (0,4%). Po istotnym, konsekwentnym zmniejszeniu wartości tej pozycji od 2015 r. (przypomnijmy, że w 2019 r. nastąpił spadek wartości o 18,2%, a w 2020 r. aż o 29,5%), ubiegły rok zakończył się z pozytywną dynamiką ze wzrostem w wysokości 2,5%. Generalnie brak dużego zainteresowania na przestrzeni wcześniejszych lat nie może dziwić, gdyż to bankowość spółdzielcza lokowała wolne środki finansowe w bankach komercyjnych, a nie odwrotnie.

Analizując pasywa banków warto podkreślić, że ponownie zwiększyły się rezerwy utworzone przez banki spółdzielcze. Ich wartość wzrosła jednak w zdecydowanie wolniejszym tempie niż we wcześniejszych latach, bo zaledwie o 0,7% (w 2019 r. był to 10,2%, a w 2020 r. 5,3%). Należy jednak pamiętać, że pozycja ta potrafi cechować się dużą zmiennością, w zależności m.in. od koniunktury gospodarczej i sytuacji sektora spółdzielczego.

Z drugiej jednak strony, należy zwrócić uwagę, że w dobie kryzysu gospodarczego związanego z pandemią koronawirusa, lokalne instytucje finansowe nie zdecydowały się pójść w kierunku tworzenia większych zabezpieczeń na wypadek zwiększenia się problemów z wypłacalnością swoich klientów w przyszłości, jak uczyniły banki komercyjne. W 2021 r. udział rezerw w pasywach banków spółdzielczych pozostał w dalszym ciągu na niezmienionym poziomie 0,2%.

KAPITAŁY I FUNDUSZE WŁASNE

Odrębnie należy spojrzeć na kapitały banków spółdzielczych. Stanowiły one 7,4% pasywów banków na koniec 2021 r. Oznacza to, że ich udział w pasywach zmniejszył się w porównaniu z rokiem poprzednim (o 0,5 pkt proc.) i to pomimo wzrostu nominalnej wartości kapitałów o 3,5%.

W zakresie kapitałów podstawowych banków spółdzielczych do 2019 r. można było zaobserwować zwiększenie się ich wartości (bez pomniejszenia o kwoty należnych wpłat na ten kapitał). Niestety w 2020 r. nastąpiło odwrócenie tego trendu. W 2021 r. odnotowano dalsze zmniejszenie wartości kapitałów własnych lokalnych instytucji finansowych, które na koniec roku wyniosło 492,6 mln PLN, czyli o 0,4 mln PLN mniej (-0,1%) niż w 2020 r. Z drugiej jednak strony spadek ten w 2021 r. pod względem procentowym wartości nie był tak dynamiczny jak odnotowany w roku wcześniejszym (o 7,9%). Należy pamiętać, że w przypadku banków spółdzielczych czynnikiem ograniczającym możliwości wzrostu kapitału podstawowego, oprócz niskiej zyskowności, jest często brak realnych zachęt dla udziałowców do zwiększania zaangażowania finansowego w działanie banku spółdzielczego.

Dla potrzeb wyliczenia współczynnika wypłacalności, fundusze własne bankowości spółdzielczej na koniec 2021 r. osiągnęły poziom 13 227 mln PLN. Oznaczało to wzrost o 5,3% w porównaniu z rokiem poprzednim, gdy ich wartość równała się 13 058 mln PLN.

Należy podkreślić, że w sektorze banków spółdzielczych utrzymała się silna dominacja funduszy podstawowych, przy jednoczesnym obniżeniu znaczenia kapitałów Tier II. Na koniec 2021 r.

kapitały podstawowe Tier I wyniosły 12 838 mln PLN, czyli o 1,7% więcej niż w roku wcześniejszym.

Kapitał dodatkowy Tier I (tzw. AT1) wyniósł w ubiegłym roku 3,2 mln PLN, co oznacza obniżenie wartości tej pozycji aż o 64,7%.

Natomiast kapitały Tier II zmniejszyły się o 10 % i rok 2021 zakończyły na poziomie 386 mln PLN. Stanowiły one 2,9% funduszy własnych sektora, podczas gdy rok wcześniej było to jeszcze 3,3%. Taki spadek znaczenia nie może dziwić w warunkach stopniowej amortyzacji pożyczek, które wcześniej mogły być podstawą do zaliczenia pozyskanych środków do kapitałów Tier II. Wobec zmian przepisów prawnych dotyczących wymogów dla kapitałów Tier II i wysokich kosztów pozyskania środków przez banki, nowe pozycje zaliczane do tej grupy były dużo rzadsze niż miało to miejsce wcześniej.

W ubiegłym roku lokalne instytucje finansowe po raz pierwszy na przestrzeni ostatnich lat nie mogły się pochwalić zwiększeniem współczynnika wypłacalności. Na koniec roku wyniósł on 18,54%, podczas gdy w 2020 r. kształtował się jeszcze na poziomie 18,93%. Należy pamiętać, że wskaźnik wypłacalności liczony dla całego sektora bankowego również zmalał, choć w dalszym ciągu pozostał na wyższym poziomie – o 0,7 pkt proc. – niż w bankach spółdzielczych. Rok wcześniej ta różnica była większa i wynosiła 1,7 pkt proc.

Współczynnik wypłacalności Tier I w lokalnych instytucjach finansowych także zmniejszył się. Liczony dla całego sektora bankowości lokalnej wyniósł na koniec 2021 r. 18,00%. Rok wcześniej było to 18,31%.

Wynik finansowy banków spółdzielczych

Lokalne instytucje finansowe uzyskały wynik finansowy netto w wysokości 729 mln PLN i był on zdecydowanie wyższy do rezultatu osiągniętego rok wcześniej (wzrost wartości wyniósł aż 54,2%).

Zagregowany rachunek wyników banków spółdzielczych w 2021 r. i jego porównanie z wynikami 2020 r.

Wyszczególnienie		2020	2021	Dynamika 2020=100%
		mln PLN	mln PLN	
1.	Przychody z tytułu odsetek, z tego:	3 772	3 448	91,4
2.	Koszty odsetkowe, z tego:	518	143	27,6
3.	Wynik z tytułu odsetek	3 254	3 305	101,6
4.	Wynik z tytułu prowizji	999	1 094	109,5
5.	Przychody z tytułu dywidend	2	4	175,9
6.	Pozostałe	312	200	64,1
7.	Wynik działalności bankowej	4 567	4 603	100,8
8.	Koszty działania banku, z tego:	3 242	3 159	97,5
8.1	Koszty działania banku, koszty pracownicze	2 158	2 147	99,5
8.2	Koszty ogólnego zarządu	1 084	1 012	93,4
9.	Amortyzacja	183	174	94,6
10.	Rezerwy	57	42	74,0
11.	Odpisy aktualizujące z tytułu utraty wartości aktywów finansowych	414	281	67,8
12.	Odpisy aktualizujące z tytułu utraty wartości aktywów niefinansowych	1	2	182,9
13.	Pozostałe odpisy	14	11	77,3
14.	Wynik z działalności operacyjnej	656	935	142,5
15.	Wynik na operacjach pozostałych	-0,3	-0,1	X
16.	Zysk brutto z działalności kontynuowanej	656	935	142,5
17.	Obciążenia wyniku finansowego	183	206	112,5
18.	Zysk/strata netto	473	729	154,2

Źródło: Dane KNF.

Wynik finansowy netto banków spółdzielczych (mld PLN)

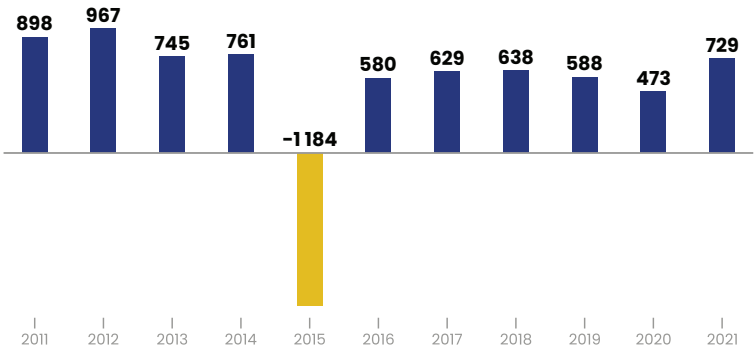

Źródło: Dane KNF.

Po silnym załamaniu się strony dochodowej w 2020 r. (obniżenie przychodów z tytułu odsetek o 23,5%), rok 2021 nie przyniósł znacznej poprawy w tym obszarze. Lokalne instytucje finansowe odnotowały dalsze, choć już nie tak drastyczne zmniejszenie tego rodzaju przychodów, tj. o 8,6%. Jeszcze rok 2020 można było tłumaczyć decyzjami Rady Polityki Pieniężnej w sprawie obniżania stóp procentowych w ramach odpowiedzi na pogarszającą się sytuację gospodarczą kraju, dostępnością środków z kryzysowych instrumentów pomocowych, czy w związku z zastosowaniem moratoriów kredytowych. Jednakże pamiętajmy, że w roku ubiegłym nastąpiło polepszenie koniunktury gospodarczej i zaobserwowano omawiany we wcześniejszej części rozdziału rozwój akcji kredytowej, przy jednoczesnych decyzjach RPP o trzech podwyżkach stóp procentowych pod koniec roku, w ramach przeciwdziałań zjawiskowi podwyższonej inflacji.

Równocześnie w 2021 r. nastąpił bardzo duży spadek kosztów odsetkowych, większy niż w roku wcześniejszym (o 50,1%), gdyż aż o 72,4%. W tym miejscu należy zwrócić uwagę, że wynik ten udało się uzyskać w warunkach rosnącej wartości depozytów od sektora niefinansowego banków spółdzielczych (w minionym roku o 6,6%). To dowodzi, że po pierwsze od 2019 r. banki spółdzielcze poszły w ślad za bankami komercyjnymi i w sytuacji istnienia nadpłynności podjęły decyzję o silnym zmniejszeniu oprocentowania środków pozyskanych w formie depozytów klientowskich, a po drugie, że w warunkach szybkiego obniżenia stóp procentowych przez NBP były w stanie szybko zmniejszyć koszty odsetkowe depozytów.

Pamiętajmy, że dochody odsetkowe pozostawały tradycyjnie dominującą pozycją dochodową banków spółdzielczych na tle innych źródeł przychodów. Stanowiły one w 2021 r. 71,8% wyniku z działalności bankowej. Rok wcześniej odpowiadały za 71,2% wyniku. Tym samym znaczenie odsetek w ramach rachunku wyniku banków spółdzielczych nieco wzrosło w skali roku.

Drugim istotnym źródłem dochodów banków spółdzielczych są prowizje i opłaty. Wynik banków z tego tytułu był w 2021 r. lepszy od roku poprzedniego o 9,5%. Jest to znaczna zmiana w porównaniu do roku wcześniejszego, obrazująca, że w dobie niskich stóp procentowych, banki spółdzielcze postawiły na większy rozwój przychodów pozaodsetkowych. Jednakże pamiętajmy, że mają one w tym zakresie zdecydowanie mniejsze możliwości niż podmioty komercyjne. Przy wzroście sumy bilansowej lokalnych instytucji finansowych o 10,7%, zwiększenie dochodów prowizyjnych

należy uznać za całkiem niezły wynik, zwłaszcza w porównaniu do 2020 r. Oczywiście trzeba zaznaczyć, że wielkość aktywów nie jest w tym przypadku jedyną miarą odniesienia efektywności działania banków, gdyż wiele dochodów z prowizji i opłat jest realizowanych w transakcjach pośredniczących, nieujmowanych w bilansach banków. Niemniej jednak nie można tego porównania bagatelizować. Równocześnie należy wskazać, że w bankach komercyjnych ta pozycja zwiększyła się w 2021 r. bardziej dynamicznie (o 15,3%).

Jednakże pomimo większej dynamiki przychodów z prowizji niż wyniku uzyskanego z działalności odsetkowej, udział wpływów z tytułu dochodów pozaodsetkowych w dochodach banków spółdzielczych zmniejszył się z 28,8% w 2020 r. do 28,2% w 2021 r. Znaczenie pozostałych rodzajów dochodów banków spółdzielczych, takich jak np. dochody z dywidend, było już tradycyjnie marginalne, jednak i one odnotowały istotny wzrost wartości (o 75,9%). Tylko dochody z kategorii „pozostałe dochody" zmniejszyły swoją wartość o 35,9% (w 2020 r. odnotowały wzrost o 27,2%). Należy jednak pamiętać, że przychody z tego źródła cechowały się bardzo dużą zmiennością w poprzednich latach.

Współczynniki operacyjne dochodów banków spółdzielczych w latach 2017–2021 (w %)

Udział w wyniku z działalności bankowej	2017	2018	2019	2020	2021
Dochodów odsetkowych	74,2	75,4	75,6	71,2	71,8
Dochodów pozaodsetkowych	25,8	24,6	24,4	28,8	28,2

Źródło: Dane KNF, obliczenia własne.

W 2021 r. w bankach spółdzielczych dalszemu obniżeniu uległ wskaźnik dochodów odsetkowych do aktywów. Na koniec roku wyniósł on 1,88%, choć jeszcze rok wcześniej uplasował się na poziomie 2,05%, a w 2019 r. 2,69%. To pokazuje skutki obniżenia rynkowych stóp procentowych po decyzjach NBP w 2020 r. oraz brak jeszcze istotnego wpływu decyzji RPP z drugiej połowy 2021 r. na ten wskaźnik. Jednakże na szczególne podkreślenie zasługuje, że wskaźnik marży odsetkowej w bankowości spółdzielczej był drugi rok z rzędu na nieco niższym poziomie niż w całym sektorze bankowym (w 2021 r. 1,89%).

Marża odsetkowa w bankach spółdzielczych (%)

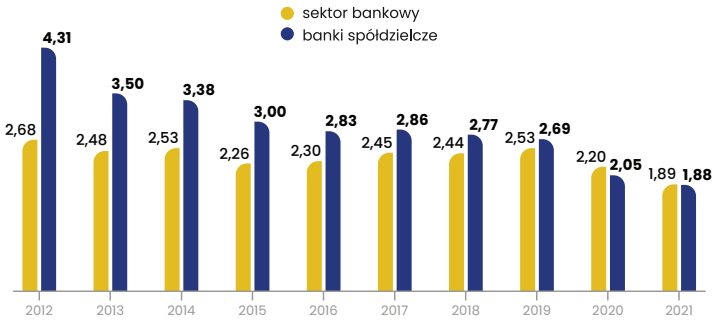

Źródło: Dane KNF.

W przypadku relacji przychodów pozaodsetkowych do aktywów można było zaobserwować, po wzroście do poziomu 1% osiągniętym w 2017 r., stopniowe zmniejszanie tego wskaźnika do 0,83% w 2020 r., a następnie do 0,74% w 2021 r. Był on też niższy niż w całym sektorze bankowym (0,88%).

Wynik na działalności bankowej lokalnych instytucji finansowych w 2021 r. wyniósł 4 603 mln PLN i był o 0,8% wyższy niż rok wcześniej. Można pokusić się o stwierdzenie, że nie był to spektakularny rezultat, jednakże po spadku wartości o 11,3% w roku wcześniejszym, na wyhamowanie negatywnego trendu trzeba spojrzeć łaskawszym okiem. Jednakże w tym samym okresie, w skali całego sektora bankowego odnotowano zwiększenie tego wyniku o 10%. Warto przypomnieć, że jeszcze w 2018 r. porównanie to wyglądało odmiennie: w bankowości spółdzielczej wzrost wyniósł 2,2%, natomiast w przypadku całego sektora zaledwie 0,9%. Sytuacja zaczęła się zmieniać w 2019 r., gdy lokalne instytucje finansowe odnotowały zwiększenie dochodów operacyjnych o 4,2%, czyli w tempie o ponad połowę wolniejszym niż podmioty komercyjne (9,4%).

Negatywny wpływ na wynik finansowy brutto banków spółdzielczych ma wysokość najważniejszych rodzajów kosztów. W tym obszarze należy odnotować stopniową poprawę w zarządzaniu tymi pozycjami w kolejnych latach.

Pierwszą kategorią kosztów są wydatki związane z działaniem banków. Podczas gdy jeszcze w 2018 r. uzyskano wzrost tej pozycji o 5,8%, to od 2019 r. obserwujemy odwrotność tego trendu. W 2020 r. zaobserwowano obniżenie wartości tego rodzaju kosztów, choć było ono nieznaczne – o 0,1%, natomiast w 2021 r. już o 2,5%. Należy mieć nadzieję, że w nadchodzącej przyszłości będziemy świadkami dalszego zmniejszania wydatków ponoszonych przez lokalne instytucje finansowe, tym bardziej, że wszyscy mają już świadomość, że jest to ważny czynnik wpływający na efektywność sektora spółdzielczego, wynikający w dużym stopniu zarówno z charakteru jego działalności, jak i skali działania indywidualnych banków. Dlatego tak istotnym jest, aby lokalne instytucje finansowe położyły większy nacisk na współpracę i przeniesienie części procesów na poziom scentralizowany w ramach banku zrzeszającego, wykorzystując tym samym efekt skali przy dalszym rozwoju swojej oferty, wdrażaniu nowoczesnych rozwiązań i ograniczaniu kosztów swojej działalności. Warto docenić ten spadek w sytuacji, gdy poziom inflacji był w 2021 r. wyraźnie wyższy niż w 2020 r.

W 2021 r. zaobserwowano zmniejszeniu poziomu kosztów zarówno w przypadku kosztów ogólnego zarządu, jak i kosztów pracowniczych. W przypadku tej pierwszej kategorii wydatków były one niższe o 6,6%, czyli nastąpiło jej zmniejszenie do poziomu zbliżonego w 2019 r. Należy mieć na uwadze, że pozycja ta od lat charakteryzowała się systematycznym wzrostem wartości.

W przeciągu ostatnich dwunastu miesięcy nastąpiło również zmniejszenie kosztów pracowniczych, choć nie na taką skalę, jak w 2020 r. (o 3,2%), gdyż zaledwie o 0,5%. Jednakże warto przypomnieć, że w latach wcześniejszych wydatki w ramach tej pozycji rosły sukcesywnie – o 3,7% w 2018 r., a następnie o 4,2% w 2019 r. Zmiany zachodzące na rynku pracy, konieczność ograniczania kosztów w warunkach dość wysokiej inflacji, przy jednoczesnej konkurencji o dobrze wykwalifikowanych pracowników, będą zapewne powodować, że zarządzanie tą pozycją będzie wyzwaniem dla kierownictw banków. Ale warto także pamiętać, że w bankowości spółdzielczej pracuje nieproporcjonalnie więcej osób niż w bankowości komercyjnej. Rozumiejąc specyfikę działania lokalnych instytucji finansowych, można wskazać, że istnieją tu jeszcze możliwości optymalizacji kosztów.

Ponownemu obniżeniu uległy również koszty banków spółdzielczych z tytułu amortyzacji – o 5,4% (rok wcześniej wskaźnik ten obniżył się o 2,4%). Skala tych kosztów, będąca pochodną wielkości inwestycji poniesionych w ostatnich latach, pokazywała, że czas intensywnych nakładów inwestycyjnych, związanych z tworzeniem nowych placówek bankowych, rozwoju nowoczesnych kanałów dystrybucji usług bankowych oraz informatyzacji, został zahamowany, m.in. na skutek mniejszych dochodów osiąganych przez banki spółdzielcze w poprzednich latach. Nie ma też potrzeby dalszej rozbudowy placówek bankowych, a raczej możemy spodziewać się ograniczania ich liczby, tym bardziej przy rosnącym znaczeniu bankowości internetowej.

Struktura kosztów działania banków w latach 2017–2021 (w %)

Wyszczególnienie	2017	2018	2019	2020	2021
Wynagrodzenia + narzuty	64,6	63,7	64,9	63,0	64,4
Amortyzacja	6,0	5,6	5,5	5,4	5,2
Koszty eksploatacyjne	29,3	30,7	29,6	31,6	30,4

Źródło: Dane KNF, obliczenia własne.

Jednak wolniejsze tempo zmniejszania kosztów wynagrodzeń niż pozostałych pozycji kosztów działania miało przełożenie na wzrost ich udziału w całkowitych kosztach działalności lokalnych instytucji finansowych (o 1,4 pkt proc. do poziomu 64,4%). Natomiast po zwiększeniu poziomu kosztów eksploatacyjnych w 2020 r., rok następny cechował się ponownym zmniejszeniem ich znaczenia.

Relacja kosztów operacyjnych (koszty działania banku i amortyzacja) do aktywów ogółem uległa w bankach spółdzielczych dalszej poprawie. Jeszcze w 2015 r. relacja ta wynosiła powyżej 3%, aby stopniowo corocznie obniżać się i dojść do poziomu 1,88% w 2021 r. Wskaźnik ten kształtował się jednak nadal na poziomie wyższym niż w przypadku całego sektora bankowego (1,63%). Wyższy wskaźnik w bankowości spółdzielczej był częściowo wynikiem specyfiki działania tych banków (instytucji lokalnych działających na rzecz społeczności lokalnych), po części jednak świadczył też o istniejących nadal możliwościach ograniczania ponoszonych przez nie kosztów działania w przyszłości. Trzeba też wskazać na relatywnie większą skalę poprawy sytuacji w tym obszarze w bankach spółdzielczych w ostatnich latach, ale jednocześnie nie można zapominać o znaczeniu kosztu podatku od instytucji finansowych wśród kosztów ogólnego zarządu w bankach komercyjnych. Po wyeliminowaniu tego obciążenia fiskalnego okazałoby się, że skala poprawy sytuacji w bankach komercyjnych była w ostatnich latach dużo silniejsza.

Przez długi okres na wielkości wyniku finansowego brutto ważyła w dużym stopniu kwota odpisów netto na rezerwy. W 2019 r. wartość takich odpisów w bankowości spółdzielczej była jeszcze nadal bardzo wysoka. Jednakże w 2020 r. nastąpiło jej bardzo istotne zmniejszenie, a w kolejnym roku trend ten był kontynuowany. Saldo utworzonych i rozwiązanych odpisów aktualizujących z tytułu utraty wartości aktywów finansowych w 2021 r. wyniosło 281 mln PLN i było ono niższe o 32,2% niż w 2020 r. (414 mln PLN). Dla porównania, w 2021 r. odpisy w całym sektorze bankowym zmniejszyły się prawie o połowę w związku z poprawą sytuacji gospodarczej i niespełnieniem się czarnych scenariuszy dotyczących wypłacalności kredytobiorców, jakie były prognozowane na 2021 r. Jednak należy pamiętać, że banki komercyjne w 2020 r. istotnie podniosły poziom

odpisów, zabezpieczając w ten sposób potencjalne ryzyka związane z pandemią koronawirusa .

Jeżeli natomiast chodzi o sumę utworzonych rezerw w lokalnych instytucjach finansowych, to również odnotowano obniżenie wartości tej pozycji – o 26%, do poziomu 52 mln PLN. Należy jednak pamiętać, że pogorszenie jakości portfeli kredytowych stanowi jedno z obecnie największych zagrożeń dla dalszego funkcjonowania banków spółdzielczych.

Niemniej jednak analizując wynik finansowy lokalnych banków na koniec 2021 r., należy zwrócić uwagę na istotną poprawę relacji łącznej odpisów na rezerwy netto do aktywów tych podmiotów w ostatnich dwóch latach (z 0,55% jeszcze w 2019 r. do 0,17% w 2021 r.). Warto też odnotować, że wskaźnik ten w skali całego sektora kształtował się na dużo wyższym poziomie (0,54%).

W konsekwencji powyższych zmian w 2021 r. poprawił się ponownie wskaźnik kosztów całkowitych (koszty operacyjne i odpisy na rezerwy) do aktywów banków spółdzielczych. Jeszcze w 2018 r. był on na poziomie powyżej 3%, natomiast w 2019 r. obniżył się do 2,98%, aby w 2021 r. kontynuować ten trend i wynieść zaledwie 2,06%. Obniżenie tego wskaźnika nastąpiło oczywiście dzięki poprawie sytuacji w zakresie kontroli kosztów działania banków, jednakże przede wszystkim wpływ na ten wynik miało zmniejszanie wartości odpisów. Dla porównania warto przypomnieć, że w całym sektorze bankowym wskaźnik ten wyniósł 2,17% w 2021 r. i drugi rok z rzędu był on wyższy niż w sektorze spółdzielczym.

Obciążenie podatkowe wyniku finansowego brutto banków spółdzielczych w 2021 r. było większe niż odnotowane rok wcześniej. Po spadku wartości podatku zapłaconego przez sektor w 2020 r. o 28,2%, w 2021 r. kwota ta zwiększyła się i po 12 miesiącach była o 12,5% wyższa. Wynikało to m.in. z większego zysku osiągniętego przez banki spółdzielcze, co miało swoje przełożenie na zmniejszenie efektywnej stopy opodatkowania tych instytucji w ostatnim roku z 27,9% do 22,0%. Jednakże wskazany poziom efektywnej stopy obciążenia dochodu brutto lokalnych instytucji finansowych w dalszym ciągu znacznie przekraczał stawkę nominalną podatku. Wpłaty składek na rzecz BFG z pewnością przyczyniły się do tak wysokiego obciążenia zysku podatkiem dochodowym. Z drugiej strony zmniejszenie salda odpisów pozwoliło na pewne zmniejszenie efektywnej stopy opodatkowania banków spółdzielczych. To pokazuje także dalszą potrzebę poprawy efektywności w zakresie zarządzania podatkowego w bankach spółdzielczych. Dla porównania w całym sektorze bankowym efektywna stopa podatkowa w ostatnim roku wyniosła 41% i była ona wyraźnie wyższa niż w bankowości spółdzielczej.

Jak wskazano powyżej, wynik finansowy netto banków spółdzielczych wyniósł w 2021 r. 729 mln PLN (rok wcześniej – 473 mln PLN). Oznacza to, że wartość zysku netto osiągniętego przez lokalne instytucje finansowe wzrosła aż o 54,2%. Ciężko jest porównać tę dynamikę do osiągniętej przez banki komercyjne, gdyż pamiętajmy, że rok 2020 został przez nie zamknięty ze stratą, która w 2021 r. została odrobiona. Powyższe fakty i wskaźniki tym bardziej potwierdzają wcześniejsze stwierdzenia o poprawie sytuacji gospodarczej w ubiegłym roku.

Wyniki banków spółdzielczych miały swoje odzwierciedlenie w polepszeniu wskaźników efektywności działania. Wskaźnik zwrotu netto z aktywów (ROA) ukształtował się w 2020 r. na poziomie 0,31%, a rok później wyniósł już 0,41%. Innymi słowy, po roku recesji wrócił w 2021 r. do poziomu z 2019 r. Warto podkreślić, że jest to pierwszy wzrost tego wskaźnika na przestrzeni ostatnich lat.

Rentowność aktywów w bankach spółdzielczych w 2021 r. była drugi rok z rzędu wyższa niż w całym sektorze bankowym, jednakże dystans pomiędzy oboma wskaźnikami zmniejszył się istotnie (przy poziomie 0,36% dla całego sektora bankowego). Nastąpił zatem powrót do sytuacji z 2012 r., gdy poziom wskaźnika ROA był praktycznie identyczny w bankowości spółdzielczej oraz w bankowości komercyjnej. Przypomnijmy, że podmioty komercyjne odnotowały drastyczne jego obniżenie w 2020 r., podczas gdy bankom spółdzielczym udało się tego uniknąć. Jednakże na podkreślenie zasługuje fakt, że pomimo poprawy koniunktury gospodarczej, lokalne instytucje finansowe nie pozwoliły bankom komercyjnym na ponowne przejęcie palmy pierwszeństwa w tym obszarze.

Wartość wskaźnika efektywności ROA w bankach spółdzielczych (%)

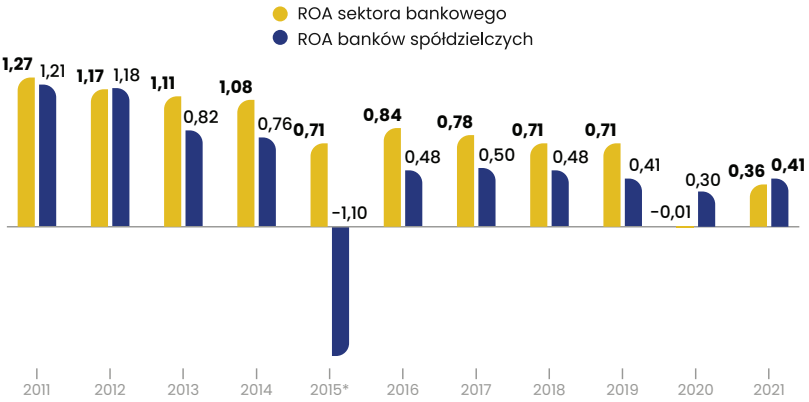

** 2015 r. – ROA sektora banków spółdzielczych z uwzględnieniem SK Banku.*

Źródło: Dane KNF.

Wskaźnik zwrotu z kapitału (ROE) również uległ polepszeniu w 2021 r., co także stanowiło odwrócenie negatywnego trendu z lat poprzednich. ROE na koniec ubiegłego roku wyniósł 5,40% i był o 1,76 pkt proc. wyższy niż w 2020 r., a nawet przeskoczył ponad poziom osiągnięty w 2018 r. Warto podkreślić, że i w przypadku tego wskaźnika banki spółdzielcze utrzymały jego wyższy poziom niż banki komercyjne (4,19%).

Wartość wskaźnika efektywności ROE w bankach spółdzielczych (zysk netto/średnie fundusze podstawowe) (%)

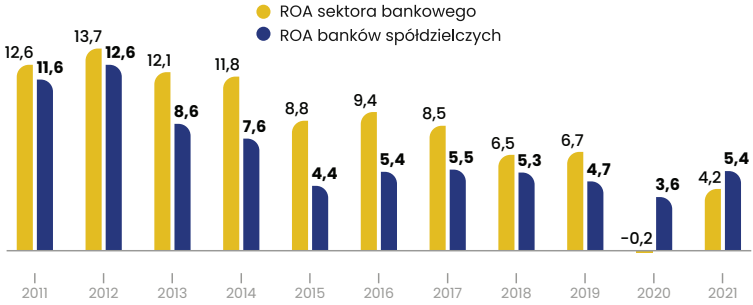

** 2015 r. – ROA sektora banków spółdzielczych z uwzględnieniem SK Banku.*

Źródło: Dane KNF.

Powyższe dane stanowią potwierdzenie postawionej we wstępie niniejszego rozdziału tezy, że lokalne instytucje finansowe wyciągnęły lekcję z przeszłości, przeanalizowały swoje dotychczasowe modele biznesowe w kierunku ich modernizacji. Coraz śmielej stają do konkurencji z bankami komercyjnymi. Jednakże ich ograniczenia i problemy nie zniknęły, a nadchodzące wyzwania nie ułatwią im zadania utrzymania swojej efektywności. Ciężko jest w tym momencie przewidzieć, co przyniesie 2022 r. Niepewność związana z sytuacją międzynarodową, dalszym rozwojem lub końcem pandemii, koniecznością silniejszego nacisku na aspekty związane z ochroną środowiska i odnawialnymi źródłami energii… Skala wyzwań jest nadal bardzo duża. Jednakże należy mieć nadzieję, że sektor banków spółdzielczych stanie na wysokości zadania – w trudnych czy dobrych czasach będzie stanowił nieocenione wsparcie dla lokalnych społeczności oraz pełnił funkcję konkurencyjnego, godnego zaufania partnera na rynku biznesowym.

Wybrane współczynniki operacyjne banków spółdzielczych w latach 2017–2021 (w %)

Wyszczególnienie	2017	2018	2019	2020	2021
Dochody odsetkowe/aktywa (b:a)	2,86	2,77	2,69	2,05	1,88
Dochody pozaodsetkowe/aktywa (c:a)	1,00	0,91	0,87	0,83	0,74
Koszty działania banku/aktywa (d:a)	2,55	2,51	2,38	2,16	1,89
Odpisy na rezerwy netto/aktywa (e:a)	0,61	0,52	0,55	0,27	0,17
Koszty całkowite/aktywa (f:a)	3,15	3,03	2,93	2,43	2,06
Zwrot z aktywów (ROA) netto	0,50	0,48	0,41	0,30	0,41
Zwrot z kapitału (ROE) netto	5,50	5,32	4,71	3,64	5,40

Źródło: Dane KNF, obliczenia własne.

Uwagi:

a) średnie aktywa

b) dochody odsetkowe = przychody odsetkowe (w tym z operacji z papierami wartościowymi) pomniejszone o koszty odsetkowe

c) dochody pozaodsetkowe = przychody pozaodsetkowe (między innymi prowizje, opłaty, różnice kursowe, wynik biur maklerskich) pomniejszone o koszty pozaodsetkowe

d) koszty działania banku = koszty wynagrodzeń, amortyzacja, pozostałe koszty ogólne

e) odpisy na rezerwy netto = odpisy na rezerwy pomniejszone o przychody z rozwiązania

f) koszty całkowite = koszty działania banku + odpisy na rezerwy netto + koszty nadzwyczajne

SZANSE
I WYZWANIA

SZANSE I WYZWANIA

Co roku zwyczajowo ostatni rozdział Raportu Banki jest poświęcony „Szansom i wyzwaniom" dla sektora bankowego, ze szczególnym uwzględnieniem najbliższego roku. Tym razem jednak wyzwanie to jest niezwykle trudnym w kontekście wydarzeń rozpoczętych 24 lutego 2022 r. Z chwilą wybuchu wojny na Ukrainie sytuacja zmieniła się bowiem kompletnie. Wielki konflikt wojenny nieopodal granic Polski zmienia percepcję działania i uwarunkowania na najbliższą przyszłość w niemal każdej sferze: politycznej, gospodarczej, społecznej. Wydawało się wcześniej, że wybuch pandemii koronawirusa zmienił naszą rzeczywistość bardzo silnie i będzie to najmocniejsze doświadczenie ostatnich lat. Nic bardziej mylnego w kontekście sytuacji Polski i jej sąsiadów w najbliższej przyszłości. Wcześniej oglądaliśmy lub słyszeliśmy o wojnie w różnych rejonach świata, i nawet jeśli była ona bardzo brutalna jak zmagania w Syrii, to dla wielu Polaków wydawała się dość odległa, przez co mniej realna. Obecna wojna jest bliżej, jest w Europie i przez zdecydowaną i solidarną postawę Zachodu uwidoczniła jeszcze mocniej swój ostry kształt, grozę wydarzeń.

Nie sposób dziś przewidzieć, jakie będą nawet krótkotrwałe konsekwencje wojny na Ukrainie, nie mówiąc o dalekosiężnych rozstrzygnięciach. Dotyczy to zarówno kwestii politycznych, jak i gospodarczych. Nie ulega jednak wątpliwości, że możemy spodziewać się teraz bardziej konfrontacyjnej polityki światowej, w tym także polityki gospodarczej, opartej z jednej strony na funkcjonowaniu w świecie silnych sankcji, ograniczeń w swobodnym przepływie towarów, usług i kapitału. Może to dotyczyć nie tylko Rosji, ale także innych krajów, które nie będą chciały przestrzegać wspólnych standardów współpracy międzynarodowej, nie tylko gospodarczej, ale też politycznej. Z drugiej strony możemy oczekiwać mobilizowania znacznie większych środków i zasobów na potrzeby wzmocnienia obronności. To prawdopodobnie zmieni podejście decydentów do finansowania części projektów ze środków publicznych, wpłynie na zmianę priorytetów. Zmiany kanałów dostaw surowców spowodują zapewne przeorientowanie polityki przemysłowej, ale zwłaszcza polityki energetycznej, w tym klimatycznej. Wydatki inwestycyjne przeznaczane dotychczas na te cele zostaną przeniesione w dużym stopniu na zachowanie ciągłości dostaw i produkcji energii. Szereg projektów infrastrukturalnych będzie musiało poczekać na inne czasy, transformacja energetyczna może też zwolnić.

Zmieni się też zapewne nastawienie inwestorów do prowadzenia biznesu. Dla znacznej części społeczeństwa zmianie mogą ulec przyzwyczajenia i nawyki konsumpcyjne z ostatnich lat. To będzie wpływać na skłonność do inwestowania, podobnie jak zmiana priorytetów wydatków publicznych. Szereg z nich zostanie zrealizowanych w formie zakupów za granicą, co spowoduje mniejsze inwestycje publiczne w kraju lub zwiększenie długu publicznego, którego może być trudniej sfinansować w warunkach zmienionego klimatu inwestycyjnego.

Dlatego nie ulega wątpliwości, że obecna wojna na Wschodzie będzie stanowić poważne wyzwanie dla całej gospodarki, dla polityki gospodarczej. Z uwagą trzeba analizować klimat inwestycyjny do rozwijania biznesu w krajach, które znajdują się niedaleko obecnego teatru wojny. Nawet jeśli działania wojenne zakończą się, to region może być przez pewien czas postrzegany jako mniej stabilny, nawet jeśli nie będzie to mieć odzwierciedlenia w rzeczywistości. Może będzie to narażać kraje naszego regionu na podwyższone oczekiwanie zwrotu z kapitału, większe wahania nastrojów, zmiany wyceny lokalnej waluty.

Wojna i zniszczenia nią spowodowane będą prowadzić także do trwałego zwiększenia liczby osób napływających do Unii Europejskiej z Ukrainy. Wielu dzisiejszych uciekinierów nie będzie miało do czego wrócić lub nie będzie chciało tego robić, aby nie wracać myślami do wojny. To zapewne spowoduje sytuację, w której mnóstwo osób zdecyduje się pozostać w naszym kraju na dłużej. Wiele zależeć będzie od tego, czy uda się dobrze wykorzystać ten potencjał w kraju, czy też osoby te otrzymają właściwe wsparcie, czy też będą oni poszukiwać innego miejsca do życia i kraj straci ten potencjał. To wymaga także poniesienia dużych nakładów o charakterze socjalnym, bytowym i gospodarczym, ale przede wszystkim musi być powszechna zgoda społeczna na szerokie prowadzenie takich działań nie tylko w okresie kryzysowym. Pierwszy zapał społeczeństwa w udzieleniu pomocy uciekinierom był bardzo ważny, ale równie ważna będzie polityka asymilacji tych osób w dłuższym okresie. To będzie jeszcze trudniejsze zadanie, bo wymaga systemowego działania na rzecz stworzenia miejsc zakwaterowania, edukacji i opieki zdrowotnej dla imigrantów, a więc rzeczy, z których brakami borykamy się w kraju nawet bez dopływu osób z zewnątrz. Tym niemniej ten dopływ obywateli może stanowić także szansę w postaci pojawienia się zachęty dla biznesu do przenoszenia aktywności do naszego kraju, gdzie istnieje potencjał jego rozwoju.

Ta sytuacja nadzwyczajna powoduje, że niezwykle trudno jest przewidywać kondycję makroekonomiczną Polski na najbliższe miesiące. Nawet bez wydarzeń na Ukrainie perspektywa gospodarcza kraju była niejasna. Teraz perspektywy mogą być zniekształcone znacznie silniej.

W 2021 r. największym wyzwaniem gospodarczym okazała się inflacja. Po długim okresie stosunkowo jej niskiego poziomu, pod koniec roku zbliżyła się ona do granicy 10% i co gorsza zbliżyła się w sposób bardziej trwały niż jednorazowy wyskok w górę. Od IV kwartału 2021 r. zostały podjęte pierwsze działania w Polsce z zakresu polityki monetarnej i polityki fiskalnej w celu obniżenia tempa dalszego wzrostu cen towarów i usług konsumpcyjnych. Działania te będą musiały być kontynuowane w 2022 r., nawet jeśli wiadomym jest, że część czynników wzrostu cen znajduje się poza naszym krajem i mamy na nie niewielki wpływ. Powrót inflacji, która była ogromną zmorą początku transformacji, powoduje bowiem przewartościowanie działań wielu obywateli: zmianę opłacalności inwestycji, zwłaszcza długoterminowych oraz poczucie traconych zasobów przez miliony oszczędzających na emeryturę.

Wybuch wojny na Ukrainie i związane z tym zmiany warunków ekonomicznych (sankcje, zmiany kursów walutowych, zapotrzebowanie na żywność i towary pierwszej potrzeby) uczynią wyzwanie w zakresie walki z inflacją o wiele trudniejszym. Mimo wprowadzonych rozwiązań można spodziewać się dalszego wzrostu inflacji i jej ustabilizowania na wysokim poziomie przez cały 2022 r. To będzie wyzwanie dla całej gospodarki, ale też dla banków działających w Polsce. Zapewne zmniejszone zainteresowanie inwestycjami w warunkach rosnących stóp procentowych będzie stanowić barierę dla działalności kredytowej w wielu obszarach. Dlatego zapanowanie nad inflacją będzie najważniejszym obszarem dbania o warunki dla dalszego rozwoju gospodarczego.

Polska gospodarka weszła w 2022 r. z wysokim tempem rozwoju gospodarczego, wysokim wzrostem wydatków konsumpcyjnych i postępującą odbudową zapasów. Gospodarka była bardzo rozpędzona, co przejawiało się także niskim bezrobociem i szybkim wzrostem płac. Projekcje makroekonomiczne wskazywały jednak, że z upływem roku dynamika wzrostu PKB będzie stopniowo spadać, choć oczywiście statystyczny wynik całoroczny powinien być całkiem dobry. Będzie on bowiem ciągnięty do góry przez lepsze wyniki z początku roku i zapewne słabsze z drugiej części roku.

Spowolnienie tempa wzrostu ekonomicznego będzie powodowane kilkoma czynnikami. Po pierwsze, będzie to efekt statystyczny, gdy w miarę upływu roku wyniki bazy odniesienia dla liczenia tempa rozwoju będą się szybko poprawiać, a sama gospodarka odrobiła już straty

poniesione w czasie pandemii. Po drugie, ważnym wyzwaniem pozostanie utrzymanie łańcuchów dostaw. Przykładowo spowolnienie gospodarki Chin oraz przyspieszenie gospodarki USA mogą spowodować, że wzrośnie popyt przy relatywnie mniejszej podaży, co może utrudniać utrzymanie wysokiego tempa wzrostu gospodarczego. Po trzecie, ważnym czynnikiem hamującym rozwój bardzo szybko rosnące ceny energii i paliw. Te zjawiska były już obserwowane przed wybuchem konfliktu zbrojnego na Ukrainie, ale w następnych miesiącach będzie ono nasilać się, podobnie jak w przypadku trudności z utrzymaniem łańcuchów dostaw. Po czwarte, wymienione już wyżej spodziewane dalsze zaostrzanie polityki pieniężnej będzie schładzać wzrost gospodarczy. Po piąte, niejasne pozostają do dziś finalne skutki polityki fiskalnej zawartej w Polskim Ładzie. Mimo trwania roku podatkowego nie znamy ostatecznego kształtu obowiązujących rozwiązań podatkowych. Z jednej strony zgodnie z deklaracjami rządu Polski Ład ma wzmocnić konsumpcję, z drugiej strony nie będzie raczej zachęcać do inwestowania. Wymieniona już wyżej zmieniana zapewne struktura wydatków publicznych po wybuchu konfliktu na Ukrainie również wpłynie na opłacalność wielu biznesów. Po szóste, nie bez znaczenia jest także kwestia udziału obywateli Ukrainy w rozwoju gospodarczym Polski. Po wybuchu wojny wielu pracowników zagranicznych powróciło do domów, powodując jeszcze większe braki w zatrudnieniu w niektórych branżach gospodarki. Trudno przewidzieć, jak długo taki stan się utrzyma, ale przynajmniej przejściowo będzie to mieć istotny wpływ na wyniki przemysłu, budownictwa czy rolnictwa. Po siódme wreszcie, niewiadomą pozostaje dostęp Polski do środków unijnych, które niewątpliwie wzmacniają rozwój gospodarczy. Dziś rozstrzygnięcia w tym zakresie obarczone są dużą niepewnością i nawet warunkowe postawienie środków do dyspozycji nie przesądza o możliwości ich faktycznego wykorzystania (co wynika z zasady rozliczania ich ex post).

Patrząc na perspektywy 2022 r. trzeba też podkreślić, że nadal wiele niejasności wiąże się z możliwymi kierunkami rozwoju pandemii koronawirusa. Wojna na Ukrainie postawiła w cieniu tę kwestię. Obecnie kolejne kraje odchodzą stopniowo od stosowania reżimu sanitarnego i nie traktują już tej choroby jako poważnego zagrożenia społecznego i epidemiologicznego. Tym niemniej, z ostatecznym werdyktem w tej sprawie warto poczekać do końca bieżącego roku, kiedy w okresie jesienno-zimowym pojawiają się nowe mutacje wirusów i zwykle rośnie zagrożenie epidemiologiczne. Dopiero wtedy będzie można mówić o wiarygodnym obrazie sytuacji w tym zakresie. Optymistycznym sygnałem jest jednak fakt, że nie zakłada się obecnie zamykania gospodarki, a wręcz mówi się o powrocie do sytuacji sprzed pandemii.

Te wszystkie czynniki powodują, że dziś niezwykle trudno jest prawidłowo przewidzieć tempo wzrostu gospodarczego kraju w najbliższych miesiącach. Jeszcze na samym początku roku te oszacowania wahały się od poziomu ponad 5% do niewiele ponad 3%. Już wówczas były to dość duże rozbieżności. W miarę trwania konfliktu na Ukrainie prognozy wzrostu są systematycznie redukowane. Obecnie panuje większy konsensus ekonomistów, że przewidywane tempo wzrostu prawdopodobnie nie przekroczy znacząco 3%, także biorąc pod uwagę wspomnianą niską bazę z początku ubiegłego roku. To może prowadzić do oceny, że koniec roku może oznaczać początek recesji, a w warunkach wysokiej inflacji bardzo niebezpieczną stagflację.

Niezła jeszcze koniunktura gospodarcza oraz wysoka inflacja mogą korzystnie wpłynąć na wynik finansów publicznych. Wysoka inflacja tradycyjnie wzmacnia wpływy podatkowe, ale w 2022 r. nie powinna ona jeszcze powodować silnego nacisku na wiele wydatków. Niewiadomym pozostaje natomiast wspomniany wyżej poziom dodatkowych wydatków na obronność oraz na zarządzenie napływem obywateli Ukrainy do Polski. Tym niemniej wydaje się, że deficyt budżetowy oraz relacja długu publicznego do PKB nie powinny rosnąć, zmniejszając tym samym presję na pozyskiwanie

przez państwo nowego finansowania z zewnątrz. W warunkach większej niestabilności na świecie, wzrostu awersji do ryzyka to może być ważnym czynnikiem. Warto też podkreślić, że dług publiczny jest też w coraz większym stopniu finansowany przez inwestorów krajowych a nie zagranicznych, co zwiększa bezpieczeństwo jego zarządzania.

W tych warunkach bardzo poważnych zaburzeń międzynarodowych, wysokiej inflacji towarzyszącej nam przez cały rok oraz nadal dość wysokiego tempa wzrostu gospodarczego przyjdzie zmierzyć się sektorowi bankowemu z wyzwaniami poszukującemu jednocześnie swoich szans na zwiększenie dynamiki wzrostu i poprawę swoich wyników finansowych. Jest to tym ważniejsze dla gospodarki, że sektor bankowy pozostaje w Polsce zdecydowanie najważniejszym źródłem zewnętrznego finansowania dla przedsiębiorstw i gospodarstw domowych. Licząc, że pozostanie on tym kluczowym źródłem finansowania, będzie musiał szybko kontynuować proces dostosowywania się do nowych warunków funkcjonowania gospodarki.

W takim ujęciu analizę szans i wyzwań dla sektora bankowego w najbliższym okresie można tradycyjnie podzielić na ocenę perspektyw jego działania, biorąc pod uwagę trzy kluczowe obszary:

- zewnętrzne uwarunkowania ekonomiczne i polityczne,
- wyzwania regulacyjne,
- wewnętrzne szanse i wyzwania istniejące w samym sektorze bankowym w Polsce.

W zakresie uwarunkowań ekonomicznych najważniejsze kwestie zostały właściwie poruszone już powyżej. W tym miejscu można jednak dodać kilka nowych punktów mających charakter średnioterminowy. Po pierwsze, należy uwzględniać coraz szybciej rosnącą świadomość społeczną dotyczącą wagi problemu zrównoważonej gospodarki. Rośnie znaczenie i determinacja władz na świecie w kierunku przekształcenia gospodarek w taki sposób, aby stały się one neutralne energetycznie w okresie następnych kilkunastu lub maksymalnie 30 lat. Jest to ogromne wyzwanie dla Polski, której gospodarka z różnych powodów jest do dziś bardzo silnie oparta na tradycyjnych źródłach energii. Wymagać to będzie ogromnych nakładów inwestycyjnych w najbliższych dekadach, które będzie niezwykle trudno sfinansować nie tylko ze środków własnych, ale i kredytem bankowym. Nawet nowa perspektywa środków unijnych – zakładając, że będzie dostępna dla Polski – nie pokryje olbrzymich potrzeb naszej gospodarki w tym zakresie. Jednocześnie niespełnienie wymogów klimatycznych będzie prowadzić do ponoszenia ogromnych kosztów, które mogą pogrążyć możliwości rozwojowe gospodarki polskiej. Było to już widoczne w 2021 r., gdy drastycznie wzrosły ceny uprawnień do emisji CO2. Z punktu widzenia banków będzie to mieć ten skutek, że inwestorzy, uczestnicy rynku będą z rosnącym zainteresowaniem przyglądać się, co banki robią w kierunku osiągnięcia celu zrównoważonej gospodarki, jakie projekty finansują u swoich kontrahentów, w końcu mogą być narażone na sankcje regulacyjne za posiadanie dużych portfeli aktywów finansujących brudną gospodarkę. To wymaga akceptacji zmian w podejściu do polityki kredytowej i wcześniejszej rezygnacji z finansowania określonych projektów. Potrzebna jest też dalsza poprawa komunikacji z klientami w celu informowania ich o tych wyzwaniach, ale przede wszystkim wspomagania ich dobrą radą, jak postępować, aby sami klienci mogli wpisać się w zachodzące zmiany w obszarze ESG. Warto zwracać uwagę na szybko zmieniające się oceny społeczne w tym obszarze i na rosnące wymagania wobec banków w zakresie raportowania kwestii klimatycznych i innych ujętych w ramach ESG.

Po drugie, zmiany spowodowane pandemią będą z pewnością powodować przyspieszenie procesów cywilizacyjnych, technologicznych. Ten postęp dotarłby do gospodarki niezależnie od pandemii, ale

ta ostatnia wymusiła przyspieszenie procesu zmian. Wygrywać będą kraje dysponujące prężnymi i skutecznymi ośrodkami naukowymi, przemysłem umiejącym wdrażać nowe technologie. Polsce będzie trudno nawiązać skuteczną rywalizację z liderami postępu i tym samym wyrwać się z pułapki średniego wzrostu. Nadzieją może być natomiast położenie strategiczne kraju i członkostwo Polski w UE, które mogą być czynnikami przyciągającymi inwestycje przemysłowe i infrastrukturalne w ramach procesu skracania łańcuchów dostaw. Takie działania już zaczęły następować, o czym świadczył bardzo wysoki poziom zagranicznych inwestycji bezpośrednich w ostatnim roku. Ale otwartym pozostaje pytanie, czy wojna na Ukrainie zmieni tę perspektywę. Należy jednak cały czas dostrzegać szansę na zwiększenie znaczenia Polski w międzynarodowej wymianie dóbr i usług. Banki mogą brać aktywny udział w tych zmianach, finansując projekty innowacyjne, badawcze. Można oczywiście uznać, że jest to zadanie bardziej funduszy inwestycyjnych, *venture capital*, ale banki mogą też odegrać tu istotną rolę, szczególnie gdy popyt na tradycyjny kredyt bankowy jest ograniczony.

Po trzecie, wskazując wyżej na możliwość pozyskania inwestycji zagranicznych trzeba także zwrócić uwagę na szersze otoczenie wpływające na klimat inwestycyjny. W tym zakresie pojawia się m.in. bardzo ważny czynnik, częściowo polityczny – wysoka jakość stanowienia i egzekucji prawa. Niestabilność rozwiązań prawnych, częste zmiany regulacji i sytuacja w polskim sądownictwie nie ułatwiają zadania inwestorom. Można do tego dodać także zainteresowanie pozyskaniem zagranicznego kapitału. Trwające długotrwałe korowody związane z przedłużaniem koncesji dla wybranych stacji telewizyjnych były szeroko komentowane za granicą i nie mogły stanowić zachęty dla inwestorów. Tym niemniej możliwość pozyskania nowych inwestycji zagranicznych może stanowić także szansę dla polskiego sektora bankowego. Banki mogą współfinansować te inwestycje, a jeszcze bardziej inwestycje ich krajowych kooperantów oraz mogą pomagać firmom w finansowaniu działalności eksportowej i poszukiwaniu nowych rynków zbytu.

Wymienione wyżej uwarunkowania ekonomiczne mogą prowadzić do następujących konsekwencji dla sektora bankowego.

Po pierwsze, można oczekiwać zainteresowania kredytem bankowym. W pierwszej kolejności powinno to dotyczyć popytu na kredyt ze strony przedsiębiorstw. W miarę realizacji programów rządu w zakresie transformacji gospodarki, jej unowocześniania można ponownie spodziewać się większego zainteresowania zewnętrznym finansowaniem ze strony największych przedsiębiorstw. Sytuacja mniejszych podmiotów będzie zapewne bardziej zróżnicowana i skomplikowana, ale wzrost w segmencie dużych przedsiębiorstw może także pociągnąć za sobą rozwój części mniejszych podmiotów.

Rosnące stopy procentowe oraz wyższe obciążenia podatkowe dla lepiej zarabiających obywateli mogą hamować zdolność kredytową i chęć tych osób do zaciągania nowych zobowiązań kredytowych. Może dotyczyć to szczególnie kredytów mieszkaniowych, gdzie dobra koniunktura spowodowała szybki wzrost cen, niewspółmierny do poprawy zdolności kredytowej wielu klientów. Po szybkim wzroście konsumpcji zainteresowanie dalszym jej wzrostem w obecnych warunkach może być mniejsze i nie będzie tworzyć dużego popytu na kredyt konsumpcyjny.

Wzrost gospodarczy utrzyma dobrą jakość portfela kredytowego, ale stopniowe spowalnianie gospodarki oraz wyższe stopy procentowe będą działać w kierunku powiększania się portfela kredytów o obniżonej jakości. Nie będzie to zapewne jeszcze wielkie wyzwanie dla banków, ale trzeba będzie starannie analizować sytuację i odpowiednio nią zarządzać.

Wyższe stopy procentowe będą dalej działać w kierunku ponoszenia przez banki strat z tytułu przeceny posiadanego portfela papierów wartościowych i odnoszenia tego w postaci zmniejszonej wartości kapitałów bankowych. Skala tych zmian będzie nadal istotna w świetle kolejnych prognoz potwierdzających utrzymanie lub dalszy wzrost inflacji i w jej następstwie stóp procentowych.

Ograniczony popyt na kredyt bankowy nie będzie zapewne zachęcać banków do zwiększenia zainteresowania pozyskiwaniem większych depozytów i oferowania deponentom wyższego oprocentowania. Można zatem zakładać, że różnica między oprocentowaniem kredytów i depozytów wzrośnie i może sprzyjać wzrostowi dochodów odsetkowych banków. Finalny wynik zależeć jednak będzie głównie od popytu na kredyt.

Z punktu widzenia sytuacji ekonomiczno-społecznej kraju miniony rok jeszcze mocniej pokazał dalsze pogorszenie sytuacji demograficznej. Dane dotyczące zmian liczby obywateli stają się coraz bardziej alarmujące. Spada liczba ludności i rośnie średni wiek polskich obywateli. To musi przełożyć się na sytuację banków i możliwości generowania dochodów. Otwartym pozostaje pytanie, w jakim zakresie malejąca podaż siły roboczej może być substytuowana przez automatyzację procesów oraz imigrację, zwłaszcza w sytuacji szerszego otwierania się rynków pracy krajów ościennych na pracowników ze Wschodu. Poziom tej substytucji będzie mieć też wpływ na możliwości działania banków oraz pozyskania i utrzymania klientów spośród imigrantów zarobkowych.

W zakresie czynników politycznych na poziomie krajowym rok 2022 będzie stanowić przygotowanie do planowanych na następny rok wyborów parlamentarnych. Będzie to skutkować krótkoterminowym podejściem do podejmowania decyzji politycznych i jeszcze większymi trudnościami w tworzeniu doraźnych porozumień między partiami politycznymi. W praktyce jednak polska scena polityczna okazuje się bardziej dynamiczna i rządząca koalicja potrafi prowadzić także wewnętrzne dyskusje, które mogą osłabić zdolność do przyjęcia i realizacji nowej polityki gospodarczej, w tym z wykorzystaniem środków unijnych z najnowszej perspektywy.

W ujęciu polityki międzynarodowej obserwujemy stopniowe narastanie napięć politycznych, które powoduje, że świat nie jest już tak stabilny i przewidywalny, jak miało to miejsce kilka lat temu. Zagrożenia są już bardzo poważne, a sytuacja na Ukrainie najpoważniejszym dowodem, że wszystkie najgorsze rozwiązania są możliwe. Ta sytuacja pokazała wyraźnie brak fundamentalnej racjonalności w prowadzenia wieloletnich sporów z Unią Europejską dla bezpieczeństwa kraju, także w ujęciu ekonomicznym. Różnice interesów poszczególnych krajów są przy tym naturalne, ale nie powinny one być rozwiązywane w opozycji do niemal wszystkich członków UE, nawet tych uznawanych za najbardziej sprzyjających naszemu krajowi.

W szerszej perspektywie nadeszła faza zdecydowanie większej globalnej rywalizacji między największymi potęgami światowymi, w której musi odnaleźć swoje miejsce także Unia Europejska z całą złożonością jej funkcjonowania. Skutki tej rywalizacji będą mieć oczywiście poważne konsekwencje dla gospodarki, a w efekcie dla prowadzenia biznesu bankowego, także w naszym kraju.

W zakresie regulacji sektor bankowy od początku kryzysu na rynkach finansowych z pierwszej dekady XXI w. doświadcza swoistego tsunami zmian wymogów, którego skutki prowadzą do bardzo silnych zmian ekonomicznych warunków działania banków. Z jednej strony zwiększają one stabilność funkcjonowania banków, rynków finansowych, z drugiej poważnie ograniczają możliwości rozwoju biznesu bankowego, czego konsekwencjami są: szybka konsolidacja sektora bankowego, obniżenie rentowności banków i brak nowych podmiotów profesjonalnych wchodzących na rynek

bankowy. Zakres tych regulacji jest przedmiotem okresowych analiz regulatorów, ale nie mają one kompleksowego charakteru i koncentrują się na aspektach zwiększenia bezpieczeństwa działania banków. Ostatnim dowodem była siła, jaką miały banki podczas pandemii i lockdownu gospodarki, gdy instytucje kredytowe pomagały innym branżom gospodarki, a same nie potrzebowały wsparcia zewnętrznego. Ograniczenie analiz do tego aspektu nie prowadzi niestety do postawienia tamy rosnącym wymogom regulacyjnym.

W kluczowym dla banków obszarze regulacji ostrożnościowych w ostatnim czasie opublikowano kolejne regulacje, standardy i projekt regulacji ostrożnościowych, które będą mieć silny wpływ na poziom wymogów kapitałowych banków.

W Unii Europejskiej będą w tym roku prowadzone prace nad implementacją do jej porządku prawnego finalnych postanowień pakietu Bazylea III. Podwyższy ona po raz kolejny wymogi kapitałowe dla banków, zwłaszcza w odniesieniu do banków stosujących zaawansowane metody pomiaru ryzyka kredytowego czy operacyjnego (wprowadzi się stosowanie tzw. *output flooru)* oraz wymogów w obszarze ryzyka rynkowego. Niestety nowe rozwiązania zostały przygotowane bez przeprowadzenia analizy jej skutków dla banków już po wybuchu pandemii koronawirusa.

Trzeba też dodać, że Komitet Bazylejski częściowo we współpracy z Financial Stability Forum prowadzą nadal prace nad dalszym wzmocnieniem kolejnych wymogów dla banków. Naturalne w tych warunkach jest pytanie o możliwe granice podwyższania wymogów kapitałowych. Stają się one w ostatnich latach tak wygórowane, że kierownictwa mogą coraz w większym stopniu zapomnieć o racjonalnym zarządzaniu kapitałowym w banku w średnim okresie oraz o dążeniu do efektywności działania podmiotów na poziomie przewyższającym koszt pozyskania kapitału. Banki będą zatem jeszcze bardziej bezpieczne, a jednocześnie niezdolne do finansowania gospodarki i generowania zysków, który staje się w praktyce niemal wyłącznym źródłem zwiększenia ich kapitałów własnych.

Jednocześnie na poziomie krajowym wprowadzone w 2020 r. złagodzenie wymogów w zakresie zniesienia bufora ryzyka systemowego ma charakter okresowy bez szczegółowego określenia perspektywy czasowej, co oznacza, że banki nie wykorzystają tego obniżenia wymogu w celu zwiększenia akcji kredytowej, mając świadomość konieczności odbudowy bufora w przyszłości i niskiej rentowności bieżącej działalności bankowej. Jednocześnie, mimo zapowiedzi, regulatorzy nie zdecydowali się na obniżenie wagi ryzyka dla ekspozycji kredytowych zabezpieczonych hipotecznie na nieruchomości komercyjnej.

Na poziomie krajowym na uwagę zasługuje również kilka zasadniczych kwestii regulacyjnych spoza norm ostrożnościowych. Najważniejszym jest nadal niezakończony proces rozwiązywania tematu walutowych kredytów mieszkaniowych. Dziś wydaje się być to w mniejszym stopniu sprawa o charakterze regulacyjnym, bardziej o charakterze prawno-sądowym. Aktualnie to wyroki TSUE, stanowiska Sądu Najwyższego oraz wyroki sądów krajowych w poszczególnych sprawach przesądzają w znacznym stopniu o przyszłości istniejących umów kredytowych i rozmiarze obciążeń banków z tytułu rozwiązywania problemu tych kredytów. Jest wielce prawdopodobne, że te umowy będą jeszcze długo przedmiotem sporów sądowych, gdyż liczba spraw kierowanych do sądów rośnie, pojawiają się kolejne zapytania kierowane przez polskie sądy do TSUE, a możliwości rozpatrzenia wszystkich spraw przez sądy są ograniczone. Pomocy nie udzielił też Sąd Najwyższy, który w 2021 r. nie przedstawił wykładni prawa, która mogłaby ułatwić postępowanie sądów powszechnych. Jeśli dodać do tego, że w przyszłości można wyobrazić sobie możliwość kwestionowania wyroków sądów w zależności od składu sądu orzekającego, to niepewność w tym zakresie jest naprawdę bardzo duża.

Równocześnie banki mające największe portfele takich kredytów rozpoczęły prace i następnie uruchomiły proces zawierania ugód z klientami zawierających zmianę waluty kredytu na złote. Będzie on kontynuowany w najbliższych latach. Jednak wynik tych starań jest dziś trudny do przewidzenia, m.in. na skutek nieco innego podejścia zastosowanego przez każdy bank oraz rosnących obecnie rynkowych stóp procentowych w złotych. Nie pomaga w tym także brak ustawowych rozstrzygnięć prawnych, które stabilizowałyby ten proces. Dla szeregu banków wejście na tę ścieżkę może okazać się też kosztowne, niekiedy bardzo kosztowne w porównaniu z posiadanym dziś potencjałem ekonomicznym. Dlatego kolejne banki zaczęły zawiązywać duże rezerwy na ten cel.

Niezależnie od sposobu dalszego procedowania i rozwiązania problemu walutowych kredytów mieszkaniowych nie ulega wątpliwości, że z każdym rokiem kwestia ta staje się coraz większym wyzwaniem dla banków, także reputacyjnym. Nawet jak z upływem czasu coraz więcej kredytów zostaje spłaconych, to problem wcale nie zdaje się być mniejszym. Potencjalne koszty dla banków mogą być nadal olbrzymie i istnienie portfeli kredytów walutowych staje się obciążeniem, hamuje proces podejmowania bardziej śmiałych decyzji biznesowych, inwestycyjnych w bankach, w tym hamuje zapewne proces dalszej konsolidacji sektora.

Ten dzisiejszy stan jest też w dużym stopniu wynikiem braku sukcesu regulatorów w zakresie wypracowania i wdrożenia racjonalnego ustawowego zakończenia problemu walutowych kredytów mieszkaniowych. Wydaje się, że znalezienie rozwiązania regulacyjnego, które mogłoby być zaakceptowane przez większość interesariuszy będzie bardzo trudne, zwłaszcza że oczekiwania stron są coraz bardziej rozbieżne, a potencjalna skala kosztów związana z rozwiązaniem problemu walutowych kredytów mieszkaniowych może prowadzić do znaczącego zmniejszenia kapitałów banków i prowadzić w konsekwencji do obniżenia stabilności całego sektora bankowego w Polsce.

Po drugie mamy do czynienia w Polsce z utrzymywaniem bardzo silnych obciążeń podatkowych sektora bankowego. Od 2016 r. banki muszą płacić podatek od instytucji finansowych, który jest jednym z najwyższych tego rodzaju obciążeń na świecie, a jego konstrukcja jest nieracjonalna z punktu widzenia możliwości rozwoju biznesu bankowego. W warunkach bardzo niskiej rentowności sektora bankowego, napływu depozytów klientowskich mimo słabej koniunktury gospodarczej, konstrukcja podatku uwidoczniła wszystkie swoje wady i działała destrukcyjnie na rozwój biznesu bankowego. Najbardziej racjonalnym działaniem stało się inwestowanie przez banki środków pieniężnych w zakup skarbowych papierów wartościowych, finansowanie długu państwowego, a nie podejmowanie aktywnych działań służących finansowaniu przedsiębiorstw i wspomaganiu przedsięwzięć inwestycyjnych, modernizacyjnych w gospodarce.

Także restrykcyjne zasady rozliczenia podatku dochodowego przez banki uwidaczniały się szczególnie silnie w okresie dekoniunktury. Zwiększone rozmiary odpisów tworzonych na kredyty o gorszej jakości, większe zawiązywane rezerwy oraz brak możliwości ich zaliczania do kosztów (także dotyczy to wpłat wnoszonych przez banki do BFG) powodują łącznie, że w 2021 r. efektywna stopa opodatkowania poszybowała do poziomu prawie 40% (przy nominalnej stawce podatku nadal w wysokości 19%). W warunkach możliwego pogorszenia się jakości portfela kredytowego w bieżącym roku, to obciążenie będzie zapewne ponownie bardzo wysokie i nawet banki wykazujące stratę finansową będą musiały płacić wysoki podatek dochodowy.

Po ulżeniu bankom w zakresie wysokości ich wpłat wnoszonych do BFG w 2021 r., kolejny rok zapowiada bardzo silny wzrost obciążeń banków z tego tytułu. Poziom składek ma być w tym roku 66% wyższy niż w poprzednim. Jeśli doda się do tego silny wzrost kosztów działania Komisji Nadzoru Finansowego, w zdecydowanej większości finansowanych przez banki, to pokazuje to dalszy wzrost obciążeń banków.

Te wysokie obciążenia banków prowadzą łącznie do bardzo silnego efektywnego obciążenia wyników finansowych banków, wzrostu efektywnej stopy opodatkowania dochodów i utrudniają powiększenie kapitałów własnych. Prowadzenie racjonalnej działalności ekonomicznej w tych warunkach jest mocno utrudnione, a strategia właścicieli może sprowadzać się do podjęcia próby przetrwania tego okresu, podejmowania prób zwiększenia obciążenia finansowego klientów usług bankowych lub wycofania się z dalszego prowadzenia biznesu bankowego w Polsce. To ostatnie zjawisko było już obserwowane w poprzednich latach.

Po trzecie obserwuje się od kilku lat proces implementowania kolejnych rozwiązań, które prowadzą do osłabienia pozycji wierzyciela i zmniejszenia możliwości efektywnego dochodzenia przez niego roszczeń w sporach z dłużnikami. Likwidacja BTE, kwestionowanie wiarygodności zapisów ksiąg bankowych, wprowadzenie ograniczenia w egzekucji z majątku należącego do gospodarstwa rolnego i inne działania w tym zakresie prowadziły do konieczności zmiany podejścia do kredytowania gospodarki, korekt wyceny przez banki ryzyka niespłacenia kredytu bankowego i uwzględnienia wyższych kosztów dochodzenia roszczeń przez bank, zmiany relacji między kredytodawcą a kredytobiorcą. W okresie pandemii koronawirusa ta sytuacja uległa jeszcze dalszemu pogłębieniu. Zarówno w prawie europejskim, jak i w rozwiązaniach polskich przyjmowanych w ramach kolejnych tarcz finansowych wdrażano rozwiązania, które osłabiały pozycję wierzycieli i dochodzenia przez nich roszczeń. Po zakończeniu nadzwyczajnej sytuacji, wiele z tych rozwiązań nadal obowiązuje (jak np. wstrzymanie obowiązku złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości). W końcu należy przypomnieć zmiany w KPC dotyczące wyłączeń spod egzekucji rolnej, które szczęśliwie udało się odwrócić w wyniku usilnych starań sektora bankowego i racjonalnego głosu środowiska rolniczego. Pomijając ten ostatni przypadek, wszystkie te zmiany prowadzą do stopniowego obniżenia dyscypliny spłaty zobowiązań wśród dłużników, do odchodzenia od zasady, że długi należy spłacać. W takich warunkach trudno jest prowadzić każdy rodzaj biznesu, a biznes oparty na pożyczaniu pieniędzy w szczególności.

Po czwarte w ostatnich latach na banki nakładane są też kolejne olbrzymie obciążenia sprawozdawcze, informacyjne. Dotyczą one bardzo szerokiego spectrum sprawozdawczości banków przygotowywanej na potrzeby nadzoru bankowego, BFG, czy informacji dla interesariuszy publikowane w ramach tzw. filara III. W najbliższym czasie wymogi te zostaną jeszcze rozbudowane, m.in. o informacje o działaniach podejmowanych przez banki w obszarze *sustainable finance*. Drugim takim dużym obszarem raportowania jest prowadzenie szerokich analiz i przekazywanie informacji o klientach dla potrzeb administracji podatkowej. W tym zakresie stworzono kilka lat temu system przekazywania informacji w celu przeciwdziałania praniu pieniędzy. Wprowadzono system informacji o rachunkach bankowych (STIR). Od 2019 r. obowiązują też nowe wymogi w zakresie raportowania schematów podatkowych (MDR), sposobu rozliczania podatku u źródła (WHT) czy cen transferowych. Niemal w każdym przypadku wymogi nakładane na polskie podmioty są znacznie szersze niż wynika to z regulacji czy uzgodnień międzynarodowych, a ponadto pozostają one niejasne, nieprecyzyjne i podlegają licznym kolejnym zmianom. Wprowadzone i zaostrzone zostały też wymogi związane z informowaniem zagranicznych aparatów skarbowych o stanie środków i odsetkach na rachunkach zagranicznych klientów banków (CRS). Po opracowaniu i wdrożeniu dobrowolnego systemu *split payment*, wdrożono system obowiązkowej podzielonej płatności w wybranych gałęziach gospodarki. System *split payment* ulega też stałej rozbudowie, nakładając na banki coraz to nowe obowiązki nieprzynoszące tym instytucjom żadnych korzyści. Rozpoczęty został proces elektronicznego przekazywania informacji przez podatników do aparatu skarbowego w ramach JPK, który w przyszłości może zostać rozszerzony o obowiązek przesyłania przez banki

informacji o rachunkach klientów. W nieodległej perspektywie pojawią się zapewne też poważne wyzwania sprawozdawcze wynikające z utworzenia krajowego rejestru kredytowego. Wszystkie te dodatkowe obowiązki wiążą się z bardzo wysokimi kosztami i zwiększoną odpowiedzialnością banków za ewentualne nieprawidłowości powstające przy przekazywaniu informacji. Powoduje to coraz silniejszą koncentrację działań banków na realizacji obowiązków sprawozdawczych, pozostawiając mniej środków na prowadzenie właściwego biznesu. Widać to m.in. w zmianie struktury zatrudnienia w bankach i rosnącej roli działów odpowiedzialnych za wypełnienie obowiązków względem instytucji publicznych.

Po piąte wyzwaniem dla banków stają się kwestie praw konsumenta, coraz większy zakres regulacji w tym zakresie i praktyk organów. Przykład walutowych kredytów mieszkaniowych, ale nie tylko on pokazał, jak wiele kwestii jest dziś uznawane za klauzule abuzywne. Co gorsza, wiele tych problemów staje się abuzywnymi w ujęciu retrospektywnym, co powoduje większą nieprzewidywalność prowadzenia działalności bankowej. W niektórych przypadkach wątpliwości są tak daleko posunięte, że pozbawiają podstaw dla racjonalnego prowadzenia biznesu bankowego. Podważanie legalności istnienia tabel kursowych, istnienia kursu kupna i sprzedaży, podejmowanie prób zastosowania wskaźników referencyjnych właściwych dla jednej waluty do innej waluty, kwestionowanie w ogóle stosowania wskaźników referencyjnych, czy brak obowiązku czytania przez kredytobiorcę umowy kredytowej głęboko godzi w sens ekonomiczny stosowanych rozstrzygnięć i może prowadzić do zaprzeczenia każdego dogmatu ekonomii.

Po szóste Komisja Nadzoru Finansowego przyjęła w 2019 r. nową Rekomendację S dotyczącą zasad udzielania kredytów zabezpieczonych hipotecznie. Szczególne obawy banków budzi rekomendacja dotycząca udzielania kredytów o stałej lub okresowo stałej stopie procentowej. W zakresie kredytów o stałej stopie procentowej banki zostały zobowiązane do określenia docelowego limitu portfela takich kredytów oraz szerszego stosowania kredytów opartych o stałą stopę procentową. W ocenie banków jest to generalnie słuszny kierunek zmian, jednak ich wprowadzenie będzie wiązać się z koniecznością poniesienia wyższych kosztów. Ponadto wprowadzenie rekomendacji powinno być uzupełnione poprzez wprowadzenie stosownych zmian ustawowych oraz aktywną działalnością polskich władz publicznych w zakresie edukacji konsumentów na temat ryzyka stóp procentowych, ułatwienia bankom pozyskiwania taniego długoterminowego finansowania o stałej stopie procentowej, m.in. poprzez usunięcie barier w emisji listów zastawnych, zapewnienie płynności rynku i możliwości domknięcia ryzyka walutowego i stopy procentowej przez operacje zawierane z NBP. Dodatkowo celowym byłoby umożliwienie obniżenia ceny kredytu hipotecznego na stałą stopę procentową poprzez zwolnienie tego aktywa z podstawy naliczania podatku bankowego. Wprowadzenie tych rozwiązań zostało przesunięte w czasie z powodu wybuchu pandemii koronawirusa, ale wyzwanie pozostało, a nawet wzrosło, gdyż spodziewane podwyższenie stóp procentowych przez NBP w najbliższym czasie powoduje, że różnica między stopą procentową o charakterze zmiennym i stałym zwiększa się i może wpływać na zmianę zainteresowania klientów kredytem opartym o stałą stopę procentową.

W sumie wyzwania regulacyjne dla banków są aktualnie bardzo wysokie. Widać ich skutki wyraźnie w postaci bardzo niskiej rentowności banków, nawet w okresie dobrej koniunktury gospodarczej. Nawet zwiększona aktywność biznesowa banków, bardzo restrykcyjne limitowanie kosztów nie są w stanie zrównoważyć tych obciążeń. Ich poziom stał się już bowiem tak wysoki, że żadne rozwiązania wprowadzane przez banki nie są w stanie ich wyraźnie obniżyć, a pogorszenie koniunktury gospodarczej w 2020 r. uwidoczniło skalę obciążeń i nieracjonalność konstrukcji poszczególnych rozwiązań. Dlatego potrzebne jest systemowe podejście do rozwiązywania wyzwań

regulacyjnych, gdyż w innej sytuacji trudno będzie mówić o możliwości prawidłowego wypełniania przez banki roli, jaka jest im przypisana w ekonomii.

W zakresie działalności sektora bankowego również skala wyzwań się zwiększa. Postępuje rewolucja informatyczna w gospodarce, która stanowi także wielkie wyzwanie dla banków. Dążenie do redukcji kosztów, sprostanie wymogom konkurencji, w tym ze strony podmiotów niebankowych, stanowią przesłankę do dalszego rozwoju bankowości elektronicznej. Także wspomniane już skutki pandemii przyspieszyły postęp technologiczny. Polskie banki cały czas są bardzo nowoczesne, konkurencyjne i w rezultacie nie odczuwają one tak silnych zagrożeń rywalizacji ze strony firm fintech, jak dzieje się to w niektórych bankach zagranicznych, cechujących się bardziej tradycyjnym podejściem do sposobu dystrybucji usług bankowych. Jednak i w tym zakresie zachodzą pewne zmiany. Stałe obniżanie rentowności działalności bankowej musi powodować także zmianę podejścia banków do wprowadzania nowych rozwiązań technologicznych. Jeszcze w 2019 r. banki znacząco zwiększyły nakłady na środki trwałe, ale w następnych latach może być trudniej przeprowadzić takie inwestycje. Wyrażając zatem zadowolenie z dzisiejszego stanu rozwoju technologicznego, trzeba pamiętać, że świat cały czas rozwija się bardzo szybko i już wkrótce banki polskie nie muszą być liderami wdrażania nowych rozwiązań technologicznych.

Stały postęp technologiczny, zmiany mentalności klientów będą wymuszały ciągły rozwój w działalności banków. Dziś postęp jest tak szybki, że niekiedy trudno jest identyfikować kierunki zmian w oferowaniu usług bankowych, które staną się popularne już za kilka lat. Niemniej jednak już dziś można spodziewać się wykorzystania na szerszą skalę sztucznej inteligencji. Będzie ona wykorzystywana zarówno w obsłudze klientów (przy takich zadaniach jak ocena zdolności kredytowej klientów, usługi call center), jak i funkcji back-office'owych banku (sprawozdawczość, bazy danych, finanse). Stanowi ona szansę dla pozyskania klientów, ale jest zarazem wyzwaniem dla banków. Wyzwaniem będzie bowiem nadążanie za postępem technologicznym konkurencji, zgromadzenie odpowiednich funduszy na ten kierunek rozwoju oraz dokonywanie stałej odpowiedniej modyfikacji struktury działania banków – zmian w strukturze zatrudnienia, w sieci i kształcie placówek bankowych.

Dążeniu do nowoczesności musi towarzyszyć szczególna troska o utrzymanie wysokich standardów jakości oferowanych usług, w tym zwłaszcza o zapewnienie najwyższego poziomu cyberbezpieczeństwa. Przykłady ataków hakerskich na niektóre instytucje, bardzo często kierowanych z zagranicy, ukazują współczesną skalę zagrożenia dla działania banków w dobie prowadzenia ukrytej wojny elektronicznej. Dlatego też należy kontynuować wszystkie możliwe i racjonalnie uzasadnione działania na rzecz zabezpieczenia banków przed takimi atakami i groźbą utraty danych, reputacji i nieuprawnionego wyprowadzenia środków finansowych z banków. Potrzebna jest w tym zakresie współpraca całego sektora bankowego, a także współdziałanie z instytucjami publicznymi odpowiedzialnymi za ten rodzaj bezpieczeństwa. Ta współpraca powinna być z jednej strony prostsza, gdyż wiele organów polskiej administracji jest zainteresowanych rozwojem usług elektronicznych dla swoich klientów we współpracy z sektorem bankowym, z drugiej strony istnieją niezrozumiałe trudności w stworzeniu stabilnego ośrodka rządowego odpowiedzialnego za cyfryzację kraju. Z zadowoleniem można odnotować znaczący postęp, jaki dokonał się w bankach, ich współpracy z administracją państwową w celu zmniejszenia tego zagrożenia.

Odrębnym potencjałem tkwiącym w sektorze bankowym jest umiejętność zarządzania danymi gromadzonymi przez banki. Dziś banki otrzymują olbrzymie ilości informacji o swoich klientach, które są dobrze wykorzystywane do zarządzania ryzykiem w banku, ale są też tylko

częściowo wykorzystywane do oferowania usług swoim klientom. Posiadane dane mogą bowiem służyć poprawie efektywności zarządzania swoim budżetem przez klientów bankowych, ale mogą także służyć oferowaniu im innych usług, w tym nie zawsze tylko czysto finansowych. Doświadczenia zagraniczne w tym zakresie wydają się być interesujące. Także polskie banki czynią wyraźny postęp w tym zakresie. Warto prowadzić dalsze prace i wdrażać rozwiązania obejmujące analizę behawioralną klientów. Z drugiej jednak strony zmiany w prawie mogą powodować, że faktyczne możliwości oferowania usług klientom będą ograniczone, zwłaszcza dla byłych klientów znajdujących się w bankowej bazie danych.

Także w zakresie warunków świadczenia usług, sposobu komunikowania się następują olbrzymie zmiany w bankach. Jeszcze w większym stopniu relacje biznesowe będą oparte na kanałach zdalnych, na braku konieczności utrzymywania silnego fizycznego kontaktu z partnerem biznesowym. Coraz więcej klientów chce korzystać z usług bankowych tylko w formie zdalnej. Banki w Polsce są dobrze przygotowane do tych zmian, są bardzo nowoczesnymi instytucjami pod względem wyposażenia informatycznego, jego stosowania w praktyce i dopasowania mentalnego kadry do nowej rzeczywistości. Można w tym miejscu wspomnieć o takich nowościach, jak stosowanie biometrii głosowej, czy innych identyfikacji klientów w sposób niewymagający użycia przez klienta skomplikowanych dla niego haseł. Podążając za tym postępem technologicznym, trzeba jednak pamiętać, że w niektórych sytuacjach stresowych, jak chociażby tych doświadczanych przez banki i klientów w niedawnej przeszłości, ważny dla klientów jest także fizyczny dostęp do banku, do możliwości uzyskania informacji i wyjaśnień od pracowników bankowych oraz do gotówki. Likwidacja wielu placówek bankowych w ostatnich latach może powodować, że sprostanie temu wyzwaniu będzie trudniejsze. Dlatego należy pamiętać, że takie sytuacje czasem zdarzają się i trzeba utrzymywać odpowiedni potencjał rezerwowy, aby klienci otrzymywali należną obsługę w takich momentach.

Patrząc na wyniki finansowe banków w ostatnich latach, warto wskazać na jeszcze kilka istotnych wyzwań. Banki będą musiały zwracać większą uwagę na wzrost dochodów pozaodsetkowych. W ostatnich latach udawało się to ze zmiennym skutkiem. Udział dochodów pozaodsetkowych ostatnio rósł, ale nadal był on niższy niż kilka lat temu. Obecny wzrost stóp procentowych nie powinien przesłonić potrzeby dążenia do dalszego wzrostu dochodów z innych źródeł. Wymaga to rozszerzania palety świadczonych usług, ale też przyzwyczajania klientów, że zakres darmowych usług będzie systematycznie maleć. Wysoka jakość usług musi niestety kosztować.

Zmiany w bilansach pokazują, że wyzwaniem stanie się zarządzanie płynnością, zwłaszcza płynnością długoterminową. Obniżenie stóp procentowych spowodowało z jednej strony silniejszy odpływ depozytów z banków, które jednak były wyrównywane dopływem nowych środków z racji odroczonej konsumpcji klientów. Z drugiej strony obniżenie oprocentowania depozytów do zera spowodowało, że banki nie miały atrakcyjnej oferty na dłuższe terminy. Nastąpiła zmiana w kierunku dalszego skrócenia terminów pasywów i jeszcze większego niedopasowania ich do struktury terminowej aktywów. W zmienionych warunkach może pojawić się problem z zarządzaniem płynnością i banki będą musiały być przygotowane na podniesienie oprocentowania depozytów terminowych w celu sprostania wymogom regulacyjnym. Wiele zależeć będzie jednak od popytu na kredyt bankowy, zwłaszcza na kredyt długoterminowy.

Przedstawione powyżej uwarunkowania i wyzwania dla banków nie powinny przesłonić istnienia także szans stojących przed polskim sektorem bankowym.

Wydaje się, że 2022 r. powinien przynieść całkiem dobre wyniki dla banków. Szansą może być

zintensyfikowanie aktywności kredytowej. Rok 2021 nie był w tym zakresie bardzo dobry. Poza rozwojem bankowości hipotecznej oraz kredytów dla dużych przedsiębiorstw wszystkie inne główne obszary działalności kredytowej cechowały się niską dynamiką. Wraz z utrzymaniem niezłej sytuacji makroekonomicznej popyt na kredyt bankowy może wzrosnąć także w tych obszarach, gdzie ich dynamika była dotychczas niska. Dotyczyć to może zwłaszcza kredytu dla mniejszych przedsiębiorstw. Banki dysponują dużymi środkami, które mogą przeznaczyć na rozwój akcji kredytowej. Także dzisiejsze wyposażenie kapitałowe prawie wszystkich banków predysponuje je do zwiększenia tej działalności. Oczywiście wiele zależeć będzie również od popytu na kredyt, który będzie pochodną czynników wymienionych już wcześniej.

W 2022 r. można spodziewać się nieco gorszej jakości portfela kredytowego, ale zmiana nie powinna być znacząca. Analizy *vintage* prowadzone przez BIK wskazują na coraz lepsze zarządzanie ryzykiem kredytowym w banku, „psucie" się kredytów jest coraz mniejsze. Oczywiście wzrost stóp procentowych, zmiany kursów walutowych oraz stopniowe spowolnianie gospodarki będą powodować narastanie portfela kredytów o obniżonej jakości, ale nie będzie podstaw do dużych zmian w tym zakresie.

Wyzwaniem będzie panowanie nad kosztami, gdy inflacja będzie przez cały rok wysoka. Dotychczas bankom się to udawało, ale w dobie walki o talenty, o nowoczesność świadczonych usług, koszty działania mogą szybciej wzrosnąć. W zakresie kosztów niewiadomą pozostaje, ile rezerw banki będą musiały jeszcze utworzyć w celu zamknięcia kwestii kredytów walutowych oraz czy potrzebne będzie zwiększenie nakładów na utrzymanie stabilności sektora bankowego.

Choć jak wspomniano na początku, dziś perspektywy rozwoju sytuacji gospodarczej są obarczone dużym ryzykiem błędu, to można zakładać, że wyniki finansowe banków będą w 2022 r. nieco lepsze niż w 2021 r., ale nie będą one w tych uwarunkowaniach wynikami na miarę oczekiwań samych banków i ich właścicieli.

Mówiąc o szansach i wyzwaniach stojących przed polskim sektorem bankowym nie można zapomnieć o grupie mniejszych instytucji kredytowych działających na polskim rynku, jakimi są banki spółdzielcze. Nie ulega wątpliwości, że poza czynnikami ważnymi dla całego sektora bankowego, istnieją także dodatkowe czynniki, które istotnie mogą oddziaływać na szansę rozwoju tej części sektora bankowego.

Niezła sytuacja makroekonomiczna powinna sprzyjać także tej części sektora bankowego. Także wyższe stopy procentowe w NBP będą działać w kierunku poprawy wyników finansowych. W bankach spółdzielczych uzależnienie wyników finansowych od dochodów odsetkowych jest bowiem nadal znacznie większe niż w bankowości komercyjnej. Jednocześnie rozdrobnienie oraz gorsze wyposażenie kapitałowe powodują, że bankom tym trudniej przyjdzie substytuować dochody odsetkowe dochodami z innych źródeł.

Wyzwaniem dla bankowości spółdzielczej są poważne trudności w zwiększaniu akcji kredytowej, które nie pozwalają na wykorzystanie posiadanego potencjału oraz w konsekwencji powodują utrzymywanie się dużego znaczenia dochodów odsetkowych uzyskiwanych z banku zrzeszającego i z obligacji skarbowych w całości dochodów banków spółdzielczych. To nie może być prawidłowy model rozwoju biznesu i poprawy dochodowości banków spółdzielczych. Stawia to pod znakiem zapytania możliwość generowania wzrostu kapitałów własnych w dostatecznych rozmiarach w przyszłości, sprostania nowym wymogom regulacyjnym i dalszego rozwoju poszczególnych banków i całego sektora.

Wyniki 2021 r. pokazały, że jakość portfela kredytowego pozostała na niezłym poziomie. Podobnie jak w całym sektorze bankowym, bieżący rok nie powinien przynieść znaczącego pogorszenia jakości, choć oczywiście rosnące ceny paliw będą mieć wpływ na rentowność działania kredytobiorców.

Z zadowoleniem trzeba odnotowywać postęp uczyniony w zakresie wprowadzania rozwiązań informatycznych i współpracy w tym zakresie w poszczególnych zrzeszeniach. Wiele pozostało jednak jeszcze do zrobienia, aby być tak atrakcyjnymi, jak są banki komercyjne w tym zakresie. Ciesząc się z tego postępu, trzeba myśleć o kolejnych krokach, pamiętać o niezbędnych nakładach i planować dokładnie ich realizację.

Poprawa wyników banków spółdzielczych może zmniejszyć zainteresowanie banków spółdzielczych przeglądem efektywności funkcjonowania placówek bankowych i relatywnie wysokiego zatrudnienia. Nadzwyczajna sytuacja po pandemii wymusiła przyspieszenie takich działań, ale polepszenie wyników może zaburzyć myślenie o wyzwaniach strategicznych.

W tych warunkach banki spółdzielcze będą starać się sprostać konkurencji ze strony większych podmiotów bankowych. Wprawdzie udział tych banków w rynku usług bankowych nie rośnie, ale w trudnych współczesnych warunkach rynkowych pozostaje on na generalnie podobnym poziomie. Trzeba zatem podkreślić, że banki lokalne nie tracą wyraźnie swojej pozycji na rynku. Należy dołożyć starań, aby ta sytuacja nie uległa przynajmniej pogorszeniu w najbliższych latach.

Lokalny charakter, tradycja, wielopokoleniowe przywiązanie do banku, elastyczność działania i podejmowania decyzji oraz podjęty proces modernizacji banków spółdzielczych są walorami, które są cenione przez klientów tych instytucji. Są to wartości, które w powiązaniu z postępującymi zmianami w wielu bankach, potrzebami rozszerzania i unowocześniania kanałów dostępu do usług, będą sprzyjać bankowości lokalnej.

Nadal potrzebne będzie dalsze wzmacnianie struktury organizacyjnej działania bankowości spółdzielczej. Presja kosztowa powinna prowadzić do większej i szybszej chęci podejmowania działań wspólnych w zrzeszeniach banków spółdzielczych. Dotyczyć to powinno zwłaszcza procesów tworzenia i dystrybucji wspólnych produktów, tworzenia centrów kosztów na poziomie zrzeszeń. Niestety dynamika tych działań jest niewystarczająca, a czas szybko ucieka i banki lokalne nie są w lepszej sytuacji konkurencyjnej niż mogłyby w niej być przy szerszej kooperacji w środowisku.

W ostatnich latach uczyniono także wiele wysiłków na rzecz zmian sposobu podejmowania wspólnych decyzji w zrzeszeniach. Niestety dotychczas nie udało się przeforsować zmian skutkujących podejmowaniem decyzji większością głosów i zastosowaniem podjętych decyzji we wszystkich bankach. Bez tego proces wchodzenia we wspólne przedsięwzięcia będzie nadal mocno utrudniony, a przecież wiele pracy powinno być nadal wykonane przez banki zrzeszające i banki spółdzielcze na rzecz przebudowy ich modelu biznesowego, integracji działań wspólnych, szybkiej informatyzacji sektora bankowego.

Ogromnym osiągnięciem są działania wykonane w ostatnich latach w obu systemach ochrony instytucjonalnej w celu stabilizowania aktualnej sytuacji w zrzeszeniach. Nastąpiły one po pogłębionym zdiagnozowaniu sytuacji w zrzeszonych bankach. Wydaje się, że dziś proces sanacji, wspierania banków w przejściowych kłopotach przebiega prawidłowo. Oczywiście mógłby on zostać wzmocniony przez zmiany instytucjonalne działania systemów ochrony, gdyż nadal trzeba mieć świadomość, że istnieją istotne ograniczenia regulacyjne i finansowe dla efektywnej interwencji

w sytuacji bardziej złożonej sytuacji finansowej poszczególnych uczestników systemu. Może właśnie w tych warunkach należy wyrazić jeszcze mocniejsze słowa uznania za wysiłki i wyniki działań restrukturyzacyjnych.

W kontekście problemów finansowych niektórych banków i rozwiązywania tego problemu wiele zależeć będzie także od stanowisk samych banków. Na ile będą one gotowe połączyć się z silniejszym bankiem, zmniejszyć koszty restrukturyzacji, połączenia, zmniejszyć rozdrobnienie sektora. Wiele działań wyprzedzających mogłoby okazać się efektywniejsze i lepsze dla całego środowiska bankowości spółdzielczej. Jak wspomniano wyżej, należy wyrazić nadzieję, że poprawa koniunktury i wyników finansowych nie przesłoni długookresowego celu, szans i perspektyw funkcjonowania każdego banku spółdzielczego.

Mówiąc o bankowości spółdzielczej należy też pamiętać, że kilka banków z różnych powodów pozostaje poza systemem ochrony instytucjonalnej. Szczególnie martwi sytuacja tych banków, które borykają się z kłopotami finansowymi. Restrukturyzacja banku spółdzielczego w Sanoku w formie zastosowanego po raz pierwszy w Polsce *resolution* pokazała swoje zalety, ale też i istotne ograniczenia. Utrata części depozytów przez przedsiębiorstwa, przez samorządy lokalne oraz przez obligatariuszy powoduje ograniczenie kosztów restrukturyzacji, ale może wzmacniać obawy przed współpracą z bankiem spółdzielczym. Banki spółdzielcze działające samodzielnie nie mogą przy tym liczyć na wsparcie systemów ochrony (jeśli takiego potrzebują) i muszą próbować samodzielnie rozwiązywać swoje problemy. Trzeba jednak wyraźnie dodać, że znaczna część banków spółdzielczych działających samodzielnie jest całkiem dużymi instytucjami, które wybrały taki model prowadzenia biznesu i nie ma większych wyzwań niż banki działające w systemie ochrony instytucjonalnej.

W kontekście wyzwań dla bankowości spółdzielczej, istnieje potrzeba kolejny raz powrócić do kwestii stosowania w praktyce zasady proporcjonalności w wymogach regulacyjnych. Rosnąca liczba regulacji bankowych powoduje, że mniejsze instytucje finansowe nie są i nigdy nie będą w stanie spełnić wszystkich stale rozbudowywanych wymogów i zapanować nad wszystkimi obowiązkami na nie nakładanymi. Trzeba zatem wciąż zastanawiać się nad celowością nakładania tak licznych wymogów na małe banki, które świadczą tylko ograniczony zakres usług finansowych i nie generują ryzyka systemowego dla rynku finansowego, dla gospodarki realnej. Należy zatem dążyć do ograniczania zakresu i stopnia skomplikowania regulacji dla najmniejszych podmiotów bankowych. Nawet Unia Europejska w 2019 r. już powoli dostrzegła ten problem i teraz należy go efektywnie stopniowo rozwiązywać, przedkładając stosowne propozycje. Można tylko obawiać się, że działania podejmowane w tym zakresie przez UE są już mocno spóźnione i zbyt wolne, aby pozwolić na zachowanie dużej dywersyfikacji sektora bankowego w Europie.

Podsumowując szanse i zagrożenia polskiej bankowości spółdzielczej, należy odnotować, że dziś sytuacja wydaje się nieco lepsza, podejmowane są działania w celu przeciwdziałania negatywnym tendencjom. Często można oczekiwać, aby te działania były szybsze i skuteczniejsze, ale w trudnych warunkach regulacyjnych i złożonej sytuacji dla części banków spółdzielczych nie jest to proces łatwy. Tym niemniej nadal musi być poczyniony jeszcze pilny postęp w kilku kluczowych kwestiach, nie tylko biznesowych, ale i organizacyjnych, aby dobrze wykorzystać potencjał bankowości spółdzielczej. Obecny czas można bowiem dobrze wykorzystać bez działania w warunkach zagrożenia dla podmiotów tej części polskiego sektora bankowego.

Na koniec przedstawiania szans i wyzwań dla całego sektora bankowego warto zauważyć, że tradycyjnie coraz więcej uwagi wszystkie banki będą musiały poświęcać odpowiedniemu

kształtowaniu relacji z klientami i utrzymywaniu wysokiej jakości obsługi. Ten aspekt nabiera stale coraz większego znaczenia. Środki masowego przekazu chętnie piętnują nieprawidłowe podejście banków i domagają się odpowiednich korekt. Stanowi to swoistą publiczną kontrolę działania banków, podobną do tej, jaką powinny one sprawować, patrząc na ręce politykom czy osobom pełniącym funkcje publiczne. Relatywnie niewielka liczba spraw podnoszonych przez dziennikarzy oraz skarg składanych przez klientów generalnie dobrze świadczy o rzetelnym podejściu banków do świadczenia usług klientom. Gorzej wypadają natomiast banki w ocenie takich instytucji jak Rzecznik Finansowy czy UOKiK, które coraz staranniej przyglądają się praktyce bankowej i podejmują działania wyjaśniające wobec banków. Banki muszą zatem tym bardziej dbać o utrzymanie wysokiej jakości usług, gdyż kwestie praw konsumenta nabierają z każdym rokiem coraz większego znaczenia. Trzeba tak działać, nawet jeśli wydaje się, że te prawa stopniowo naruszają zasadę zdrowego rozsądku czy odpowiedzialności za własne czyny przez każdego obywatela. Wyzwaniem będzie zwłaszcza sprostanie wymogom w zakresie unikania stosowania tzw. klauzul abuzywnych. Dynamika ich identyfikowania i czynienie tego w ujęciu retrospektywnym będą wpływać poważnie na możliwości prowadzenia biznesu i wzrost znaczenia ryzyka prawnego w działalności banków.

Potrzeba dostarczania klientom szerszego zakresu informacji o produktach bankowych i ryzyku z nimi związanym będzie prawdopodobnie wiązać się z wyższymi kosztami oferowania usług przez banki, ale szersza wiedza powinna uchronić klientów przed wieloma nierozsądnymi decyzjami finansowymi. Temu celowi powinna służyć szersza edukacja ekonomiczna i finansowa społeczeństwa wspierana przez środowisko bankowe. Jak wspomniano wyżej, wyzwaniem dla banków stanie się obowiązek oferowania kredytów mieszkaniowych o stałej stopie procentowej i możliwe przyszłe konsekwencje wynikające z nich dla kredytobiorców. Jednocześnie warto podejmować szerszą dyskusję na temat optymalnego poziomu ochrony konsumenta usług bankowych. Banki coraz częściej wyrażają obawy, że rosnące obowiązki informowania klientów, powodują zalew informacji, których klienci nie są w stanie racjonalnie wykorzystać przy podejmowaniu decyzji finansowych. Z tej racji poszukiwanie swoistego optimum wydaje się warte podjęcia.

Reasumując, można stwierdzić, że całemu sektorowi bankowemu przyjdzie funkcjonować w okolicznościach, które nie będą łatwe, ale jednak generalnie powinny one pozostać bardziej sprzyjającymi niż miało to miejsce w szczytowym okresie pandemii koronawirusa dwa lata temu. Oczywiście skala wymienionych wyzwań jest nadal naprawdę imponująca. Dlatego może martwić w tych warunkach brak woli i determinacji władz, aby wprowadzić takie zmiany regulacyjne, które pozwolą przynajmniej na częściowe złagodzenie tego gorsetu obciążeń. Potrzebna jest odwaga do podjęcia decyzji, które służyłyby budowie potencjału sektora bankowego w Polsce. Silnie banki komercyjne i banki lokalne dają lepszą szansę na prawidłowy i szybszy rozwój gospodarczy kraju niż w sytuacji działania banków słabych. Doświadczenia pokazały, że analiza opłacalności przedsięwzięć inwestycyjnych robiona z udziałem banków jest bardziej efektywna dla gospodarki niż dystrybucja środków bez zaangażowania profesjonalnych prywatnych instytucji finansowych.

Jeśli banki mają służyć finansowaniu gospodarki, to potrzebne są kolejne rozwiązania, takie jak ograniczenie obciążeń z tytułu podatku od niektórych instytucji finansowych, wpłat na Bankowy Fundusz Gwarancyjny, zmniejszenie restrykcyjności podatku dochodowego dla banków, ułatwienie procesu dochodzenia roszczeń finansowych, udział sektora publicznego w stworzeniu instytucji, która mogłaby skupować należności nieobsługiwane przez banki oraz wiele innych działań. Takie zmiany okażą się już w średnim okresie opłacalne dla całej gospodarki i nie będziemy zastanawiać się, czy sektor bankowy sprosta możliwości współfinansowania restrukturyzacji tak kluczowych

programów jak transformacja energetyczna. Bez takich działań, trudno będzie mówić, aby banki mogły w pełni wykorzystać swój potencjał dla finansowania gospodarki i wykorzystania szansy, jaką daje nowe otwarcie, także z wykorzystaniem środków unijnych.

OD WYDAWCY

Prezentowane opracowanie jest kolejnym, dwudziestym dziewiątym już, corocznym raportem środowiska bankowego, oceniającym kondycję sektora bankowego w minionym roku. Raport został przygotowany na zamówienie Zarządu Związku Banków Polskich. Bezpośrednim wykonawcą tego opracowania, od kilkunastu już lat, jest Warszawski Instytut Bankowości.

W trakcie opracowywania niniejszego raportu korzystano z różnorodnych źródeł informacji. W zakresie sytuacji makroekonomicznej powoływano się na dane statystyczne Głównego Urzędu Statystycznego, Ministerstwa Finansów oraz Narodowego Banku Polskiego. Wyniki sektora bankowego zostały zaprezentowane na podstawie informacji pochodzących z Narodowego Banku Polskiego i Komisji Nadzoru Finansowego. Warto jednak zaznaczyć, że na skutek wprowadzonych w ostatnich latach zmian w sprawozdawczości banków do NBP, pojawiły się obszary, w których niemożliwe było kontynuowanie analizy sytuacji sektora bankowego w dłuższych szeregach czasowych.

Raport został przygotowany przez zespół autorski w składzie: Joanna Tylińska (rozdz. I), dr Mariusz Zygierewicz (rozdz. II, III, V), Katarzyna Pawlik (rozdz. IV), Zespół ZBP ds. Programów Publicznych i Środowisk Gospodarczych oraz KPK ds. Instrumentów Finansowych UE (rozdz. I pkt 5). Treść projektu raportu została przedstawiona Zarządowi Związku Banków Polskich.

Raport niniejszy został przygotowany i przedstawiony publicznie po raz pierwszy 28 kwietnia 2022 r. podczas obrad XXXV Walnego Zgromadzenia Związku Banków Polskich.

Wszystkim osobom i instytucjom, które przyczyniły się do powstania obecnej edycji raportu Zarząd Związku Banków Polskich, Zarząd Warszawskiego Instytutu Bankowości oraz autorzy pragną złożyć serdeczne podziękowania.

Związek Banków Polskich

Związek Banków Polskich

ul. Kruczkowskiego 8
00-380, Warszawa

www.zbp.pl